

Шершньова Олена

**ФОРМУВАННЯ НОВОЇ МОДЕЛІ
КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ
(НА ПРИКЛАДІ ГРОМАД РІВНЕНЩИНИ)**

Острого
2019

Шершньова, О.В. **Формування нової моделі культурно-простору (на прикладі громад Рівненщини):** монографія / О.В. Шершньова; Український культурний фонд. – Острог: ФОРМ-видавець Свиначук Р.В., 2019. – 344 с.

ISBN 978-617-7328-75-8

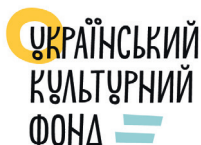
В монографії обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено його предмет, мету і завдання, розкрито теоретико-методологічні засади визначено хронологічні межі, методи наукового аналізу, наукову новизну і практичну значущість для регіону; описано результати комплексного прикладного дослідження (вибіркове анкетування, експертне інтерв'ювання, фокус-групи) та опен спрсе для формування пропозицій та рекомендацій щодо формування нового культурного простору міст Рівного, Дубно, Острога та смт Гоща, а також пропозиції для розробки Стратегії сталого розвитку Рівненської області на 2021-2027 рр. щодо створення нових культурних просторів; охарактеризовано методи активізації культурного простору міста, в тому числі культурні резиденції, а також запропоновано модель формування нового культурного середовища на прикладі громад Рівненщини.

УДК 316.722(477.81)

Видання підготовлено за підтримки Українського культурного фонду.

**Позиція Українського культурного фонду
може не збігатись з думкою автора.**

За підтримки

Зміст

Вступне слово	6
Про Український культурний фонд	8
Про Програму «Український культурний монітор»	10
Про ГО «Регіональний центр розвитку «Тріада»	12
Про проєкт «Формування нової моделі культурного простору (на прикладі громад Рівненщини)»	14
Перелік умовних скорочень	16
Вступ	17

Розділ 1.

Теоретико-метрологічні засади дослідження культурних просторів міст

1.1. Джерельна база дослідження культурного простору міст	24
1.2. Методи та методики дослідження культурного простору міст	50
1.3. Культурний простір в регіональному вимірі: понятійно-категоріальний апарат	56
1.4. Моделювання в контексті формування культурних просторів	67
<i>Висновки до 1 розділу</i>	76

Розділ 2.

PEST- та SWOT-аналіз Рівненщини як культурного середовища

2.1. PEST-аналіз Рівненщини як культурного середовища	78
2.2. SWOT-аналіз Рівненщини в контексті культурного розвитку	94
2.3. Бачення культурного розвитку Рівненській області в локальних та регіональних стратегічних документах	110
<i>Висновки до 2 розділу</i>	121

Розділ 3.
Аналіз культурних просторів міст регіону
(на прикладі Рівного, Дубна, Острога та Гощі)

3.1. Методологія соціологічного дослідження «Сучасний стан та перспективи розвитку культурних просторів у Рівному, Дубні, Острозі та Гощі»	123
3.2. Сучасний стан та перспективи розвитку культурних просторів у Рівному, Дубні, Острозі та Гощі: результати дослідження	129
3.3. Пропозиції та рекомендації за результатами соціологічного дослідження «Сучасний стан та перспективи розвитку культурних просторів у Рівному, Дубно, Острозі та Гощі»	144
<i>Висновки до 3 розділу</i>	150

Розділ 4.
Прикладні дослідження
в системі формування нового культурного простору
(на прикладі громад Рівненщини)

4.1. Методологія та результати фокус-груп за участі експертів у Рівному, Дубні, Острозі та Гощі	153
4.2. Методологія та результати експертних інтерв'ювань експертів у Рівному, Дубні, Острозі та Гощі	165
4.3. Пропозиції та рекомендації за результатами фокус-груп та експертного інтерв'ювання	200
<i>Висновки до 4 розділу</i>	207

Розділ 5.
Культурна резиденція як метод активізації
культурного простору міста

5.1. Методи активізації культурного простору міста	210
5.2. Культурна резиденція: поняття та характеристики	218
5.3. Культурна резиденція в контексті формування нового культурного простору	224
<i>Висновки до 5 розділу</i>	231

Розділ 6. Формування моделі нового культурного простору (на прикладі громад Рівненської області)

6.1. Формування нового культурного простору: проблематика регіонального моделювання на прикладі міст Рівного, Дубна, Острога та смт Гощі	233
6.2. Open space для активізації культурного простору міста: проблеми та перспективи Рівненщини	237
6.3. Пропозиції та рекомендації щодо формування нового культурного простору міст Рівного, Дубна, Острога та смт Гощі ...	243
6.4. Пропозиції до Стратегії сталого розвитку Рівненської області на 2021-2027 рр. щодо створення нових культурних просторів ...	251
<i>Висновки до 6 розділу</i>	260
Висновки	261
Джерела та література	264
Глосарій	301
Додатки	303
Додаток 1 Анкета соціологічного дослідження «Сучасний стан та перспективи розвитку культурних просторів у Рівному, Дубні, Острозі та Гощі».....	304
Додаток 2 Аналіз інструментарію соціологічного дослідження.....	312
Додаток 3 Формалізовані узагальнені результати соціологічного дослідження.....	316
Додаток 4 Список учасників експертних фокус-груп	323
Додаток 5 Бланк інтерв'ю для проведення фокус-груп.....	326
Додаток 6 Список учасників експертних інтерв'ювань.....	329
Додаток 7 Бланк інтерв'ю для експертного інтерв'ювання.....	332
Для нотаток.....	340

Вступне слово

На сьогодні в умовах глобалізації важливим є дослідження, збереження та примноження культурного надбання як на локальному та регіональному, так і на національному рівнях. Як зазначали П. Тронько, Я. Верменич: *«Турбота про історичні міста і пропаганда їх безцінних надбань – це турбота про вічність і продовження нашого буття в ній»*¹.

Відтак, пропонована на розгляд монографія «Формування нової моделі культурного простору (на прикладі громад Рівненщини)» побачила світ завдяки фінансовій підтримці Програми «Український культурний монітор» Українського культурного фонду. Таким локальним ініціативам потрібно давати підтримку та системно досліджувати можливості локальних громад у осучасненні в умовах системної флуктації громадської думки та домінуванні парадигм швидкого доступу до інформації про історико-культурні надбання та можливості розвитку креативних індустрій

Пропозиції, розроблені за результатами соціологічного дослідження «Сучасний стан та перспективи розвитку культурних просторів у Рівному, Дубно, Острозі та Гощі», серії експертних фокус-груп та інтерв'ювань, а також опен спесе «Культурні резиденції у просторі сучасного міста» за участі представників Рівного, Дубна, Острога та Гощі, було надано розробникам Стратегії сталого розвитку Рівненської області на 2021-2027 рр., що засвідчує взаємозв'язок теорії з практикою державного управління на регіональному рівні. А формалізована модель формування нового культурного середовища на прикладі громад Рівненщини, запропонована в

¹ Тронько, П. Історичне місто як культурна цінність і об'єкт пам'яткоохорони/ П. Тронько, Я. Верменич // Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика. – 2009. – Вип. 15(1). – С. 171-183. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uxxs_2009_15\(1\)_14](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uxxs_2009_15(1)_14).

межах дослідження є важливою з точки зору теоретизації конкретно-прикладних досліджень регіональних суспільних процесів.

Висловлюємо щиру вдячність Українському культурному фонду за підтримку можливостей дослідження культурних просторів міст Рівненщини – Рівного, Гощі, Дубна та Острога – історичних поселень, що мають значний потенціал для розвитку і культурних ініціатив, і креативних індустрій!

Гаврилова Ярослава Кузьмівна,
магістр державного управління,
заступник начальника Управління
культури і туризму Рівненської
обласної державної адміністрації

Про Український культурний фонд

Український культурний фонд² – державна установа, створена у 2017 році, на підставі відповідного Закону України, з метою сприяння розвитку національної культури та мистецтва в державі, забезпечення сприятливих умов для розвитку інтелектуального та духовного потенціалу особистості і суспільства, широкого доступу громадян до національного культурного надбання, підтримки культурного розмаїття та інтеграції української культури у світовий культурний простір. Діяльність фонду, згідно чинного законодавства, спрямовується та координується Міністерством культури України³.

Основними завданнями Українського культурного фонду є:

- Сприяння реалізації державної політики у сферах культури та мистецтв, розвитку сучасних напрямів культурної і мистецької діяльності, виробленню конкурентоспроможного на світовому ринку вітчизняного (національного) культурного продукту;
- Підтримка мистецьких дебютів, стимулювання творчої праці діячів культури і мистецтва, зокрема молодих митців;
- Популяризація української культури та мистецтв, формування позитивного іміджу України у світі;
- Задоволення культурних потреб громадян України, які проживають за кордоном;

² Український культурний фонд: офіційний сайт. – Режим доступу: <https://ucf.in.ua/about>.

³ Міністерство культури України: офіційний сайт. – Режим доступу: <http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk>.

- Експертний відбір, фінансування та моніторинг виконання проєктів, реалізація яких забезпечується за підтримки Українського культурного фонду;
- Сприяння збереженню, актуалізації і популяризації національного культурного надбання;
- Підтримка культурних та інформаційних програм міжнародного співробітництва;
- Підтримка культурних проєктів української діаспори.

Про Програму «Український культурний монітор»

Програма «Український культурний монітор»⁴ (скорочено: УКМ) спрямована на дослідження стану культурних, креативних та аудіовізуальних секторів України, а також покликана сприяти реалізації державної політики у сферах культури і мистецтв, стимулювати розвиток сучасних напрямів культурної і мистецької діяльності та розроблення інноваційних проєктів.

В програмі «Український культурний монітор» є два ЛОТ-и:

Прикладні наукові дослідження міжсекторальні (міждисциплінарні) або окремого сектору чи проблеми⁵:

Місія ЛОТ-у – створення системного уявлення про взаємодію різних форм культурного самовираження в Україні для творення розвиненої екосистеми культури та креативності.

Мета ЛОТ-у – сприяння розвитку культурних, креативних та аудіовізуальних секторів через їх комплексні дослідження, вивчення міжсекторальної взаємодії, дослідження стану окремих секторів чи окремої секторальної проблеми в прикладному аспекті.

Завдання ЛОТ-у

- підтримка високоякісних прикладних досліджень, які є ключем до майбутньої інституційної діяльності УКФ та інших культурних інституцій України різних форм власності, державних установ;
- створення досліджень за напрямком «Соціологія культури»;

⁴ Український культурний монітор/ Український культурний фонд. – Режим доступу: <https://ucf.in.ua/programs/7>.

⁵ Прикладні наукові дослідження міжсекторальні (міждисциплінарні) або окремого сектору чи проблеми/ Український культурний монітор; Український культурний фонд. – Режим доступу: <https://ucf.in.ua/programs/8/lots>.

- дослідження проблем культурних секторів, передусім тих, що співпадають із пріоритетними напрямками діяльності УКФ: стан культурної освіти, стан та рівень діджиталізації та впровадження інноваційних технологій у секторах, стан розвитку сектору креативних індустрій;
- поширення знань у суспільстві та демонстрація цінності досліджень, а також збільшення можливостей для професійної самореалізації науковців, дослідників, аналітиків, експертів;
- заохочення молодих вчених до побудови академічної кар'єри.

Розробка та впровадження культурних моніторингових програм та методик⁶:

Місія ЛОТ-у – сприяння реалізації державної політики у сферах культури і мистецтв, стимулювання розвитку сучасних напрямів культурної і мистецької діяльності та розроблення інноваційних проєктів.

Мета ЛОТ-у – моніторинг культурних політик на різних рівнях їх впровадження, верифікація інформації, відслідковування механізмів та показників змін у культурних, креативних та аудіовізуальних секторах України.

Завдання ЛОТ-у:

- розробка та впровадження моніторингових програм дослідження культурних секторів;
- розробка методик оцінювання культурного продукту, а також методик оцінювання стану матеріально-технічної бази за секторами;
- дослідження впливу культурних політик (держави, області, міста) на розвиток сектору/секторів у межах країни, регіону, населеного пункту;
- мапування культурних ресурсів секторів.

⁶ Розробка та впровадження культурних моніторингових програм та методик/ Український культурний монітор; Український культурний фонд. – Режим доступу: <https://ucf.in.ua/programs/9/lots>.

Про ГО «Регіональний центр розвитку «Тріада»»

Громадська організація «Регіональний центр розвитку «Тріада»⁷ (м. Рівне) зареєстрована 7 серпня 2008 року.

Метою діяльності ГО «Регіональний центр розвитку «Тріада» є сприяння сталому розвитку країни шляхом ініціювання позитивних змін у суспільстві, пошук, підтримка та реалізація ідей, проєктів, заходів, програм розвитку, спрямованих на підвищення рівня життя та зайнятості населення, формування позитивного внутрішнього та зовнішнього іміджу країни, підтримка та розвиток громадських ініціатив, розвиток потенціалу людини та задоволення соціальних, національних, культурних, творчих, економічних та інших спільних інтересів своїх членів.

Стратегічні напрямки діяльності:

- здійснення комплексного аналізу і прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів, проведення моніторингу, наукових, маркетингових та інших аналітичних досліджень, рекламної діяльності;
- організація та проведення тематичних, науково-практичних семінарів, конференцій, тренінгів, круглих столів, форумів, іншої професійної, наукової, технічної діяльності, різних форм навчання представників органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, бізнесу та громадськості;
- сприяння в реалізації пілотних програм, проєктів, інноваційних ідей розвитку регіонів;

⁷ Громадська організація «Регіональний центр розвитку «Тріада»: офіційна Facebook-сторінка. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/rdc.triada/>.

- розробка, видання, перевидання та розповсюдження іміджевих інформаційних та промоційних матеріалів, участь у розробці візуальної рекламної продукції, виробництві кіно- і відеофільмів та роликів;
- підтримка розвитку перспективних видів туризму;
- здійснення заходів, що спрямовані на активізацію громадян до вирішення суспільно важливих питань.

Про проєкт «Формування нової моделі культурного простору (на прикладі громад Рівненщини)»

ГО «Регіональний центр розвитку «Тріада» у співпраці з ГО «Платформа взаємодій «Простір» розробили проєкт⁸ для проведення дослідження у сфері культури в 4 громадах Рівненської області з найкращим потенціалом осучаснення та розвитку (Рівне, Дубно, Острог, смт Гоща). Методологія дослідження включає вибіркове анкетування, експертне інтерв'ювання та фокус-групи, а також проведення open space, за результатами яких буде сформовано пропозиції та рекомендації щодо формування нової моделі культурного простору громад Рівненщини. Отримані результати комплексного дослідження разом з напрацюваннями open space ляжуть в основу концепції заснування культурної резиденції у м. Рівне. Також вони будуть корисні для кращого планування розвитку галузі культури і мистецтв Рівненської області на 2021-2027 роки.

Ціль проєкту – виявлення унікальних рис та потенціалу до реновації культурних просторів у 4 громадах (Рівне, Дубно, Острог, смт Гоща) Рівненської області шляхом комплексного моніторингу стану розвитку культурних просторів, креативних індустрій та культурних запитів громад.

У межах проєкту заплановано: провести дослідження на тему «Формування нової моделі культурного простору (на прикладі громад Рівненщини)», що включатиме вибіркове анкетування, експертне інтерв'ювання та фокус-групи (опитано не менше 400

⁸ Звіт УКФ за перше півріччя 2019 року/ Український культурний фонд. – Режим доступу: https://ucf.in.ua/storage/docs/15082019/Звіт_УКФ_1_півріччя_2019_two_face_c.pdf.

респондентів, проведено 4 фокус-групи за участі не менше ніж 40 осіб, 4 експертних інтерв'ю за участі не менше 32 місцевих експертів-культурних лідерів); за результатами підготувати, опублікувати та презентувати аналітичний звіт; видати й розповсюдити монографію «Формування нової моделі культурного простору (на прикладі громад Рівненщини)»; провести open space у м. Рівне на тему «Культурні резиденції в просторі сучасного міста» за участі 70 представників експертних спільнот з 4 громад Рівненщини, – за підсумками розробити концепцію майбутньої культурної резиденції для м. Рівне; за результатами проведеного дослідження підготувати рекомендації до обласної галузевої Програми розвитку культури Рівненської області на період до 2022 року, а також до стратегії регіонального розвитку Рівненської області на 2021-2027 рр.

Перелік умовних скорочень

ОМС – Open Method Of Coordination

ВРУ – Верховна Рада України

ГО – громадська організація

ЄС – Європейський Союз

КЗ – комунальний заклад

КІ – креативні індустрії

КМУ – Кабінет Міністрів України

ОДА – обласна державна адміністрація

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ОТГ – об'єднана територіальна громада

ПЗФ – природно-заповідний фонд

РДА – районна державна адміністрація

УКМ – Український культурний монітор

УКФ – Український культурний фонд

ЦНАП – центр надання адміністративних послуг

ЮНЕСКО – Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки

і культури

Вступ

Сучасні процеси всеохоплюючої інформатизації та дигіталізації стилю життя як окремих індивідів, так і усїєї суспільної структури, призводять до формування мережевого суспільства та всеохоплюючого глобального культурно-інформаційного простору, в якому соціо-культурні процеси відіграють надзвичайно важливу роль і є його значною компонентою. Інформаційно-комунікаційні технології, що експонентно розвиваються, сприяють створенню єдиного простору як умови обігу потоків різноспрямованої культурної інформації, породження нових та трансформації старих смислів, звичаїв та традицій.

Активний обмін потоками ідей та проектні підходи, медійність та поширення контенту, активності в соціальних медіа, переосмислення цінностей та перегляд культурних кліше, переписування культурних кодів та формування нових смислових горизонтів, – це та багато інших процесів, які спрямовані на екстеріоризацію творчості, зумовлюють трансформацію простору життя як окремого індивіда, так і цілих міст та країн. До слова, базові принципи формування світового інформаційного суспільства та його породження – глобального інформаційного простору (що взаємодоповнює **глобальний культурний простір**), були визначені ще у ст. 19 Загальної Декларації прав людини від 10.12.1948 р., яка стверджує *«кожна людина має право на свободу переконань і на вільне їх виявлення; це право включає свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань та свободу шукати, отримувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів»*⁹.

⁹ Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р./ Верховна Рада України. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

Разом з тим, Окінавською хартією глобального інформаційного суспільства від 22.07.2000 р. визначено: *«всі люди повсюдно, без винятку повинні мати можливість користуватися перевагами глобального інформаційного суспільства. Стійкість глобального інформаційного суспільства ґрунтується на стимулюючих розвиток людини демократичних цінностях, таких як вільний обмін інформацією та знаннями, взаємна терпимість і повага до особливостям інших людей»*¹⁰.

Згідно Загальної декларації Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) про культурну різноманітність, **культура** – *«сукупність властивих суспільству або соціальної групі відмінних ознак – духовних та матеріальних, інтелектуальних і емоційних – і що крім мистецтва та літератури вона охоплює спосіб життя, «вміння жити разом», систему цінностей, традицій і вірування»*¹¹. Такий підхід є важливим для розуміння основ дослідження сучасного культурного простору як національного, так і локальних та регіональних його вимірів.

Однією зі стратегічних цілей Довгострокової стратегії розвитку української культури – стратегії реформ, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України (КМУ) від 01.02.2016 р. № 119-р, є сприяння створенню національного культурного продукту і формування цілісного **інформаційно-культурного простору** – створення, виробництва, поширення, збереження національного культурного продукту і підвищення рівня його споживання шляхом формування цілісного інформаційно-культурного простору України, здатного акумулювати та засвоювати кращий досвід і впливати на світовий інформаційно-культурний простір¹². Також у до-

¹⁰ Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства від 22.07.2000 р. / Верховна Рада України. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_163.

¹¹ Всеобщая декларация ЮНЕСКО о культурном разнообразии / ЮНЕСКО; Организация Объединенных Наций. – Режим доступу: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/cultural_diversity.shtml.

¹² Про схвалення Довгострокової стратегії розвитку української культури – стратегії реформ: Розпорядження КМУ від 01.02.2016 р. № 119-р./ Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>

повіді «Creating growth. Measuring cultural and creative markets in the EU» (December 2014)¹³ визначено, що майбутнє Європи буде формуватися завдяки **цифровій трансформації**, що зараз відбувається в економіці та суспільстві. Разом з тим, станом на 2015 р. Україна посідала **45 місце у Global Creativity Index**¹⁴, що свідчить про значний потенціал для розвитку творчості як країни в цілому, так і локальних та регіональних її утворень. Разом з тим, у глобальній доповіді ЮНЕСКО за 2018 год «Reshaping Cultural Policies: Advancing Creativity for Development 2018»¹⁵ стверджується, що культуру слід використовувати в якості **двигуна та каталізатора процесів економічного, соціального та екологічного розвитку**, а також розглядається використання цифрових та інтерактивних матеріалів та технологій культурної та творчої сфери.

Відтак, проблематика формування нових смислів у сучасних умовах та підтримка традицій, розвиток інтернет-комунікацій та збереження національного культурного надбання є на часі. Також цікавим предметом дослідження є особливості культурних просторів малих історичних міст України, їх можливості розвитку в контексті становлення креативних індустрій та розвитку креативного потенціалу людей та локацій. Разом з тим, комплексний аналіз українських та міжнародних досліджень та ресурсів свідчить про часткову відсутність комплексного розгляду культурного простору на регіональному та локальному рівнях в сучасних історико-культурних та інформаційно-комунікаційних умовах.

Актуальність монографічного дослідження зумовлена доцільністю визначення основних підходів до визначення поняття

show/119-2016-%D1%80.

¹³ Creating growth. Measuring cultural and creative markets in the EU/Creating Europe. – Access mode: <http://www.creatingeurope.eu/en/wp-content/uploads/2014/11/study-full-en.pdf>.

¹⁴ The Global Creativity Index 2015/ The Martin Prosperity Institute. – Access mode: <http://martinprosperity.org/wp-content/uploads/2015/07/Global-Creativity-Index-2015.pdf>.

¹⁵ Re Shaping Cultural Policies: Advancing creativity for development/United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). – 2017. – Access mode: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/reshaping-cultural-policies-2018-en.pdf>.

«регіональний культурний простір», які дозволяють комплексно проаналізувати теоретичні напрацювання дослідників (економістів, культурологів, філософів, мистецтвознавців тощо), а також проведення прикладних досліджень у громадах міст та експертних середовищах (з використанням традиційних та новітніх методик) задля визначення параметрів культурних просторів та можливостей їх активного розвитку.

Мета – проаналізувати можливості формування нового культурного простору та запропонувати його модель на прикладі громад Рівненської області.

Завданнями дослідження є:

- розкрити теоретико-метрологічні засади дослідження культурних просторів міст;
- здійснити PEST- та SWOT-аналіз Рівненщини як культурного середовища;
- провести комплексне прикладне дослідження, яке включає опитування мешканців міст на тему «Аналіз культурних просторів міст регіону (на прикладі Рівного, Дубна, Острога та смт Гоща)», експертні фокус-групи та експертні інтерв'ювання;
- розглянути культурну резиденцію як метод активізації культурного простору міста;
- сформувати модель формування нового культурного простору (на прикладі громад Рівненської області).

Об'єктом дослідження є культурний простір, а **предметом** – моделювання нового культурного простору (на прикладі громад Рівненської області).

Хронологічними межами дослідження є липень-жовтень 2019 р., а **територіальними межами** є міста Рівне, Острог, Дубно та селище міського типу Гоща Рівненської області.

Методологія дослідження передбачає використання комплексу загально-наукових та спеціально-прикладних методів дослідження, зокрема, аналіз та синтез, узагальнення та абстрагування, аналогія та порівняння, а також вибіркове анкетування респондентів у громадах-партнерах, фокус-групи та експертні

інтерв'ювання, проведення конференції у форматі open space для формування пропозицій та рекомендацій щодо формування нового культурного простору міст Рівного, Дубно, Острога та смт Гоща.

Наукова новизна полягає у спробі комплексного аналізу сучасного стану культурного простору Рівненщини та характеристик методів активізації культурного простору міста, в тому числі через функціонування культурних резиденцій.

Розроблення моделі культурного простору, заснованої на ефективній взаємодії та координації органами місцевого самоврядування за участі бізнесових структур та організацій громадянського суспільства, експертних середовищ, що зацікавлені у розвитку культурних ініціатив та зосереджені на розвитку креативних індустрій, має **прикладне значення**. За результатами дослідження сформовано та передано пропозиції до Стратегії сталого розвитку Рівненської області на 2021-2027 рр. щодо створення нових культурних просторів, що становить **практичну значущість** проведеного дослідження.

Разом з тим, **доцільність дослідження** особливостей формування та розвитку регіональних культурних просторів Рівненщини підтверджується необхідністю комплексного аналізу предмету дослідження в контексті формування Стратегії сталого розвитку Рівненської області на період до 2027 року та з огляду на пріоритети Стратегії Українського культурного фонду на 2019-2021 роки «Культура та креативність для порозуміння та розвитку»¹⁶. Адже формування нової моделі культурного простору з урахуванням сильних та слабких сторін, можливостей та загроз кожного з досліджуваних міст (Рівне, Гоща, Дубно, Острог) має прикладне значення як для стратегування, як для роботи установ культури та

¹⁶ Стратегія Українського культурного фонду на 2019-2021 роки «Культура та креативність для порозуміння та розвитку» / Український культурний фонд. – Режим доступу: <https://ucf.in.ua/storage/docs/12022019/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%84%D0%BE%D0%BD%D0%B4%D1%83.pdf>.

мистецтва, так і для всієї мистецької спільноти, яка розвиває місто через творчість та самовираження.

Монографія складається зі вступу, з шести взаємодоповнюючих розділів (Розділ 1. «Теоретико-метрологічні засади дослідження культурних просторів міст», Розділ 2. «PEST- та SWOT-аналіз Рівненщини як культурного середовища», Розділ 3. «Аналіз культурних просторів міст регіону (на прикладі Рівного, Дубна, Острога та смт Гоща)», Розділ 4. «Прикладні дослідження в системі формування нового культурного простору», Розділ 5. «Культурна резиденція як метод активізації культурного простору міста», Розділ 6. «Модель формування нового культурного простору (на прикладі громад Рівненської області)»), висновків та додатків.

Розділ 1.

Теоретико-метрологічні засади дослідження культурних просторів міст

У розділі «Теоретико-метрологічні засади дослідження культурних просторів міст» описано джерельну базу, а також методи та методики дослідження культурного простору міст. Визначено понятійно-категоріальний апарат культурного простору в регіональному вимірі, а також охарактеризовано моделювання в контексті формування культурних просторів.

Підрозділи:

- 1.1. Джерельна база дослідження культурного простору міст.*
- 1.2. Методи та методики дослідження культурного простору міст.*
- 1.3. Культурний простір в регіональному вимірі: понятійно-категоріальний апарат.*
- 1.4. Моделювання в контексті формування культурних просторів.*

1.1. Джерельна база дослідження культурного простору міст

В сучасних умовах експонентного зростання об'ємів інформації та контенту важливим є відокремлювання джерел та первинних джерел інформації з різних питань теорії та практики. Так, доцільним в межах пропонованого дослідження є аналіз нормативно-правової та джерельної бази щодо поняття «культурний простір» та «культурний простір міста», щодо кола наукових підходів до визначень та характеристик об'єкта дослідження.

З огляду на те, що Декларація принципів міжнародної культурної співпраці від 04.11.1966 р.¹⁷ визначає, що кожна культура володіє гідністю та цінністю, які слід поважати та зберігати, а однією з цілей Конвенції про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження¹⁸ є визнання **особливого характеру культурної діяльності**, культурних товарів та послуг як носіїв самобутності, цінностей і змісту, важливим є аналіз нормативно-правової бази у галузі культури та суміжних галузей.

Так, цілий спектр нормативно-правових актів є базисом для становлення та формування культурного простору, зокрема, Конституція України¹⁹ (особливо, Ст.54 *«Громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його*

¹⁷ Декларація принципів міжнародної культурної співпраці від 04.11.1966 р./ Организация Объединенных Наций. – Режим доступа: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/culture.shtml.

¹⁸ Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження від 20.10.2005 р./ Генеральна конференція Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/952_008.

¹⁹ Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради. – К., 1996. – № 30. – Ст. 141.

згоди, за винятками, встановленими законом. Держава сприяє розвитку науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством. Культурна спадщина охороняється законом. Держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність, вживає заходів для повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за її межами»); Закони України: Про місцеве самоврядування в Україні²⁰, Про місцеві державні адміністрації²¹, Про охорону культурної спадщини²², Про Перелік пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації²³, Про природно-заповідний фонд України²⁴, Про культуру²⁵, Про стимулювання розвитку регіонів²⁶, Про туризм²⁷ та багато інших.

Разом з тим, розпорядженням КМУ від 16.03.2017 р. №168-р «Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період

²⁰ Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради. – К., 1997. – № 24. – Ст. 170.

²¹ Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9.04.1999 р. № 586-XIV / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради. – К., 1999. – № 20-21. – Ст. 190.

²² Про охорону культурної спадщини: Закон України від 08.06.2000 р. № 1805-III / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради. – К., 2000. – № 39. – Ст. 333.

²³ Про Перелік пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації: Закон України від 23.09.2008 р. № 574-VI / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – К., 2009. – № 8. – Ст. 105.

²⁴ Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16.06.1992 р. № 2456-XII / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради. – К., 1992. – № 34. – Ст. 502.

²⁵ Про культуру: Закон України від 14.12.2010 р. № 2778-VI / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради. – К., 2011. – № 24. – Ст. 168. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>.

²⁶ Про стимулювання розвитку регіонів (зі змінами та доповненнями): Закон України від 08.09.2005 р. № 2850-IV / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради. – К., 2005. – № 51. – Ст. 548. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2850-15>.

²⁷ Про туризм: Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради. – К., 1995. – № 31. – Ст. 241. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр>.

до 2026 року»²⁸ стверджується, що для раціонального і ефективного використання туристичних, природних, лікувальних та рекреаційних ресурсів України необхідно сформувати **туристично-рекреаційний простір**, а указом Президента України від 31.05.2018 р. № 156/2018 «Про невідкладні заходи щодо зміцнення державного статусу української мови та сприяння створенню єдиного культурного простору України»²⁹ передбачено створення **єдиного культурного простору України** та збереження цілісності культури.

На виконання цього указу Президента України, Національна академія наук України спільно з Міністерством освіти і науки України та Національною академією педагогічних наук України розробили проект «Концепція Державної цільової програми на 2018-2028 роки, спрямованої на забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя, **створення єдиного культурного простору України** та збереження цілісності культури»³⁰, в якому наголос робиться на гармонізації **мовного простору України** та на заходах, засобах та процесах інтеграції України до світового **мовно-інформаційного простору** (як потенційних напрямків Державної цільової програми). Відтак, в аналізованих документах прослідковується ототожнення культурного простору з мовним простором, що є, на нашу думку, недоцільним, адже культурний простір є родовим поняттям до мовного простору.

²⁸ Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року: Розпорядження КМУ від 16.03.2017 р. №168-р/ Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-p>.

²⁹ Про невідкладні заходи щодо зміцнення державного статусу української мови та сприяння створенню єдиного культурного простору України: Указ Президента України від 31.05.2018 р. № 156/2018/ Президент України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156/2018>.

³⁰ Проект «Концепція Державної цільової програми на 2018 – 2028 роки, спрямованої на забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя, створення єдиного культурного простору України та збереження цілісності культури»/ Національна академія наук України; Міністерство освіти і науки України; Національна академія педагогічних наук України. – Режим доступу: https://www.ulif.org.ua/system/files/conseption_gov_ukr_mova_2018.pdf.

Ключовим визначенням **культурного простору України** є визначення за Законом України № 2778-VI від 14.12.2010 р. «Про культуру»³¹, який визначає його як «сферу, в якій відповідно до законодавства провадиться культурна діяльність та задовольняються культурні, інформаційні та дозвілєві потреби громадян, що охоплює, зокрема, радіо і телебачення, періодичні друковані видання та книговидавничу продукцію, ринок культурних благ, а також культурно-мистецьке середовище».

До слова, **Концепція «Децентралізація: сектор Культура»**³² включає 4 базові індикатори: зменшення індексу злочинності на певній території; питома вага власних надходжень в загальному обсязі фінансування на утримання закладу; % дітей від загальної кількості дітей, які постійно відвідують заклади культури; кількість створених протягом періоду **нових робочих місць в креативному секторі галузі культури**.

Усвідомлюючи важливість культури у виробництві продукції з доданою вартістю, розпорядженням КМУ від 27.12.2017 р. № 1017-р «Про схвалення Експортної стратегії України («дорожньої карти» стратегічного розвитку торгівлі) на 2017-2021 роки»³³ перспективними секторами економіки визначено інформаційні та комунікаційні технології, **креативні індустрії**, туризм, технічне обслуговування та ремонт повітряних суден, виробництво запасних частин та комплектувальних виробів для аерокосмічної та

³¹ Про культуру: Закон України від 14.12.2010 р. № 2778-VI/ Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>.

³² Паспорт: Реформа децентралізації у галузі культури/ Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/imported_content/news/doc_249672311/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%BF%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%B4%D0%B5%D1%86%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%B2%20%D1%81%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%20%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8.pdf.

³³ Про схвалення Експортної стратегії України («дорожньої карти» стратегічного розвитку торгівлі) на 2017-2021 роки: Розпорядження КМУ від 27.12.2017 р. № 1017-р/ Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1017-2017-%D1%80>.

авіаційної промисловості, машинобудування, харчова і переробна промисловість.

Державний вплив на регіони реалізується за двома напрямками: **регулювання регіонального розвитку**, який трактується в поняттях соціальної орієнтації, сталості та збалансованості й здійснюється постійно щодо всіх регіонів як субнаціональних адміністративно-територіальних одиниць; **державна селективна підтримка тих регіонів, що визнані проблемними**³⁴, і межі яких можуть не збігатися з адміністративно-територіальними одиницями. А державним пріоритетом у розвитку малих міст, визначеним Законом України від 04.03.2004 р. № 1580-IV³⁵ є **створення умов для забезпечення їх сталого розвитку та формування пріоритетних напрямів перспективного розвитку міст різного типу**, а саме:

- *для міст, що мають значні рекреаційний та оздоровчий потенціали (міста-курорти і санаторно-курортні та рекреаційні центри)*, – стимулювання розвитку курортних функцій із заборною будівництва нових і розширення діючих промислових підприємств, не пов'язаних із задоволенням потреб відпочиваючих і населення малих міст або таких, що можуть негативно вплинути на природні лікувальні фактори, та

- *для міст, що мають значні природний та історико-культурний потенціали (історичні, історико-архітектурні, культурні та туристичні центри)*, – розвиток туристичних функцій із збереженням і можливим господарським використанням об'єктів культурної спадщини, захист довкілля, обмеження господарської діяльності на територіях історичних ареалів міст.

Важливим є визначення місця та роді держави, органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у формуванні регіонального та міських культурних просторів. Так, Г.Х. Шарт-

³⁴ Про стимулювання розвитку регіонів (зі змінами та доповненнями): Закон України від 08.09.2005 р. № 2850-IV / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради. – К., 2005. – № 51. – Ст. 548.

³⁵ Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку малих міст: Закон України від 04.03.2004 р. № 1580-IV/ Верховна Рада України// Відомості Верховної Ради. – К., 2004. – № 24. – Ст. 332.

ран³⁶, аналізуючи свої попередні напрацювання 1985 та 2001 рр., у 2016 р. виділяє 5 альтернативних ролей для державної підтримки сфери культури та мистецтва у світі:

- **Зберігач** – догляд та підтримка національної бази знань, включаючи навички, техніку та репертуар;
- **Фасилітатор** – звільнені від податків благодійні пожертви з естетичними пріоритетами, встановленими окремими донорами;
- **Меценат** – «Рада на відстані руки», що здійснює розподіл фінансування за рівнем експертної оцінки;
- **Архітектор** – Міністерство культури проєктує об'єкти, фінансує операції та визначає особливий правовий статус художника;
- **Інженер** – використання державних коштів, ліцензійних та регулюючих органів та податкові пільги, сприяння та просування комерційно життєздатної галузі мистецтв.

На сьогодні Україну доцільно віднести до ролі **«Зберігач»**, разом з тим, нормативно-правова база перебуває у стадії гармонізації до ролі **«Інженер»**. До прикладу, В. Малімон зазначив, що важливим є *«унеможливлення монополізації національного культурного простору обраним колом суб'єктних груп... розвиток національних культурних індустрій як проміжних ланок між усіма суб'єктними секторами національної культури; розробка механізму підтримки культурних ініціатив на місцевому рівні; запровадження протекціоністського податкового режиму для вітчизняних культурних індустрій тощо»*³⁷.

³⁶ Chartrand, H.Y. Postscript 2016 (The Arm's Length Principle & the Arts: An International Perspective – Past, Present & Future (1985) Funding the Fine Arts: An International Political Economic Assessment (2001))/ Harry Hillman Chartrand. – P. 9. – Access mode: <http://www.compilerpress.ca/Cultural%20Economics/Works/Postscript%202016.pdf>.

³⁷ Малімон, В.І. Культурна політика держави як чинник реформування суспільства : автореф. дис ... канд. наук з державного управління: 25.00.02/ В.І. Малімон; Івано-Франківський Національний Технічний Університет Нафти і Газу. – Івано-Франківськ, 2011. – 17 с. – С. 10. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21D

П.Л. Сакко (Європейська мережа експертів з культури) в праці «Культура 3.0: Нова перспектива для ЄС на 2014-2020 рр. Розробка програм структурних фондів»³⁸ виділяє три основні підходи до культури в її трансформації під впливом розвитку технологій та змін парадигм:

Культура 1.0:

- заснована в основному на моделі меценатства;
- типова для доіндустріальної економіки;
- культура не є адекватним економічним сектором економіки і не є доступною для більшої частини потенційної аудиторії;
- виробництво культурної продукції проводиться цілком на субсидії та не може вижити іншим способом.

Культура 2.0:

- культурні та креативні індустрії, які виробляють економічну цінність і навіть прибуток, але є окремим сектором загальної економіки;
- аудиторія значно розширюється, тоді як виробництво культурної продукції все ще суворо контролюється вхідними бар'єрами;
- характеризується різким збільшенням розмірів культурних ринків.

Культура 3.0

- характеризується нововведеннями, які призводять не лише до розширення можливостей попиту, але й розширення виробничих можливостей в цілому;
- перетворення аудиторії на практиків (тим самим визначаючи нове, розмите та все більш комплексне поняття авторства та інтелектуальної власності).

З огляду на класифікацію, запропоновану П.Л. Сакко, галузь культури в Україні доцільно віднести до старту етапу «Культура 2.0»,

BN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&Image_file_name=DOC/2011/11MVICHR.zip&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1.

³⁸ Culture 3.0: A new perspective for the EU 2014-2020 structural funds programming/ Pier Luigi Sacco; EENC Paper. – April 2011. – Access mode: <http://www.interarts.net/descargas/interarts2577.pdf>.

адже лише зараз формуються нормативно-правові підвалини для якісного формування креативних індустрії, в тому числі через Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про культуру» щодо визначення поняття «креативні індустрії»³⁹, а також діяльність мережі інституцій, що допомагають розвитку галузі культури. Так, серед документів, підготовлених в межах реалізації проєктів, в тому числі міжнародної технічної допомоги, слід відмітити: «Дорожня карта для культурного розвитку в Україні»⁴⁰, «Аналіз проблем у законодавчому регулюванні збереження та управління культурною та природною спадщиною в Україні»⁴¹, «Управління місцевою культурною спадщиною в Україні: огляд державної політики, джерел та моделей фінансування: Біла книга»⁴², проєкт «Концепція нової національної культурної політики України»⁴³, «Директиви культурної політики України»⁴⁴ та багато інших, які аку-

³⁹ Про внесення змін до Закону України «Про культуру» щодо визначення поняття «креативні індустрії»: Закон України від 19.06.2018 р. № 2458-VIII/ Верховна Рада України// Відомості Верховної Ради. – 2018. – № 34. – Ст.257. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2458-19/ed20180713>.

⁴⁰ Дорожня карта для культурного розвитку в Україні/ Проєкт «Культурно-освітня Академія 2015»; Goethe-Institut в Україні. – 2015. – Режим доступу: https://www.goethe.de/resources/files/pdf85/Goethe_book_A4_PDF_version-page1.pdf.

⁴¹ Аналіз проблем у законодавчому регулюванні збереження та управління культурною та природною спадщиною в Україні/ За заг. ред. К. Рубановського ; Всеукраїнська Мережа ОГС для підтримки громад зі спадщиною. – Івано-Франківськ, 2018. – 158 с. – Режим доступу: https://taif.org.ua/wp-content/uploads/2019/02/Heritage_Legislation_Analyses.pdf.

⁴² Управління місцевою культурною спадщиною в Україні: огляд державної політики, джерел та моделей фінансування: Біла книга / упоряд. Л. Кривецька. – Львів: Лабораторія міського простору, 2019. – 55 с. – Режим доступу: https://reherit.org.ua/wp-content/uploads/2019/08/White-Paper_Management-of-Local-Cultural-Heritage-in-Ukraine_State-Policy-Review-Sources-and-Funding-Models.pdf.

⁴³ Проєкт «Концепція нової національної культурної політики України»/ Проєкт «Культурний код Східного партнерства». – Режим доступу: http://www.kultura.org.ua/wp-content/uploads/FINALConcept_Road-Map_UA_Culture-Coding-EaP.pdf.

⁴⁴ Директиви культурної політики України/ Розроблено експертами групи Культура Реанімаційного пакету реформ. – серпень 2015 р. – Режим

мулюють в собі кращі практики та конкретні алгоритми розвитку культурного простору України.

Аналіз програмних документів міст України показав, що серед них поняття **«культурний простір міста»** вживається лише у Комплексній Програмі розвитку культури та промоції культурного потенціалу міста Чернігова на 2018-2019 роки⁴⁵, що свідчить про недостатнє використання термінології у стратегуванні міст та територій України.

За результатами аналізу нормативно-правового забезпечення та програмно-цілевих документів України у сфері культури, туризму та креативних індустрій, доцільно визначити, що на сьогодні ці види соціальної та економічної діяльності здійснюють точковий вплив на створення і розвиток культурного потенціалу кожного з регіонів.

Комплексне розуміння поняття культурного простору не є можливим без напрацювань науки державного управління, зокрема, у сфері культури та туризму, тому числі формування політики та механізмів її впровадження: В. Азар, Ю. Алексеєва, В. Бакальчук, В. Бакуменко, О. Батіщева, О. Бейдик, В. Безносюк, В. Биркович, М. Біль, М. Бірюкова, В. Борщевський, О. Ваганова, В. Вакуленко, І. Валентюк, О. Василів, Р. Войтович, В. Горський, О. Гриценко, Ю. Гуменюк, І. Давиденко, І. Дзюба, Л. Давиденко, В. Дмитренко, С. Дрожжина, В. Кифяк, А. Кожина, Є. Козловський, А. Колодій, О. Король, Г. Крапівіна, М. Крачило, В. Малімон, О. Малишева, О. Притуп, Т. Сокол, В. Федорченко, Н. Фесенко, В. Цибух, А. Чечель, С. Чукут, О. Шаптала, І. Школа та інші вчені.

До питань дослідження культури та її компоненту – культурного простору – звертались дослідники різного спрямування, зокрема, культурологи, соціологи, психологи, історики, політологи, фахівці з державного управління. Серед українських представни-

доступу: https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/1508_Dyrektyvy-kulturnoji-polityky.pdf.

⁴⁵ Комплексна Програма розвитку культури та промоції культурного потенціалу міста Чернігова на 2018–2019 роки/ Чернігівська міська рада. – Режим доступу: <https://chernigiv-rada.gov.ua/miski-programy/id-35657/>.

ків філософського, політичного, та культурологічного осмислення культурного простору, в тому числі міст, доцільно відзначити Ю. Богуцького, О. Бодрука, В. Бондаренка, В. Борисенка, В. Брюховецького, В. Вашкевича, Л. Губерського, М. Жулинського, М. Зайцева, С. Здіорука, Т. Злобіну, Я. Калакуру, В. Карлову, М. Карповця, П. Кононенка, Т. Кононенка, С. Копацьку, В. Крисаченка, О. Лановенка, О. Литвиненка, М. Недюха, М. Поповича, М. Розумного, М. Рябчука, В. Тузова, В. Ятченка та багатьох інших вчених. Проблематику розвитку малих міст України, особливо, в контексті історико-культурної спадщини, розглядають О. Любіцева, Є. Панкова, В. Стафійчук та інші. Культурний ландшафт як складову культурного простору, аналізують Ю. Веденін, М. Кулешова та інші.

Важливими для цілісного розуміння культурного простору є публікації та дисертаційні дослідження О. Копієвської⁴⁶, О. Степанової (Доманської)^{47,48,49}, які комплексно розглядають попередні

⁴⁶ Копієвська, О.Р. Трансформаційні процеси в культурних практиках України: глобальний, глокальний контекст та локальні особливості (кінець ХХ – початок ХХІ ст.): дисертація на здобуття наук. ступ. д-ра культурології: 26.00.06 «Прикладна культурологія. Культурні практики» / О.Р. Копієвська; Національна Академія Керівних Кадрів Культури і Мистецтв. – К., 2018. – 487 с.– Режим доступу: <https://www.nakkim.edu.ua/images/Special-Science-Council/Materialy-Dysertacij/2018-Kopievaska/Kopievaska-disser.pdf>.

⁴⁷ Доманська, О. До питання про методологію дослідження соціокультурних процесів: На прикладі аналізу деяких аспектів поняття «національний культурний простір»/ О. Доманська// Мистецтвознавство України. – 2015. – Вип. 15. – С. 25-32. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mysu_2015_15_6.

⁴⁸ Доманська, О. Концептуальне осмислення поняття «національний культурний простір»/ О. Доманська// Науковий вісник Чернівецького університету. Філософія. – 2014. – Вип. 706-707. – С. 113-117. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvchu_fil_2014_706-707_23.

⁴⁹ Степанова, О.А. Національний культурний простір України: концептуальні засади розвитку і становлення: Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора культурології за спеціальністю 26.00.01 «Теорія та історія культури». Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України. Національна музична академія України імені П. І. Чайковського, Міністерство культури України. – К., 2017. – 435 с. – Режим доступу: <http://knmau.com.ua/wp-content/uploads/2017/11/20171201-dysertatsiya-stepanova.pdf>.

напрацювання дослідників та пропонують власне бачення розвитку та специфіки функціонування культурного простору.

Також проблематику та окремі аспекти формування культурного простору у своїх дослідженнях розвивають В. Виткалов, С. Виткалов, Т. Долбенко, В. Дудник, І. Костиця, О. Кравченко, Т. Лугуценко, І. Мухіна, К. Недря, О. Олійник, Л. Орендачук-Салеева, М. Собуцький, О. Троїцька, А. Філіна, Н. Цимбалюк, М. Черниш, В. Чорна, Л. Шевченко, О. Яковлев та інші.

Окремо доцільно виділити перелік російських дослідників таких, як: А. Бистров⁵⁰, І. Гуткіна, Д. Замятин, А. Камін, Є. Ключева, Т. Ляпкіна, М. Сараф⁵², І. Свиріда, А. Шишкіна та інших. Адже, до прикладу, А. Бистрова виділяє в системі культурного простору групу компонентів: **простір реального світу, простір соціуму, інформаційно-знаковий простір і інтелектуальний простір**. Причому культурний простір природного середовища у процесі його освоєння людиною зливається з культурним простором соціуму, яке включає в себе **цивілізаційну сторону, соціетальний простір і простір значень**⁵³. А М. Сараф⁵⁴ зазначає, що соціальний простір структурований по **горизонталі** та по **вертикалі** (вертикальний вимір (соціальні ієрархії, субординації, ранжирування, які можуть формуватися за різних показників (влада, гендер, вік тощо)) та горизонтальний (співробіт-

⁵⁰ Быстрова А.Н. Модель культурного пространства: границы и безграничность / А.Н. Быстрова // Вестник Томского гос. пед. университета. – 2008. – Вып. 1. – С. 95-104. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/v/model-kulturnogo-prostranstva-granitsa-i-bezgranichnost>.

⁵¹ Быстрова, А.Н. Структура культурного пространства: дисертация на соиск. уч. степ. Д-ра филос. н., 09.00.13 – Религиоведение, философская антропология, философия культуры / А.Н. Быстрова; Томский государственный университет. – Томск, 2004. – 407 с.

⁵² Сараф, М.Я. Культурное пространство и пространство культуры: цивилизационная гетерогенность / М.Я. Сараф // Россия: тенденции и перспективы развития: ежегодник / отв. ред. В.И. Герасимов. – Вып. 12. ч. 3. – М.: ИНИОН РАН, 2017. – 978 с. – С. 815-817. – Режим доступа: <http://ukros.ru/wp-content/uploads/2017/11/%D0%A1%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%84.doc>.

⁵³ Быстрова, А.Н. Проблема культурного пространства (опыт философского анализа). – Новосибирск: СО РАН, 2004. – 240 с. – С. 121, С. 161.

⁵⁴ Сараф, М.Я. Культурное пространство как предмет исследования / М.Я. Сараф // Пространство и время. – 2011. – № 4. – С. 15-19.

ництво, партнерство, симпатія і антипатія, соціально-психологічні взаємодії, поширення та впливу ідей тощо)).

Культурний простір як поняття формується в різних методологічних традиціях (антропологія, теорія націй та націоналізму, соціологія, філософія, культурологія, культурна географія тощо), однак єдиної теоретичної розробки цього феномену проведено не було. Зважаючи на це, в межах пропонованого дослідження доцільно виділити певні **методологічні підходи до дослідження культурного простору**.

Функціональний підхід.

В межах функціонального підходу **будь-який простір**, включаючи **культурний**, розглядається як сфера інформації, яка є функціональною властивістю або ж особливою формою функціонування зв'язків у кібернетичних системах, які організовані природнім шляхом чи в межах суспільного договору. Функціонально культурний простір характеризується через реальні та потенційні функції, які він виконує в/ та для суспільства, а також взаємозв'язок цих функцій та їх єдність. Загалом простір – це пряме віддзеркалення матеріальних процесів розвитку і функціонування політичної та економічної систем суспільства, а також постає як властивий суспільству набір способів задоволення потреб, за допомогою воно **адаптується** до природних умов. До прикладу, функціональні моделі культури представлені в роботах Б. Маліновського⁵⁵ та Т. Парсонса⁵⁶.

Акціоналістський підхід.

Згідно акціоналістського підходу **культурний простір** як соціально-політичне поняття, що включає в себе як територіальний, космічний, технічний, економічний фактори, так і людський, де людина постає активним творцем і виконавцем соціокультурної ролі (А. Турен⁵⁷), завдяки чому вона впорядковує своє найближче оточення,

⁵⁵ Малиновский, Б. Функциональный анализ / Б. Малиновский // Антология исследований культуры. – СПб.: Университетская книга, 1997. – С. 681-702.

⁵⁶ Парсонс, Т. Система современных обществ/ Т. Парсонс; пер, с англ.; под ред. М.С. Ковалевой. – М.: Аспект Пресс, 1998. – 270 с.

⁵⁷ Турен, А. Возвращение человека действующего. Очерк социологии/ А. Турен. – М.: Научный мир, 1998. – 204 с.

в тому числі інформаційне поле та особисте поле культури. Простір як поліс, куди люди вступають для взаємодії з іншими (Х. Арендт⁵⁸).

Антропологічний підхід.

Підхід розглядає **культурний простір** як простір суспільної інформації, що призначається для людини – споживача інформації, без людини вона втрачає свій сенс. Культура та всі її породження є виявами самої природи людини. Як Е. Тайлор визначав культуру як сукупність знань, мистецтв, моралі, права, звичаїв та інших особливостей, що притаманні людині як члену суспільства (Е. Тайлор⁵⁹). Разом з тим, Є. Ключева⁶⁰ вказує: *«культурний простір виникає із сутності культури – це простір, що набув якості культурного. І там, де закінчується оброблений людиною простір природи і починається, умовно кажучи, «дикий», пролягає край культурного простору»*. Простір як сукупність продуктів життєдіяльності людини, зразків людської поведінки, культурних форм («друга природа»), що протистоїть природному навколишньому середовищу.

В межах антропологічного підходу до культурного простору доцільно виділити **дескриптивний** (як структура, що включає в себе функції оцінки, зв'язку та прогнозування, що реалізують динаміку образної моделі світу), **дидактичний** (як середовище, яке формує людину та не дане їй з народження (не є генетично обумовленим)) та **нормативний** (як середовище норм та правил, які регламентують існування людини) **підходи**. До прикладу, А. Філіна⁶¹ характеризує **культурний простір** як *«лише начерк, загальний план, що окреслює контури людської поведінки»*.

⁵⁸ Арендт, Х. Ответственность и суждение / Х. Арендт. – М.: Изд-во Института Гайдара, 2013. – 352 с.

⁵⁹ Тайлор, Э.Б. Первобытная культура / Э.Б. Тайлор; пер. с англ. Д.Л. Коропчевского. – М.: Политиздат, 1989. – 573 с.

⁶⁰ Ключева, Е.А. Культурное пространство как научная категория / Е.А. Ключева // Общество. Среда. Развитие. – 2015. – № 4. – С. 43-46. – С. 44. – Режим доступа: http://www.terrahumana.ru/arhiv/15_04/15_04_08.pdf.

⁶¹ Філіна, А.П. Культурний простір: основні його види та культурна діяльність суспільства щодо задоволення соціокультурних потреб громадян / А.П. Філіна // Міжнародний вісник: Культурологія. Філологія. Музикознавство. – 2016. – Вип. 1. – С. 82-86. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mvfkfm_2016_1_18.

Діалектичний підхід.

Культурний простір як діалектична єдність матеріальних коренів інформації й інформаційних коренів матерії, діалектика взаємозв'язків між матеріальною та нематеріальною культурою, усною та писемною традиціями тощо. Відносність соціального простору відзначав М. Хайдеггер, адже не лише часові, але і просторові відстані можуть зближуватися і розтягуватися, цьому сприяють сучасні технічні можливості. Але, незважаючи на розвиток технологій та сучасного технічного оснащення, *«успішне усунення всіх відстаней не приносить з собою близькості; бо близькість полягає не у зменшенні віддаленості. Що просторово виявляється в мінімальному віддаленні від нас, завдяки кінокадру, завдяки радіо-голосу, може залишатися нам далеким. Що надзвичайно далеко в просторі, може бути нам близьким. Мала відстань – ще не близькість. Велика відстань – ще не далечинь»*⁶².

Ноосферний (інформаційний) підхід.

Всесвітній простір, в тому числі його **культурний вимір**, як простір знання, як інформаційно-цільова система, як глобальна основа діяльності та розвитку суспільства як цілісної системи (П. Тейяр де Шарден⁶³, В. Вернадський⁶⁴, М. Моїсєєв⁶⁵), а також як простір інформаційних процесів, який базується на фундаментальних засадах соціальної інформатики: масових інформаційних відносинах у форматі суб'єкт-об'єктної й суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Тому простір як система, що самоорганізується, яка заснована на взаємодії інформаційних потоків і інформаційних полів трьох типів інфор-

⁶² Хайдеггер, М. *Время и бытие: Статьи и выступления* / М. Хайдеггер; пер. с нем. – М.: Республика, 1993. – 447 с. – (Мыслители XX века). – С. 316. – https://imwerden.de/pdf/heidegger_vremya_i_bytie_1993.pdf.

⁶³ Тейяр де Шарден, П. *Феномен человека: Сб. очерков и эссе*; / П. Тейяр де Шарден; пер. с фр. Н.А. Садовского. – М.: Наука, 1987. – 240 с.

⁶⁴ Вернадский, В.И. *Биосфера. Мысли и наброски наброски*: сб. науч. работ В. И. Вернадского / Неправительств. экол. фонд им. В. И. Вернадского, Гос. геол. музей им. В. И. Вернадского. – М., 2001. – 244 с.

⁶⁵ Моисеев, Н.Н. *Экология человечества глазами математика: Человек, природа и будущее цивилизации* / Н.Н. Моисеев. – М.: Молодая гвардия, 1988. – 254 с.

маційних просторів – внутрішнього, середовищного й міжсередовищного та трьох середовищ циркуляції інформації – біологічного, соціального й технічного (А. Чічановський⁶⁶ та О. Старіш^{67,68,69}).

Кібернетичний підхід.

Простір – це простір інформації, яка існує виключно там, де є пристрої керування (Н. Вінер⁷⁰). Такий підхід обумовлює такий різновид культурного простору як **віртуальний культурний простір**, що є творенням людини та є неможливим поза технічними системами. До прикладу, І. Книш⁷¹ вводить нове поняття **«гіфпростір (hyphspace)** – метафорична абстракція, що може бути використана в філософії у комп'ютерних технологіях та являє собою (віртуальну) реальність, яка є складовою Ноосфери, тобто це інший світ як «усередині» комп'ютерів, так і «всередині» комп'ютерних мереж, із активним залученням користувача (користувачів) суб'єкта (суб'єктів), так і об'єкта (об'єктів) пізнання». Тому доповнена віртуальна реальність, сетикет/ нетикет та інші прояви як лінгво-творення та контенто-творення, так і творення нових культурних умов, відтак, і нового культурного простору.

Реляційний підхід.

Простір як опис просторових характеристик систем комунікації, зокрема, протяжність, структурність, співіснування, взаємодія елементів (зокрема, М. Слюсаревський⁷²). Також простір як сукупність

⁶⁶ Чічановський, А.А. Інформаційні процеси в структурі світових комунікаційних систем: підручник / А.А. Чічановський, О.Г. Старіш; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка, Ін-т журналістики. – К.: Грамота, 2010. – 567 с.

⁶⁷ Стариш, А.Г. Філософія інформації: монографія / А.Г. Стариш. – Симферополь: Таврия, 2004. – 376 с.

⁶⁸ Старіш, О.Г. Системологія: підручник / О.Г. Старіш. – К.: ЦНЛ, 2005. – 232 с.

⁶⁹ Старіш, О.Г. Теорія відкритих систем як парадигма процесів глобально-го розвитку: монографія / О.Г. Старіш; Нац. ун-т «Острозька акад». – Сімферополь: Універсум, 2003. – 240 с.

⁷⁰ Вінер, Н. Кібернетика, или управление и связь в животном и машине / Н. Винер. – М.: Советское радио, 1968. – 328 с.

⁷¹ Книш, І. Rhizoma vs radix vs hyph: рівні розуміння мереж / І. Книш // Світогляд – Філософія – Релігія. – Суми: СумДУ. 2017. – Вип. 12. – С. 25-45. – Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/65803>.

⁷² Слюсаревський, М.М. «Ми» і «Я» в сучасному світі: вибрані твори /

окремих елементів та культурних проявів (звичаїв, вірувань, елементів як матеріальної, так і нематеріальної культури). Такий підхід є обмеженим тим, що передбачає неповний перелік елементів культури та не до кінця сформовані взаємозв'язки між цими елементами. Л. Коган⁷³ визначає, що в межах національної культури формується **багатовимірна модель простору**, в якій окремі елементи взаємно перетинаються, проникають один в одного, утворюючи складні просторові культурні комплекси.

Синергетичний (динамічний) підхід.

Культурний простір як відкрита макросистема, що самоорганізується, де можуть виникати кооперативні явища (інтеграція) та інформація нового рівня, нові типи зв'язків, які засновані на виключно інформаційній взаємодії, здатні без позасистемних спрямовуючих впливів породжувати нові структури та явища (Л. Бевзенко⁷⁴, В. Корогодін та В. Корогодина⁷⁵, О. Князева та С. Курдюмов⁷⁶, І. Мелик-Гайказян, М. Мелик-Гайказян та В. Тарасенко⁷⁷, Ю. Плотинський⁷⁸, А. Свідзинський⁷⁹, А. Стьопін⁸⁰).

М.М. Слюсаревський; АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2009. – 340 с.

⁷³ Коган, Л.Н. Социология культуры: учеб. пособие/ Л.Н. Коган. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 1992. – 120 с.

⁷⁴ Бевзенко, Л.Д. Социальная самоорганизация. Синергетическая парадигма: возможности социальных интерпретаций/ Л.Д. Бевзенко. – К.: Ин-т социологии, 2002. – 436 с.

⁷⁵ Корогодін, В.И. Информация как основа жизни/ В.И. Корогодін, В.Л. Корогодина. – Дубна: Изд. центр «Феникс», 2000. – 208 с.

⁷⁶ Стьопін, А.О. Синергетичні виміри розвитку України: історія і сучасність/ А.О. Стьопін. – Одеса: Астропринт, 2006. – 156 с.

⁷⁷ Мелик-Гайказян, И.В. Методология моделирования нелинейной динамики сложных систем / И.В. Мелик-Гайказян, М.В. Мелик-Гайказян, В.Ф. Тарасенко. – М.: ФИЗМАТЛИТ, 2001. – 272 с.

⁷⁸ Плотинский, Ю.М. Модели социальных процессов: учебное пособие для высших учебных заведений / Ю.М. Плотинский. – 2-е изд., доп. и перераб. – М.: Логос, 2001. – 296 с.

⁷⁹ Свідзинський, А.В. Синергетична концепція культури/ А.В. Свідзинський. – Луцьк: Вежа, 2008. – 696 с. – Режим доступу: http://shron1.chtyvo.org.ua/Svidzynskiy_Anatolii/Synergetychna_kontseptsia_kultury.pdf.

⁸⁰ Князева, Е.Н. Основания синергетики: Режимы с обострением, само-

Загалом **синергетичний підхід** впливає та засновується на класичних працях теоретиків синергетики Г. Хакена⁸¹, І. Пригожина та І. Стенгерс⁸². Ключовими поняттями її є **атрактор** – це шлях (нова інформація), який вибирає система (суспільство, соціальні групи, людина) в точці найбільшої концентрації хаосу – **точці біфуркації** (в ситуації найбільшого накопичення інформації/ досвіду/ знань/ зразків поведінки/ змін правлячих еліт тощо, точці неповернення системи до попереднього стану (зміни культурних вподобань, зміни епох та бачення культурного розвитку, зміни підходів та культурних парадигм)).

Культурний простір є **дисипативною системою** (системою, що перманентно перебуває у стані нерівноваги, тобто енергія в ній вільна і нічим неупорядкована, тобто перебуває в **динамічному хаосі** (хаос, що характеризує складні рухи у простих динамічних системах, за наявності в них динамічної нестійкості)).

Вихід з хаосу завжди пов'язаний з генерацією нової інформації (**тезаурус** – це інформація нижчого рівня, яка необхідна для генерації чи рецепції інформації на вищому рівні, що якісно (поняття про якість пов'язане з існуванням ієрархічної структури інформації) відрізняється від нижчого, а, відтак, **феномен інформації** – це багатостадійний незворотній процес встановлення структури у відкритій системі, що перебуває у стані нерівноваги, що починається з випадкового вибору, який ця система робить і який запам'ятовується при переході від хаосу до порядку і завершується цілеспрямованою дією згідно алгоритму чи програми, що відповідає семантиці вибору, дії) завдяки тому, що система, яка самоорганізується, здійснює вибір одного з представлених шляхів розвитку.

Причому вибір цей випадковий (вибір варіанту повинен бути випадковим, здійснюваним з багатьох можливих і рівноправних,

организация, темпомиры/ Е.Н. Князева, С.П. Курдюмов. – СПб.: Алетейя, 2002. – 414 с.

⁸¹ Хакен, Г. Информация и самоорганизация: Макроскопический подход к сложным системам/ Г. Хакен; пер. с англ. – М.: Мир, 1991. – 240 с.

⁸² Пригожин, И. Порядок из хаоса: Новый диалог человека с природой/ И. Пригожин, И. Стенгерс; пер. с англ. Ю.а. Данилова; общ. ред. В.И. Аршинова, Ю.Л. Климонтовича, Ю.В. Сачкова. – М.: Прогресс, 1986. – 432 с.

але не обов'язково рівновірогідних, варіантів, а також запам'ятовуваним). Таким чином, еволюція будь-якої системи, яка самоорганізується, це, насамперед, підвищення цінності її інформації. Це свідчить, що історичний розвиток культурного простору щоразу засновується на випрацюваних культурних зразках, які стають підґрунтям для формування нових, відповідних часу та цінних в певному соціокультурному контексті. До прикладу, Ж. Дельоз («географічна екзотика») і Ф. Гваттарі⁸³ ввели у наукових обіг поняття «різома» як концепт, що характеризує постмодерністську естетику, який дещо корелюється з нелінійністю та відсутністю чіткої структури в синергетиці.

Інформаціологічний підхід.

Інформаційний простір (включно з культурним) як сукупність суб'єктів інформаційної взаємодії, власне інформації, інформаційної інфраструктури й суспільних відносин; як мета-простір дослідження всіх процесів і явищ мікро- і макросвіту Всесвіту, узагальнення практичного і теоретичного матеріалу фізико-хімічних, астрофізичних, ядерних, біологічних, економічних, соціологічних, космічних та інших досліджень з єдиної інформаційної точки зору (І. Юзвішин⁸⁴, В. Попов⁸⁵, К. Колін⁸⁶). На сьогодні в межах соціальної інформатики та інших наук комунікативного циклу **культурний простір** визначається як середовище, де здійснюється формування, збір, зберігання та розповсюдження інформації (міфологем, культурних кодів, традицій, інновацій), інформаційна взаємодія організацій та громадян, держав та націй і задоволення їх потреб, в тому числі культурних як потреб вищого рівня (за А. Маслоу).

⁸³ Deleuze, G. A thousand plateaus: capitalism and schizophrenia/ Gilles Deleuze, Felix Guattari; translation and foreword by Brian Massumi. – Minneapolis; London: University of Minnesota Press, 2005. – 612 p. – Access mode: <https://libcom.org/files/A%20Thousand%20Plateaus.pdf>.

⁸⁴ Юзвішин І.І. Основы информациологии/ И.И. Юзвішин. – 2-е изд., перераб. и доп. – М: Информациология; Высшая школа., 2000. – 506 с.

⁸⁵ Попов, В.Д. Социальная информациология и журналистика: Учебное пособие/ В.Д. Попов. – М.: Изд-во РАГС, 2007. – 336 с.

⁸⁶ Колин, К.К. Социальная информатика: учеб. пособ. для вузов/ К.К. Колин. – М.: Акад. Проект, Фонд Мир, 2003. – 432 с.

Концепція «філософії часу».

Всесвітній простір, в тому числі **культурний**, як простір без регіональних кордонів, що характеризує інформаційну епоху, сформовану на основі всеосяжної інформаційної інфраструктури, комунікацій, супутникового зв'язку, комп'ютерів у світовому масштабі в контексті системи «час-цінність» (Й. Масуда⁸⁷). Згідно **причинно-наслідкового підходу** сучасний глобальний простір як якісно нове середовище функціонування і розвитку міжнародних відносин, органічно містить у собі економічні, політичні, соціальні й культурні процеси, а новітні технології стають значною змістовною характеристикою цих процесів, створюють принципово нові умови функціонування і є причиною розвитку культурного простору та його елементної структури.

Загалом **глобальний культурний простір** повинен сформуватись на основі єдиних принципів і загальних правил задля забезпечення культурної взаємодії громадян, суспільств, держав, націй з їх рівним правом доступу до відкритих ресурсів, технік та методик, а також максимально повним задоволенням культурних потреб всіх суб'єктів в планетарному масштабі з додержанням балансу інтересів. Однак, з огляду на флуктацію міжнародної політичної ситуації такий концепт доцільно визначити як ідеалістичний.

Співвідношення глобального та локального рівнів культурного простору:

- доцільно розглядати в контексті історичних реалій, за яких ці простори існували;
- є неоднорідним та має різний характер та особливості взаємодій;
- має ключову характеристику – гетерогенність, в тому числі за умов асиміляції та акультурації.

⁸⁷ Масуда, Й. Гіпотеза про генезис Homo intelligens/ Й. Масуда; пер. з англ.// Сучасна зарубіжна соціальна філософія. – К.: Либідь, 1996. – С. 335-361.

Концепція «єдиного інформаційного простору» (структурний аналіз).

Інформаційний простір (включаючи культурний) як сукупність баз і банків даних, технологій їх ведення, використання, інформаційно-телекомунікаційних систем та мереж, які функціонують на основі єдиних принципів і за загальними правилами, що забезпечує інформаційну взаємодію організацій і громадян, а також задоволення інформаційних потреб (І. Арістова⁸⁸).

Теорія комунікативної дії.

Простір як сфера-медіатор, в якій резонують і передаються визначеним структурам громадянського суспільства та влади узгоджені інтерсуб'єктивні сенси (Ю. Габермас⁸⁹).

Масово-комунікаційний підхід.

Простір як сукупність територій, охоплених органами масової інформації певної категорії (регіональними, національними, світовими) (І. Михайлин⁹¹) або як юридично визнана територія держави, яка є сувереном щодо розповсюдження на цій території сукупності текстової, звукової, аудіовізуальної та ілюстративної інформації через канали масової комунікації (В. Здоровега⁹²).

Теорія стратифікації культурного часу і простору.

Важливим у теорії стратифікації культурного часу і простору є те, що вона забезпечує структурний аналіз змін, що відбуваються

⁸⁸ Арістова, І.В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти: монографія/ І.В. Арістова; за заг. ред. О.М. Бандурки. – Х.: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. – 368 с.

⁸⁹ Хабермас, Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие/ Ю. Хабермас. – СПб.:Наука, 2001. – 382 с.

⁹⁰ Габермас, Ю. Філософський дискурс Модерну/ Ю. Габермас; перекл. з нім. В.М. Купліна. – К. : Четверта хвиля, 2001. – 424 с. – С. 228.

⁹¹ Михайлин, І.Л. Основи журналістики: підручник/ І.Л. Михайлин. – 5-те вид. перероб. та доп.– К.: Центр учбової літератури, 2011. – 496 с. – Режим доступу: http://shron1.chtyvo.org.ua/Mykhailyn_Ihor/Osnovy_zhurnlistyky.pdf.

⁹² Здоровега, В. Теорія і методика журналістської творчості: підручник/ В. Здоровега. – 2-ге вид., перероб. і допов. – Львів: ПАІС, 2004. – 268 с. – Режим доступу: <http://194.44.152.155/elib/local/sk682275.pdf>.

у культурному просторі⁹³. До прикладу, А. Лефевр⁹⁴, осмислюючи місто, виділяє три типи простору: **просторові практики** (вони створюють повсякденність, оскільки саме за їх рахунок продукуються суспільні відносини), **репрезентативні простори** (види знання, репрезентацій і дискурсів, що впорядковують простір), **простори репрезентації** (або репрезентативні простори).

Теорія «мозаїчної культури».

С. Форкош⁹⁵, аналізуючи працю А. Моля⁹⁶, зазначає *«мозаїчна культура постає як соціокультурна ситуація, яка характеризується випадковим, хаотичним сприйняттям різної інформації більшістю суб'єктів, у результаті чого ця інформація не організовується свідомістю суб'єкта в ієрархічно упорядковані структури, а формується за конгломеративним принципом на базі технічних засобів, що забезпечують масову комунікацію»*. Відтак, культурний простір теж є мозаїкою смислів, яка залежить від **техніко-інформаційного наповнення соціальної інтеракції**.

А. Моль⁹⁷ писав: *«Структурна організація поля культури завжди дуже близька до структурної організації форм мислення. Людина, яка здатна логічно мислити, звичайно схильна встановлювати логічні зв'язки і черпати з моря повідомлень, в яке вона занурена, саме раціональні або раціонально упорядковані фрагменти, яким і віддає перевагу над усім іншим»*.

⁹³ Clair, R.N.S., Thome Williams, A.C. The framework of cultural space/ Clair, R.N.S., Thome Williams, A. C // Journal of Intercultural Communication Studies. – XVII. – 2008. – P. 1-14. – Access mode: <https://web.uri.edu/iaics/files/01-Robert-StClair-Ana-Williams.pdf>.

⁹⁴ Лефевр, А. Социальное пространство/ А. Лефевр// Неприкосновенный запас. – 2010. – № 2 (70). – Режим доступа : <http://magazines.russ.ru/nz/2010/2/le1.html>.

⁹⁵ Форкош, С.М. «Социодинамика культуры» А. Моля у контексті сучасних зрушень методологічних досліджень культури/ С.М. Форкош // Вісник Львівського університету. Серія філософські науки. – Вип. 17. – 2015. – С. 61-72. – Режим доступу: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/filos/article/download/632/640>.

⁹⁶ Моль, А. Социодинамика культуры / А. Моль; пер. с фр.; предисл. Б.В. Бирюкова. – 3-е изд. – М.: Изд-во ЛКИ, 2008. – 416 с.

⁹⁷ Моль А. Социодинамика культуры/ А. Моль; пер. с фр.; предисл. Б.В. Бирюкова. – 3-е изд. – М.: Изд-во ЛКИ, 2008. – 416 с. – С. 187.

Постмодерністсько-виробничий підхід.

Постмодерністсько-виробничий підхід впливає з праці Ф. Джеймсона «Постмодернізм, або Логіка культури пізнього капіталізму»⁹⁸, в якій автор стверджує, що на сьогодні відбуваються просторові та темпоральні зміни параметрів чуттєвого сприйняття і ми живемо у світі, де **простір домінує над часом**. Відтак, культурний простір має утилітарне значення для сприйняття кожним з індивідів культурних феноменів та розуміння культурних процесів.

Культурологічні підходи.

Культурологічні підходи до культурного простору впливають з кола визначень поняття культури в лоні культурологічної традиції та на перетині інших наукових течій та напрямків, зокрема:

- **аккультураційний** – Дж. Беррі⁹⁹, Р. Редфілд, Р. Лінтон, М. Дж. Герсковіц¹⁰⁰, як перекриття культурних просторів, які впливають на місце людини в системі культурних координат під впливом аккультурації. До прикладу, Дж. Беррі виділяє п'ять основних видів аккультурацій (асиміляція, сепарація, маргіналізація, інтеграція, синкретизм);
- **герменевтичний** – Г.-Г. Гадамер¹⁰¹, як сфера функціонування смислів, де функціонують множини текстів, які інтерпретуються та осмислюються людьми;
- **дифузійоністичний** – Ф. Ратцель (культура в контексті конкретних географічних умов), Ф. Гребнер (теорія культурних кіл та

⁹⁸ Джеймсон, Ф. Постмодернізм, або Логіка культури пізнього капіталізму/ Ф. Джеймсон; пер. з англ. П. Дениска. – К.: Вид-во «Курс», 2008. – 504 с.

⁹⁹ Berry, J.W. Lead Article. Immigration, Acculturation, and Adaptation/ John W. Berry// Applied Psychology: An International Review. – 1997. – №46 (1). – PP. 5-68. – Access mode: <http://www.ucd.ie/mcri/resources/Dermot%20Ryan%20Reading.pdf>.

¹⁰⁰ Redfield, R. Memorandum for the Study of Acculturation/ R. Redfield, R. Linton, M. J.Herskovits// American Anthropologist. – 1936. – Vol. 38. – No. 1. – P. 149-152. – Access mode: <https://anthrosource.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1525/aa.1936.38.1.02a00330>.

¹⁰¹ Гадамер, Х.-Г. Истина и метод: Основы философской герменевтики/ Х.-Г. Гадамер; общ. ред. и вступ. ст. Б.Н. Бессонова. – М.: Прогресс, 1988. – 704 с.

зон), Л. Фробеніус (культура зі «своєю душею»), як створення просторової схеми розповсюдження культур, визначення культурних кіл, зон та територій;

- **ідеаційний** – Е. Гуссерль¹⁰², як метод споглядання загально-го, тобто культурний простір є залученням в конкретну комунікативну ситуацію та метакомунікативний контекст;
- **історичний/ еволюційний** – А. Гуревич¹⁰³ (як категорія соціо-гуманітарних, а не природничих наук, а також історико-культурна та соціальна наповненість категорій простору та часу), Дж. Фрезер, М. Каган¹⁰⁴, О. Лосев¹⁰⁵ (як сукупність продуктів історії суспільства та розвивається через передачу отриманого людиною досвіду від покоління до покоління);
- **історично-інноваційний** – В. Тузов¹⁰⁶, як середовище, де інновації впливають і формують нові форми вираження особистості;
- **культурологічно-аксіологічний** – С. Кримський¹⁰⁷, як сукупність духовних та матеріальних цінностей, які створює людство у процесі своєї життєдіяльності, те, що їх оточує є формує систему цінностей;
- **семіотичний та символічний** – Ю. Лотман¹⁰⁸, І. Дьомін¹⁰⁹, як система знаків, які використовує суспільство; простір культури

¹⁰² Гуссерль, Э. Феноменология (статья в Британской энциклопедии)/ Э. Гуссерль// Логос. – 1991. – № 1. – С.12-21.

¹⁰³ Гуревич, А.Я. Средневековый мир: культура безмолвствующего большинства/ А.Я. Гуревич. – М.: Искусство, 1990. – 396 с.

¹⁰⁴ Каган, М.С. Введение в историю мировой культуры в 2 т.: учебник для вузов/ М.С. Каган. – 2-е изд., стер. – Москва : Изд-во «Юрайт», 2018. – 287 с.

¹⁰⁵ Лосев, А. От Гомера до Прокла. История античной эстетики в кратком изложении/ А. Лосев. – СПб.: Азбука, 2016. – 352 с.

¹⁰⁶ Тузов, В.О. Исторический контекст культуротворчих інновацій: монографія/ В.О. Тузов; Нац. акад. мистец. України, Ін-т пробл. сучас. мистец. – К.: Інтерсервіс, 2013. – 141 с.

¹⁰⁷ Кримський, С.Б. Запити філософських смислів/ С.Б. Кримський. – К.: Видавець ПАРАПАН, 2003. – 240 с.

¹⁰⁸ Лотман, Ю.М. Внутри мыслящих миров: Человек – текст – семиосфера – история/ Ю.М. Лотман. – М.: Языки русской культуры, 1999. – 464 с.

¹⁰⁹ Семиотический поворот в социально-гуманитарном познании: истоки, предпосылки, культурный контекст: коллективная монография/ отв. ред. И.В. Дёмин. – Самара: Самарская гуманитар. акад., 2018. – 270 с.

- як семіотична визначеність; як середовище символів;
- **соціологічний** – П. Сорокін, О. Конт та інші вчені, як фактор організації суспільного життя, як сукупність ідей, принципів, соціальних інститутів, що забезпечують колективну діяльність людей;
 - **цивілізаційний** – А. Тойнбі («культурне поле»), О. Шпенглер («зростання чисельності міст як тенденція до виродження цивілізації та фіналу культури»), Н. Данилевський («локально-історичні типи культури»), як простір, що динамічно розвивається в контексті зв'язку території проживання та культури етносів;
 - **хронотоп** – М. Бахтін¹¹⁰, як природний час-простір трансформується у художній, утворюючи відповідний структурі певного жанру хронотоп.

Разом з тим, через окремі підходи до категорії **«соціального простору»** (П. Бурдьє¹¹¹) відбулось поширення цього поняття на різні види культурної діяльності, зокрема, **культурософський підхід** Д. Ліхачова¹¹², а також **епістемологічні, субстанційні та релятивні концепції простору**, які потребують окремого розгляду на уточнення.

Пропонований перелік підходів не є вичерпним та потребує подальших розвідок у дослідженні та систематизації напрацьованих вчених, що розглядають культурний простір та його продукти та зв'язки. Підсумовуючи, **культурний простір** об'єднує в собі весь комплекс дотичних і взаємодіючих просторів культури, виступаючи регулятором їх взаємодії (А. Букін¹¹³).

¹¹⁰ Бахтин, М.М. Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике/ М.М. Бахтин// Бахтин М.М. Вопросы литературы и эстетики. – М.: Худож. лит., 1975. – С. 234-407.

¹¹¹ Бурдьє, П. Социология социального пространства: пер с фран./ Пьер Бурдьє. – М.: Ин-т эксперим. социологии; СПб: Алетейя, 2007. – 288 с.

¹¹² Лихачёв, Д.С. Будущее литературы как предмет изучения: заметки и размышления/ Д.С. Лихачёв// Новый мир. – 1969. – № 9. – С. 167-184. – Режим доступа: https://www.lihachev.ru/pic/site/files/fulltext/0406_Budusee_literaturi_1969.pdf.

¹¹³ Букін, А.Г. Культурное пространство и пространство культур (регио-

На сьогодні є фрагментарні дослідження поняття «регіональний культурний простір» та «культурний простір міста», зокрема, В. Марченко та С. Виткалов¹¹⁴ пишуть: *«регіональний культурний простір сьогодні є тією цариною, що найбільш активно розробляється у сучасній країні, оскільки саме регіони являють собою низку оригінальних культурних ініціатив; саме там зосереджено яскраві пам'ятки національної архітектури чи скульптури; являє інтерес цей простір і з точки зору наявності творчих особистостей, які активно змінюють сьогодні регіональну культурну площину».*

А О. Яковлев¹¹⁵ зазначає: *«У просторовій структурі країни регіон є основною одиницею розподілу простору, що одночасно виступає як цілісність і частина цілого, як суб'єкт і об'єкт, що дозволяє розглядати культурний простір регіону як диференційовано від інших аналогічних фрагментів, так і інтегровано – залежно від того, яку позицію займають окремі регіони на мапі загальнонаціонального культурного простору з урахуванням ступеню їх культурної насиченості, рівня взаємодії, контрастності або спільності регіональних ознак, умовної самодостатності або взаємозалежності тощо».*

Дослідники виділяють також окремі різновиди просторів, зокрема, І. Мурзіна¹¹⁶ визначає **регіональний культурно-освітній**

нальний аспект): автореферат дисертації на соискание уч. степ. канд. философ. н. 09.00.13 – Религиоведение, философская антропология, философия культуры/ А.Г. Букин; Читинский государственный университет. – Чита, 2006. – 22 с.

¹¹⁴ Марченко, В.В. Регіональний культурний простір України як фактор активізації мистецької ініціативи/ В.В. Марченко, С.В. Виткалов// Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Філософія, культурологія, соціологія. – 2014. – Вип. 8. – С. 44-49. – С. 44. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vmdu_fks_2014_8_8.

¹¹⁵ Яковлев, О.В. Семіотика як методологія дослідження культурного простору України/ О.В. Яковлев// Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – 2015. – № 2. – С. 71-75. – С. 72. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkm_2015_2_18.

¹¹⁶ Мурзіна, І.Я. Региональное культурно-образовательное пространство: структура, функции, социокультурный потенциал: монография/ И.Я. Мурзіна. – М.: Изд-во «Перо», 2014. – 197 с. – С. 3. – Режим доступа: <https://>

простір як «складно організовану цілісність, ключовими компонентами якої постають сфери культури і освіти, що актуалізують та транслюють смисли, створені в процесі людської діяльності в регіоні і визначають ідентичність жителів і їх спосіб життя».

Н. Гапон¹¹⁷ зазначає: «**соціальний простір** – один із видів простору (поряд із фізичним та іншими); багатовимірний простір взаємопов'язаних соціальних процесів, соціальних відносин, соціальних практик, соціальних позицій і соціальних полів. Соціальний простір можна описати як сукупність полів (наприклад, **поле культури**, політики економіки тощо), владу над якими має капітал». В свою чергу, раніше П. Бурдьє¹¹⁸ виділяв три узагальнені види капіталу: економічний, символічний і культурний, останній може перебувати у трьох станах (інкорпорованому, об'єктивованому, інституціолізованому).

Разом з тим, О. Кравченко¹¹⁹ зазначає, що власне «**образ простору**» є тією дефініцією, яка уможлиблює поєднання традицій його дослідження в географії, філософії, філології, психології, етнології, мистецтвознавстві, історії, культурології, політології, економіці тощо.

Отже, аналіз наукових джерел та літератури, нормативно-правової бази України, дозволяє стверджувати, що єдиного конвенційного визначення поняття «культурний простір міста» допоки в науковому дискурсі не сформовано. Відтак, доцільним є розгляд методів та методик дослідження культурного простору міст задля

core.ac.uk/download/pdf/42052469.pdf.

¹¹⁷ Гапон, Н.П. Соціально-філософські проблеми гуманізації соціального простору міста/ Н.П. Гапон// Актуальні проблеми філософії та соціології. – 2016. – Вип. 12. – С. 28-32. – С. 28. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/arffc_2016_12_9.

¹¹⁸ Бурдьє, П. Социология социального пространства: пер с фран./ Пьер Бурдьє. – М.: Ин-т эксперим. социологии; СПб: Алетейя, 2007. – 288 с. – С. 85-86.

¹¹⁹ Кравченко, О.В. Національний культурний простір як ідентифікаційна модель/ О.В. Кравченко// Вісник Харківської державної академії культури. – 2010. – Вип. 31. – С. 4-11. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak_2010_31_1.

формування кола підходів та напрацювання пропозицій до визначення понять «регіональний культурний простір», «культурний простір міста» та «модель культурного простору».

1.2. Методи та методики дослідження культурного простору міст

В контексті сучасної світоглядної парадигми культурні та культуротворчі процеси досліджуються в лоні багатьох наук. Так, серед дослідників, які розглядають методологію дослідження культурного простору регіону, є Т. Ляпіна¹²⁰, яка звертає у вагу на підходи філософії, соціології, історії, етнології, гуманітарної географії, лінгвістики (лінгвокультурології), що додають своєї специфіки характеристикам культурного простору.

Разом з тим, у межах пропонованого дослідження доцільно погодитись з підходом Т. Лугуценко¹²¹, яка дає основні **ознаки культурної парадигми** як феномену культурного буття:

- **конституїтивність** (здатність лежати в основі як якийсь закон або правило, бути зразком);
- **інтегративність** (основа цілісності культури, що забезпечує її єдність на мікровідрізку соціокультурного часу);
- **колективність**, або **надіндивідуальність** (поширеність і актуальність для груп людей);
- **темпоральність** (віднесеність до певного історико–культурного часу); репрезентативність (представленість у свідомості членів суспільства всього, що значуще для діючих індивідів, об'єктивна сукупність виразних можливостей);
- **іманентність суб'єктів** (злиття загальнокультурного стилю зі своїм суб'єктом);

¹²⁰ Ляпкина, Т.Ф. Методология изучения культурного пространства региона/ Т.Ф. Ляпина// Российский институт культурологии: неофициальный сайт. – 2010. – Режим доступа: http://www.riku.ru/confs/vrem_cul/LyapKT.html.

¹²¹ Лугуценко, Т.В. Культурний простір і простір культур у сучасної інформаційної цивілізації/ Т.В. Лугуценко // Гілея: науковий вісник. – 2014. – Вип. 82. – С. 273-279. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2014_82_71.

- **об'єктивність** (достовірність, онтологізм).

В сучасному науковому дискурсі існує значна кількість методів та методик дослідження культурного простору, в тому числі міст. Так, Л. Крупеніна¹²² зазначає: «Представники різних гуманітарних наук активно вивчають взаємозв'язки художника та оточуючого/ породжуючого їх культурного середовища, розглядаючи їх взаємодію та взаємовпливи і використовуючи при цьому широкий **спектр дослідницьких стратегій**». А О. Степанова¹²³ вказує: «Будь-яке **культурологічне дослідження** – це досить су-перечливий процес, адже, з одного боку, поняттям «культура» об'єднують і позначають значну кількість різноманітних явищ, а з іншого, – культура є цілісністю, яка виконує унікальну функцію «чорної скриньки»».

Методологічною основою дослідження культурного простору міст є сукупність **загальнонаукових та спеціальних наукових методів**, що застосовуються для досягнення мети через вирішення завдань конкретного прикладного дослідження. З огляду на те, що А. Кармін¹²⁴ зазначає, що культурний простір включає в себе технічну культуру, духовну культуру (філософію, релігію), соціальну культуру (право, політику, етику), то важливо визначити, що всі методи дослідження, як у більшості гуманітарних, так і соціальних наук, доцільно поділити на два класи – **теоретичні та емпіричні**.

До теоретичних методів та підходів у дослідження культурного

¹²² Крупеніна, Л. Особистість митця як чинник розвитку культурного простору міста (на прикладі діяльності Є.Й.Буковецького)/ Л. Крупеніна// Аркадія. – 2014. – № 4. – С. 60-63. – С. 60. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ark_2014_4_14.

¹²³ Степанова, О.А. Національний культурний простір України: концептуальні засади розвитку і становлення: Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора культурології за спеціальністю 26.00.01 «Теорія та історія культури». Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України. Національна музична академія України імені П. І. Чайковського, Міністерство культури України. – К., 2017. – 435 с. – С. 34.– Режим доступу: <http://knmau.com.ua/wp-content/uploads/2017/11/20171201-dysertatsiya-stepanova.pdf>.

¹²⁴ Кармін, А.С. Культурологія/ А.С. Кармін. – 2-е изд., перераб. и доп. – СПб.: Изд-во «Лань», 2003. – 928 с.

простору міст доцільно віднести:

- **системний підхід** (загальної теорії систем) використовується для визначення основних складових культурного простору міст та їх взаємозв'язків. Так, будь-яку систему доцільно описувати за трьома площинами – *структурною*, коли відбувається характеристика закономірностей взаємозв'язків елементів і, відповідно, визначається ступінь складності цієї системи; *предметною* (аналіз як компонентний (аналіз елементів системи), так і структурний (аналіз співвідношення/відношення елементів цієї системи)); *функціональною*, коли здійснюється аналіз особливостей внутрішнього та зовнішнього функціонування елементів та системи в цілому;
- **діалектичний метод** – для дослідження сутності та специфіки окремих понять та явищ культурного простору міст з різних точок зору, наукових підходів та окремих бачень дослідників.
- **методи аналізу та синтезу** для визначення понятійно-категоріального апарату досліджень, а також для визначення стану та тенденцій розвитку культурних просторів міст;
- **історичний метод, ретроспекція та історіографія** – для аналізу становлення та розвитку культурного простору міста у різних історичних умовах;
- **історико-правовий метод** – для дослідження еволюції нормативно-правового забезпечення функціонування культурного простору, а також сукупності нормативного забезпечення та регіональному та місцевому рівнях у сфері культури, туризму, розвитку креативних індустрій;
- **формалізація** результатів досліджень для визначення кількісно-якісного стану об'єкту дослідження – культурного простору та процесів, що відбуваються в ньому;
- **компаративістські методи** – для розгляду співвідношення одиничного, загального та особливого у культурному просторі та регіональній культурі, до прикладу, аналіз особливостей фольклору різних територіальних утворень;
- **методи концептуального аналізу проявів культури**. Так,

А. Моль¹²⁵ зазначає: «соціокультурний цикл пов'язаний із зовнішнім світом через чотири компоненти через гру уяви творця, реалізацію ідей в світі речей, зв'язок новин із світом історії, людей, які підпорядковують ЗМК певній системі соціальних цінностей»;

- **бібліографічні та наративні методи** – для визначення джерел, першоджерел різних культурних форм, продуктів тощо;
- **індуктивний та дедуктивний методи** – для розробки практичних пропозицій та рекомендацій розвитку культурного простору та його інститутів та суб'єктів;
- **описові методи**, зокрема, історичного опису – **прогностичні та генетичні методи** аналізу культурного простору, культурних традицій. До прикладу, генетичні дослідження дозволяють визначити походження елементів та всієї системи культурного простору, етапи його формування та життєвий цикл культурних новацій до моменту зосередження уваги дослідника та проблематиці дослідження об'єкта, а прогностичні – пов'язані з розглядом можливостей подальшого розвитку системи культурного простору, її потенційного стану та очікуваної поведінки на визначений у прогнозі період;
- **інші методи.**

Емпіричні методи у дослідження культурного простору міст:

- **етнографічні розвідки** – для аналізу етнографічного матеріалу, який охоплює просторові аспекти ідейних сторін культури та формується під впливом антропологічної, структурно-семіотичної інтерпретації;
- **лінгвістичні розвідки** – для аналізу лінгвоментальних структур, які є у в свідомості людини та фіксуються у мові (предметами дослідження постають міф, легенда, казка, епос, мистецький метод, авторське вираження тощо);
- **міфологічні дослідження** – на думку М. Кагана¹²⁶, «пробле-

¹²⁵ Моль, А. Социодинамика культуры / А. Моль; пер. с фр.; предисл. Б.В. Бирюкова. – 3-е изд. – М.: Изд-во ЛКИ, 2008. – 416 с. – С. 111.

¹²⁶ Каган, М.С. Диалектика бытия и небытия в жизни человеческого общества / М.С. Каган // Личность. Культура. Общество, 2003. – Т. V. – Вып. 1-2

ма простору, де існує людина і світ, йде корінням в міфологію. Освоєння простору привело людство до створення різних просторових концепцій, матеріального, філософського, міфологічного, релігійного і художнього просторів. Освоєння людиною простору привело і до розуміння сторін світу, «верху» і «низу», осмислення місця, і до розуміння категорій «близько»/«далеко»»;

- **конкретно-прикладні методи**, перелік яких не є вичерпним: методи кількісного аналізу емпіричної інформації, методи математичного моделювання та конструювання, контент-аналіз, інтен-аналіз, соціологічні дослідження, зокрема, масові та експертні опитування (анкетування, інтерв'ювання, фокус-групи), експерименти, моделювання тощо;
- **інші методи**.

Так, В. Судакова¹²⁷ стверджує, що будь-яке соціокультурне середовище можна назвати **«простором»**, якщо *«воно існує як цілісна, структурована і стабільно відтворювана реальність взаємодій індивідуальних та колективних суб'єктів культуротворення»*.

Важливим є аналіз комплексу факторів, що включає історичні, політичні, економічні та інші, впливає як на буденність життя у місті, так і на процеси творення смислів, культурних полів окремих особистостей та культурного простору міста. Часто в масовій свідомості культурний просторі розглядається як ментальна карта, якою мапуються духовні та моральні цінності, бачення минулого країни та її етносів. З метою дослідження структурно-функціональних зв'язків та взаємовпливів застосовуються **методи когнітивного картування**, які дозволяють, в тому числі визначити градацію стейкхолдерів впливів та джерела культурних впливів, ретрансляторів впливів та зворотній зв'язок.

У прикладних дослідженнях важливим є визначення об'єкта та предмета дослідження, а також респондентів. До прикладу, О. Ко-

(15-16). – С. 33-56.

¹²⁷ Судакова, В.М. Культурний простір та особливості його відтворення в умовах глобалізації/ В.М. Судакова // Культурологічна думка. – 2018. – № 13. – С. 184-193. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kultdum_2018_13_19.

півська¹²⁸, застосовуючи теорію Е. Фрімена¹²⁹ до сучасних реалій, вживає термін **«стейкхолдер культурних трансформацій»**.

Важливим до визначення категорій осіб, задіяних в культурних процесах є підхід А. Шютца¹³⁰, який виділив три ідеальних типи респондентів:

- **«експерт»** – людина, знання якої є обмеженими з точки зору її наукової та практичної діяльності вони ґрунтуються на доведених твердженнях, судження експертів не є простими припущеннями або невизначеними припущеннями;

- **«людина з вулиці»** – людина, що володіє практичним знанням про багатьох сферах, не пов'язаних одна з одною, її знання – це знання рецептів того, як в типових ситуаціях домагатися типових результатів типовими засобами;

- **«добре поінформований громадянин»** – людина, що перебуває між ідеальними типами «експерта» і «людини з вулиці». Бути добре поінформованим означає мати розумно обґрунтовані думки у сферах, які представляють для людини, щонайменше опосередковане зацікавлення, хоча і не мають стосунку до його конкретної мети.

Слід зазначити, що культурний простір так само, як і культуру загалом, можна «діагностувати» за різними критеріями, на різних підстава, застосовуючи різні методи та методик, аналізувати в різних методологічних традиціях, адже вільний виборів дослідника/ дослідницької групи не обмежується матеріально жодними рамками.

Отже, короткий опис методів та методик дослідження культурного простору, в тому числі міст, дозволяє стверджувати, що для

¹²⁸ Копієвська О.Р. Трансформаційні процеси в культурі сучасної України: монографія/ О.Р. Копієвська. – К.: НАККІМ, 2014. – 296 с.

¹²⁹ Freeman, R.E. Strategic Management: A Stakeholder Approach/ R.E Freeman. – Boston: Harpercollins College Div, 1984. – 275 p. – (Pitman Series in Business and Public Policy).

¹³⁰ Шютц, А. Хорошо информированный гражданин: Очерк о социальном распределении знания/ А. Шютц// Смысловая структура повседневного мира: очерки по феноменологической социологии/ А. Шютц; сост. А.Я. Алхасов; пер. с англ. – М.: Ин-т Фонда «Общественное мнение», 2003. – 336 с.

розуміння процесів творення та розвитку культури та її феноменів на місцевому рівні доцільно застосувати комплекс методів з залучення як «людей з вулиці», так і «експертів» (за А. Шютцом), для подальшого формування пропозицій та рекомендацій для органів місцевого самоврядування та органів державної влади.

1.3. Культурний простір в регіональному вимірі: понятійно-категоріальний апарат

В контексті формування нових підходів до сучасних соціокультурних процесів, а також стрімкої віртуалізації людської діяльності, важливим є перегляд підходів до понять, якими будемо послуговуватись в межах поточного дослідження. Так, аналіз попередніх напрацювань дослідників свідчить, що сформувалось ціле коло науковців, які є зацікавленими у аналізі культурного простору як на національному рівні, так і на регіональному, включаючи рівень як окремого міста, так і окремих локацій (історико-культурних пам'яток, колекцій тощо). Відтак, важливим є визначення їх підходів, а також понятійно-категоріального апарату, зокрема, понять «регіональний культурний простір», «культурний простір міста» та «модель культурного простору», якими будемо послуговуватись в межах пропонованого дослідження.

М. Яковенко¹³¹ стверджує, що інформаційний простір можна визначити як домінуючу складову **сучасного простору культури**, що визначає рівень, характер і спрямованість культурного розвитку та зумовлює її провідні елементи: наукові, духовні, естетичні. А О. Охрімчук¹³² визначає **«культурний простір країни»** як впливову на її території систему смислів, втілених у матеріальній і духовній

¹³¹ Яковенко, М. Інформаційний простір: філософські аспекти формування поняття/ М. Яковенко// Вісник Національного університету «Львівська політехніка» (Філософські науки) : зб. наук. праць. – 2011. – № 692. – С. 22-27.

¹³² Охрімчук, О.М. Формування цілісності культурного простору України як пріоритет державної гуманітарної політики: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 09.00.12/ О.М. Охрімчук ; Нац. НДІ українознав. – К., 2010. – 23 с.

діяльності населення та в її продуктах, а також у функціонуванні дотичних до цього інститутів, що опосередковується відповідними суспільними відносинами. В цьому контексті О. Гриценко¹³³ формулює головні **«технічні» передумови** існування національного культурного простору:

- *спільність мови, «тонкої» культури, базових цінностей;*
- *єдина загальнодержавна система освіти, в ідеалі ґрунтована на єдності навчальних програм;*
- *наявність і поширеність (популярність) загальнонаціональних ЗМІ;*
- *тісні комунікаційні зв'язки між регіонами країни, що є складником господарських і міжлюдських (культурних) зв'язків.*

Разом з тим, О. Охрімчук¹³⁴ пропонує **структуру культурного простору** як єдність трьох основних його площин:

- **горизонтальної** – «мозаїка» етнічних, регіональних, релігійно-конфесійних компонентів,
- **інтеграційної** – структура культурних просторів як вкладених систем,
- **вертикально-ієрархічної** – найбільш однозначна і дає можливість максимально чіткої концептуалізації механізму детермінації цілісності культурного простору України:
 - о **прихований**, серцевину якого складають найбільш базові колективні цінності-вірування;
 - о **проміжний** – рівень цінностей-настанов, які створюють основу формальних і неформальних правил практичної поведінки людей;
 - о **видимий** – рівень так званих цінностей-символів (видимих маркерів культури: продуктів мистецтва, культурної спадщини, традицій, атрибутів державності і т.д.).

¹³³ Гриценко, О.А. Цілісність/єдність національного культурного простору: питома риса чи бажана мета? / О.А. Гриценко// Культурологічна думка: щорічник наук. праць. – Інститут культурології Національної академії мистецтв України, 2016. – № 10. – С. 13–25.

¹³⁴ Охрімчук, О.М. Формування цілісності культурного простору України як пріоритет державної гуманітарної політики: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 09.00.12 / О. М. Охрімчук ; Нац. НДІ українознав. – К., 2010. – 23 с.

Під час реалізації суспільних відносин структура культурного простору змінюється, адже важливі зміни в ньому відбуваються у процесі його **професійної сегментації**, коли певні його сегменти умовно за певними, характерними для професійної діяльності ознаками і особливостям змісту, функцій та організації комунікації, об'єднуються в формально відмінні від інших сегментів простору «зони»: *економічний, інформаційний, культурний, екологічний, фінансовий тощо*. В процесі використання технологій веб 2.0 створюються *віртуальні спільноти*, які теж є елементами професійної сегментації.

Також в межах наук управлінського та комунікаційного циклів сформувалось кілька базових **підходів до класифікації простору**. Так, значна кількість дослідників виділяє класифікацію культурного простору **за територіальною ознакою**:

- *локальний/ місцевий* – на рівні конкретної адміністративно-територіальної одиниці, зокрема, культурний простір міста;
- *регіональний* – рівень району, області, регіону, що склався історично;
- *національний* – простір, на який розповсюджується юрисдикція країни і обмежений державним кордоном.

Разом з тим, прискорені інноваційні зміни у сфері інформаційного забезпечення суспільного розвитку, пов'язані з науково-технічним прогресом, розвитком процесів глобалізації та змінами в системі розселення (зокрема, міграційні процеси населення працездатного віку), постіндустріальною фазою розвитку більшості провідних економік, перехід їх на інформаційні засади розвитку, сприяють взаємопроникненню інформаційних та культурних просторів різних держав, які є потужною складовою глобалізаційного процесу. Це зумовлює доцільність виокремлення таких різновидів культурного простору, як:

- *трансрегіональний*, адже територіальні кордони та політичний простір не завжди відповідають культурним просторам, що залежить від прозорості та рухливого характеру меж культурних просторів – існування *прикордонних просторів*,

які характеризуються формуванням та розвитком прикордонних культур,

- *континентальний*,
- *глобальний*.

Слід зазначити, що поняття «**національний простір**» значною мірою є політичним поняттям. Згідно такого підходу держава зобов'язана забезпечити його використання в інтересах держави та її громадян в контексті інформаційних і культурних небезпек та загроз як у сфері внутрішньої, так і зовнішньої безпеки.

О. Охрімчук¹³⁵ характеризує **феномен цілісності культурного простору України** «в єдності трьох його форм: *статичної* (постійності компонентного складу і структури), *динамічної* (збереження постійності функцій і мети системи при можливій мінливості компонентів і структури) та *генетичної* («тяглість» визначальних ознак системи)». А О. Суліменко¹³⁶ виділяє **три основних виміри етнокультурного простору України**:

- **етнонаціональний**, згідно з яким ми маємо змогу виявляти наявність або відсутність культур певних етнічних груп, їх розмаїття та унікальність,
- **територіальний**, що дозволяє визначати розміщення осередків, тип розповсюдження та межі впливу цих культур,
- **соціокультурний**, відповідно до якого ми розкриваємо співвідношення культури творення одного етносу та культури її сприйняття іншими етнічними спільнотами.

За структурованістю культурний простір може бути:

- *неструктурований* – простір, що починає формуватися, характерний для початків розвитку людства; характеризується відсутністю визначених структурних зв'язків між об'єктами та поняттями, що в ньому функціонують, та пов'язаний з вер-

¹³⁵ Охрімчук, О.М. Формування цілісності культурного простору України як пріоритет державної гуманітарної політики: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 09.00.12 / О.М. Охрімчук ; Нац. НДІ українознав. – К., 2010. – 23 с.

¹³⁶ Суліменко, О.О. Структура етнокультурного простору України: формування та взаємодія складових елементів: Автореф. дис... канд. соціол. наук: 22.00.03 – соціальна структура та соціальні відносини / О.О. Суліменко ; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2004. – 16 с.

- бальним описом діяльності суспільства та його підсистем;
- *частково структурований* – структура перебуває в стадії формування чи в переході на новий щабель розвитку; містить у собі множину неформалізованих суспільних артефактів;
 - *структурований* – чітко сформована елементна структура та зв'язки між елементами;
 - *формалізований та структурований* – культурний простір передбачає не лише використання формалізованих документів та визначених потоків інформації, включно з культурною, а й формалізованих процесів обробки процесів та чітко визначених об'єктів;
 - *структурований та автоматизований* – культурний простір є характерним для суспільств, в яких активно використовуються новітні технології комунікації та автоматизовані системи підтримки прийняття управлінських рішень, реалізуються принципи сервісності та доступності найвразливішим верствам населення тощо.

Культурний простір за **середовищами функціонування інформації** доцільно розділити на взаємодоповнюючі – *внутрішній, середовищний та міжсередовищний*. А. Аппадурі¹³⁷ вказує на те, що формується «**глобальний культурний потік**», який сформовано з п'яти культурно-символічних просторів-потоків – **етнічний простір** (потоки туристів, біженців тощо), **технічний простір** (поширення технологій), **фінансовий простір** (потоки капіталів), **медіа-простір** (потік образів, які продукують ЗМІ, соціальні медіа) та **ідеопростір** (простір ідей).

В сучасних умовах інформаційного суспільства відбувається стрімкий розвиток інформаційних технологій за двома базовими напрямками, які також є **вимірами функціонування інформаційного простору**, що включає культурний простір:

- **інформаційний простір техніко-технологічних систем** (сукупність баз і банків даних, технологій їх ведення використання,

¹³⁷ Appadurai, A. Modernity At Large: Cultural Dimensions of Globalization/ Arjun Appadurai. – Minnesota: University of Minnesota Press, 1996. – 229 p.

інформаційно-телекомунікаційних систем, мереж, додатків і організаційних структур, що функціонують на основі певних принципів і за встановленими правилами, що забезпечує інформаційну взаємодію користувачів, а також задоволення їх інформаційних потреб) – телекомунікаційна інфраструктура; інформаційні ресурси на машинних носіях; методи й засоби прикладної математики; організаційні заходи; правові норми; ринок інформаційних технологій;

- **інформаційний простір соціальних систем** – це продукти інформаційних ресурсів (засоби масової комунікації, ньюс-мейкери, експерти, виробники специфічних інформаційних ресурсів); канали комунікації (форматовані засоби масової комунікації, міжособистісне спілкування); галузі за інформаційними каналами (генератори інформаційних ресурсів, новатори, центри, суперконсерватори).

Разом з тим, у сучасному науковому дискурсі науки державного управління сформувалось бачення просторів державного управління, зокрема, В. Дрешпак¹³⁸ розрізняє та характеризує **інформаційний, комунікативний та семіотичний простори державного управління** за елементами, основним елементом, відносинами, процесами та межами.

Для комплексної характеристики властивостей культурного простору доцільно їх розділити на **базові та параметральні**.

Базовими властивостями культурного простору є структурованість, неоднорідність, динамічність, віртуальність, фундаментальність та універсальність, а також захищеність.

Структурованість, неоднорідність, елементна база простору характеризується неоднорідністю, в просторі є атрактори, що привертають увагу, і бар'єри, що її відвертають. Також він має специфічні способи побудови, обробки і поширення інформації, даних, культурних кодів залежно від країн та наднаціональних утворень.

¹³⁸ Дрешпак, В.М. Інформаційний, комунікативний, семіотичний простори державного управління: спільне, відмінне та особливе / В.М. Дрешпак// Публічне адміністрування: теорія та практика. – 2012. – Вип. 2. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2012_2_4.

Динамічність, структура культурного простору, що складається з певних елементів, є змінною та залежить від багатьох чинників, зокрема, процесуальності роботи з інформацією та культурними артефактами тощо. Простір не може мати завершеного стану, адже лише фізичні об'єкти, як правило, мають строго певні фізичні межі. З цього слідує, що досить важко досягти постійного культурного домінування, хоча можливо досягнути тимчасової переваги.

Віртуальність, відокремленість інформації від її матеріальних носіїв створює всі можливості для формування множинності сприйняття інформації – культурних кодів, символів, міфів, візуальної ейдетики.

Фундаментальність та *універсальність*, будь-яка сфера людської діяльності реалізується у культурному просторі; термінологія глобального культурного простору підходить для характеристики всіх культурних процесів, що відбуваються, в тому числі загроз у сфері культури тощо.

Захищеність, з точки зору захисту, окремі елементи простору та окремі типи і види культурної інформації захищаються. Разом з тим, в контексті ноосферної парадигми та припущення можливості існування позаземних форм інтелекту, виокремлюється захист глобального простору від вторгнень та «інших» впливів тощо.

А. Быстрова у статті «Модель культурного простору: межа та безмежність» стверджує: «в структурі культурного простору можна виділити такі складові: простір реального світу (географічне, фізичне); простір соціуму; інформаційно-знакова і інтелектуальний простір»¹³⁹, а у статті «Модель і межі культурного простору» – «Простір культури буде володіти як загальними для категорії простору характеристиками (безперервністю, структурованістю), так і специфічними – дискретністю, самоорганізацією та невновагою»¹⁴⁰.

¹³⁹ Быстрова, А.Н. Модель культурного пространства: граница и безграничность/ А.Н. Быстрова// Вестник Томского государственного педагогического университета. – 2008. – Вып. 1 (75). – С. 95-104. – С. 98. – Режим доступа: https://vestnik.tspu.edu.ru/files/vestnik/PDF/articles/bistrova_a_n_95_104_1_75_2008.pdf.

¹⁴⁰ Быстрова, А.Н. Модель и границы культурного пространства/ А.Н. Быстрова// Идеи и идеалы. – 2013. – №2. – Т.1. – С. 131-143. – Режим

Дихотомічні характеристики культурного простору:

- динамічність/ статичність;
- гетерогенність/ гомогенність;
- структурованість/ неструктурованість;
- сталість/ змінність;
- безперервність/ дискретність;
- залежність/ незалежність;
- прогресивні/ регресивні процеси;
- розширення/ скорочення;
- захищеність/ вразливість;
- конструктивність/ деструктивність
- спадковість;
- «далекі»/ «близькі» контексти інші.

Важливою також є емерджентність культурного простору як його властивість, яка виражається у тому, що збільшення суми виробленого соціумом культурного продукту у порівнянні з сумою засвоєного є більшою та володіє іншими характеристиками, ніж сума окремих культурних продуктів. Складна архітектоніка визначає найважливіші властивості культурного простору – *багатомірність* та *динамічність*, *багатофункціональність* і *змінність*, *відносність* та *рухливість*, *здатність впливати* та *отримувати реакцію* на зовнішні впливи. Так, Є. Ключева¹⁴¹ дає такі **характеристики культурному простору** як: змінність та динамічність (постійна флуктація настроїв, смислів, вподобань тощо); полікомпонентність (включає різні види простору), можливість розширюватись (долучати нові простори), адже допускається «смерть» старих та «народження» нових просторів, структурованість та функціональність просторів культури, але не визначається ними.

доступа: http://ideaidealy.nsuem.ru/wp-content/uploads/2014/11/Быстрова_ИИИ_216_2013_том_1.pdf.

¹⁴¹ Ключева, Е.А. Культурное пространство как научная категория/ Е.А. Ключева// Общество. Среда. Развитие. – 2015. – № 4. – С. 43-46. – С. 45. – Режим доступа: http://www.terrahumana.ru/arhiv/15_04/15_04_08.pdf.

М. Сараф¹⁴² зазначає: «гетерохронність культурного простору означає різночасовість процесів, що ведуть до його утворення, а також різночасовість процесів, що протікають у просторах культури, що в нього входять. Це проявляється в протиріччях взаємодіючих елементів його структури, що розгортаються в двох рівнях – у середині просторів національної культури і в їх відношенні до загальносвітового простору. До прикладу, Г. Люббе¹⁴³ вводить в обіг поняття «**скорочення теперішнього**» як поняття, що висловлює особливість такого періоду в динаміці соціокультурного процесу, коли зі зростанням кількості інновацій за одиницю часу, зменшується хронологічна відстань до того минулого, яке в багатьох життєвих відносинах вже є застарілим, в якому ми вже не можемо розпізнати звичної структури нинішнього життєвого світу, і яке тому нам здається чужим і навіть незрозумілим.

Глобальний культурний простір завдяки своєму транскордонному та віртуальному характеру постає у сучасному світі як одна з основних сфер інтеграції людської спільноти в планетарних масштабах, саме тому його **основними функціями** є:

- *інтеграційно-дезінтеграційна*, простір об'єднує в єдине просторово-комунікативне та соціокультурне середовище різні види людських активностей і займаються ними суб'єктів, в тому числі як окремі люди, так і держави, народи і міжнародні коаліції і транснаціональні корпорації;
- *соціальна*, простір трансформує склад суспільства, змінює характер і зміст суспільних відносин у всіх сферах – політиці, культурі, науці, релігії і інших;
- *актуалізація*, саме в культурному просторі здійснюється актуалізація інтересів різних суб'єктів діяльності через реалі-

¹⁴² Сараф, М.Я. Ризомизация культурного пространства как показатель кризисности его состояния/ М.Я. Сараф// Пространство и Время. – 2014. – № 1(15). – С. 74-77. – Режим доступа: https://www.space-time.ru/space-time/article/view/2226-7271prov_st1-15.2014.31/823.

¹⁴³ Люббе, Г. В ногу со временем. Историческая идентичность/ Г. Люббе// Вопросы философии. – 1994. – № 4. – С. 94-113. – Режим доступа: <http://www.kph.npu.edu.ua/!e-book/clasik/data/vopros/35.html>.

зацію ними певної діяльності як за інтересами, так і в межах метакомунікативної ситуації, обумовленої зовнішніми чинниками;

- *геополітична*, простір формує власні ресурси (інформаційні, культурні тощо) і змінює значення та значущість традиційних ресурсів, створюючи нове середовище геополітичних відносин та конкуренції, як за традиційні, так і новітні культурні продукти;
- *комунікативна*, простір створює особливе середовище транскордонної, інтерактивної і мобільної комунікації різних суб'єктів діяльності, в рамках якої вони здійснюють обмін думками, мріями, сподіваннями. Культурними кодами, ре-транслявання історико-культурного досвіду тощо.

Аналіз джерел та наукової літератури свідчить, що важливими функціями культурного простору є **інструментальна** та **регулятивна**, а також здійснюють такі, як теоретична, описова/ дескриптивна, інформаційна, комунікаційна, прогностична, пізнавальна/гносеологічна, емпірична, прикладна/ практична, виховна, ре-транслятивна, управлінська, критична, гуманістична, аксіологічна, охоронна, ідеологічна, організаційно-технологічна, соціального конструювання, оцінювання (структура культурного простору виконує функції оцінки, зв'язку та прогнозування динаміки образної моделі світу, адже будь-яка людина живе в культурному просторі паралельно з життям у фізичному просторі), перелік яких не є вичерпним.

Т. Злобіна¹⁴⁴ визначає «**культурний простір**» як сукупність процесів організації просторового середовища у культурі, як на **фізичному** (перебудови, реконструкції тощо), так і на **символічному** (означення, репрезентація та інтерпретація) рівнях. Доцільно визначити, що на регіональному рівні формуються найбільш оптимальні підходи до соціального і культурного проектування сере-

¹⁴⁴ Злобіна, Т.Г. Роль культурного простору у процесі становлення української політичної нації: автореф. дис... канд. філос. наук: 21.03.01 / Т.Г. Злобіна ; Рада нац. безпеки та оборони; Нац. ін-т проблем міжн. безпеки. – К., 2009. – 24 с.

довища, органічно пов'язані з традиціями і історичною пам'яттю. Разом з тим, **організацію регіонального культурного простору** доцільно характеризувати через сукупність його підсистем:

- *символьна*, символи виконують важливу роль у формуванні сучасного культурного простору, адже і вербальна і невербальна комунікація несе визначені смисли;
- *візуальна*, візуалізація інформації є визначальною в сучасному світі, адже найбільша частка смислової інформації сприймається через візуальний контакт;
- *подієва*, події є способом підтвердження дійсності, відтак, люди сприймають події краще, ніж розповідь, не задумуючись про те, що події часто є наперед підготовленими;
- *міфологічна*, міфологеми є значущими, адже є своєрідною базою даних для формування цілей розвитку соціуму та тим, що сприймаються суспільством без будь-якої перевірки на істинність, тобто на віру;
- *комунікативна*, безпосередня чи опосередкована комунікація є основою зміни поведінки соціуму.

О. Гриценко¹⁴⁵ стверджує, що **національний культурний простір** можна представити як систему, складовими елементами якої є:

- **творці культурно-мистецьких цінностей** – професійні митці й аматори, мистецькі колективи, літератори й діячі різноманітних галузей культури;
- **виробники культурно-мистецьких товарів і послуг** – заклади культури, видавництва, кіностудії, музичні студії тощо;
- **канали та мережі культурної комунікації** – преса, теле- та радіоканали, Інтернет-видання, мережі театральнo-видовищних та концертних майданчиків, бібліотек, книгарень, галерей, кінотеатрів або ж аудиторії;
- **споживачі культурного продукту**, індивідуальні та колективні;

¹⁴⁵ Гриценко, О.А. Цілісність/єдність національного культурного простору: питома риса чи бажана мета? / О.А. Гриценко // Культурологічна думка: щорічник наук. праць. – Інститут культурології Національної академії мистецтв України, 2016. – № 10. – С. 13-25.

- **інституції регулювання культурних** практик – відповідні органи влади, національні та міжнародні структури регулювання медіального простору та ринку культурних благ, а також
- **структури громадянського суспільства** – творчі спілки, професійні й аматорські асоціації, що здійснюють саморегулювання.

В. Тишков¹⁴⁶ («просторове місце» або «кластер простору») стверджує: *«Якщо немає спільноти людей, які вважають себе жителями певної країни, то немає і самої цієї країни як смислового, а не географічного простору»*. Згідно його підходу, поняття «культурний простір» передбачає різні рівні смислів, зокрема, геопростір, соціальний, поведінковий, психологічний простори, електронний, інформаційний, візуальний та уявний простори, а також простір самої людини з її діяльністю, цінностями, потребами.

Отже, культурний простір в межах певної регіональної одиниці є цікавим об'єктом наукового дослідження, відтак, важливим є розгляд можливостей моделювання певних процесів та власне культурних просторів в межах регіону, міста, конкретної локації.

1.4. Моделювання в контексті формування культурних просторів

Суспільство як система має два начала – **лабільне (пластичне)** як функціональний бік організму, його прагнення швидко адаптуватися, і **консервативне** як архітектурна схема організації. Лише активне використання зовнішнього середовища забезпечує збереженість системи. О. Старіш¹⁴⁷ стверджує: *«комунікаційна підсистема в найширшому смислі цього слова, що включає спектр комунікаційно-інформаційних технологій у комплексі зі змістов-*

¹⁴⁶ Тишков, В.А. Культурный смысл пространства/ В.А. Тишков// Этнографическое обозрение. – 2004. – № 1. – С. 14-31. – Режим доступа: http://journal.iea.ras.ru/archive/2000s/2004/no1/2004_1_014_Tishkov.pdf.

¹⁴⁷ Старіш, О.Г. Теорія відкритих систем як парадигма процесів глобального розвитку: монографія/ О.Г. Старіш; Нац. ун-т «Острозька акад». – Сімферополь: Універсум, 2003. – 240 с. – С. 67.

ною (**креативністю**) складовою, складає особливий специфічний (міжсередовищний...) інформаційний простір». А. Богданов¹⁴⁸ розглядає всі явища як неперервні процеси організації та дезорганізації, і рівень організації тим вищий, чим сильніше властивості цілого відрізняються від простої суми його частин (**емерджентність**).

Така нова наукова парадигма суттєво відрізняється від традиційної, основи якої закладені Р. Декартом, І. Ньютоном і Ф. Беконем. Системний підхід сприяв встановленню змін у парадигмах систем різного спрямування. Перші зміни парадигми відбулися у економічній системі, а пізніше – у політичній, соціальній і культурній системах. Загалом, загальна теорія відкритих систем може бути охарактеризована загальною схемою, що містить:

- основні поняття, вироблені в рамках теорії відкритих систем до даного моменту, а також моделі, розвинуті на їхньому фундаменті;
- основні проблеми та напрямки досліджень;
- методи, які застосовують при моделюванні і дослідженнях, та найважливіші результати, отримані з їхньою допомогою;
- відгалуження теорії відкритих систем.

Поняття системи й до цього часу залишається багато в чому інтуїтивним і різні дослідники вкладають в це поняття різний сенс. Основні положення загальної теорії систем висвітлені в працях Б. Кузьменко та О. Чайковська¹⁴⁹, Д. Хусаїнов, І. Харченко та А. Шатирко¹⁵⁰, І. Мелик-Гайказян, М. Мелик-Гайказян та В. Тарасенко¹⁵¹, Ю. Плотинський¹⁵², Л. Бевзенко¹⁵³ та багатьох інших.

¹⁴⁸ Богданов, А. А. Тектология (Всеобщая организационная наука) : в 2-х кн., кн. 1. / А. А. Богданов. – М. : Экономика, 1989. – 304с. – С. 117.

¹⁴⁹ Кузьменко, Б.В. Моделювання систем: навч. посібник/ Б.В. Кузьменко, О.А. Чайковська. – К.: Вид. відділ КНУКіМ, 2008. – 136 с.

¹⁵⁰ Введення в моделювання динамічних систем: нав. посібник / Д.Я. Хусаїнов, І.І. Харченко, А.В. Шатирко. – К.: КНУ ім. Т.Г. Шевченка, 2011. – 132 с.

¹⁵¹ Мелик-Гайказян, И.В. Методология моделирования нелинейной динамики сложных систем / И.В. Мелик-Гайказян, М.В. Мелик-Гайказян, В.Ф. Тарасенко. – М.: ФИЗМАТЛИТ, 2001. – 272 с.

¹⁵² Плотинский, Ю.М. Модели социальных процес сов: учебн. пособие для высших учебных заведений / Ю.М. Плотинский. – 2-е изд., доп. и перераб. – М.: Логос, 2001. – 296 с.

¹⁵³ Бевзенко, Л.Д. Социальная самоорганизация. Синергетическая пара-

У межах пропонованого дослідження доцільно використовувати такі визначення: **система** – це множина об'єктів разом з відношеннями між об'єктами та між їх атрибутами, **модель** – це певний об'єкт, який за певних умов замінює об'єкт, який є оригіналом, відтворюючи необхідні користувачеві властивості та характеристики оригіналу та має за таких умов істотні переваги користування (наочність, оглядність, доступність випробувань та ін.). Відтак, **моделювання** – це дослідження певних процесів, явищ чи систем (об'єктів) через побудову та вивчення їх моделей.

Доцільно виділити **дві основні моделі культурного простору** з точки зору розуміння культурного простору як категорії темпоральної, пов'язаної зі стадіями розвитку людської цивілізації, – **еволюційна** та **революційна**. **Еволюційна модель**, за якої відбувається поступова зміна культурних парадигм, природний розвиток і трансформація культурного простору, **революційна модель**, за якої відбувається різкий злам попередньої культурної парадигми, фактичне знищення попереднього культурного простору і створення принципово нового.

А. Кармін¹⁵⁴ стверджує, що культурний простір, так само як і соціальний, неможливо сприймати і розуміти як тривимірний, оскільки тут є інші форми вимірювання. Так, він представляє культурний простір як сукупність трьох «осей координат» (X – когнітивна, Y – ціннісна, Z – регулятивна, згідно тривимірної осі координат за О. Контом), а площини, які побудовані на перетині осей, становлять духовну культуру (площина XY), соціальну культуру (площина YZ) та технічну культуру (площина XZ) (**рисунок 1.3.1**).

дигма: возможности социальных интерпретаций/ Л. Д. Бевзенко. – К.: Ин-т социологии, 2002. – 436 с.

¹⁵⁴ Кармин, А.С. Культурология/ А.С. Кармин. – 2-е изд., перераб. и доп. – СПб.: Изд-во «Лань», 2003. – 928 с. – С. 5-7.

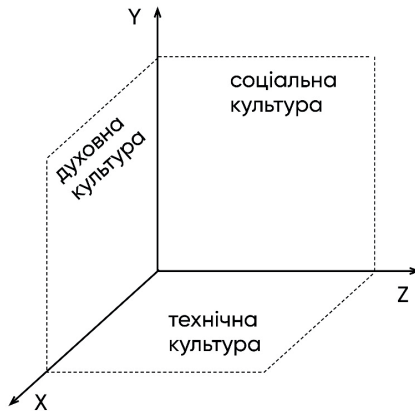

Рис.1.3.1. Просторова організація культурного простору за О. Кармінім

Разом з тим, цей підхід не є визначним в межах пропонованого дослідження, адже лише комплекс площин дозволяє стверджувати про просторове представлення, а окремі площини в межах культурного простору не можуть функціонувати. Адже **система** – це комплекс взаємопов’язаних елементів, що утворюють цілісність. Система утворює особливу єдність з середовищем та є елементом «над системи». Відповідно, й елементи системи можна розглядати як системи, якщо визначити інший критерій декомпозиції. Для культурного простору як системи характерні емерджентність, еквіпотентність, синергізм та адитивність.

Середовище – це сукупність всіх об’єктів, зміна яких впливає на систему, а також об’єктів, що змінюються під дією системи. Призначення системи передбачає наявність мети – відображає призначення системи, розвивається в часі і не є обов’язково детерміновано фіксованою. Призначення залежить від того, як себе поводитиме система, мета залежить від поведінки. Мета системи – досягти найвищого ступня розвитку з мінімальними втратами. Мета поділяється на цілі, типи цілей взаємопов’язані. Ціль розвитку за

умови її успішного досягнення однієї із систем, перетворюється в ціль-аналог для всіх інших систем, а для даної системи вона стає функціональною, за умови незмінних умов середовища і ціллю-аналогом за умови змінених зовнішніх умов. Тому якісне формування культурного простору міста або окремих його елементів стає кейсом для інших та копіювання типових схем та методів поведінки.

Структуру системи можна охарактеризувати за допомогою трьох взаємопов'язаних понять: **форма** (зовнішній вигляд об'єкта, що безвідносний до його суті), **зміст** (внутрішнє наповнення об'єкта), та **сукупність** (складається із змісту та форми об'єкта). Основною властивістю структури є можливість існування протягом певного часу системи за допомогою зв'язків для збереження елементів та їх відношень приблизно в одному і тому ж порядку, реагуючи при цьому на дії середовища.

Структура – це сукупність стійких взаємозв'язків між елементами системи, що визначається організацією системи й просторово-часовим розташуванням елементної бази, яку складають *інформаційне поле* та *інформаційний простір*. Структура системи зберігається та збагачується через її функціональні трансформації, в той же час структура полегшує ці перетворення. В структурі системи наявні зв'язуючі сили, що підтримують форму структури.

А. Быстрова¹⁵⁵ констатує *«розглядаючи структуру культурного простору, ми виділяємо наступні складові: простір реального світу (географічне, фізичне); простір соціуму; інформаційно-знакова і інтелектуальний простір»*.

Інформаційне поле – сукупність усієї зосередженої в просторі інформації, безвідносно до її форми і стану, що знаходиться у відриві як від об'єкта відображення, так і від суб'єкта сприйняття. Рух інформації інформаційному полі здійснюється за допомогою фізичного зв'язку між реципієнтом і джерелом інформації, мате-

¹⁵⁵ Быстрова, А.Н. Модель и границы культурного пространства/ А.Н. Быстрова// Идеи и идеалы. – 2013. – №2. – Т.1. – С. 131-143. – Режим доступа: http://ideaidealy.nsuem.ru/wp-content/uploads/2014/11/Быстрова_ИИИ_216_2013_том_1.pdf.

ріалізованим в *інформаційному потоці*. Поняття «інформаційне поле» перегукується з поняттям «**поле культури**», адже «*саме поняття соціального поля, яке має інтелектуальне та культурне навантаження у контексті людської діяльності, стає маркером, що визначає вектор культурних зрушень*»¹⁵⁶.

Якщо розглядати культурний простір міста як територіально-географічну категорію, то доцільно виділити **чотири його базові моделі**:

- **модель співіснування** різних культур у межах єдиного мультикультурного культурного простору – характерна для мультикультурних міст;
- **модель поглинання** домінуючою культурою локальної культури – характерна для міст та міських агломерацій;
- **модель протистояння** культурних просторів, за якої локальні культури не бажають відмовлятися від своєї культурної ідентичності – характерна у протистоянні «місто-село»;
- **модель синкретизації** культури, коли в результаті взаємодії різних культурних просторів відбувається гібридизація та з'являється поява змішаної культури в межах синкретичного культурного простору – характерна для міст-мільйонників та малих міст, територіально наближених до них.

На сьогодні є концептуальний підхід до структури особистості (інформаційного поля за автором), який запропоновано В. Каптеревим¹⁵⁷, включає 8 основних осей, які характеризують інформаційні процеси, що відбуваються як у свідомості людини (як ключовому понятті концептуальної структури), так і в її інформаційному полі:

- **вісь об'єктів**: образ, знак, концепт, текст, документ;
- **вісь опрідметнення**: автокомунікація, семантизація, концептуалізація, інтерпретація, документалізація;

¹⁵⁶ Форкош, С.М. «Соціодинаміка культури» А. Моля у контексті сучасних зрушень методологічних досліджень культури/ С.М. Форкош // Вісник Львівського університету. Серія «Філософські науки». – Вип. 17. – 2015. – С. 61-72.

¹⁵⁷ Каптерев, А.И. Мультимедиа как социокультурный феномен: учеб. пособ. / А.И. Каптерев. – М.: Профиздат, 2002. – 224 с.

- **вісь раціональної поведінки:** мислення, спілкування, навчання, наука, інформаційна діяльність;
- **вісь ірраціональної поведінки:** медитація, телепатія, віра, священні тексти, ритуал;
- **вісь принципів поведінки:** розпізнання образів, самонавчання, логічний висновок, встановлення коефіцієнтів зв'язку, структурування даних;
- **вісь інструментальних засобів:** віртуальна реальність та інтерактивна віртуальна реальність, мультимедіа, експертні системи, гіпертекст, системи управління базами даних та текстові редактори;
- **вісь рефлексії:** ідентифікація, ідеографія, концептографія, текстографія, документографія;
- **вісь розпредметнення:** сприйняття, розуміння, пізнання, навчання, читання.

Інформаційний потік – сукупність культурної інформації, що переміщується в культурному просторі через канали комунікації. Інформаційні потоки можуть протікати як усередині окремих інфосфер, так і між ними, залежно від наявності каналів комунікації. Існує три основні **аспекти аналізу інформаційних потоків:** *прагматичний* – за ступенем корисності кожного елементу інформаційного потоку для цілей управління; *синтаксичний* – за формальними параметрами та правилами побудови інформаційного потоку, взаємозв'язками між елементами та *семантичний* – правила інтерпретації кожного елементу інформаційного потоку.

Інформаційні потоки можуть протікати як усередині окремого культурного простору, так і між різними культурними просторами, залежно від каналів комунікації, які є базовими для формування культурних просторів. При цьому змістовний характер інформаційного потоку залежить від характеристик каналу комунікації, так для передачі інформаційного потоку про ілюстрації необхідно використовувати канал комунікації, що забезпечує передачу зорових образів (зображень), в іншому випадку будуть неточності й перекручування змісту інформації, що передається, і її сприйняття ре-

ципієнтом. Разом з тим, А. Філіна¹⁵⁸ пише: «Культурному просторі займає **народна культура**, яка включає в себе **два види культури** – **популярну** (пісні відомих співаків) і **фольклорну** (колядні свята, український вертеп тощо). Тому в народній культурі можна виділити два рівні – **високий** (пов'язаний з фольклором, що включає народні оповіді, казки, епос, старовинні танці, які нині існують як історична спадщина, що поповнюється міським фольклором) і **знижений** (обмежений поп-культурою)».

Суб'єктами культурного простору, є держави та наддержавні утворення, фізичні особи та юридичні особи, зокрема:

- державні та недержавні агентства та компанії, що формуються та поширюють культурний продукт;
- транснаціональні корпорації, які продукують інформаційний контент, що впливає на інформаційне поле особистості та формування культурних середовищ та просторів;
- органи державної влади та місцевого самоврядування та їх відділи та управління, що займаються збереженням та охороною культурної спадщини, а також створенням сучасних культурних продуктів;
- інші державні та недержавні організації, що є культурними стейкхолдерами;
- громадські та міжнародні громадські організації, їх філії в окремих країнах;
- державні та недержавні установи, служби і центри збору, зберігання, дослідження та поширення статистичної, соціологічної, економічної, культурної, іншої суспільно значущої інформації;
- спеціальні галузеві та міжгалузеві (проблемні, банково-інформаційні, довідкові тощо) установи і центри (бюро) наукової та науково-технічної інформації;

¹⁵⁸ Філіна, А.П. Культурний простір: основні його види та культурна діяльність суспільства щодо задоволення соціокультурних потреб громадян/ А.П. Філіна// Міжнародний вісник: Культурологія. Філологія. Музикознавство. – 2016. – Вип. 1. – С. 82-86. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mvkm_2016_1_18.

- державні та недержавні аудіовізуальні і друковані засоби масової інформації, структури, які їх об'єднують (компанії, корпорації, асоціації, спілки тощо);
- видавництва всіх типів, різних форм власності;
- торговельні та інші установи з розповсюдження матеріальних носіїв інформації (книжкової продукції, і преси, компакт-дисків, відео- та аудіокасет);
- представники креативних індустрій;
- професіональні творчі об'єднання громадян у галузях науки, літератури і мистецтва, винахідницької та раціоналізаторської діяльності, збереження й охорони історико-культурної спадщини, інформаційного обслуговування (творчі спілки, товариства, асоціації тощо);
- виставкові організації та центри;
- бібліотечні, музейні, клубні та інші культурно-просвітницькі установи, які використовуються в інформаційній діяльності;
- інші, причетні до збирання, зберігання, дослідження і поширення культурної інформації – культурного продукту, державні та недержавні формування.

Отже, простір – форма буття матерії, що характеризує її протяжність, структурованість, співіснування та взаємодію елементів у всіх матеріальних системах. Спорідненим до поняття «культурний простір» є поняття «культурне середовище». Його зміст відтворює взаємозв'язок умов, що забезпечують культурний розвиток людини, адже вона функціонує у середовищі, де відбувається взаємовплив, взаємодія оточення із людиною як суб'єктом впливу. Середовище – це матеріальні та духовні умови існування і діяльності, що оточують людину. Середовище потенційно містить різні види локалізації процесів (різні види структур), що у своєму історико-культурному розвитку відображають стан опанування засобів і форм комунікації на різних етапах становлення людської цивілізації.

Висновки до 1 розділу

Отже, аналіз джерел та літератури дозволяє зробити висновок, що існують узагальнені та фрагментарні підходи до поняття регіонального культурного простору, а також не є допоки сформованим єдине конвенційне визначення «культурний простір міста» у науковому середовищі. Регіональний культурний простір є багатограним об'єктом дослідження, тому важливим формування комплексної методології подальшого аналізу як окремих локацій, так і просторів міст загалом. В межах пропонованого дослідження послугуватимемось визначенням культурного простору України, запропонованим у Законі України № 2778-VI від 14.12.2010 р. «Про культуру».

Недостатньо дослідженою залишається специфіка управління сферою культури, туризму та креативних індустрій на рівні малих міст, особливого дослідження потребують координаційні механізми органів державної влади та органів місцевого самоврядування в контексті співпраці з суб'єктами бізнесу та організаціями громадянського суспільства. Доцільним видається створення на національному рівні Концепції розвитку культурного простору України з урахуванням напрацювань попередніх досліджень та з огляду на стратегічні пріоритети України та на міжнародний соціо-культурний контекст.

Розділ 2. PEST- та SWOT-аналіз Рівненщини як культурного середовища

У розділі «PEST- та SWOT-аналіз Рівненщини як культурного середовища» здійснено PEST-аналіз Рівненщини як культурного середовища, сформовано SWOT-аналіз Рівненщини в контекст культурного розвитку, а також охарактеризовано бачення культурного розвитку Рівненській області в локальних та регіональних стратегічних документах.

Підрозділи:

- 2.1. PEST-аналіз Рівненщини як культурного середовища.*
- 2.2. SWOT-аналіз Рівненщини в контексті культурного розвитку.*
- 2.3. Бачення культурного розвитку Рівненській області в локальних та регіональних стратегічних документах.*

2.1. PEST-аналіз Рівненщини як культурного середовища

Для визначення основних факторів впливу на соціо-культурне середовище Рівненщини доцільно використати ряд методів аналізу. Так, в межах дослідження «Формування нової моделі культурного простору (на прикладі громад Рівненщини)» проведено PEST-аналіз, що базується на попередніх напрацюваннях автора¹⁵⁹, до проаналізованих нижче основних зовнішніх факторів належать: **політичний, економічний, соціальний та технологічний фактори**, які відіграють важливу роль для стратегічного планування у галузі культури, туризму та креативних індустрій. Вони можуть розглядатись як загрози або можливості в стратегічних планах та галузевих стратегіях, адже переважна більшість цих факторів не є підконтрольними для органів регіонального управління та місцевого самоврядування (*таблиця 2.1.1*).

Таблиця 2.1.1

PEST-аналіз – політичні фактори, що впливають на розвиток культурного простору та креативних індустрій Рівненської області

Можливості	Загрози
Політичні фактори – зовнішні чинники	
Зміна законодавчих норм, спрямованих на стимулювання розвитку культури, туризму, креативних індустрій	Політична нестабільність в країні
Зміни та доповнення до Закону України «Про культури» в сфері креативних індустрій, якісна нормативно-правова база в Україні	Відсутність скоординованої системи дій з розробки та реалізації культурного українського продукту та його виведення на зовнішні ринки
Частково врегульовані механізми антимонопольної політики України в соціально-економічній сфері	Неузгодженість податкового законодавства в галузях креативних індустрій
Основні заходи уряду щодо здорової конкуренції	Незлагоджені механізми захисту прав інтелектуальної власності

¹⁵⁹ Шершньова, О.В. SWOT- та PEST-аналіз Рівненщини як туристичного регіону/ О.В. Шершньова// Проблеми політики регіонального розвитку = Problemy polityky rozwoju regionalnego. – Острор; Ostrowiec Świętokrzyski: Вид-во Нац. ун-ту «Острозька акад.», 2011. – С. 225-244.

Можливості	Загрози
Постійне удосконалення та налагодження механізмів захисту прав споживачів	Нечітка державна регіональна політика щодо розвитку креативних індустрій
Залучення інвестицій для розвитку місцевої промисловості окультурення та створення зон відпочинку	Неузгодженість інтересів органів виконавчої влади, органів місцевого врядування, бізнес-структур та організацій громадянського суспільства у сфері розвитку креативних індустрій, туризму та культури
Реформування, оптимізація та наближення до стандартів ЄС національного законодавства в сфері креативних індустрій	Невідпрацьовані механізми застосування положень Закону України «Про концесії»
Державна підтримка реставрації і відновлення історико-культурних цінностей регіону	Невідпрацьованість механізмів визначення рівня депресивності територій
Покращення міжнародного іміджу України як держави-партнера та розвиток плідного міжнародного співробітництва та інтеграційних процесів у сферах креативних індустрій	Відсутність застосування системного підходу до управління регіонами та їх ресурсами на загальнодержавному рівні

Економічні фактори, що впливають на розвиток культурного простору та креативних індустрій Рівненської області відображено у **таблиці 2.1.2.**

Таблиця 2.1.2

PEST-аналіз – економічні фактори, що впливають на розвиток культурного простору та креативних індустрій Рівненської області

Можливості	Загрози
Економічні фактори – зовнішні чинники	
Економічне зростання основних показників економіки країни	У 2018 році Рівненщина посідає 19 місце серед регіонів України за рейтингом Regional Doing Business ¹⁶⁰¹⁶¹

¹⁶⁰ Regional Doing Business 2018/ Regional Doing Business Ranking. – Режим доступу: <http://rdb.brdo.com.ua>.

¹⁶¹ Методологія Regional Doing Business/ Regional Doing Business Ranking. – Режим доступу: <http://rdb.brdo.com.ua/DB2018.pdf>.

Можливості	Загрози
Економічні фактори – зовнішні чинники	
Підвищення попиту на креативні послуги	Скорочення або зміна структури попиту на креативні послуги
Підвищення темпів реформ в Україні	Зниження темпів реформ в Україні
Поліпшення загального рівня та якості життя населення	Спадна хвиля економічного зростання країни
Підвищення витрат населення на культурно-дозвіллеві та туристично-оздоровчі заходи	Зниження витрат населення на культурно-дозвіллеві та туристично-оздоровчі заходи
Реалізація в регіоні інноваційної моделі економічного зростання	Відсутність фінансування з державного бюджету для матеріально-технічного оновлення та заміни зношеності основних фондів закладів культури регіону
Збільшення обсягів конвертованої валюти та зменшення строків її накопичення	Зміна валютних ставок та постійне коливання курсу валют
Зростання частки туризму в формуванні валового внутрішнього продукту України	Падіння рівня доходів населення та зростаючий рівень інфляції в країні
Підвищення адаптації суб'єктів господарювання до умов конкурентного середовища	Економічний спад основних показників економіки країни
Розвиток малого та середнього підприємництва у сфері культури, туризму та КІ	Високий рівень ризиків у сферах креативного бізнесу
Розвиток ефективного та прозорого ринку послуг, в тому числі культурних	Функціонування «сірого бізнесу» в туристично-рекреаційній сфері
Зростання обсягів інвестицій у сферу культури, КІ та суміжні галузі	Несподівані події, які не залежать від волі людей, що несуть за собою значні втрати для економіки країни (екологічні та техногенні катастрофи, терористичні акти тощо)

У дослідженні «Індикатори впливу культури на розвиток: короткий аналітичний огляд щодо України» (2017)¹⁶² стверджуєть-

¹⁶² Індикатори впливу культури на розвиток: короткий аналітичний

ся, що високий рівень концепції встановлення стандартів у сфері культури **не є достатньо трансформованим в ефективні механізми державної політики**. І. Скавронська, А. Гончарук¹⁶³ зазначають, що перед економістами та урядами країн постає питання не лише **впровадження ефективної політики** функціонування креативного сектора економіки, а й **формування оптимальної моделі**, за якою можна ідентифікувати діяльність, як креативну, та мапувати її результативність. Разом з тим, до прикладу туризм, як креативна індустрія, отримує лише 0,009% фінансування у 2018 р. з бюджету Рівненської області (**таблиця 2.1.3**), що є достатнім для підтримання функціонування, але не для сталого розвитку цих галузей.

Таблиця 2.1.3

Частка видатків на туризм у структурі бюджету Рівненської області у 2016-2018 рр.*

Видатки на туризм, тис. грн.	2016	2017	2018
Видатки обласного бюджету	4 989 228,1	6 548 624,2	8 229 466,2
Бюджет на підтримку туризму	200	679	700
Частка видатків на туризм в обласному бюджеті, %	0,004	0,01	0,009

* Джерело: Сайт Рівненської обласної ради

Однак, аналізуючи потенційні можливості та економічні ефекти від розвитку та просування культурних продуктів, О. Рубінштейн¹⁶⁴ зазначає, що для мистецтва загалом, включно з театральною діяльністю та концертними організаціями, характерною є «**хво-**

огляд щодо України/ Культура і креативність. – Режим доступу: https://www.culturepartnership.eu/upload/editor/2017/Policy%20Briefs/Abr-lv_C&C_photo_UA.pdf.

¹⁶³ Скавронська, І.В. Тенденції розвитку креативних індустрій в країнах Європейського Союзу/ І.В. Скавронська, А.О. Гончарук // Молодий вчений. – 2016. – № 4. – С. 201-204. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_4_50.

¹⁶⁴ Рубінштейн, А.Я. Опекаемые блага в сфере культуры: признаки и последствия «болезни цен»/ А.Я. Рубінштейн – М.: Ин-т экон. РАН, 2012. – 78 с. – Режим доступу: https://inecon.org/images/stories/nauchnaya-jizn/kruglye-stoly/Rubinstein_20120216.pdf.

роба цін» (індекс Баумоля¹⁶⁵). З огляду на такий підхід, доцільно в подальших розвідках дослідити динаміку «хвороби цін» у сфері культури та креативних індустрій Рівненщини.

У **таблиці 2.1.4** визначено основні соціальні фактори, що впливають на розвиток культурного простору та креативних індустрій Рівненської області

Таблиця 2.1.4

PEST-аналіз – соціальні фактори, що впливають на розвиток культурного простору та креативних індустрій Рівненської області

Можливості	Загрози
Соціальні фактори – зовнішні чинники	
Висока трудова мобільність населення Західного регіону України	Суттєве зменшення кількості населення в країні, в тому числі через трудову міграцію
Створення нових та збереження наявних робочих місць, в тому числі розширення сфери тимчасової зайнятості населення	Зменшення сфери тимчасової зайнятості населення, особливо, у сільській місцевості
Підвищення ефективності співпраці неприбуткових організацій та органів публічної влади	Нерівномірне розподілення доходів різних вікових та професійних груп населення
Потреби споживачів на культурні послуги в Україні зростають, однак пропозиція не задовольняє внутрішній попит	Сезонність туристичного бізнесу (фестивали, сезонні ярмарки тощо) і, як наслідок, підвищення рівня безробіття в міжсезоння
Підвищення безпеки туристів та осіб, що подорожують, захист їх прав та законних інтересів, збереження їх майна	Погіршення якості людського капіталу через підвищення рівня безробіття та міграційні процеси
Дотримання визначених державних соціальних гарантій	Посилення трудової міграції, особливо серед молоді

На сьогодні у Рівненській області сформовано коло науковців, які зацікавлені у розвитку галузі культури та туристичної сфери регіону, зокрема, культурний та туристичний потенціал Рівненщини у своїх пра-

¹⁶⁵ Baumol, W. J. Performing Arts: The Economic Dilemma/ W.J. Baumol, W.G. Bowen. – New York: The Twentieth Century Fund, 1966. – 582 p.

цях розглядають Т. Берташ¹⁶⁶, А. Богуцький, М. Мальська, Ю. Зінько та О. Шевчук¹⁶⁷, О. Булига¹⁶⁸, Л. Василькевич¹⁶⁹, С. Виткалов¹⁷⁰, Я. Гаврилова¹⁷¹¹⁷², І. Гаврилук та О. Потьомкіна¹⁷³, В. Гетьман¹⁷⁴, К. Громаченко¹⁷⁵,

¹⁶⁶ Берташ, Т.Б. Вплив транспортної мережі Рівненської області на розвиток її туристично-рекреаційного потенціалу / Т.Б. Берташ // Природно-ресурсний комплекс Західного Полісся: історія, стан та перспективи розвитку: матеріали доп. І Міжнар. наук.-практ. конф. (сmt Березне, 19-20 трав. 2012 р.). – Березне: Надслучан. ін-т, 2012. – С. 17-19.

¹⁶⁷ Богуцький, А. Науково-методичні засади створення «Українського Бурштинового Шляху» та формування його геотуристичного бренду / А. Богуцький, М. Мальська, Ю. Зінько, О. Шевчук // Вісник Львівського університету. Серія географічна. – 2013. – Вип. 43. – Ч. 1. – С. 136-149.

¹⁶⁸ Булига, О. Поєднання Волині посередництвом краєзнавства, музею та туризму/ О. Булига// Наукові записки/ КЗ «Рівнен. обл. краєзн. музей» Рівненської обласної ради. – 2013. – Вип. XI. – С. 8-11.

¹⁶⁹ Василькевич, Л.О. Оцінка соціально-економічного ефекту становлення туристичної сфери Рівненщини у господарському комплексі регіону / Л.О. Василькевич // Економіка. Управління. Інновації. – 2010. – №2 (4). – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2010_2_10.

¹⁷⁰ Виткалов, С.В. Рівненщина: культурно-мистецький потенціал в парадигмах сучасності: Монографія / Сергій Виткалов. – Рівне: ППДМ, 2012. – 416 с.

¹⁷¹ Гаврилова, Я.К. Розвиток сільського туризму на Рівненщині: досягнення та перспективи / Я.К. Гаврилова // Еко- и агротуризм: перспективи розвитку на локальних територіях: тези доповідей II Міжнародн. науч.-практ. конф. – Барановичі: РІО БарГУ, 2010. – С. 61-63.

¹⁷² Гаврилова, Я. Розвиток сільського туризму на Рівненщині / Я. Гаврилова // Новини туризму. – 2009. – № 5. – С. 23.

¹⁷³ Гаврилук, І.В. Зелений туризм як пріоритетний напрям розвитку туристичного бізнесу Рівненщини у забезпеченні зайнятості населення регіону / І.В. Гаврилук, О.В. Потьомкіна // Інвестиційно-інноваційна складова фінансово-економічної безпеки на національному, регіональному та мікрорівні в контексті сталого розвитку: Міжнародна науково-практична інтернет-конференція. – 2015. – Режим доступу: https://knutd.com.ua/publications/conference/20.03.2015/Gavruluk_Potjomkina_5.pdf.

¹⁷⁴ Гетьман, В.І. Національний природний парк «Германсько-Острозький»: рекреаційно-пізнавальні ресурси / В.І. Гетьман // Географія, Екологія, Туризм: теорія, методологія, практика. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю географічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (Тернопіль, 21-23 травня 2015 р.). – Тернопіль: СМП «Тайп», 2015. – С. 351 – 353.

¹⁷⁵ Громаченко, К.Ю. Туристичний сектор Рівненщини та перспективи його розвитку / К.Ю. Громаченко // Туристичний, готельний і ресторанний бізнес: інновації та тренди: тези Міжнародн. наук.-практ. конф. (Київ, 7 квітня 2016 р.). – К.: КНТЕУ, 2016. – 362 с. – С. 22-24.

Т. Дубровик¹⁷⁶, М. Дутчак, Т. Микитин та С. Щесюк¹⁷⁷, О. Крушинська¹⁷⁸, Л. Ойцюсь та М. Костолович¹⁷⁹, М. Мельнийчук та Т. Безсмертнюк¹⁸⁰, Г. Мошковська¹⁸², Я. Поліщук¹⁸³, Т. Прокопович¹⁸⁴,

¹⁷⁶ Дубровик, Т.О. Туристичний портал як інструмент маркетингу території (на прикладі Рівненщини) / Т.О.Дубровик // Нова інформаційна ситуація та тенденції альтернативного розвитку ЗМК в Україні: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (Острого, 26 січня 2012 р.): – Острого: Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2012. – 364 с. – С.317-324.

¹⁷⁷ Дутчак, М.В. Основні аспекти розвитку туристичного бізнесу в Рівненському регіоні на сучасному етапі / М.В. Дутчак, Т.М. Микитин, С.В. Щесюк ; Рівненський державний гуманітарний університет. – Режим доступу: <http://www.ecologylife.ru/tyrizm-2001/osnovni-aspekti-rozvitku-turistichnogo-biznesu-v-rivnenskomu-regioni-na-suchasnomu-etapi.html>.

¹⁷⁸ Крушинська, О. Швейцарія над Случчю: туризм Рівненщини / О. Крушинська // Міжнародний туризм. – 2007. – № 2. – С. 122-125.

¹⁷⁹ Ойцюсь, Л.В. Перспективи розвитку сільського туризму в регіоні / Л. В. Ойцюсь, М. І. Костолович // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Серія «Сільськогосподарські науки». – 2013. – Вип. 2. – С. 233-240. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnugpr_sg_2013_2_29.

¹⁸⁰ Мельнийчук, М.М. Природно-заповідна складова рекреаційного потенціалу Рівненської області / М.М. Мельнийчук, Т.П. Безсмертнюк // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: географія. – 2015. – № 2. – С. 120-127. – Режим доступу: <http://geography.tnpu.edu.ua/%D0%BC%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9%D1%87%D1%83%D0%BA-%D0%BC-%D0%BC-%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D1%81%D0%BC%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%D1%8E%D0%BA-%D1%82-%D0%BF/>.

¹⁸¹ Безсмертнюк, Т.П. Природно-антропогенні рекреаційно-туристські ресурси Північно-Західного регіону України / Т.П. Безсмертнюк// Молодий вчений. –2015. – № 12(3). – С. 58-62. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_12\(3\)_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_12(3)_15).

¹⁸² Мошковська, Г.К. Стан та розвиток агротуристичних підприємств Рівненщини / Г.К. Мошковська // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку». – 2011. – № 720. – С. 225-229. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/natural/Vnulp/Menegment/2011_720/33.pdf.

¹⁸³ Поліщук, Я. Рівне. Мандрівка крізь віки. Нариси історії міста/ Я. Поліщук. – Рівне, 1998. – 196 с.

¹⁸⁴ Прокопович, Т. Культурно-мистецький простір поліетнічного міста: Рівне між двома світовими війнами/ Т. Прокопович// Intermarum: історія, політика, культура. – 2016. – Вип. 3. – С. 345-355. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inhpc_2016_3_32.

Т. Рибачук¹⁸⁵, О. Романів, А. Романів та І. Шворак¹⁸⁶, В. Стельмах¹⁸⁷, О. Токар¹⁸⁸, М. Шершун та Б. Берташ¹⁸⁹, О. Шершньова¹⁹⁰ та інші. Зокрема С. Виткалов¹⁹¹ у монографії «Культурно-мистецька Україна в регіональних вимірах: митці, художні колективи та організатори культурно-мистецького життя краю» описує теоретико-методологічні засади вивчення сучасного регіонального культурного простору Рівненщини.

Разом з тим, Й. Стігліц у праці «Knowledge for Development. Economic Science, Economic Policy, and Economic Advice»¹⁹² у 1998 р.

¹⁸⁵ Рибачук, Т.Л. Перспективи розвитку туризму на Рівненщині / Т.Л. Рибачук // Вісник Нац. ун-ту водного господарства та природокористування: Збірник наукових праць. – 2010. – Вип. 3(51). – Серія «Економіка». – С. 224-229.

¹⁸⁶ Романів, О.Я. Територіальна організація туристських маршрутів Рівненської області / О.Я. Романів, А.С. Романів, І.В. Шворак // Географія і туризм. – 2011. – Вип. 14. – С. 261-296. – Режим доступу: <http://www.geoglt.com.ua/images/stories/zbirnik/vipusk14/v1448.pdf>.

¹⁸⁷ Стельмах, В. Природні та історико-культурні рекреаційні об'єкти Рівненщини / В. Стельмах // Вісник Львівського університету. Серія «Географічна». – 2013. – Вип. 43. – Ч. 1. – С. 92-98.

¹⁸⁸ Токар, О.І. Території та об'єкти природно-заповідного фонду в системі ресурсів рекреації і туризму Рівненської області / О.І. Токар // Збереження та відтворення біорізноманіття природно-заповідних територій: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 10-річчю Рівнен. природ. заповідника (Сарни, 11-13 черв. 2009 р.) / гол. ред. кол. М. Д. Будз. – Рівне: Рівнен. друк., 2009. – С. 921-926.

¹⁸⁹ Шершун, М.Х. Соціально-економічна характеристика району Дермансько-Острозького Національного природного парку та прогноз його розвитку / М.Х. Шершун, Б.М. Берташ // Ефективна економіка. – 2014. – № 5. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2980>.

¹⁹⁰ Шершньова, О.В. Механізми державного управління у сфері інформаційного забезпечення туристичної діяльності (на прикладі Рівненської області): дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / О.В. Шершньова; Нац. ун-т «Острозька акад.». – Острог, 2010. – 270 с.

¹⁹¹ Виткалов, С. Культурно-мистецька Україна в регіональних вимірах: митці, художні колективи та організатори культурно-мистецького життя краю: монографія / С. Виткалов. – Рівне: Дятлик М., 2014. – 362 с., іл.

¹⁹² Stiglitz, J.E. Knowledge for Development Economic Science, Economic Policy, and Economic Advice/ Joseph E. Stiglitz. – 1998. – Access mode: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.199.6565&rep=rep1&type=pdf>.

визначав, що «**революція знань**» базується на сучасній науці і техніці, зміні способів мислення, які сучасна наука приносить з собою, є одним з головних аспектів процесу розвитку. Відтак, важливим аналіз технологічних факторів, що впливають на розвиток культурного простору та креативних індустрій Рівненської області (**таблиця 2.1.5**).

Таблиця 2.1.5

PEST-аналіз – технологічні фактори, що впливають на розвиток культурного простору та креативних індустрій Рівненської області

Можливості	Загрози
Технологічні фактори – зовнішні чинники	
Розвиток науки та техніки у напрямку покращення науково-технологічного розвитку галузі	Поява нових технологічних вимог з боку користувачів до якості регіонального культурного продукту
Підвищення якості обслуговування споживачів в країні згідно зі світовими стандартами	Технологічна відсталість окремих галузей економіки в Україні
Стрімкий розвиток новітніх форм креативного бізнесу	Загроза балансу екологічної системи регіону
Поширення інноваційних технологій в галузях, які пов'язані з діяльністю у сфері культури, туризму, КІ (засоби зв'язку, готельні господарства, транспорт тощо)	Екологічна та радіаційна забрудненість частини території в результаті аварії на Чорнобильській атомній електростанції
Удосконалення системи інформаційного забезпечення сфери креативних індустрій	Накопичення значних обсягів відходів та відсутність технологічної бази для їх утилізації
Створення сприятливих умов для забезпечення рівного доступу до культурної інформації	Наявність на території області об'єктів підвищеної екологічної небезпеки, зокрема, Рівненської АЕС та територіальна наближеність Хмельницької АЕС

З метою пожвавлення діяльності інвесторів доцільно сприяти та заохочувати створення проєктів бізнесовими установами – інвестиційних, а громадськими організаціями – некомерційних, що засновуються на комплексному підході до питань сталого розвитку територій та спрямовані на удосконалення туристичної інф-

раструктури регіону в цілому та малих міст Рівненщини зокрема. Однією зі спроб систематизації інвестиційних проєктів в туризмі є класифікація, запропонована В. Худо¹⁹³, до якої, окрім проєктів, які розраховані на будівництво та удосконалення матеріально-технічної бази туризму, віднесено перспективні напрямки інвестування сфери туризму в регіоні, зокрема:

- введення технічних засобів та «ноу-хау»;
- продукт інтелектуальної власності;
- маркетинг туристичного продукту;
- розробка стратегії рекламної кампанії;
- розробка програми підготовки і підвищення кваліфікації кадрів сфери туризму;
- впровадження єдиного нормативно-правового банку даних.

Здійснюючи розробки стратегічних програм та планування тактичних дій з просування малих міст та територій їх розташування необхідно враховувати те, що переважна більшість труднощів, які супроводжують процес їх реалізації, полягає у фактичній відсутності системи маркетингового планування та наскрізної інформаційної бази регіону, у частковій неузгодженості з державними програмами та браком кваліфікованих виконавців.

Для здійснення найважливіших програм і проєктів, спрямованих на розвиток малих міст та територій їх розташування, можуть залучатись також внутрішні та іноземні інвестиції. До позитиву залучення яких доцільно віднести:

1) стимулювання розвитку інфраструктури, адже внесок туристично-рекреаційного комплексу у формування сталого суспільства визначається його функціями:

- медико-біологічною (оздоровлення, відновлення фізичних сил людей);
- соціально-культурною (вплив на зайнятість, відродження народних промислів, традицій, пізнання);

¹⁹³ Худо, В.В. Ефективність інвестиційних проєктів в туризмі/ В.В. Худо // Проблеми інформатизації рекреаційної та туристичної діяльності в Україні: перспективи культурного та економічного розвитку: праці Міжнар. Конгресу (м. Трускавець, 23-28 трав. 2000 р.). – Трускавець: Держ. НДІ інформ. інфраструктури, 2000. – С. 156.

- економічною (платіжний баланс, розвиток господарської структури, залучення валютних коштів);
- політичною (утвердження держави, її інтеграція до світового співтовариства тощо)¹⁹⁴;

2) накопичення закордонного організаційного і управлінського досвіду у сфері культури, туризму та креативних індустрій;

3) підвищення: адаптації суб'єктів господарювання до умов конкурентного середовища (формування цілісної виробничо-технологічної підсистеми сприятиме забезпеченню інноваційної сфери всіма видами посередницьких послуг та інтеграції відповідних блоків інфраструктури, зокрема, трансферу технологій від власника наукової розробки до споживача; забезпечення захисту прав інтелектуальної власності); конкурентоздатності вітчизняних культурних індустрій, туристичних атракцій; рівня кваліфікації працівників та свободи творчості для представників KI; якості робіт і послуг у сферах культури та туризму; проведення експертизи інноваційних, науково-технічних проєктів, а також розвиткових проєктів для активізації творчого потенціалу території та окремих представників KI;

4) зростання бюджетних доходів і зменшення бюджетних навантажень через реалізації креативних ідей та комерціалізації мистецьких ініціатив.

Загалом до основних завдань, які виконує комплексний маркетинг міст¹⁹⁵, включаючи маркетинг його KI, належать: розробка і реалізація стратегії міст, що засновується на комплексі маркетингу, та дозволяє раціонально використовувати ресурсний та символічний потенціал міст, їх активних та творчих представників; покращення туристичної привабливості міст та територій їх розташування, а також інфраструктури як для місцевого населення, так і для людей, що їх відвідують (туристів, екскурсантів); підвищення стандартів життя населення та збільшенні кількості робочих

¹⁹⁴ Охріменко, А. Особливості функціонування рекреаційного комплексу в умовах сталого розвитку/ А. Охріменко // Регіональна економіка. – 2002. – № 2 (24). – С. 225.

¹⁹⁵ Дурович, А. Маркетинговые исследования в туризме: учеб.-практ. пособ./ А. Дурович, Л. Анастасова. – Мн.: ООО «Новое знание», 2002. – 348 с.

місць для місцевого населення (як представників власне творчих, так і адміністративного персоналу; створення вигідного для міста іміджу та якісного публіцитного капіталу; подолання демаркетингу територій, особливо тих, що постраждали в наслідок аварії на Чорнобильській атомній електростанції тощо.

На кожному етапі реалізації маркетингових програм малих міст та територій, що володіють значною історико-культурною спадщиною, креативним потенціалом та природно-заповідного фонду, використовується інформація, яка є релевантною запитам, проблемам, які виникають, та наявним ресурсам. Відтак, доцільним видається розрахунок інтегрального показника туристичного потенціалу Рівненської області, до якого включено три основні показники:

1) комплексний показник «історико-культурні ресурси», що включає в себе наявні на території аналізованої одиниці пам'яток історії та культури, культових споруд, замків та палаців тощо;

2) комплексний показник «інфраструктурні ресурси», який містить всі основні складові для розвитку сфери культури та креативних індустрій;

3) комплексний показник «природні ресурси», який включає наявність та забезпеченість водними, лісовими та іншими видами ресурсів.

На сьогодні в наукових джерелах та літературі є значна кількість підходів до оцінювання інтегрального показника туристичної привабливості території, зокрема, в працях таких дослідників, як: В. Мацола¹⁹⁶, В. Руденко, В. Вацеба, Т. Соловей¹⁹⁷, Л. Черчик, Н. Коленда¹⁹⁸, О. Шубалий¹⁹⁹ та інших. До прикладу, проведена комп-

¹⁹⁶ Мацола, В.І. Рекреаційно-туристичний комплекс України: монографія / В. І. Мацола. – Львів: ІРД НАН України, 1997. – 259 с.

¹⁹⁷ Руденко, В.П. Природо-ресурсний потенціал природних регіонів України: монографія / В.П. Руденко, В.Я. Вацеба, Т.В. Соловей. – Чернівці: Рута, 2001. – 268 с.

¹⁹⁸ Черчик, Л. Стратегічний потенціал рекреаційної системи регіону: теорія, методологія, оцінка: монографія / Л. Черчик, Н. Коленда. – Луцьк: ЛНТУ, 2008. – 224 с.

¹⁹⁹ Шубалий, О. Методичні та прикладні засади інтегрального оцінюван-

лексна оцінка туристично-рекреаційної сфери регіонів України у монографії за редакцією В. Герасименко²⁰⁰ засвідчила, що Рівненська область належить до областей з **найнижчим рівнем туристично-рекреаційних ресурсів** (0,36), а дослідження проведене М. Ільїною²⁰¹ показало, що Рівненщина відноситься **до 2 групи регіонів з інтегральним показником 0,390**. Це свідчить, про те, що в науковому середовищі не сформовано єдиного бачення пріоритетності розвитку адміністративно-територіальних одиниць через стимулювання розвитку туризму як креативної індустрії.

В **таблиці 2.1.6** наведено ранжування адміністративно-територіальних одиниць за кожною складовою інтегрального показника, сума рангів кожної з них та сумарний рейтинг інтегрального показника туристичного потенціалу Рівненщини. За умови значення інтегрального показника туристичної привабливості в межах 20,99-11,50 територія володіє значними туристично-рекреаційними ресурсами. Якщо значення показника в межах 11,49-8,00 – територія має середній рівень туристично-рекреаційних ресурсів, якщо ж показник нижче 7,99 – територія володіє не значною кількістю таких ресурсів і є недостатньо привабливою для визначення туризму як пріоритетного напрямку розвитку території. Зеленим кольором виділені місця з 1-го по 5-те, рожевим – місця з 13-го по 16-те.

Для визначення інтегральної оцінки туристично-рекреаційних ресурсів окремо не виділялись адміністративно-територіальні одиниці – міста обласного підпорядкування – м. Рівне (обласний центр), м. Острог та м. Дубно (сформовані центри історико-культурного туризму зі сталими туристичними потоками) та м. Вараш (місто-супутник Рівненської атомної електростанції, в якому основним різновидом туризму є промисловий екскурсійний).

ня комплексності використання лісоресурсного потенціалу / О.М. Шубалий // Статистика та суміжні галузі досліджень. – 2011. – № 3. – С. 60-66.

²⁰⁰ Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону: монографія / за заг. ред. В. Г. Герасименко. – Одеса: ОНЕУ, 2016. – 262 с.

²⁰¹ Ільїна, М. В. Інтегральне оцінювання туристично-рекреаційної сфери територій різних типів / М.В. Ільїна // Економіка. Управління. Інновації. – № 2 (10). – 2013. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2013_2_31.

Таблиця 2.1.6

Ранжування за інтегральним показником туристичного потенціалу адміністративно-територіальних одиниць Рівненської області*

Адміністративно-територіальна одиниця	Місця в рейтингу за показниками			
	«історико-культурні ресурси»	«інфраструктурні ресурси»	«природні ресурси»	Загальне місце в рейтингу
Березнівський район	11	12	4	5
Володимирецький район	6	7	9	7
Гоцанський район	13	8	11	15
Демидівський район	8	3	13	13
Дубенський район	2	2	15	4
Дубровицький район	16	14	7	14
Зарічненський район	4	15	1	2
Здолбунівський район	10	5	12	12
Корецький район	7	13	8	8
Костопільський район	12	9	14	16
Млинівський район	9	16	6	9
Острозький район	1	6	10	3
Радивилівський район	3	4	16	10
Рівненський район	5	1	2	1
Рокитнівський район	15	11	3	6
Сарненський район	14	10	5	11

* поняття «адміністративно-територіальна одиниця» в межах таблиці включає міста, розташовані на їх території

У **таблиці 2.1.7** наведено місця адміністративно-територіальних одиниць Рівненщини у сформованому рейтингу.

Таблиця 2.1.7

Ранжування за інтегральним показником туристичного потенціалу адміністративно-територіальних одиниць Рівненської області

Район	Місце	Район	Місце
Рівненський район	1	Млинівський район	9
Зарічненський район	2	Радивилівський район	10
Острозький район	3	Сарненський район	11
Дубенський район	4	Здолбунівський район	12
Березнівський район	5	Демидівський район	13
Рокитнівський район	6	Дубровицький район	14
Володимирецький район	7	Гощанський район	15
Корецький район	8	Костопільський район	16

Для наочності результати проведеного ранжування за інтегральним показником туристичного потенціалу Рівненської області наведено на мапі (**рисунок 2.1.1**). За результатами аналізу доцільно стверджувати, що найбільш забезпеченими районами Рівненщини щодо наявності туристично-рекреаційних ресурсів є Рівненський (1-е місце) та Зарічненський (2-е місце), Острозький (3-е місце), Дубенський (4-е місце) та Березнівський (5-е місце). Районами аутсайдерами є Демидівський (13-е місце), Дубровицький (14-е місце), Гощанський (15-е місце) та Костопільський (16-е місце) райони.

За показником «природні ресурси» Зарічненський (1-е місце), Рівненський (2-е місце), Рокитнівський (3-е місце), Березнівський (4-е місце) та Сарненський (5-е місце), що зумовлене наявністю значної кількості лісових та водних ресурсів на територіях. Однак Північ Рівненської області є радіаційно забрудненою, що не є сприятливим чинником для розвитку масових видів туризму.

Разом з тим, за показником «інфраструктурні ресурси» лідерами є Рівненський (1-е місце), Дубенський (2-е місце), Демидівський (3-е місце), Радивилівський (4-е місце) та Здолбунівський (5-е місце). Недостатня забезпеченість Дубровицького (14-е місце), Зарічненського (15-е місце) та Млинівського (16-е місце) районів не дозволяє повною мірою використовувати наявний природний

потенціал, зокрема, за показником «природні ресурси» Зарічненський район займає 1-е місце, що не має кореляції з попереднім показником.

Рис. 2.1.1 Градація адміністративно-територіальних одиниць за інтегральним показником розвитку туристичного потенціалу

Такі показники районів Рівненської області дозволяють стверджувати, що обраний у проєкті Стратегії сталого розвитку Рівненської області до 2027 року²⁰² області курс на розвиток внутрішнього туризму є коректним та комплексно визначеним.

Отже, за результатами проведеного PEST-аналізу факторів впливу на сферу культури та туризму, культурного простору та креативних індустрій Рівненської області, доцільно стверджувати, що Рівненська область потребує більше деталізованого та комплексного

²⁰² Розробка Стратегії сталого розвитку Рівненської області до 2027 року/ Рівненська обласна державна адміністрація. – Режим доступу: <http://www.rv.gov.ua/sitenew/main/ua/27975.htm>.

аналізу та тенденцій розвитку цих сфер для вибудовування чітких кроків їх оптимізації та удосконалення.

2.2. SWOT-аналіз Рівненщини в контексті культурного розвитку

Протягом років незалежності України спостерігається значне зацікавлення науковців, теоретиків та практиків до питань стану та перспектив туристичної та суміжної діяльності в містах та на територіях, що володіють значним історико-культурним та рекреаційним потенціалом. Так, І. Вахович та О. Чуль²⁰³, аналізуючи розвиток креативної економіки в умовах транскордонного співробітництва, зазначають, що проведений в межах їх дослідження SWOT-аналіз показав очевидність того факту, що більшість прикордонних регіонів (до таких належить і Рівненська область, адже має кордон з Республікою Білорусь), незважаючи на багатий природно-ресурсний потенціал, вигідні географічні положення та значний людський потенціал, залишаються **регіонами з низьким рівнем інноваційного та креативного розвитку**.

У своїй статті З. Герасимчук, Ю. Дащук²⁰⁴ здійснили групування регіонів України залежно від типу базової стратегії розвитку рекреаційного потенціалу регіону, згідно якого Рівненщина належить до **територій з середнім рівнем розвитку Rp**, де значення рівня розвитку РПР (R_p) – $0,154 < R_p < 0,238$, і, відповідно, стратегія інтенсивного фокусування (в т.ч. стратегія нарощення та залучення ресурсів, стратегія нарощення конкурентних переваг, стратегія стимулювання стейкхолдерів та посилення співпраці з ними, стратегія

²⁰³ Вахович, І.М. Розвиток креативної економіки в умовах транскордонного співробітництва/ І.М. Вахович, О.М. Чуль// Проблеми економіки. – 2014. – № 3. – С. 182-186. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Rekon_2014_3_24.

²⁰⁴ Герасимчук, З.В. Стратегічні орієнтири розвитку рекреаційного потенціалу регіонів України / З.В. Герасимчук, Ю.Є. Дащук // Ефективна економіка. – 2014. – № 5. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3061>.

посилення промоції регіону) є базовою для розвитку рекреаційного потенціалу регіону.

Разом з тим, Рівненська область належить до **регіонів з низьким рівнем ефективності використання об'єктів культури при високому та середньому рівні розвитку їх інфраструктури**²⁰⁵²⁰⁶.

На розвиток впливає значна кількість критеріїв та факторів, аналіз яких дозволяє раціоналізувати процеси управління на національному, регіональному та місцевому рівнях. Розгляд сфери культури, туризму та креативних індустрій в контексті їх специфіки на певній території повинен супроводжуватись комплексним системно-діагностичним аналізом всього комплексу інфраструктури. Як приклад, було здійснено SWOT-аналіз²⁰⁷ (методика описується Л. Балабановою²⁰⁸) потенціалу Рівненщини в контексті культурного розвитку, на його основі здійснено ідентифікацію проблем та заходів, які доцільно здійснити для їх розвитку/ уникнення. Вихідним пунктом у виборі варіантів сценарію розвитку є дослідження співвідношення сильних та слабких сторін (потенціалу, загроз та можливостей) розвитку регіону (**таблиця 2.2.1**).

²⁰⁵ Пінковська, Г.В. Оцінка сучасного стану розвитку культурного середовища регіонів України/ Г.В. Пінковська// Ефективна економіка. – 2014. – №10. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3424>.

²⁰⁶ Куценко, В.І. Соціальна сфера регіону (стан і перспективи розвитку)/ В.І. Куценко, Л.Г. Богущ , І.В. Опалева. – К.: РВПС України НАН України, 1997. – 252 с.

²⁰⁷ Шершньова, О.В. SWOT- та PEST-аналіз Рівненщини як туристичного регіону/ О.В. Шершньова// Проблеми політики регіонального розвитку = Problemy polityky rozwoju regionalnego. – Острог; Ostrowiec Świętokrzyski: Вид-во Нац. ун-ту «Острозька акад.», 2011. – С. 225-244.

²⁰⁸ SWOT-аналіз – основа формування маркетингових стратегій: навч. посіб. / За ред. Л.В. Балабанової. – 2-е вид., виправл. і доп. – К.: Знання, 2005. – 301 с. – (Вища освіта XXI століття).

Таблиця 2.2.1

**Зведені дані SWOT-аналізу (сильні та слабкі сторони)
культурного потенціалу Рівненської області**

Сильні сторони	Слабкі сторони
Вигідне географічне розташування: на відстані близько 250 км до столиці України та 100 км до кордонів з Європейським Союзом	Негативний імідж північних районів області, пов'язаний з катастрофою на Чорнобильській атомній електростанції
Понад 40 % території області є залісною, що є найвищим показником в Україні	Недостатній рівень розвитку об'єктів інфраструктури
Розвинена транспортна інфраструктура. Територією області проходять транспортні шляхи транснаціонального та національного значення, зокрема міжнародні транспортні коридори: Критський № 3, Критський № 5 «Європа – Азія», «Балтійське – Чорне море»	Неефективність механізму регулювання цін на -екскурсійні, санаторно-курортні та готельні послуги, рівень та динаміка яких повинні визначатися забезпеченістю індустрії оздоровлення, відпочинку та туризму
Рівень заповідності територій – понад 8%, який вдвічі перевищує середній загальнодержавний показник, проводиться розширення меж природоохоронних територій	Недостатня ефективність координації дій органів державної влади, органів місцевого самоврядування, бізнесових структур та організацій громадянського суспільства
Території об'єктів природно-заповідного фонду Рівненської області відмежовані відповідними межовими знаками та інформаційними аншлагами встановленого зразку	Невідповідність якісних характеристик (у тому числі рівня комфортності) та організаційно-економічного механізму функціонування інфраструктури міжнародним нормам і стандартам
На сьогодні на території Рівненської області функціонують такі неприбуткові інституції, діяльність яких прямо чи опосередковано пов'язана зі сферою культури, туризму та креативних індустрій	Значна територіальна диференціація в господарському використанні потенціалу регіону як матеріального, так і культурного
Наявність єдиних в Україні родовищ бурштину та унікальних покладів базальту	Часткова відсутність наукового підґрунтя управління культурою, туризмом та KI в регіоні

Сильні сторони	Слабкі сторони
Наявність «Тунелю кохання», що входить до Топ 10 найромантичніших місць світу, та діюча найдовша в Європі вузькоколійна залізниця Антонівка-Зарічне	Часткова відсутність культури гостинності на місцевому рівні
Збереження традицій ткацтва, гончарства, лозоплетіння, різьби по дереву, народної вишивки	Низький рівень маркетингових досліджень у сфері екскурсійної та санаторно-курортної діяльності
Систематичне доповнення та оновлення Реєстру історичних, культурних, архітектурних пам'яток, музеїв, природних заповідних територій, пам'яток природи, оздоровчих закладів, матеріальної бази всіх форм власності	Недостатні обсяги фінансування з обласного бюджету регіональних програм розвитку культури та туризму
Проведення на території області понад 150 подієвих культурно-масових заходів щорічно	Проблеми із відкритим доступом туристів до основних атракційних місць
Суттєве сприяння органів регіонального управління області розвитку сільського зеленого туризму, в тому числі кредитування	Недостатня кількість консалтингових установ, бізнес-асоціацій та тренінгових центрів для підтримки малого бізнесу
Підвищення якості обслуговування клієнтів згідно міжнародних вимог	Відсутність тематичних парків, які є особливими атракціями для мешканців малих міст та потенційних туристів
Створення позитивного іміджу рекреацій та туризму на Рівненщині на обласному рівні («Медове коло» та інші)	Недостатній рівень розвитку телекомунікаційної інфраструктури області (рівень телефонізації та зв'язку, інформатизація, доступ до мережі Інтернет, подекуди і транспортне сполучення)
Наявність дієвих громадських організацій, діяльність яких спрямована на захист історико-культурної спадщини регіону	Відсутність в більшості малих міст мінімальних санітарних умов, що пов'язані з діяльністю житлово-комунальних служб

Сильні сторони	Слабкі сторони
Природно-ландшафтні можливості для розвитку велосипедного та пішого туризму	Відсутність значної візуальної інформації про культурний та туристичний потенціал міст регіону
Участь регіонального малого та середнього бізнесу в міжнародному співробітництві	Незадовільний стан більшості периферійного транспортного полотна області
Підтримка та налагодження ділових та партнерських зв'язків з містами-районами-побратимами	Відсутність в області готелів з можливістю розміщення туристичних груп

Разом з тим, для поглиблення аналізу сильних та слабких сторін важливим є аналіз показників діяльності установ культури. Так, мережа бібліотек та закладів клубного типу системи Міністерства культури України у Рівненській області представлена у **таблиці 2.2.2.**

Таблиця 2.2.2
Мережа бібліотек та закладів клубного типу системи Міністерства культури України у Рівненській області у 2017 та 2018 рр.*

Назва району (міста)	Бібліотеки					Заклади культури клубного типу						
	2017	2018	Зміна в мережі	Кількість бібліотек ОТГ	Із них в сільській місцевості		2017	2018	Зміна в мережі	Кількість закладів ОТГ	Із них в сільській місцевості	
					2017	2018					2017	2018
	1. Березнівський	46	46	-	-	35	35	41	41	-	-	39
2. Володимирецький	46	46	-	-	43	43	41	41	-	-	39	39
3. Гощанський	31	31	-	5	29	29	37	37		7	36	36
4. Демидівський	11	13	+2	12	10	12	15	18	+3	14	14	17
5. Дубенський	39	39	-	14	37	37	60	60		24	58	58
6. Дубровицький	37	37	-	11	35	35	47	47		11	46	46
7. Зарічненський	30	30	-	6	28	28	43	43		9	40	40

Формування нової моделі культурного простору (на прикладі громад Рівненщини)

Назва району (міста)	Бібліотеки						Заклади культури клубного типу					
	2017	2018	Зміна в мережі	Кількість бібліотек ОТГ	Із них в сіль- ській місце- вості		2017	2018	Зміна в мережі	Кількість закладів ОТГ	Із них в сіль- ській місце- вості	
					2017	2018					2017	2018
8. Здолбунівський	30	30	-	-	26	26	36	36	-	-	33	33
9. Корецький	32	32	-	-	30	30	35	35	-	-	34	34
10. Костопільський	32	32	-	12	28	28	48	48	19	19	46	46
11. Млинівський	33	33	-	30	31	31	43	43	36	36	42	42
12. Острозький	26	26	-	-	25	25	38	38	-	-	37	37
13. Радивилівський	34	32	-2	23	32	30	36	32	-4	22	34	31
14. Рівненський	40	40	-	7	35	35	51	51	20	20	47	47
15. Рокитнівський	35	35	-	-	31	31	39	39	-	-	37	37
16. Сарненський	41	41	-	9	35	35	54	54	10	10	48	48
17. м. Дубно	5	5	-	-	-	-	2	2	-	-	-	-
18. м. Вараш	2	2	-	2	-	-	1	1	-	-	-	-
19. м. Острог	2	2	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-
20. м. Рівне	11	11	-	-	-	-	3	3	-	-	-	-
Всього:	563	563	+2, -2	131	490	490	671	670	-1	172	630	630
Обласні установи	3	3					1	1				
Державні	-	-					-	-				
Всього:	566	566		131	490	490	672	671	-1		630	630

* Дані Управління культури і туризму Рівненської обласної державної адміністрації

У області функціонують КЗ «Рівненська обласна філармонія» Рівненської обласної ради (81 працівник), КЗ «Рівненський обласний академічний український музично-драматичний театр» Рівненської обласної ради (153 працівники) та КЗ «Рівненський академічний обласний театр ляльок» Рівненської обласної ради

(69 працівників), з показниками діяльності яких за 2017 та 2018 рр. можна ознайомитись у **таблиці 2.2.3**.

Таблиця 2.2.3
Діяльність обласних мистецьких закладів у Рівненській області у 2017 та 2018 рр.*

Показники, тис. осіб	Обласний академічний український музично-драматичний театр			Академічний обласний театр ляльок			Обласна філармонія		
	2017	2018	Зміни+/-	2017	2018	Зміни+/-	2017	2018	Зміни+/-
Вистави (концерти)	343	343	-	390	414	+24	552	534	-18
– на стаціонарі	280	284	+4	192	213	+21	295	386	+91
– виїзди та гастролі	63	59	-4	200	201	+1	257	48	-209
– т.ч. на селі	14	10	-4	54	57	+3	125	48	-77
– прем'єри	5	6	+1	5	4	-1	52	56	+4
Всього глядачів	87,9	78,1	-4,5	48,4	47,0	-1,4	41,5	43,0	+1,5
– на стаціонарі	73,6	66,2	-7,4	25,3	23,5	-1,8	21,2	19,3	1,9
– виїзди та гастролі	14,3	11,9	-2,4	23,1	23,5	+0,4	20,3	11,0	-9,3
– т.ч. на селі	1,2	0,7	-0,5	6,1	6,6	0,5	9,0	3,6	-5,4

* Дані Управління культури і туризму Рівненської обласної державної адміністрації

Мережа мистецьких шкіл, музеїв, заповідників, кінотеатрів системи Міністерства культури України у Рівненській області відображено у **таблиці 2.2.4**.

Таблиця 2.2.4

Мережа мистецьких шкіл, музеїв, заповідників, кінотеатрів системи Міністерства культури України у Рівненській області у 2017 та 2018 рр.*

Назва району (міста)	Мистецькі школи			Музеї, заповідники		Кінотеатри	
	2018	із них у сільській місцевості	Кількість в ОТГ	2018	із них в ОТГ	Кінотеатри	Демонстратори фільмів
1. Березнівський	1			1		1	
2. Володимирецький	2			1			
3. Гощанський	1			-			
4. Демидівський	1		1	-			
5. Дубенський	3	2	2	-			
6. Дубровицький	1			1			
7. Зарічненський	1			1			
8. Золбунівський	2			1			
9. Корецький	1			1			
10. Костопільський	2	1	1	1			1
11. Млинівський	2		2	1	1		
12. Острозький	1	1		-			
13. Радивилівський	2	1	2	1	1		
14. Рівненський	5	2	2	-			
15. Рокитнівський	1			-			
16. Сарненський	3		2	1			
17. м. Дубно	1			-			1
18. м. Вараш	1		1	-			1
19. м. Острог	1			-			
20. м. Рівне	3			-			2
Всього:	35	7	13	10			
Обласні установи	-			4			
Державні	-			1			
Всього:	35	7	13	14/15	2	1	5

* Дані Управління культури і туризму Рівненської обласної державної адміністрації

В Рівненщині заклади мережі музейних закладів у 2018 р. провели 283 виставки та 6 548 екскурсій для 24 660 осіб. Мережа налічує 15 установ:

1. Березнівський районний краєзнавчий музей;
2. Володимирецький районний історичний музей;
3. Дубровицький історико-етнографічний музей;
4. Зарічненський районний краєзнавчий музей;
5. Здолбунівський районний історико-краєзнавчий музей;
6. Корецький районний історичний музей;
7. Костопільський районний краєзнавчий музей;
8. Млинівський краєзнавчий музей;
9. Радивилівський історичний музей;
10. Сарненський історико-етнографічний музей;
11. Державний історико-культурний заповідник м. Дубно;
12. КЗ «Історико-культурний заповідник м. Острога» Рівненської обласної ради;
13. Культурно-археологічний центр «Пересопниця»;
14. Національний історико-меморіальний заповідник «Поле Берестецької битви»;
15. Рівненський обласний краєзнавчий музей.

Для Рівненщини характерна унікальна замкова культура, що носила оборонне значення. Найяскравішими підтвердженнями тому є Тараканівський форт, Дубенський та Острозький замки, Межиріцький монастир-фортеця. На теренах Рівненщини розташовано 8 замків – пам'яток архітектури національного значення. У Рівненській області діє 1174 культових споруди, серед яких 248 – пам'ятки архітектури (67 – національного, 181 – місцевого значення) та 20 монастирів. Щороку на Рівненщині проводиться понад 100 культурно-масових заходів обласного, всеукраїнського та міжнародного значення, в тому числі за участі майстрів з ткацтва, гончарства, лозоплетіння, різьби по дереву, народної вишивки. Збереглися унікальні зразки фольклору та народних звичаїв, зокрема дохристиянський обряд «Водіння куста» та інші. Серед наймасштабніший заходів:

- Міжнародний фестиваль органної музики «Органний собор»;
- Фестиваль духової музики «Дзвенить оркестрів мідь»;
- відбірковий конкурс Всеукраїнського фестивалю сучасної пісні та популярної музики «Червона рута»;
- Регіональний відкритий Етно-тур-фест «Бурштиновий шлях»;
- Рок-фестиваль «Тарас Бульба» тощо;
- всеукраїнські фестивалі: сучасної пісні та популярної музики «Червона рута»; історії та побуту «Красносільські вітряки»; регіональний відкритий Етно-тур-фест «Бурштиновий шлях»²⁰⁹.

Також важливим для аналізу галузі культури Рівненської області є розгляд мережі клубних формувань закладів культури клубного типу системи Міністерства культури України представлена у **таблиці 2.2.5** та налічує 2 916 клубних формувань у 2018 р.

Таблиця 2.2.5
Клубні формування закладів культури клубного типу системи Міністерства культури України у Рівненській області у 2017 та 2018 рр.*

Назва району (міста)	Всього клубних формувань		Всього любительських об'єднань		Всього учасників клубних формувань	
	2017	2018	2017	2018	2017	2018
1. Березнівський	164	164	9	9	1901	1820
2. Володимирецький	159	167	12	11	1516	1638
3. Гощанський	127	131	10	10	1203	1393
4. Демидівський	56	67	8	9	577	668
5. Дубенський	277	276	32	31	3042	2918
6. Дубровицький	160	154	8	7	1212	1134
7. Зарічненський	110	111	-	-	965	934
8. Здолбунівський	167	180	7	7	1916	2037
9. Корецький	145	145	11	11	1620	1627

²⁰⁹ Аналіз стану економічного та соціального розвитку Рівненської області за 2014-2018 роки/ Рівненська обласна державна адміністрація. – С. 50-51. – Режим доступу: <http://www.rv.gov.ua/sitenew/data/upload/photo/analiz570.pdf>.

Назва району (міста)	Всього клубних формувань		Всього любительських об'єднань		Всього учасників клубних формувань	
	2017	2018	2017	2018	2017	2018
10. Костопільський	223	213	4	3	2329	2296
11. Млинівський	186	186	8	8	1748	1748
12. Острозький	184	175	2	1	1534	1497
13. Радивилівський	151	137	22	21	1736	1551
14. Рівненський	259	264	14	14	3759	3781
15. Рокитнівський	174	174	11	11	2204	2225
16. Сарненський	270	252	19	21	4189	4088
17. м. Дубно	15	15	1	1	206	216
18. м. Вараш	19	17	7	6	429	358
19. м. Острог	16	14	-	-	379	279
20. м. Рівне	66	74	8	10	2052	2426
Всього:	2928	2916	193	191	34517	34634

* Дані Управління культури і туризму Рівненської обласної державної адміністрації

Характеристика мережі колективів аматорської творчості системи Міністерства культури України у Рівненській області подана у **таблиці 2.2.6**, включаючи у 2018 році 145 оркестрових, 914 вокально-хорових, 267 хореографічних, 260 театральних та 838 інших аматорських колективів. У 2018 р. у області було проведено 74 317 культурно-масових заходів закладами культури клубного типу, на 774 заходи менше ніж у 2017 р. (75 091 захід). 4 041 745 особи відвідало заходи у 2018 р.

Таблиця 2.2.6
Колективи аматорської творчості системи Міністерства культури України у Рівненській області у 2017 та 2018 рр.*

№	Назва району (міста)	Всього колективів		Зміни	Кількість учасників		Зміни
		2017	2018		2017	2018	
1	Березнівський	148	148	-	1604	1528	-76
2	Володимирецький	133	141	+8	1254	1341	+87

№	Назва району (міста)	Всього колективів		Зміни	Кількість учасників		Зміни
		2017	2018		2017	2018	
3	Гоцанський	80	87	+7	756	920	+164
4	Демидівський	43	52	+9	430	490	+60
5	Дубенський	243	243	-	2613	2483	-130
6	Дубровицький	152	147	-5	1156	1134	-22
7	Зарічненський	110	111	+1	965	934	-31
8	Здолбунівський	148	162	+14	1519	1749	+230
9	Корецький	119	120	+1	1288	1305	+17
10	Костопільський	195	189	-6	2033	2047	+14
11	Млинівський	151	151	-	1389	1389	-
12	Острозький	152	144	-8	1185	1126	-59
13	Радивилівський	117	114	-3	1358	1213	-145
14	Рівненський	165	171	+6	2447	2521	+74
15	Рокитнівський	163	163	-	1971	1992	+21
16	Сарненський	202	191	-11	2819	2705	-114
17	м. Дубно	14	14	-	194	204	+10
18	м. Вараш	7	7	-	125	126	+1
19	м. Острог	15	13	-2	342	300	-42
20	м. Рівне	56	62	+6	1782	2058	+276
Всього:		2413	2430	-17	27230	27565	+335

* Дані Управління культури і туризму Рівненської обласної державної адміністрації

Разом з тим, аналіз діяльності у сфері охорони історико-культурної спадщини (*таблиця 2.2.7*) показує, що кількість пам'яток зросла 15 одиниць, зокрема, до переліку додалось 12 пам'яток археології та 3 пам'ятки архітектури. Загалом у області налічується 2 380 пам'яток історії та культури, з них 864 – пам'ятки історії, 1100 – археології (17 національного значення), 80 – монументального мистецтва та 336 пам'яток архітектури (95 національного значення).

Таблиця 2.2.7

**Діяльність у сфері охорони історико-культурної спадщини
у Рівненській області у 2017 та 2018 рр.***

Назва районів (міст)	Всього пам'яток історії та культури		
	2018	2017	Зміни
Березнівський	94	94	-
Володимирецький	110	110	-
Гоцанський	142	140	+2
Демидівський	63	63	-
Дубенський	211	210	+1
Дубровицький	64	64	-
Зарічненський	106	106	-
Здолбунівський	243	241	+2
Корецький	142	142	-
Костопільський	112	112	-
Млинівський	208	208	-
Острозький	159	159	-
Радивилівський	96	96	-
Рівненський	234	227	+7
Рокитнівський	89	89	-
Сарненський	68	68	-
м. Дубно	41	41	-
м. Вараш	-	-	-
м. Острог	29	29	-
м. Рівне	124	121	+3
Державний історико-культурний заповідник м. Дубно	29	29	-
Комунальний заклад «Історико-культурний заповідник м. Острог» Рівненської обласної ради	12	12	-
Національний історико-меморіальний заповідник «Поле Берестецької битви»	4	4	-
Всього:	2380	2365	+15

* Дані Управління культури і туризму Рівненської обласної державної адміністрації

Рівненщина – одна з перших областей в Україні, яка розпочала впровадження світової практики розвитку Зелених шляхів (Green Ways). Досягнення Рівненщини – ефективний процес стратегічного планування, який завершився прийняттям єдиної в Україні Стратегії розвитку туризму Зеленого шляху «Медове коло» на 2018 – 2022 роки. Цей документ є дорожньою картою для Березнівського, Гощанського, Костопільського, Корецького та Рівненського районів, який увійде до європейської мережі Зелених шляхів. Розпочато роботу із розвитку мережі туристичних маршрутів – працює експертна комісія з проведення маркування та знакування туристичних маршрутів області, промарковано 5 маршрутів загальною протяжністю понад 400 км: «Поліська січ», «Велика пригода у національному природному парку Дермансько-Острозький», «Валерина стежка», «Горинський берег», «Велопарк «Ремельський»²¹⁰. Традиція обряду «Водіння Куста» у селі Сварицевичі Дубровицького району та Бортництво у Березнівському і Рокитнівському районах включено до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України.

Положенням про рекреаційну діяльність в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ)²¹¹ визначаються такі основні напрями рекреаційної діяльності у межах територій та об'єктів ПЗФ, зокрема, створення умов для організованого, ефективного туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах з додержанням режиму охорони заповідних природних комплексів та об'єктів; забезпечення попиту рекреантів у загальнооздоровчому, культурно-пізнавальному відпочинку,

²¹⁰ Аналіз стану економічного та соціального розвитку Рівненської області за 2014-2018 роки/ Рівненська обласна державна адміністрація. – С. 50-51. – Режим доступу: <http://www.rv.gov.ua/sitenew/data/upload/photo/analiz570.pdf>.

²¹¹ Про затвердження Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України: Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 22.06.2009 р. № 330/ Міністерство охорони навколишнього середовища// Офіційний вісник України. – К., 2009. – № 57. – Ст. 1997. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0679-09>.

туризмі, любительському та спортивному рибальстві і полюванні тощо. За даними Департаменту екології та природних ресурсів Рівненської обласної державної адміністрації²¹² на території області є 315 об'єктів ПЗФ, створено Геоінформаційну систему об'єктів ПЗФ Рівненщини. На прискорення розвитку креативно-інноваційної діяльності установ природно-заповідного фонду України, поліпшення їхнього фінансового стану і раціонального використання природних ресурсів спрямована постанова КМУ від 28.12.2000 р. № 1913 «Про затвердження переліку платних послуг, що можуть надаватися бюджетними установами природно-заповідного фонду»²¹³, згідно якої останні необхідно звільняти від нарахувань податків за надані платні послуги, що є важливим фінансовим механізмом державного управління у галузі культури і туризму.

Важливим є визначення внутрішніх можливостей та загроз, які, на відміну від PEST-аналізу, викладеного у підрозділі 2.1 представленого дослідження, залежать від ситуації в регіоні. В **таблиці 2.2.8** відображено Зведені дані SWOT-аналізу (внутрішні можливості та загрози) культурного потенціалу Рівненської області.

Таблиця 2.2.8

Зведені дані SWOT-аналізу (внутрішні можливості та загрози) культурного потенціалу Рівненської області

Можливості	Загрози
Внутрішні чинники	
Залучення коштів грантів та донорського фінансування на реалізацію креативних проєктів	Значна кількість малого і середнього бізнесу перебувають в «тіні»
Розвиток виробництв у сфері креативних індустрій	Зниження ділової активності в Рівненській області

²¹² Природно-заповідний фонд області/ Департамент екології та природних ресурсів Рівненської обласної державної адміністрації. — Режим доступу: <http://www.ecorivne.gov.ua/reserve/>.

²¹³ Про затвердження Переліку платних послуг, що можуть надаватися бюджетними установами природно-заповідного фонду: постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2000 р. № 1913 / Кабінет Міністрів України // Офіційний Вісник України. — К., 2001. — № 1-2. — Ст. 25. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1913-2000-p>.

Можливості	Загрози
Стимулювання виробництва якісного культурного продукту, який буде конкурентоспроможним	Моральне старіння форм та методів роботи з населенням закладів та установ культури області
Розвиток людського капіталу з залученням наявних наукових кадрів у області	Погіршення інвестиційного рейтингу області та відтік фінансово-інвестиційного та людського капіталу з області
Реалізація міжсекторальних розвиткових проєктів у сфері культури, туризму та КІ	Несприйняття установами культури та культурними лідерами нових практик управління та форм активізації культурного простору регіону
Надання консультаційної й практичної допомоги ініціаторам проєктів у сфері культури, туризму та креативних індустрій	Несприйняття громадами реформи децентралізації та саботування реформ на локальному рівні

Загалом, сировинно-промисловий, промислово-економічний та екологічний ресурси Рівненської області доцільно охарактеризувати як достатні для розвитку галузей креативних індустрій та туризму. Важливим завданням з приводу поживлення інвестиційної діяльності в регіоні є формування сприятливого **інвестиційно-го іміджу** (реального, дзеркального, бажаного та оптимального), який є складовою комплексу **маркетингу територій**. Це означає, що на рівні кожного окремого міста необхідно створити рівні умови для функціонування різних видів креативного бізнесу, забезпечити відтворення кваліфікованих кадрів, підготувати та поширювати об'єктивну науково обґрунтовану інформацію про інвестиційний потенціал міста/ району, вивчати громадську думку з метою формування свідомої територіальної громади, а також надавати консультаційну й практичну допомогу ініціаторам інвестиційних проєктів, які цього потребують, та виконувати багато інших практичних завдань іміджевої кампанії міста/ району.

Отже, туризм та креативні індустрії у транскордонному регіоні, такому як Рівненська область – земля історичної Волині, є вигідним, оскільки стартові інвестиції невеликі, постійно зростає попит на туристичні та креативні послуги, високий рівень рентабельності, мінімальний термін окупності затрат. З огляду на це, розвиток куль-

тури, туризму та креативних індустрій, розбудова інфраструктури є важливим напрямом розвитку регіону України.

2.3. Бачення культурного розвитку Рівненській області в локальних та регіональних стратегічних документах

На сьогодні в країні відбувається комплексна реформа – реформа децентралізації, яка передбачає, в тому числі і децентралізацію в галузі культури²¹⁴. Зокрема, М. Гардуз у 2017 р. зазначав: *«Розроблено три диференційовані моделі Нового культурного простору. Погоджено два варіанти розташування нових культурних просторів: на базі ЦНАПів та в якості окремих одиниць. З метою комплексного впровадження реалізації проекту наразі вивчається перспективна карта розташування ЦНАПів, що розроблено експертною групою проекту EDGE. Таким чином вже у вересні можна буде побачити перспективний план розташування нових культурних просторів із рекомендаціями щодо устаткування, що допоможе забезпечити підвищення якості обслуговування за місцем проживання»*²¹⁵.

До прикладу, О. Батіщева²¹⁶ виділяє три основних підходи щодо здійснення державної політики у сфері культури – гіперболізаційний (Дж. Дональд, Р. Ашер, М. Едвардс), скептичний (А. Аппадурраї, Е. Грін, С. Томпсон) та трансформаційний (Е. Гідденс, П. Джонс та ін.). Загалом державну політику у сфері культури та культурних

²¹⁴ Презентовано Концепцію «Децентралізація: сектор Культура» (+інфографіка). – 2017. – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/news/4038#gallery-2>.

²¹⁵ Гардуз, М. Секторальна децентралізація: що відбувалося в липні/ М. Гардуз; Проектний офіс секторальної децентралізації. – 2017. – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/news/6508>.

²¹⁶ Батіщева, О.С. Державне управління розвитком національної культури в умовах глобалізації: дис. ... канд. наук з держ. упр. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління»/ О.С. Батіщева; Львівський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України. – Львів, 2007. – 227 с.

індустрій розглядають Д. Борисенко²¹⁷, Т. Дорош²¹⁸, С. Дрожжина²¹⁹, О. Гриценко та В. Солодовник²²⁰, С. Здіорук²²¹, І. Ігнатченко²²², В. Карлова²²³ та інші дослідники. Разом з тим, І. Вахович та О. Чуль²²⁴ зазначають, що неналежна державна політика з підтримки регіонального розвитку креативної економіки призводить до **зниження ефективності функціонування креативних індустрій**.

В межах запропонованого дослідження доцільною є характеристика бачення культурного розвитку Рівненській області, яка відображена у локальних та регіональних стратегічних документах. Так, моніторинг відкритих джерел та ресурсів дозволив розглянути документи на рівні Рівненської області та міст, які постали територіальними одиницями дослідження.

²¹⁷ Борисенко, Д.В. Державна політика у сфері культури: її сутність та особливості реалізації/ Д.В. Борисенко// Теорія та практика державного управління. – 2017. – №4(59). – Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2017-4/doc/2/08.pdf>.

²¹⁸ Дорош, Т.Л. Основні принципи державного управління сферою культури/ Т.Л. Дорош// Актуальні проблеми державного управління. – 2011. – №2. – С. 149-156. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdu_2011_2_22.

²¹⁹ Дрожжина, С.В. Культурна політика сучасної полікультурної України: соціально-філософський та правовий аспекти/ С. В. Дрожжина; Донецький держ. ун-т економіки і торгівлі ім. М.Туган-Барановського. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2005. – 198 с.

²²⁰ Гриценко, О.А. Пророки, пірати, політики і публіка: культурні індустрії й державна політика в сучасній Україні/ О.А. Гриценко, В.В. Солодовник; наук. ред. О.І. Кілієвич; Український центр культурних досліджень. – К.: К.І.С., 2003. – 168 с.

²²¹ Проблеми та пріоритети модернізації української культурної політики: аналіт. доп./ С.І. Здіорук С. І. та ін. ; за заг. ред. С. І. Здіорука; Нац. ін-т стратег. дослідж. – К.: НІСД, 2014. – 65 с.

²²² Ігнатченко, І.Г. Особливості реалізації державної політики України у сфері культури: сучасний стан та світові стандарти/ І.Г. Ігнатченко// Теорія і практика правознавства. – 2013. – Вип. 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2013_1_16.

²²³ Карлова, В.В. Державна політика у сфері культури: сутність та особливості реалізації в сучасних умовах : дис... канд. наук з держ. управління: 25.00.01/ В.В. Карлова; Українська академія держ. управління при Президентові України. – К., 2003. – 222 с.

²²⁴ Вахович І.М. Розвиток креативної економіки в умовах транскордонного співробітництва / І.М. Вахович, О.М. Чуль // Проблеми економіки. – 2014. – №3. – С. 182-186. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2014_3_24.

Бачення регіону сформульовано у **Стратегії сталого розвитку Рівненської області до 2020 року**: *«РІВНЕНЩИНА – це перехрестя реальних можливостей для реалізації всіх видів економічної діяльності та втілення найрізноманітніших і найсміливіших бізнес-ідей, це територія унікальних природних ресурсів Полісся, де збережено історико-культурну спадщину та національні традиції українського народу, це комфортний для проживання регіон, в якому створено рівні умови для всебічного та гармонійного розвитку людини»²²⁵.*

З бачення випливає підтримка сфери культури, разом з тим, розпорядженням голови Рівненської ОДА від 13.03.2019 № 206 «Про план перспективного розвитку Рівненської області на 2019-2021 роки»²²⁶ визначено пріоритетні напрями та завдання розвитку Рівненщини, зокрема, збереження та підтримка культури, народних традицій і надбань, пам'яток культурної спадщини через модернізацію культурних інституцій, **створення відповідних умов для розвитку креативних індустрій, ремесел, творчої активності** та збереження та популяризацію культурної спадщини, проведення традиційних міжнародних, регіональних та обласних фестивалів, свят та конкурсів.

Важливо відзначити, що Перспективним планом передбачено створення електронного інформаційного ресурсу культурної спадщини і культурних цінностей в музейних закладах, розвиток та впровадження цифрових технологій та діджиталізації у сфері культури і мистецтв з метою створення нового туристичного продукту з технологією доповненої реальності (мультиплікація), а також формування переліку елементів нематеріальної культурної спадщини Рівненщини та включення їх до Національного реєстру і Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини

²²⁵ Стратегія сталого розвитку Рівненської області до 2020 року/ Рівненська обласна державна адміністрація. – Режим доступу: <http://www.rv.gov.ua/sitenew/data/upload/photo/8/strategiya.pdf>.

²²⁶ Розпорядження голови Рівненської обласної державної адміністрації від 13.03.2019 р. №206 «Про план перспективного розвитку Рівненської області на 2019-2021 роки»/ Рівненська обласна державна адміністрація. – Режим доступу: <http://www.rv.gov.ua/sitenew/main/ua/27539.htm>.

ЮНЕСКО, що є важливим з точки зору визнання ресурсів області на міжнародній арені та доступності спадщини для широкого загалу.

Продовжуючи бачення розвитку культури, основними завданнями **Програми розвитку культури Рівненської області на період до 2022 року**²²⁷ визначено:

- створення умов для належного функціонування базової мережі закладів культури і мистецтва;
- **забезпечення розвитку творчого потенціалу та культурного простору області, збереження нематеріальної спадщини;**
- збереження культурної спадщини;
- інформатизація культурної сфери;
- здійснення технічного переоснащення закладів культури і мистецтва;
- здійснення підтримки професійного мистецтва;
- забезпечення збереження Державного музейного фонду України;
- **актуалізація історичної спадщини;**
- підтримка видавничої сфери;
- сприяння роботі регіональних відділень національних творчих спілок України.

На виконання поставлених завдань Програмою передбачено фінансування у розмірі 99,056 млн. грн (**рисунок 2.3.1**).

Спадна динаміка фінансування Програми свідчить про зниження зацікавлення та зменшення ваги галузі культури у регіональному розвитку. До прикладу, у 2019 році передбачено 652 тис. грн. – на забезпечення діяльності бібліотек, 640 тис. грн. – на забезпечення діяльності інших закладів в галузі культури і мистецтва, 625 тис. грн. – на інші заходи в галузі культури і мистецтва, 640 тис. грн. – на забезпечення діяльності інших закладів в галузі культури і мистецтва.

²²⁷ Про Програму розвитку культури Рівненської області на період до 2022 року: Розпорядження голови Рівненської обласної державної адміністрації від 20.12.2017 р. №777; Рішення Рівненської обласної ради від 16.03.2018 №859/Рівненська обласна рада. – Режим доступу: http://oblrada.rv.ua/documents/rishennya/7_sklikannya.php?SECTION_ID=171&ELEMENT_ID=16149.

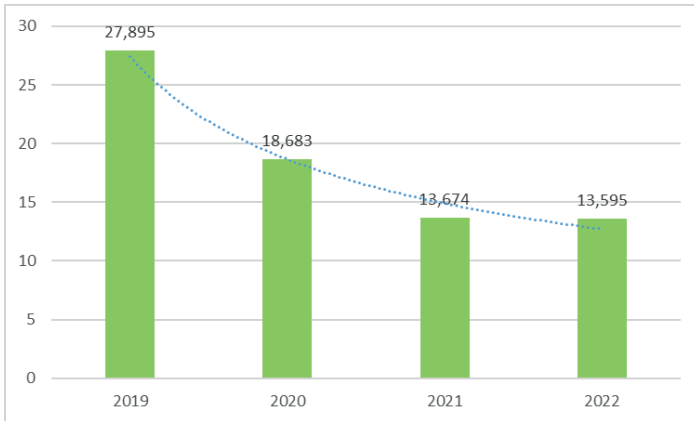

Рис. 2.3.1 Плановане фінансування Програми розвитку культури Рівненської області на період до 2022 року, млн. грн.

З метою посилення ваги туризму в економіці регіону було прийнято розпорядження голови Рівненської ОДА від 18 квітня 2018 року № 245 «Про Стратегію розвитку туризму Зеленого шляху «Медове коло» на 2018-2022 роки»²²⁸ (затверджене рішенням Рівненської обласної ради від 18.05.2018 р. № 938), яким визначено, що основою туристичного потенціалу дестинації є природне середовище, зокрема, об'єкти антропогенного походження (значна частина яких є дослідженою частково або зовсім недослідженою).

Продовжуючи аналіз туристичної компоненти у регіональному розвитку, районні та міські програми розвитку туризму, які відображено у **таблиці 2.3.1**, є взаємодоповнюючими до Програми розвитку туризму в Рівненській області на 2016-2020 рр.²²⁹. Звичайно,

²²⁸ Розпорядження голови Рівненської обласної державної адміністрації від 18.04.2018 р. №245 «Про Стратегію розвитку туризму Зеленого шляху «Медове коло» на 2018-2022 роки»/ Рівненська обласна державна адміністрація. – Режим доступу: <http://www.rv.gov.ua/sitenew/main/ua/26448.htm>.

²²⁹ Про програму розвитку туризму в Рівненській області на 2016-2020 роки: Розпорядження голови Рівненської обласної державної адміністрації від 27.01.2016 № 22 / Рівненська обласна державна адміністрація . – Режим доступу: <http://www.rv.gov.ua/sitenew/rivnensk/ua/catalog/item/5962.htm>.

стимулювання розвитку малих міст, зокрема, за рахунок сприяння туристичній активності, забезпечуватиметься на засадах концентрації державних та місцевих ресурсів у регіонах з метою досягнення ефективності їх використання, яке передбачає співпрацю органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з організаціями громадянського суспільства та суб'єктами господарювання.

Таблиця 2.3.1
Місцеві програми розвитку туризму в районах та містах Рівненщини на період до 2020 року*

№ з/п	Район/ місто	Номер та дата розпорядження голови райдержадміністрації/ рішення міськвиконкому, яким схвалена програма		Номер та дата рішення районної/ міської ради, яким затверджена програма	
		№	Дата	№	Дата
	Березнівський	№ 38	25.02.2016	-	-
	Володимирецький	№ 48	25.02.2016	№ 68	22.04.2016
	Гоцанський	№ 85	25.02.2016	№ 82	25.05.2016
	Демидівський	№ 55	25.02.2016	-	-
	Дубенський	№ 144	26.02.2016	-	-
	Дубровицький	№ 37	26.02.2016	№ 45	08.04.2016
	Зарічненський	№ 41	01.03.2016	№ 61	13.04.2016
	Здолбунівський	№ 162	26.02.2016	№ 110	25.05.2016
	Корецький	№ 51	26.02.2016	№ 100	30.06.2016
	Костопільський	№ 48	25.02.2016	№ 94	06.07.2016
	Млинівський	№ 57	26.02.2016	№ 93	24.06.2016
	Радивилівський	№ 37	26.02.2016	№ 89	17.05.2016
	Рівненський	№ 85	26.02.2016	№ 110	17.03.2016
	Рокитнівський	№ 27	17.02.2016	-	-
	Сарненський	№ 57	01.03.2016	№ 153	29.04.2016
	Острозький	№ 47	10.02.2016	-	-
	Рівне**	№ 3638	26.12.2013	-	-
		№ 5335	06.12.2018	-	-
	Дубно	№ 39	18.02.2016	№ 331	01.03.2016
	Вараш	-	-	-	-
	Острог	-	-	№ 51	25.12.2015
	Гоща	-	-	-	-

* матеріали архіву Управління культури і туризму Рівненської обласної державної адміністрації

** Програма розвитку культури в місті Рівному на 2014-2018 роки та Програма розвитку культури в місті Рівному на 2019-2023 роки

Розглядаючи бачення розвитку міст, які постали територіальними одиницями пропонованого дослідження, варто відзначити, що **Гоцанська селищна рада** у період проведення аналізу (липень-жовтень 2019 р.) перебуває у стані формування стратегії розвитку селища, в тому числі бачення його розвитку та культурного розвитку.

Стратегією розвитку міста Рівне 2030²³⁰ сформовано бачення розвитку міста сформульовано як: *«Рівне в 2030 році – лідер Північно-Західного регіону України для розвитку підприємництва, розвинутий через відкритість та креативність. Місто дає можливості гідного заробітку та особистого розвитку. Рівне – мобільне та доступне, безпечне та безбар'єрне. Рівне – місто комфортне для життя».*

Основною метою **Програми розвитку культури в місті Рівному на 2019-2023 роки «Економія. Надходження. Розвиток»**²³¹ є створення належних умов для формування та розвитку інфраструктури галузі відповідно до вимог сьогодення, забезпечення умов для рівного доступу членів громади до культурних процесів, підвищення ролі культури в суспільному розвитку міста. Також місто – обласний центр – має цілий перелік програм підтримки та розвитку різних секторів культури (зоопарки, клубні заклади тощо).

Аналізуючи документи **Дубенської міської ради, у Стратегії сталого розвитку міста Дубна до 2022 року**²³² дається бачення розвитку міста: *«Дубно у 2022 році:*

- *регіональний центр туризму з розвинутою інфраструктурою, в якому комфортно жити щасливим і здоровим, толерантним людям;*
- *чисте та екологічне європейське місто зі значним культурним та соціальним рівнем жителів, які є сильною самодос-*

²³⁰ Рівне 2030. Стратегія розвитку міста. – Режим доступу: <http://investrv.org.ua/storage/web/source/1/3Y5RA7FQmfCZPWojZWn6Qt2cuwx26-B3.pdf>.

²³¹ Програма розвитку культури в місті Рівному на 2019-2023 роки. – Режим доступу: <http://culture-rivne.com.ua/info/67-programa-rozvytku-kultury-v-misti-rivnomu-na-2019-2023-roky>.

²³² Стратегія сталого розвитку міста Дубна до 2022 року/ Дубенська міська рада. – Режим доступу: http://dubno-adm.gov.ua/fileadmin/user_upload/Ekonomika/Strategija_Dubno_2020.pdf.

татньою активною громадою з високими стандартами якості життя;

- *місто відкрите для співпраці з розширеними межами за рахунок об'єднання з найближчими територіальними громадами».*

Бачення культурного розвитку міста охарактеризоване **Програмою розвитку культури міста Дубна на 2016-2020 роки**, де головною метою Програми визначено економічне та організаційне забезпечення реалізації стратегічних цілей державної політики у сфері культури, зокрема:

- створення належних умов для розвитку системи культурного обслуговування населення;
- **популяризація і поширення якісного і різноманітного вітчизняного культурно-мистецького продукту серед якнайширших верств населення;**
- формування сучасного бібліотечного середовища в бібліотеках міста з високим рівнем комфортності надання інформаційних послуг для всіх соціальних груп населення шляхом модернізації матеріально-технічної та ресурсної бази бібліотек;
- **збереження і відтворення культурної спадщини (матеріальної та нематеріальної);**
- підтримка розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин, здійснення державної мовної політики, забезпечення міжконфесійного діалогу і злагоди;
- проведення обстеження будівель, обладнання та іншого майна, що використовується закладами культури та приведення їх у відповідність до потреб населення з метою створення умов для задоволення, формування та розвитку культурних потреб та інтересів населення у вільний час.

Разом з тим, тут передбачено скорочення видатків на 2019 р. порівняно з 2018 р. (**рисунок 2.3.2**).

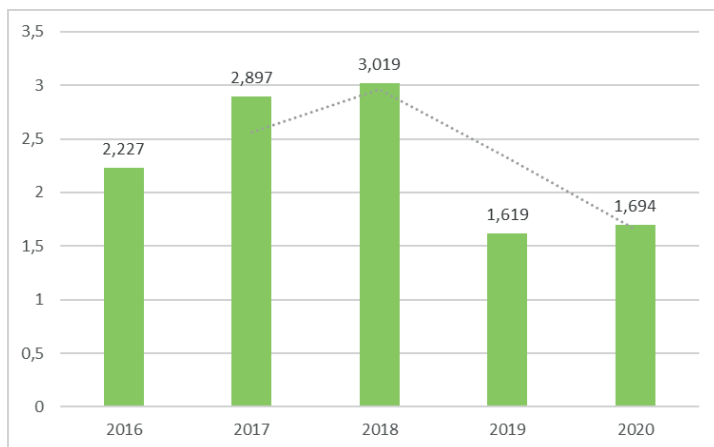

Рис. 2.3.2 Кошти місцевого бюджету для реалізації Програми розвитку культури міста Дубна на 2016-2020 роки, млн. грн.

Аналіз документів Острозької міської ради свідчить про те, що в місті сформоване бачення за **Стратегією розвитку територіальної громади міста Острог на період до 2028 року**²³³ як: «*Місто Острог у 2028 році – розвинений туристичний та інтелектуальний центр України, територія безпечного довкілля, комфортних умов життя та гармонійного розвитку кожної особистості*».

Програмою розвитку культури у місті Острозі на період до 2022 року²³⁴ передбачено підвищення видатків на 2019 р. порівняно з 2018 р. (**рисунок 2.3.3**). Метою цієї Програми є:

- створення умов для збагачення та розвитку культури і мистецтва;
- **збереження, популяризація, актуалізація національної культурної спадщини;**

²³³ Стратегія розвитку територіальної громади міста Острог на період до 2028 року: затверджена рішенням Острозької міської ради № 365 від 24.02.2017 р./ Острозька міська рада . – Режим доступу: <https://www.ostroh.rv.ua/city/strategy2028>.

²³⁴ Про програму розвитку культури у місті Острозі на період до 2022 року: затверджена рішенням Острозької міської ради №584 від 26.01.2018 р./ Острозька міська рада . – Режим доступу: https://ostroh.rv.ua/doc/dop/2018/projects/rish_530.doc.

- поліпшення матеріально-технічного та фінансового забезпечення закладів культури і мистецтва.

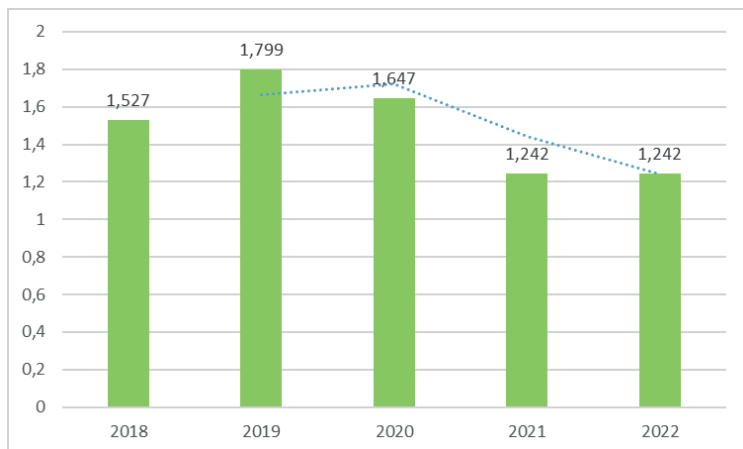

Рис. 2.3.3 Кошти місцевого бюджету для реалізації Програми розвитку культури у місті Острозі на 2018-2022 роки, млн. грн.

Основними завданнями Програми є:

- створення умов для належного функціонування базової мережі закладів культури і мистецтва;
- забезпечення розвитку творчого потенціалу та культурного простору міста;
- **збереження нематеріальної спадщини;**
- **збереження культурної спадщини;**
- інформатизація культурної сфери;
- здійснення технічного переоснащення закладів культури і мистецтва;
- здійснення підтримки професійного та аматорського мистецтва;
- **актуалізація історичної спадщини;**
- підтримка та популяризація бібліотечної сфери.

В контексті дослідження доцільним видається порівняння видатків історичних міст Острога та Дубна на сферу культури на 2018-2020 роки (*рисунок 2.3.4*).

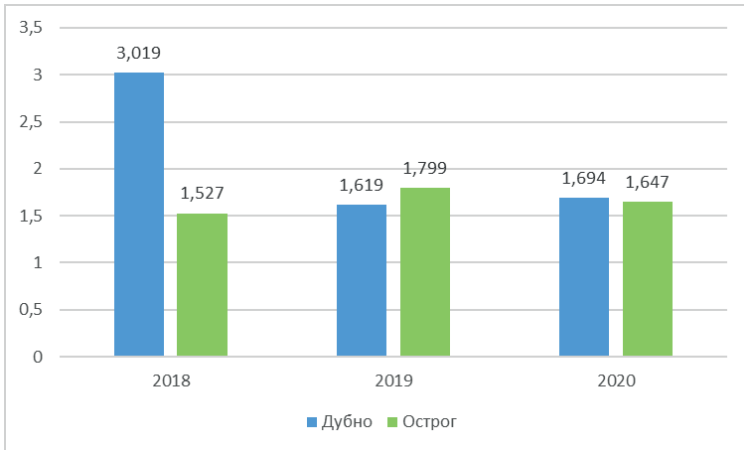

Рис. 2.3.4 Кошти місцевого бюджету для реалізації Програм розвитку культури у містах Дубні та Острозі на 2018-2020 роки, млн. грн.

Аналіз *рисунок 2.3.4* свідчить, що міські ради малих історичних міст у 2019 та 2020 роках планують виділяти близькі за значеннями суми коштів, однак за кількістю мешканців Дубно переважає Острог у понад два рази.

Отже, за результатами моніторингу відкритих ресурсів щодо бачення Гощею, Рівним, Дубно та Острогом свого розвитку, в тому числі культурного, важливо відзначити, що міста мають часткове бачення себе як центрів розвитку культури, однак перспективним визнають туризм як одну зі складових креативного сектору економіки. Відтак, доцільним є подальший порівняльний аналіз документів міст щодо цілепокладання та визначення індикаторів досягнення цілей.

Висновки до 2 розділу

Отже, за результатами проведеного PEST- та SWOT-аналізу факторів впливу на сферу культури та туризму, культурного простору та креативних індустрій Рівненської області, доцільно стверджувати, що малі міста, які постали об'єктами аналізу, мають достатній потенціал для розвитку креативних секторів економіки. Адже становлення незалежної держави проходило з різними внутрішніми проблемами, які позначились на сфері культури та КІ як на локальному та регіональному, так і на національному рівнях. В містах та селищах була сформована якісна розвиткова інфраструктура, однак зараз вона перебуває у задовільному стані. Відродження комунікацій, історико-архітектурних ансамблів, стимулювання до активізації творчого потенціалу регіону тощо повинні стати пріоритетами як для органів державного управління та органів місцевого самоврядування, так і для представників бізнес-середовища, організацій громадянського суспільства та територіальних громад Рівненщини. Без реального усвідомлення громадою того, що креативні індустрії – це можливість розквіту міста, ОТГ та регіону, не доцільно розпочинати їх стратегування та програмування, разом з тим, на етапах усвідомлення важливими є точкові проекти та формування груп з лобювання інтересів КІ та SMART-спеціалізація.

Міста Дубно, Рівне та Острог у стратегічних документах мають комплексне бачення свого розвитку через розвиток креативних індустрій, в тому числі через туризм, однак для смт Гоща важливим є власне розроблення стратегічних документів, які б відображали місію та візію селища на середньострокову та довгострокову перспективи.

Розділ 3.

Аналіз культурних просторів міст регіону (на прикладі Рівного, Дубна, Острога та Гощі)

У розділі «Аналіз культурних просторів міст регіону (на прикладі Рівного, Дубна, Острога та смт Гоща)» відображено методологію та результати вибіркового анкетування, а також подано пропозиції та рекомендації щодо розвитку культурних просторів міст Рівного, Дубна, Острога та смт Гоща.

Підрозділи:

3.1. Методологія соціологічного дослідження «Сучасний стан та перспективи розвитку культурних просторів у Рівному, Дубні, Острозі та Гощі».

3.2. Сучасний стан та перспективи розвитку культурних просторів у Рівному, Дубні, Острозі та Гощі: результати дослідження.

3.3. Пропозиції та рекомендації за результатами соціологічного дослідження «Сучасний стан та перспективи розвитку культурних просторів у Рівному, Дубно, Острозі та Гощі».

3.1. Методологія соціологічного дослідження «Сучасний стан та перспективи розвитку культурних просторів у Рівному, Дубні, Острозі та Гощі»

В аналітичній записці Національного інституту стратегічних досліджень «Актуальні проблеми реалізації державної політики у сфері розвитку креативних і культурних індустрій»²³⁵ О. Валевським рекомендовано Національній Академії Наук України ініціювати розробку та проведення **комплексних соціологічних досліджень на тему становища культури в сучасній Україні**. Такі дослідження мають бути спрямовані на збір та аналіз інформації про специфіку функціонування різноманітних культурних закладів у сучасних умовах, аналіз культурних потреб громадян тощо. За результатами досліджень доречно надати рекомендації Державній службі статистики України для розробки і впровадження новацій у формах статистичної звітності щодо розвитку культурно-креативних індустрій. Відтак, **актуальність соціологічного дослідження** «Сучасний стан та перспективи розвитку культурних просторів у Рівному, Дубні, Острозі та Гощі» не викликає сумнівів.

Метою соціологічного дослідження постало визначення сучасного стану та перспектив розвитку культурних просторів у Рівному, Дубно, Острозі та Гощі, а **завданнями дослідження, відповідно:**

- визначити ставлення респондентів до сучасної культурної ситуації у місті/ смт;
- відслідкувати соціальну та культурну активність респондентів;
- виокремити основні проблеми розвитку сфери культури в місті/ смт;
- визначити перспективні напрямки розвитку культурного простору міста/ смт.

Об'єктом дослідження постала громадська думка щодо сучасного стану та перспектив розвитку культурних просторів у Рівному, Дубно, Острозі та Гощі.

²³⁵ Актуальні проблеми реалізації державної політики у сфері розвитку креативних і культурних індустрій: Аналітична записка/ О.Л. Валевський; Національний інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу: <http://old2.niss.gov.ua/articles/3261>.

Дослідження проводилось у липні 2019 року у містах Рівне, Дубно, Острог та смт Гоща Рівненської області (**рисунку 3.1.1**) методом опитування – роздаткового анкетування та інтерв'ювання з використанням новітніх засобів.

Вибірка – пропорційна стохастична (випадкова), згідно алгоритму побудови вибіркової сукупності:

Об'єкт дослідження → Генеральна сукупність → Основа вибірки →
→ Одиниця відбору → Одиниця спостереження

Відтак, **об'єктом дослідження** є громадська думка мешканців Рівненської області щодо сучасного стану та перспектив розвитку культурних просторів у Рівному, Дубно, Острозі та Гощі. **Генеральною сукупністю** є загальна чисельність населення Рівненської області (1,163 млн. осіб), тобто кінцева генеральна сукупність за територіальною ознакою. **Основа вибірки** – загальна чисельність населення у 4 містах (Рівне, Дубно, Острог та смт Гоща, загалом 0,309 млн. осіб), а параметром відбору основи вибірки є відсоткове співвідношення загальної кількості респондентів до територіальної одиниці.

Рис. 3.1.1 Візуалізація територіальних одиниць дослідження

Одиницями відбору є кількість одиниць відбору, яка складає – **400 респондентів** (вибіркова сукупність: репрезентативна, квотна вибірка), параметрами відбору є кількість одиниць відбору за територіальною ознакою (Рівне – 80%; Дубно – 13%; Острог – 5%; Гоща – 2%), статевий розподіл (46% чоловіків/ 54% жінок) та вікова стратифікація (від 16 років до понад 75 років). Статистична похибка вибірки (довірчий інтервал): не більше 4,64%, а стандартна помилка вибірки (D_{cm}) – 2,6 %. **Одиницею спостереження** є конкретний респондент, що відповідає на запитання анкети (**Таблиця 3.1.1**).

Таблиця 3.1.1

Аналіз фактичного виконання параметрів вибіркової сукупності

Територіальна одиниця	Кількість населення	%	всього	фактично	
				46% -чол	54% – жін
Рівне	249.480	80	320	147	173
Дубно	38.040	13	52	24	28
Острог	15.670	5	20	9	11
Гоща	5.350	2	8	4	4
Всього	308.540	100	400	184	216

Віковий профіль респондентів відображено на **рисунку 3.1.2**, а соціальний профіль складає: 19,25% респондентів відзначили варіант «студент», 5,75% – безробітні, 43,75% – робітники, 1,25% – службовців та 2,25% – управлінців, 6,25% – домогосподарка, 1,75% –військовий, 16,00% – пенсіонери та 3,75% – приватних підприємців.

Для якісного проведення дослідження було висунуто взаємодоповнюючі гіпотези:

- респонденти мають середній рівень задоволення (4-6 за 10-ти бальною шкалою) сучасним станом культурного простору свого міста/ смт, адже за твердженням М. Карповця²³⁶

²³⁶ Карповець, М. Людське буття в культурно-історичному просторі міста/ М. Карповець// Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філософія». – 2010. – Вип. 7. – С. 248-256. – С. 254. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoafs_2010_7_28.

пише: **«Місто** постає як результат територіального маркування і смислового позначення людиною свого світу, тому спосіб буття в місті може бути представленим як і переживання буденності. Проте буденність у місті не є одною для всіх мешканців, доцільно говорити про сукупність різних, часто протилежних буденностей», та таке твердження корелюється з даними попередніх досліджень²³⁷;

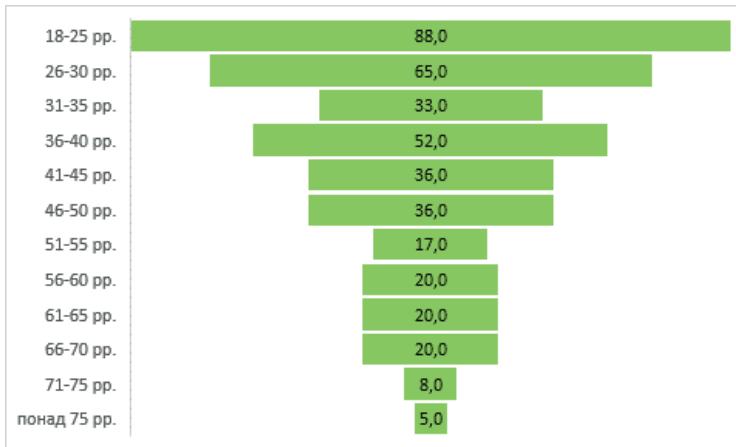

Рис. 3.1.2 Візуалізація фактичного віку опитаних респондентів, кількість осіб

- респонденти є частково залученими у культурне життя свого міста, зокрема, в організації культурних заходів;
- основними джерелами інформації з культурного життя міста/ смт є соціальні мережі та особисті контакти респондентів;
- основними проблемами, що заважають розвитку культурного простору міста/ смт, є «відсутність чітких державних кроків з відродження української культури на місцях», «відсутність стратегії розвитку культурного простору міста/ смт» та «загальне відчуття байдужості до розвитку культурних ініціатив»;

²³⁷ 79% українців не задоволені рівнем культури у своєму місті. – Режим доступу: <https://ridna.ua/2015/12/79-ukrajintsiv-ne-zadovoleni-rivnem-kultury-u-svojemu-misti/ю>

- в містах є не менше 5 «драйверів змін» – установ та не менше 10 осіб, які прагнуть змінити культурний просторі свого міста;
- респонденти обізнані поняттям «культурна резиденція» та вільно дають це визначення.

В межах дослідження доцільно погодитись з думкою А. Орлова²³⁸, який зазначає *«приспосовуючись до середовища міста і змінюючи його, городянин, об'єднує у своїй діяльності різноманітні елементи життя і форми діяльності, організує себе і свої стосунки. Задоволеність життям, самореалізація залежать від середовища міста, створюваного вчинками та емоціями людей. Зростання населення, розвиток комунікаційних мереж ведуть до змін у звичках, почуттях, характерах людей. Спираючись на цінності середовища, міський мешканець створює свої цінності з печаткою еволюційної новації»*. Це було враховано під час формування інструментарію дослідження – **анкети (Додаток 1)**, за результатами формування інструментарію (**Додаток 2**) вимірювались такі **індикатори**:

- рівень зацікавлення соціально-культурним життям міста/ смт;
- оцінка респондентами сучасного стану культурного життя свого міста/ смт;
- джерела інформації з культурного життя міста/ смт;
- рівень зацікавлення респондентів в інформації про культурне життя міста/ смт;
- рівень та частота залученості респондентів у культурне життя міста/ смт;
- кількості культурних подій, які відвідують респонденти у своєму місті/ смт;
- «Яскраві» культурні події;

²³⁸ Орлов, А.В. Практики культурного мапування як шлях гармонізації міського середовища в соціологічному вимірі/ А.В. Орлов // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія «Соціологія». – 2014. – Т. 234, Вип. 222. – С. 46-50. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdusoc_2014_234_222_11.

- рівень зацікавлення респондентів в участі та організації культурних подій у своєму місті/ смт;
- оцінка респондентами сучасного стану культурного простору свого міста/ смт;
- основні проблеми заважають розвитку культурного простору міста/ смт;
- оцінка респондентами потенційних можливостей культурного розвитку міста/ смт;
- оцінка респондентами доцільності розвитку культурного розвитку міста/ смт;
- наявність закладів/ установ/ організацій – «драйверів змін» у місті/ смт;
- заклади/ установи/ організації – «драйвер змін» у місті/ смт;
- бачення респондентами наявності «культурних лідерів» у місті/ смт;
- «культурні лідери» у місті/ смт;
- можливості розвитку міста/ смт у напрямках креативних індустрій;
- залученість респондентів до культурного простору місті/ смт;
- обізнаність респондентів з поняттям «культурна резиденція»;
- визначення «культурної резиденції» респондентами.

Для вимірювання індикаторів використовувались такі види запитань, як: альтернативні, відкриті, запитання-фільтри, а також шкали – багатоваріантне та рівневе шкалювання, а також диференціальне за 4-бальної та 10-бальної шкалою,

Разом з тим, під час проведення дослідження на його якість впливали інформаційні шуми, тобто повідомлення, яке не веде до поставленої мети, проте воно не може містити лише цінну інформацію, оскільки з неї самої не завжди зрозуміла її істинність та її цілі системи, що постійно змінюються (суспільна система). Тому в будь-якому повідомленні (соціологічна інформація) цінна інформація завжди повинна перебувати у певному співвідношенні з нецінною (інформаційним шумом). Відтак, в межах дослідження таке співвідношення є **коефіцієнтом цінності соціологічної інформації** та не є сталим в межах дослідження кожної з територіальних оди-

ниць (Рівне, Гоща, Дубно, Острог), адже дослідження є разовим зрізом соціологічної думки, яка змінюється під впливом багатьох як внутрішніх, так і зовнішніх чинників у культурному просторі міста та регіону. Основними бар'єрами у отриманні соціологічної інформації доцільно виділити **кваліфікаційні**, які пов'язані з підготовкою респондентів, **термінологічні**, що зумовлені різним розумінням одних і тих самих термінів, а також **психологічні**, що зумовлені суб'єктивним ставленням людей до соціологічних опитувань.

Отже, важливим є розкриття відповідей респондентів у межах соціологічного дослідження «Сучасний стан та перспективи розвитку культурних просторів у Рівному, Дубні, Острозі та Гощі» за кількісно-якісними показниками для подальшого формулювання пропозицій та рекомендацій за його результатами.

3.2. Сучасний стан та перспективи розвитку культурних просторів у Рівному, Дубні, Острозі та Гощі: результати дослідження

Опитування респондентів згідно вибірки є одним із методів аналізу поточної ситуації, зрізом, який показує ставлення опитуваних до проблематики культурних просторів та соціальної активності у поточних соціально-економічних умовах. Так, методами аналізу інструментарію за результатами дослідження «Сучасний стан та перспективи розвитку культурних просторів у Рівному, Дубні, Острозі та Гощі» постали: аналіз та синтез, узагальнення, конкретизація, первинний та вторинний аналіз первинних даних, моделювання та екстраполяція. Для опрацювання первинного інструментарію також використовувались математичні та статистичні методи, формалізовані результати вибіркового опитування представлені у **Додатку 3**.

В межах дослідження визначатись ряд факторів, які впливають на сучасну соціокультурну ситуацію. У відповідь на запитання «Чи цікавитеся Ви культурним життям свого міста/ смт?» 46% респондентів зазначили варіант «так», а також 24% – «швидше так, ніж

ні», що свідчить про достатній рівень зацікавлення соціально-культурним життям міста/ смт. На запитання «Оцініть, будь ласка, сучасний стан культурного життя свого міста/ смт (1 – найгірший, 10 – найкращий)» найбільшу кількість виборів респондентів – 29% отримав бал «сім» (рисунок 3.2.1).

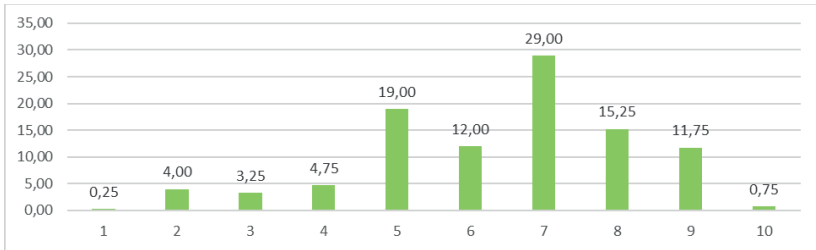

Рис. 3.2.1 Оцінка респондентами сучасного стану культурного життя свого міста/ смт, %

Аналіз відповідей респондентів за містами, який відображено на **рисунку 3.2.2**, свідчить, що загалом мешканці оцінюють свої міста на бали вище середнього. Г. Фесенко²³⁹ стверджує «*міська ідентичність осмислюється як соціокультурний конструкт, що формується в результаті адаптації до певного топосу*». Зміни комунікативно-просторових акцентів у міському середовищі стали основою для вироблення типології міст, запропонованої урбаністами – *традиційне, захоплене, залишене, відвойоване*²⁴⁰. Зокрема, М. Карповець²⁴¹ визначає **культурний простір** як вторинний щодо природного ландшафту, однак часто вписаний у його бу-

²³⁹ Фесенко, Г.Г. Морфологія міських ландшафтів: культурфілософські інтерпретації: монографія/ Г.Г. Фесенко. – Х.: ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2018. – 282 с. – С. 249.

²⁴⁰ Gehl, J. New City Spaces / J. Gehl, L. Gemzøe. – 3rd ed. – Copenhagen : The Royal Danish Academy of Fine Arts School of Architecture, 2008. – 264 p.

²⁴¹ Карповець М. Місто як світ людського буття: монографія/ М. Карповець. – Острого : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. – 258 с. – С. 80. – Режим доступу: https://eprints.oa.edu.ua/4727/1/Карповець_монографія.pdf.

дову. А. Єфімова²⁴² констатує: «в якості засобу актуалізації культурної пам'яті в сучасному міському середовищі функціонують дві різні парадигми художніх практик: **традиційні форми** як своєрідна матеріалізація та утвердження колективної пам'яті та **новітні, актуальні меморіальні прийоми**, націлені на глибоке переосмислення суспільством тієї чи іншої культурно-історичної проблематики».

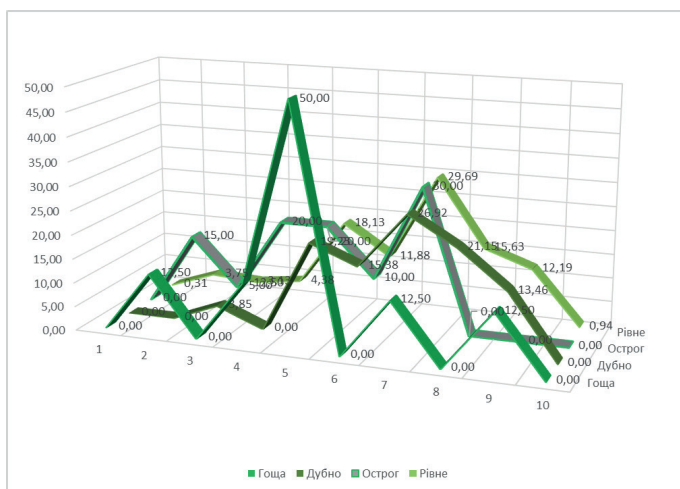

Рис. 3.2.2 Оцінка респондентами сучасного стану культурного життя свого міста/ смт, % в межах оцінювання за територіальними одиницями

Дані рисунка 3.2.2 свідчать, що гіпотеза дослідження щодо того, що респонденти мають середній рівень задоволення (4-6 за 10-ти бальною шкалою) сучасним станом культурного простору свого міста/ смт, підтвердилась.

Аналіз результатів відповідей респондентів на запитання «Яким чином Ви шукаєте інформацію про культурні події у Вашому

²⁴² Єфімова, А. Сучасні художні практики в міському просторі як засіб актуалізації культурної пам'яті: західноєвропейський та український досвід/ А. Єфімова// Мистецтвознавчий автограф. – 2013. – Вип. 6-8. – С. 244-256. – С. 254-255. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mznav_2013_6-8_20.

місті/ смт? (відзначте 3 найбільш відповідні варіанти відповідей)» свідчить, що найпопулярнішим джерелом інформації залишаються особисті контакти – варіант «знайомі, друзі, рідні, колеги» – 84,75%. Наступним за популярністю є зовнішня реклама – варіант «афіші та оголошення в публічних місцях» – 54,00%. Третім за популярністю джерелом інформації є соціальні мережі – 38,00%. Разом з тим, одним із джерел інформації про культурні події залишаються «газети» (респонденти вказували як власний варіант відповідей) у 3,50% варіантах відповідей (**рисунок 3.2.3**).

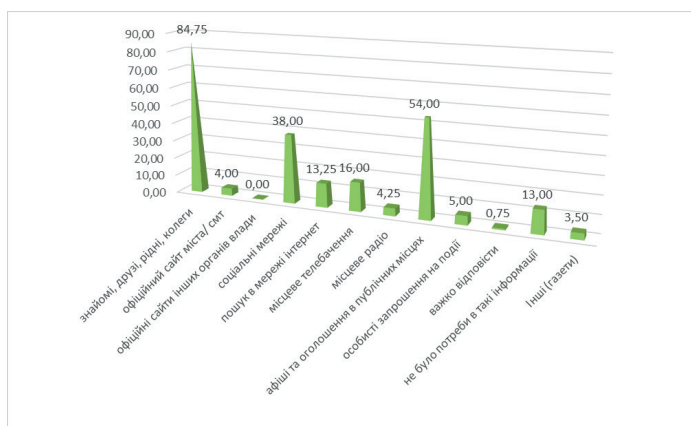

Рис. 3.2.3 Джерела інформації з культурного життя міста/ смт, % респондентів

Відтак, гіпотеза дослідження про те, що основними джерелами інформації з культурного життя міста/ смт є соціальні мережі та особисті контакти респондентів, спростувалась.

Відповіді на запитання «Чи хотіли б Ви отримувати більше інформації про культурне життя свого міста/ смт?» розподілились таким чином: 2% респондентів не бажають отримувати інформації про культурне життя свого міста/ смт, 6,25% обрали варіант «швидше ні, ніж так», 18,25% респондентів не визначились з варіантом відповіді «швидше так, ніж ні», а також 44,00% респондентів обрали варіант відповіді «так» (**рисунок 3.2.4**).

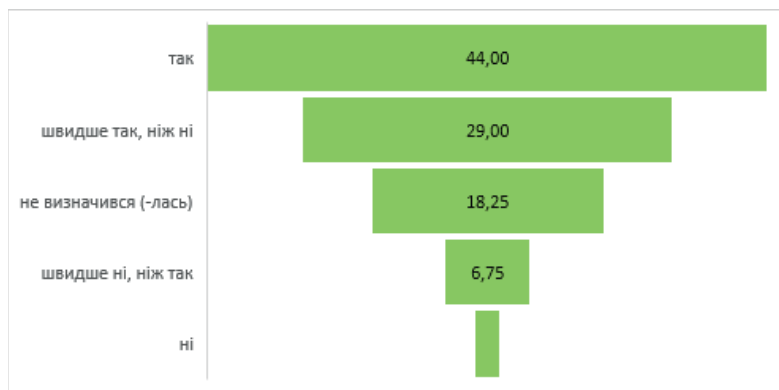

Рис. 3.2.4 Рівень зацікавленості респондентів в інформації про культурне життя міста/сміт, % респондентів

57,25% респондентів відвідують культурні події (виставки, музеї, фестивалі, зустрічі з письменниками тощо) у своєму місті/сміт, а 42,75% – не відвідують, тому рівень залученості доцільно визначити як «задовільний». Разом з тим, відповіді на запитання «Скільки разів на місяць (в середньому) Ви відвідуєте культурні події у Вашому місті/сміт?» підтверджують відповіді на попереднє запитання – 42,75% респондентів не є залученими до культурного життя міста/сміт. Так, частота залученості респондентів у культурне життя міста/сміт становить: 37,25% респондентів відвідують – 1 раз на місяць, 13,75% – 2-5 разів на місяць, 4,25% – 6-9 разів на місяць і лише 2,00% опитаних – понад 10 разів на місяць (**рисунок 3.2.5**). Ці дані корелюють з відповідями респондентів на запитання «Скільки культурних подій у Вашому місті/сміт Ви відвідали за останні 6 місяців?» 42,75% респондентів не відвідали жодної події, 28,50% відвідали 1-2 події, 19,75% – 3-5 подій, 7,00% – 6-9 подій та 2,00% респондентів відвідали понад 10 подій за останні 6 місяців.

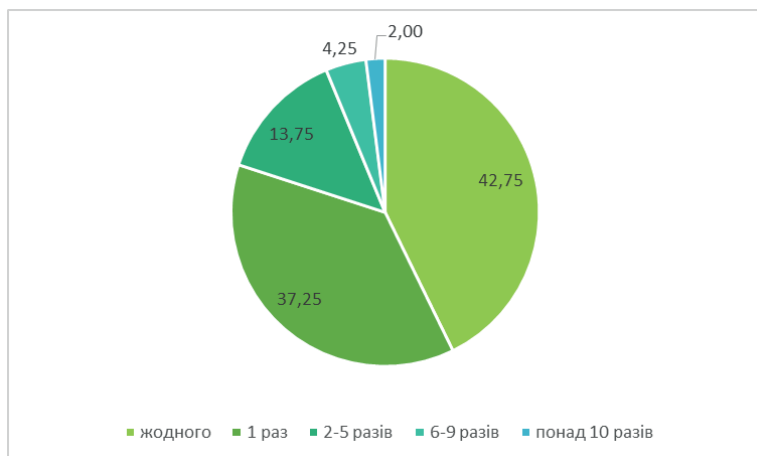

Рис. 3.2.5 Кількості культурних подій, які відвідують респонденти у своєму місті/ смт, % респондентів

Відповіді на відкрите запитання «Які з них запам'ятались найбільше?» доцільно згрупувати за містами та обмежитись одиночними варіантами згадування (цитування формулювання респондентів): **Гоща** – «Красносільські вітряки» та «свято Івана Купала»; **Дубно** – «кінотеатр Голівуд», «Івана Купала», «Фестиваль електронної музики», «Редут», «Тарас Бульба», «Замок князів Острозьких «Свято Незалежності», «Вар'яти шоу», «Країна здоров'я – захід на День дитини», «виступ Пролісок», «різні концерти», «концерт Олега Винника», «зустріч місцевих поетів», «виставка робіт з різних матеріалів», «місцевий дитячий концерт»; **Острог** – «День молоді», «День Конституції», «День міста»; **Рівне**: «нещодавно щось організували у парку», «День молоді», «виступ музикантів-аматорів», «Івана Купала», «Рівне. Місто. Музика», «Музейні гостини», «концерт Винника», «молебень за загиблими в АТО», «концерт гурту «Океан Ельзи»», «Арт-Джаз», «концерти перед виборами», «захід біля Екватора», «Рівне – Місто – Музика», «в парку щодня цікаві заходи» та інші, які характеризують мозаїчність культурного життя цих міст. Також такі результати корелюються з національними тен-

денціями та їх врахуванням у формуванні нормативно-правових актів в Україні, адже, до прикладу, в аналітичній записці «Актуальні проблеми правового забезпечення державної культурної політики»²⁴³ О. Валевським (Національний інститут стратегічних досліджень) запропоновано Кабінету Міністрів України та Міністерству культури України завершити розробку структури так званого «**культурного кошика**» – набору культурних благ, які гарантуються державою, відповідно розпорядженням КМУ від 23.01.2019 р. № 27-р «Про схвалення Концепції реформування системи забезпечення населення культурними послугами»²⁴⁴ визначено: «Проблема доступності і якості культурних послуг вирішуватиметься шляхом затвердження мінімальних стандартів забезпечення громадян культурними послугами (**базового набору культурних послуг**), надання яких має здійснюватися **безоплатно**». Адже значна частина респондентів вказували інтерв'юерам, що відвідують лише безкоштовні заходи у публічних місцях.

Рівень зацікавлення респондентів в участі та організації культурних подій у своєму місті/ смт відображено на **рисунку 3.2.6**, що свідчить про значну соціальну пасивність опитаних. Відповіді респондентів на запитання «Як би Ви оцінили культурний простір Вашого міста/ смт?» розпорозились таким чином: 5,00% опитаних стан оцінюють як «відмінний», основна частина – 61,00% – оцінюють як «добри», а також 28,00% – як «задовільний» та 6,00% як «незадовільний». Разом, з тим це запитання перевірене до запитання №3 «Оцініть, будь ласка, сучасний стан культурного життя свого міста/ смт (1 – найгірший, 10 – найкращий)», результати відповідей на обидва з них корелюються між собою.

²⁴³ Актуальні проблеми правового забезпечення державної культурної політики: аналітична записка/ О.Л. Валевський; Національний інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу: http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/kultur_polityka-845b5.pdf.

²⁴⁴ Про схвалення Концепції реформування системи забезпечення населення культурними послугами: розпорядження КМУ від 23.01.2019 р. №27-р/ Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/27-2019-p>.

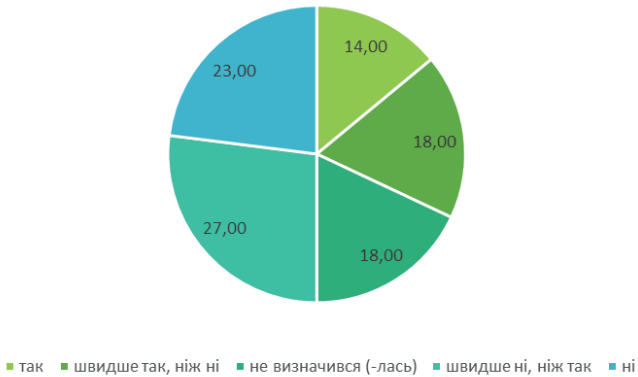

Рис. 3.2.6 Рівень зацікавлення респондентів в участі та організації культурних подій у своєму місті/ смт, % респондентів

Відтак, гіпотеза дослідження «респонденти є частково залученими у культурне життя свого міста, зокрема, в організації культурних заходів», частково спростувалась.

Відповіді на запитання «Які, на Вашу думку, основні проблеми заважають розвитку культурного простору Вашого міста/ смт? (оберіть, будь ласка, до 5 варіантів відповідей)» розподілились таким чином:

- 78,00% – недостатнє фінансування культурних ініціатив та 49,00% – низький рівень державного фінансування;
- 25,00% – відсутність чітких державних кроків з відродження української культури на місцях, а також відсутність стратегії розвитку культурного простору міста/ смт;
- 23,00% – пасивність громадського сектору у розвитку культурного простору міста/ смт;
- 21,00% – пасивність представників культури;
- 19,00% – відсутність зацікавлення у розвитку культурного простору міста органом місцевого самоврядування;
- 15,00% – загальне відчуття байдужості до розвитку культурних ініціатив;

- 13,00% – недостатній рівень популяризації культурного життя;
- 12,00% – недостатній рівень охорони пам'яток культури;
- 11,00% – недостатній рівень популяризації історичних пам'яток;
- 9,00% – закриття музеїв, мистецьких центрів, книгарень та театрів тощо;
- 8,00% – низький рівень культури та духовності суспільства;
- 7,00% – занепад вітчизняного кінематографу, книгодрукування, мистецтва;
- 4,00% – спекуляція питаннями мови, історії та релігії;
- 1,25% – відсутність культурних резиденцій у місті/ смт.

Варіанти «недостатнє фінансування культурних ініціатив» та «низький рівень державного фінансування» є взаємодоповнюючими. Власні варіанти відповідей респондентів, зокрема: «стурбованість життям», «небажання», «недостатньо лідерів», «не має поштовху», «небажання керівників культурною», «інноваційне не вистачає», «люди не цікавляться», «блокування місцевою «богемою» культурних ініціатив містян», «непрофесійний рівень керівництва, що займається культурною», «мало приділяють часу на культуру міста представники культури», «пасивність міської влади», «змінити керівництво культурним простором», «погані керівники», «відділ культури недопрацьовує», «нічого не заважає», «мало людяності», «недостатньо інформації, яка надається людям», «мера доброго, щоб людям щось робив», «байдужість до пенсіонерів», «виділені кошти не вкладають в культурний простір», дозволяють стверджувати, що *гіпотеза про те, що основними проблемами, що заважають розвитку культурного простору міста/ смт, є «відсутність чітких державних кроків з відродження української культури на місцях», «відсутність стратегії розвитку культурного простору міста/ смт» та «загальне відчуття байдужості до розвитку культурних ініціатив», частково спростувалась.*

72,00% респондентів впевнені, що місто/ смт потенційні можливості культурного розвитку, 14,00% обрали варіант «швидше так, ніж ні», 13,00% респондентів не визначились і лише 1,00% респондентів зазначили варіант відповіді «швидше ні, ніж так», що свідчить про позитивне бачення опитаними можливостей розвитку,

яке підтверджується відповідями на запитання «На Вашу думку, чи потрібно розвивати культурний простір Вашого міста/ смт?», де 84,00% респондентів обрали варіант «так», 11,00% – «швидше так, ніж ні» і 5,00% не визначились із вибором своєї оцінки доцільності культурного розвитку територіальних одиниць дослідження (Рівного, Дубна, Гощі та Острога).

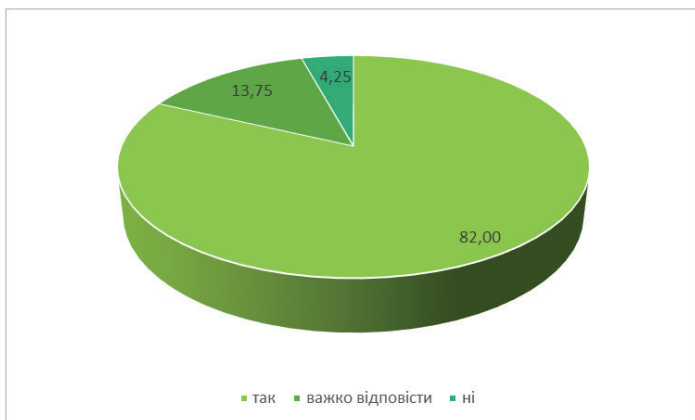

Рис. 3.2.7 Наявність закладів/ установ/ організацій – «драйверів змін» у місті/ смт, % респондентів

Відповіді на запитання «Чи існують у Вашому місті/ смт заклади/ організації/ установи, які розвивають культурний простір Вашого міста/ смт?» відображено на **рисунку 3.2.7**, де 82,00% респондентів підтвердили їх наявність. Поглибивши попереднє питання, запитанням «Які, на Вашу думку, заклади/ організації/ установи найкраще презентують культурний простір Вашого міста/ смт? (оберіть, будь ласка, до 3 варіантів відповідей)», отримано такі результати:

- 46,75% – інше (замки, музеї, заповідники);
- 32,25% – будинок культури;
- 20,00% – бібліотека;
- 11,00% – кінотеатр та мистецькі гуртки;
- 7,00% – спілка митців, мистецька організація, 4,00% – культурно-дозвіллевий центр; по 1,00% – хаб та архів, а також жодного вибору – культурна резиденція.

Власними відповідями респондентів постали: «замок», «музей-замок», «Фейсбук», «Щорічні місцеві виставки і фестивалі», «Рівненський краєзнавчий музей», «щорічні місцеві виставки та фестивалі, ковальське мистецтво», «з перерахованого ніхто», «Палац дітей та молоді», «краєзнавчий музей», «вулиця», «драмтеатр, кінотеатр», «театр», «Драмтеатр», «театр», «Палац культури», «ІнфоХаб», «музеї», «спілка митців», «Митці Рівненщини», «Фонд художників», «спілка художників, виставковий центр, дитячий ляльковий театр, театр», «ім'я не пам'ятаю, художник», «організація художників», «професійні спілки митців», «тільки громадський бюджет», «Картинна галерея», «художники», «музей, театр», «Будинок культури «Бібліотека, Кінопалац, Драмтеатр», «в «Текстильнику» багато гуртків». Такі результати підтверджують думку Л. Буряк²⁴⁵: *«мозаїчність, фрагментарність, уривчастість, ситуативність і водночас тяглість – терміни, що найбільш адекватно передають сутнісний характер історичної пам'яті у культурному просторі міста».*

Разом з тим, конкретні варіанти відповідей респондентів на відкрите запитання «Які, мистецькі організації у Вашому місті/ смт Ви знаєте?» є такими: «Фестиваль Тарас Бульба», «Центр молоді», «кінотеатр «Голівуд», «замок», «ІнфоХаб», «музеї», «спілки митців», «Митці Рівненщини», «Фонд художників», «спілка художників, виставковий центр, дитячий ляльковий театр, театр», «організація художників», «професійні спілки митців», «тільки громадський бюджет», «Палац дітей та молоді», «Спілка художників», «Картинна галерея».

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Чи є у Вашому місті/ смт «культурні лідери»?» відображено на **рисунок 3.2.8**.

²⁴⁵ Буряк, Л.І. Пам'ять у культурному просторі міста (київський контекст)/ Л. І. Буряк// Національна та історична пам'ять. – 2013. – Вип. 8. – С. 94-102. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ntip_2013_8_15.

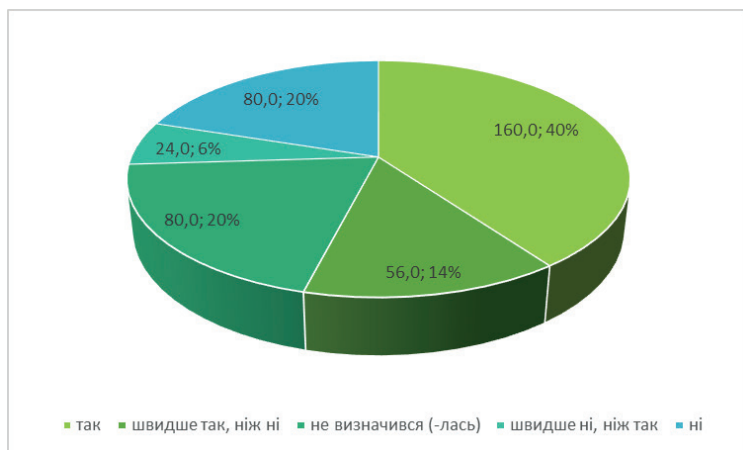

Рис. 3.2.8 Бачення респондентами наявності «культурних лідерів» у місті/ смт, к-ть та %

Запитання «Кого Ви вважаєте «культурними лідерами» у Вашому місті/ смт?» – відкрите, відтак, варіанти відповідей респондентів: **Гоща:** «Панчук М.М.», «Івасюк»; **Дубно:** «Антонюк В.М.», «Дубенська районна державна адміністрація», «Відділ культури і туризму в місті», «митецькі громади», «міська рада»; **Острог:** «Шикер О.Ф.», «міська громада», «влада»; **Рівне:** «Мельник Я.М.», «Хомко В.Є.», «Максименко Т.А.», «музична група «От Вінта», «Булига В.С.», «Булига О.С.», «Романюк Л.», «Чорні черешні», «діячі мистецтва», «музиканти, художники», «община «Христос є відповідь», Сень Т.», «Стасюк В.І., художник-скульптор», «Баковецька І.В.», «Петрів В.Ю.», «Макс Кідрук», «організатори концертів, місцева влада, яка відповідає за культурні заходи», «Кульчинська Г.Г.», «Орешко М.П.», «краєзнавчий музей», «училище культури», «Горегляд Р.К.», «Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека», «танцювальний колектив «Едельвейс», «Заслужений ансамбль танцю України «Полісянка», «громадські молодіжні організації «Наше майбутнє», «Товариство Червоного Хреста», «Юрій Журавель», «Палац дітей, молоді, Будинок культури», «Богатирчук-Кривко С.В.», «музичні колективи різні», «Спілка художників»,

«ковалі, фотохудожники». Відтак, гіпотеза дослідження «в містах є не менше 5 «драйверів змін» – установ та не менше 10 осіб, які прагнуть змінити культурний просторі свого міста» підтвердилась.

Відповіді на запитання «В яких, на Вашу думку, із запропонованих напрямків Ваше місто/ смт має найбільші можливості розвитку (оберіть, будь ласка, до 3 варіантів відповідей)?» представлено в таблиці 3.2.1, де за виборами респондентів найбільші відсотки отримали варіанти «креативні індустрії», «культурна спадщина» та «аудіальне мистецтво».

Таблиця 3.2.1
Можливості розвитку міста/ смт у напрямках креативних індустрій

В яких, на Вашу думку, із запропонованих напрямків Ваше місто/ смт має найбільші можливості розвитку (оберіть, будь ласка, до 3 варіантів відповідей)?	% відповідей
креативні індустрії (фестивали та заходи, культурні та креативні простори, креативне підприємництво, інновації)	55,00
культурна спадщина (бібліотеки, музейна справа, архіви, ремесла, матеріальна та нематеріальна культурна спадщина)	49,00
аудіальне мистецтво (жива/відтворена музика, саунд-арт, радіо)	48,00
література та видавнича справа (книги, періодика, журнали, друковані ЗМІ, літературні фестивалі)	26,00
візуальне мистецтво (живопис, графіка, мозаїка, естамп, інсталяція, плакат, літографія, муралізм, стрит-арт, ленд-арт, скульптура, фотографія, паблік-арт)	25,00
аудіовізуальне мистецтво (кіно, телебачення, реклама, відео-арт, диджитал-арт, нові медіа, відеоігри, віджеїнг)	23,00
сценічне та перформативне мистецтво (театр, балет, танець, цирк, карнавал, музичні вистави (мюзикл, опера), перформанс, геппенінг)	9,00
дизайн (інтер'єрів, прикладний, графічний, ландшафтний, саунд-дизайн, мода, архітектура)	8,00
Ваш варіант – «архітектура», «спортивні змагання», «туризм», «спорт», «заходи для молоді», «археологічні розкопки»	2,75

Відповіді на запитання «Чи вважаєте Ви себе частиною культурного простору Вашого міста/ смт?» розподілились фактично рівномірно, що відображено на **рисунку 3.2.9**.

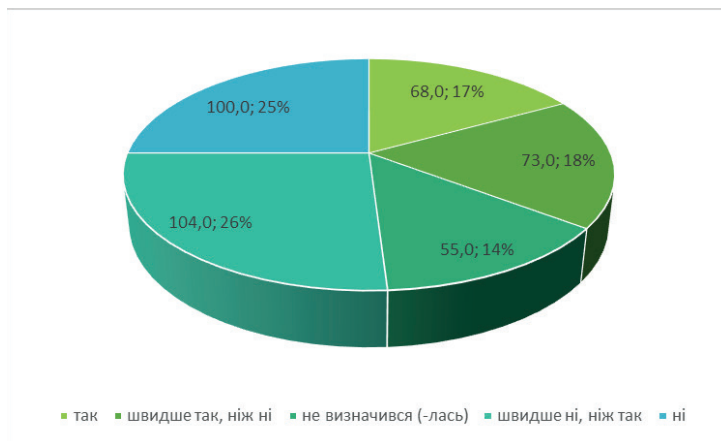

Рис. 3.2.9 Залученість респондентів до культурного простору місті/ смт, к-ть та %

Г. Фесенко²⁴⁶ визначає культурний простір сучасного міста як цивілізаційний вибір, адже «соціокультурний ландшафт сучасного міста постає тим середовищем, у якому відбувається самовідтворення людини – творяться культурні форми, у яких розгортається людська індивідуальність через креативний характер розвиненої людської дії. Культурний простір міста перетворюється на сферу можливостей для формування творчого насиченого життя кожного його мешканця», а М. Каган²⁴⁷ виді-

²⁴⁶ Фесенко, Г. Культурний простір сучасного міста як цивілізаційний вибір/ Г. Фесенко// Пространство литературы, искусства и образования – путь к миру, согласию и сотрудничеству между славянскими народами. – 2013. – Режим доступа: <https://www.kpi.kharkov.ua/archive/Conferences/Пространство%20литературы,%20искусства%20и%20образования%20–%20путь%20к%20миру,%20согласию%20и%20сотрудничеству%20между%20славянскими%20народами/2013/Культурний%20простір%20сучасного%20міста%20як%20цивілізаційний%20вибір.pdf>.

²⁴⁷ Каган, М.С. Философия культуры: Становление и развитие: учебное

ляє чинники, що визначають особливості кожного міста – це його географічне розташування, клімат, ландшафт; архітектурний вигляд; соціальний статус та основні напрямки діяльності його мешканців, в тому числі масштаби їх художньої творчості.

Відповіді на запитання «Чи знаєте Ви що таке «культурна резиденція»?» розподілились як: 81,75% респондентів не знають що таке «культурна резиденція» та 18,25% обрали варіант «так» та здійснили спробу дати визначення у відповідь на наступне запитання «Запропонуйте Ваш варіант визначення «культурної резиденції»»: «будинок культури», «весь культурно розважальний простір, музика, кіно, архітектура», «вище стояча культурна організація, яка повинна керувати та виділяти кошти на покращення умов культури», «все пов'язане з культурою та розвитком», «всі складові культурного життя людини», «глобальний культурний фестиваль», «Журналістика, музика, мистецтво, скульптура», «заклади щодо культурного розвитку», «замок князів Острозьких», «кіно, музика, література», «концерти, кіно, література, виставки, фестивалі», «культурне дозвілля, не пов'язане з місцевою владою», «культурний осередок у місті», «література, кіно, музика, культурні заходи», «масштабні виставки», «місце, де можна милуватись прекрасним», «місце, яке виконує представницьку функцію культури певної місцевості або громади», «музика, кіно, література, фестивалі, виставки», «музика, кіно, фестивалі, література», «музика, книжки, музеї, бібліотеки», «об'єднання людей за культурними інтересами», «показ різноманітного мистецтва», «представники культури та творчості», «розвинута культура міста», «центр культурного життя міста», «щось схоже на ярмарку», «якийсь культурний осередок».

Відтак, гіпотеза дослідження про те, що респонденти обізнані поняттям «культурна резиденція» та вільно дають це визначення, спростувалась.

Отже, в межах проведеного дослідження «Сучасний стан та перспективи розвитку культурних просторів у Рівному, Дубні, Острозі та Гощі» було визначено, що респонденти незначну кількість часу

виділяють зі свого повсякденного життя для участі у культурному житті свого міста, разом з тим, оцінюючи його культурний простір на бал вище середнього – 6,06. З огляду на соціо-економічне становище регіонів України, така ситуація видається достатньою для подальшого комплексного аналізу можливостей Рівненщини у розвитку культури, туризму та креативних індустрій.

3.3. Пропозиції та рекомендації за результатами соціологічного дослідження «Сучасний стан та перспективи розвитку культурних просторів у Рівному, Дубно, Острозі та Гощі»

За результатами проведеного соціологічного дослідження «Сучасний стан та перспективи розвитку культурних просторів у Рівному, Дубні, Острозі та Гощі» доцільно виділити основні проблеми у практичній реалізації подібних опитувань. До прикладу, відсоток осіб, які готові давати відповіді на всі запитання анкети становить 34,50% від загальної кількості осіб (1.159 осіб), яким було запропоновано взяти участь в опитування, що свідчить про достатньо низький рівень соціальної активності населення міст, що постали одиницями дослідження. Поміж тим, гіпотези, які висувались на початку дослідження (*таблиця 3.3.1*), частково підтвердились.

Таблиця 3.3.1

Аналіз підтвердження гіпотез дослідження «Сучасний стан та перспективи розвитку культурних просторів у Рівному, Дубні, Острозі та Гощі»

№	Зміст гіпотези	Підтвердження	Примітка
1	респонденти мають середній рівень задоволення (4-6 за 10-ти бальною шкалою) роботою офіційних установ, що надають послуги для громадян	так	-
2	респонденти є частково залученими у культурне життя свого міста, зокрема, в організації культурних заходів	ні/ так*	кореляція відповідей на низку запитань анкети

№	Зміст гіпотези	Підтвердження	Примітка
3	основними джерелами інформації з культурного життя міста/ смт є соціальні мережі та особисті контакти респондентів	ні	-
4	основними проблемами, що заважають розвитку культурного простору міста/ смт, є «відсутність чітких державних кроків з відродження української культури на місцях», «відсутність стратегії розвитку культурного простору міста/ смт» та «загальне відчуття байдужості до розвитку культурних ініціатив»	ні	-
5	в містах є не менше 5 «драйверів змін» – установ та не менше 10 осіб, які прагнуть змінити культурний просторі свого міста	так	-
6	респонденти обізнані поняттям «культурна резиденція» та вільно дають це визначення	ні	-

* часткове спростування

Пропозиції та рекомендації за результатами соціологічного дослідження в Гощі, Рівному, Острозі та Дубні доцільно сформулювати як:

• **органам місцевого самоврядування та їх структурним підрозділам:**

- о звернути увагу на можливості, які відкриваються для міст під час мережування, зокрема, на методичні рекомендації щодо приєднання українських міст до Мережі креативних міст ЮНЕСКО «Креативні міста»²⁴⁸;
- о здійснити комплексний аналіз наявних креативних індустрій в місті та регіоні, адже Л. Гіларді²⁴⁹, характе-

²⁴⁸ Креативні міста: методичні рекомендації щодо приєднання українських міст до Мережі креативних міст ЮНЕСКО/ Міністерство Культури України. – К., 2019. – 13 с. – Режим доступу: <https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/403/city.pdf>.

²⁴⁹ Ghilardi Lia. Making the Most of Cultural and Creative Resources. The Mapping and Strategy Building Handbook for Creative Towns and Regions/

- ризуючи можливості у мапуванні креативних культурних ресурсів та дає комплексну характеристику місцевим культурним екосистемам та стверджує, що *«знання культурного профілю міста може бути корисним для пропаганди змін: він може сприяти розробці політики, залучати фінансування та ресурси, а також сприяти впровадженню нових підходів до місцевого розвитку»*;
- о залучати широку громадськість під час формування стратегій сталого розвитку та їх складових – програм розвитку культурних просторів та секторів креативних індустрій. Адже у дослідженні «Розвиток культурних та креативних індустрій в Україні», підготовленому за підтримки Програми ЄС та Східного партнерства «Культура і креативність» та опублікованому в грудні 2017 р., К. Фарінья стверджує, що *«постійна децентралізація створює умови для місцевої влади інвестувати у сектор культури та креативності»*²⁵⁰;
 - о оновити регіональні програми розвитку культури (культурного розвитку), передбачивши посилення захисту історичної спадщини, розвиток культурного туризму, збереження народної творчості, підтримку самоорганізації творчих колективів та нових напрямів сучасної культури (стріт-арт, культурні резиденції тощо). Важливими індикаторами оцінювання програм доцільно виділити кількість відвідувачів, кількість культурних маршрутів, кількість робочих місць у сферах креативних індустрій та кількість податків, які надходять до місцевого бюджету;
 - о організовувати та проводити форуми, зустрічі представників ділових кіл, в тому числі представників креативних індустрій, презентацій, виставково-ярмаркових заходів,

Lia Ghilardi. – Access mode: <https://www.culturepartnership.eu/en/article/mapping-and-strategy-building-handbook>.

²⁵⁰ Фарінья, К. Розвиток культурних та креативних індустрій в Україні/ К. Фарінья; Програма ЄС та Східного партнерства «Культура і креативність». – 2017. – 59 с. – Режим доступу: https://www.culturepartnership.eu/upload/editor/2017/Research/Creative%20Industries%20Report%20for%20Ukraine_UA.pdf.

круглих столів та інші заходи з залучення та популяризації можливостей співпраці як в межах міста та регіону, так на міжнародному рівні;

- о забезпечити максимальну можливість доступу мешканців громади та гостей міста/ селища до якомога ширшого кола культурних заходів, які відбуваються «під відкритим небом». Це підтверджує думку, висловлену в аналітичній записці «Актуальні проблеми державної підтримки інновацій у культурній політиці»²⁵¹ О. Валевського (Національний інститут стратегічних досліджень), в якій визначено, що окремим напрямом роботи для центральних та регіональних органів влади має стати створення матеріальних, організаційних та комунікативних умов, які б забезпечили **доступність до культурних благ** різних соціальних груп населення, особливо в **малих містах і сільській місцевості**;

- о провести моніторинг інвестиційних пропозицій у креативній індустрії, зокрема, в поліграфічну діяльність та анімацію;

- о сприяти виконанню угод щодо культурного співробітництва в межах регіону та між містами-партнерами;

- о регулювати та попереджувати інтенсивності туристичних потоків (антропогенних навантажень) на пам'ятки історико-культурної спадщини та природно-заповідного фонду;

- о забезпечити доступність об'єктів культурної інфраструктури для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення;

- **працівникам сфери культури, туризму та креативних індустрій:**

- о активізувати просвітницьку діяльність з ознайомлення мешканців територіальної громади з можливостями, що

²⁵¹ Актуальні проблеми державної підтримки інновацій у культурній політиці. Аналітична записка: аналітична записка/ О.Л. Валевський; Національний інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу: <http://old2.niss.gov.ua/articles/1651/>.

- перед ними відкриваються (культурні події, заходи, креативні підходи до розвитку публічних просторів тощо);
- о залучати до діяльності з поширення інформації про культурні заходи, особливо ті, що відбуваються «під відкритим небом» «лідерів думок» та осіб, що мають авторитет у громаді. Індикатором вимірювання доцільно виділити – рівень залучення громади у громадське життя, кількість громадських ініціатив у сфері культури та КІ;
- о фахово та якісно надавати культурні послуги згідно переліків, в тому числі безкоштовні;
- о проводити самонавчання психологічним та організаційним основам роботи з людьми та новітніми засобам поширення інформації, в тому числі через соціальні медіа;
- **робочим групам з розробки стратегій розвитку міст, програм та проєктів розвитку у сфері культури, туризму та креативних індустрій:**
 - о сприяти встановленню стратегічного партнерства між державними, приватними та суспільними інтересами шляхом впровадження проєктного підходу до створення комплексного культурного продукту. Важливими індикаторами вимірювання впливів продукту будуть – показники працевлаштування, особливо, молоді, показники міграції, в тому числі внутрішньої, кількість культурних продуктів, які визнані споживачами, кількість міжсекторних креативних ініціатив та інші;
 - о підтримувати атмосферу приязні та ввічливості у спілкуванні із культурними стейкхолдерами під час консультування з громадськістю;
 - о під час визначення індикаторів досягнення цілей та завдань проєктів, застосовувати онлайн інструменти аналізу, зокрема ,кількість згадок за Google Analytics, дані TripAdvisor, опитування щодо асоціацій з містами та їх культурним надбанням та інші;

- **творчим особистостям та всім зацікавленим у розвитку креативних індустрій регіону:**

о заохочувати молодь до активної діяльності, розроблення інноваційних продуктів і започаткування бізнесу у сфері культури, туризму та креативних індустрій за результатами проведення конкурсів на регіональному та галузевому рівні. Як слушно зазначає О. Чепелик²⁵²: *«Мистецькі інститути замкнені на собі і або взагалі не взаємодіють з актуальною практикою, або роблять це вкрай упереджено»*, тому такі тенденції потрібно уникати та створювати умови для того, щоб їх елімінувати;

- **бізнесовим структурам:**

о сприяти реалізації як окремих культурних ініціатив, так і проведенню комплексних заходів та програм розвитку окремих історико-культурних установ, окремих локацій, адже як стверджує А. Ассман²⁵³: *«простір відрізняється від звичайних «знайомих місцевостей і країв» тим, що він розвіданий, вимірний, колонізований, анексований, поєднаний у мережу, у той час як місця простору надають можливість «йти вглиб», продовжуючи зберігати таємницю»*, а це є важливим ресурсом розвитку міста та країни.

Отже, запропоновані за результатами дослідження «Сучасний стан та перспективи розвитку культурних просторів у Рівному, Дубні, Острозі та Гощі» пропозиції та рекомендації мають дорадчий характер. В межах пропонованого монографічного дослідження важливим є порівняння бачення респондентами та експертами оцінок сучасного стану культурного життя свого міста/ смт, основних проблем заважають розвитку культурного простору та визначення «культурних резиденцій» (*підрозділи 4.1 та 4.2*).

²⁵² Чепелик, О. Технології мистецької освіти та дослідницькі практики молоді у сучасному культурному просторі/ О. Чепелик// Сучасні проблеми художньої освіти в Україні. – 2015. – Вип. 10. – С. 111-114. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spkho_2015_10_35.

²⁵³ Ассман, А. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті/ А. Ассман. – К.: Ніка-Центр, 2012. – 440 с. – С. 319.

Висновки до 3 розділу

Отже, для якісного проведення дослідження «Сучасний стан та перспективи розвитку культурних просторів у Рівному, Дубні, Острозі та Гощі» було висунуто взаємодоповнюючі гіпотези, які в процесі підведення підсумків доцільно згрупувати як:

Підтверджені гіпотези:

- респонденти мають середній рівень задоволення (4-6 за 10-ти бальною шкалою) роботою офіційних установ, що надають послуги для громадян;
- в містах є не менше 5 «драйверів змін» – установ та не менше 10 осіб, які прагнуть змінити культурний просторі свого міста;

Спростовані гіпотези:

- основними джерелами інформації з культурного життя міста/ смт є соціальні мережі та особисті контакти респондентів;
- основними проблемами, що заважають розвитку культурного простору міста/ смт, є «відсутність чітких державних кроків з відродження української культури на місцях», «відсутність стратегії розвитку культурного простору міста/ смт» та «загальне відчуття байдужості до розвитку культурних ініціатив»;
- респонденти обізнані поняттям «культурна резиденція» та вільно дають це визначення;

Частково спростована гіпотеза – респонденти є частково залученими у культурне життя свого міста, зокрема, в організації культурних заходів

Разом з тим, під час проведення дослідження на його якість впливали інформаційні шуми, тобто повідомлення, яка не веде до поставленої мети, проте воно не може містити лише цінну інформацію, оскільки з неї самої не завжди зрозуміла її істинність та й цілі системи, що постійно змінюються (суспільна система). Тому в будь-якому повідомленні (соціологічна інформація) цінна інформація завжди повинна перебувати у певному співвідношенні

з нецінною (інформаційним шумом). Відтак, в межах дослідження таке співвідношення є коефіцієнтом цінності соціологічної інформації та не є сталим в межах дослідження кожної з територіальних одиниць (Рівне, Гоща, Дубно, Острог), адже дослідження є разовим зрізом соціологічної думки, яка змінюється під впливом багатьох як внутрішніх, так і зовнішніх чинників у культурному просторі міста та регіону.

Розділ 4.

Прикладні дослідження в системі формування нового культурного простору (на прикладі громад Рівненщини)

У розділі «Прикладні дослідження в системі формування нового культурного простору (на прикладі громад Рівненщини)» висвітлено методологію та результати експертних інтерв'ювань і фокус-груп з представниками культурного середовища Рівненщини, а також сформовано пропозиції та рекомендації щодо участі експертів у розвитку креативних просторів міст Рівненщини.

Підрозділи:

4.1. Методологія та результати фокус-груп за участі експертів у Рівному, Дубні, Острозі та Гощі.

4.2. Методологія та результати експертних інтерв'ювань експертів у Рівному, Дубні, Острозі та Гощі.

4.3. Пропозиції та рекомендації за результатами фокус-груп та експертного інтерв'ювання.

4.1. Методологія та результати фокус-груп за участі експертів у Рівному, Дубні, Острозі та Гощі

Постановою Верховної Ради України від 24.12.1999 р. № 1359 «Про Концепцію сталого розвитку населених пунктів»²⁵⁴ одним з основних напрямів державної політики щодо забезпечення сталого розвитку населених пунктів є проведення наукових досліджень, які б сприяли вирішенню соціально-економічних, екологічних та інших питань забезпечення сталого розвитку населених пунктів. П. Холл²⁵⁵ стверджує, що розв'язання проблем розвитку міста, що виникають у процесі співіснування великої кількості людей на обмеженій території стає можливим лише за творчого-креативного підходу. Також важливим є вироблення механізмів та конкретних інструментів втілення культурної політики за участі культурної громадськості, тому проведення експертних досліджень у тому числі методом фокус-груп є **актуальним** для розвитку культури, туризму та креативних індустрій міста.

Загалом, проблематику експертних опитувань досліджують В. Новосад, Р. Селіверстов, І. Артим²⁵⁶, О. Полікневич²⁵⁷, О. Шершньова²⁵⁸, а М. Карповець²⁵⁹ зазначає «людське буття в місті пред-

²⁵⁴ Про Концепцію сталого розвитку населених пунктів: Постанова Верховної Ради України від 24.12.1999 р. № 1359/ Верховна Рада України// Відомості Верховної Ради. – 1999. – № 52. – Ст. 781. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1359-14>.

²⁵⁵ Hall P. Cities in Civilization/ P. Hall. – N.Y.: Pantheon Books, 1998. – 1184 р.

²⁵⁶ Новосад, В.П. Кількісні методи експертного оцінювання: наук.-метод. Розробка/ В.П. Новосад, Р.Г. Селіверстов, І.І. Артим. – К.: НАДУ, 2009. – 36 с. – Режим доступу: <http://heqes.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2017/10/Кількісні-методи-експертного-оцінювання.pdf>.

²⁵⁷ Полікневич, О.М. Критерії вибору виду експертного оцінювання інноваційного розвитку підприємств/ О.М. Полікневич// Актуальні проблеми економіки. – №3(177). – 2016. – С. 186-190.

²⁵⁸ Шершньова, О.В. Експертне опитування в системі прийняття рішень в галузі регіонального управління туризмом / О.В. Шершньова// Ефективність державного управління: зб. наук. праць. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2008. – Вип. 14-15. – С. 349–356.

²⁵⁹ Карповець, М. Людське буття в культурно-історичному просторі міста/ М. Карповець// Наукові записки Національного університету «Острозька

ставлене як таке, що неможливе без усвідомлення свого місця в світі, а тому експлікація буття в урбаністичному просторі пов'язана із суб'єктивним екзистенціальним переживанням своєї сутності».

Метою фокус-групового дослідження є визначення реального глибинного стану та конкретних перспектив розвитку культурних просторів у Рівному, Дубно, Острозі та Гощі.

Метод – експертні фокус-групи з елементами прямого невиключеного спостереження, адже метою глибинного фокусованого інтерв'ю групи експертів є з'ясувати якомога більше конкретики щодо сучасного стану культурного простору міста та чітких кроків і потенційних проєктів з його розвитку на думку експертів, а також сформувані за методом «снігового клубка» групу експертів для подальшого інтерв'ювання в межах поточного дослідження.

Гіпотези дослідження:

- експерти знають та допомагають у досягненні стратегічних цілей, відображених у стратегічних документах, а також чітко формулюють бачення розвитку культурного простору Вашого міста/ смт;
- експерти є повною мірою залученими у культурне життя свого міста, зокрема, в організації культурних заходів, формуванні ідей розвитку міста/ смт;
- основними проблемами, що заважають розвитку культурного простору міста/ смт експерти «відсутність чітких державних кроків з відродження української культури на місцях», «відсутність стратегії розвитку культурного простору міста/ смт» та «загальне відчуття байдужості до розвитку культурних ініціатив»;
- експерти мають бачення, конкретні ідеї проєктів, пропозиції та рекомендації для розвитку культурного простору свого міста/смт.

Алгоритм побудови вибіркової сукупності: Об'єкт дослідження – думка експертного середовища Рівненської області щодо пер-

академія». Серія «Філософія». – 2010. – Вип. 7. – С. 248-256. – С. 255. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoafs_2010_7_28.

спектив розвитку культурних просторів та потенціал у створенні культурних резиденцій містах (можливості Рівного, Дубна, Острога та Гощі). **Генеральною** сукупністю є експертні середовища міст Рівного, Дубна, Острога та смт Гощі, а **основа вибірки** співпадає з **одинацями відбору**, яка складає – **40 респондентів**, а параметрами відбору є досвід роботи у сфері культури та готовність розвивати своє місто/ смт. **Одиницями спостереження** постали конкретні експерти (**Додаток 4**), що відповідає на запитання інструментарію.

Активна фаза фокус-групових досліджень експертного середовища передбачила проведення 4 фокус груп в містах Рівне, Дубно, Острого та смт Гоща за участі 40 експертів. Фокус-група не повинна була тривати понад 4 год., про що свідчать параметри проведення фокус-груп з експертами, які відображено **таблиці 4.1.1.**

Таблиця 4.1.1.
Параметри проведення фокус-груп з експертами
у Дубні, Рівному, Острозі та Гощі

	Місце проведення	Дата проведення	Тривалість	Кількість учасників
1	Дубно, мала зала засідань Дубенської міської ради	05.08.2019	02:32:58	10 осіб
2	Рівне, мистецька зала Рівненської обласної універсальної наукової бібліотеки	06.08.2019	01:59:34	11 осіб
3	Острого, зала засідань Острозької міської ради	07.08.2019	01:45:40	10 осіб
4	Гоща, Open Hub	08.08.2019	02:14:53	9 осіб

Перелік запитань (інтерв'ю-гайд) для обговорення у експертній фокус-групі (**Додаток 5**) було сформульовано наступним чином:

- Які, на Вашу думку, основні проблеми заважають розвитку культурного простору Вашого міста/ смт? Обґрунтуйте, будь ласка, відповідь.
- Які установи/ організації/ заклади Ви вважаєте «культурними лідерами» або «драйверами змін» у Вашому місті/ смт? Чому?

- Кого з персоналій Ви вважаєте «культурними лідерами» у Вашому місті/ смт? Чому?
- Чи відображено в стратегічних документах Вашого міста/ смт бачення розвитку культурного простору Вашого міста/ смт?
- Які, на Вашу думку, конкретні кроки для розвитку культурного простору Вашого міста/ смт потрібно зробити? Обґрунтуйте, будь ласка, відповідь.
- Які, на Вашу думку, основні загрози (політичні, економічні, технологічні, культурологічні, соціальні, світоглядні тощо) для розвитку культурного простору Вашого міста/ смт? Обґрунтуйте, будь ласка, відповідь.
- Чи перспективним для Вашого міста/ смт є активний розвиток креативних індустрій? (Креативні індустрії – це перелік видів економічної діяльності, що мають потенціал до створення доданої вартості та робочих місць через культурне (мистецьке) та/або креативне вираження, а їх продукти та послуги є наслідком індивідуальної творчості, навичок і таланту.)
- Які, на Вашу думку, потенційні проєкти у сфері культури та мистецтв можна реалізувати як у Вашому місті/ смт, як і в Рівненщині загалом?
- На Вашу думку, чи здатні представники креативних індустрій залучати фінансування та співфінансування під свої проєктні ідеї? Обґрунтуйте, будь ласка, відповідь.

Уточнюючі запитання в чек-листі інтерв'юера «Обґрунтуйте, будь ласка, відповідь», «Які причини того чи іншого процесу чи явища?», «Які можливі наслідки того чи іншого процесу чи явища?», «Чому Ви так вважаєте?».

За результатами обговорень у фокус-групах доцільно стверджувати, що важливим є синкретизувати та міксувати підходи місцевих платформ з розвитку культури, адже розуміння місцевих культурних екосистем є базовим для формулювання чітких завдань та пріоритетів розвитку культурного простору.

Одним з найбільш обговорюваних у експертних фокус-групах питань постало «Які, на Вашу думку, основні проблеми заважають

розвитку культурного простору Вашого міста/ смт? Обґрунтуйте, будь ласка, відповідь». Узагальнені відповіді учасників фокус-груп доцільно подати згруповано замістами/смт.

Так, проблемами визначено (за ступенем впливу від найбільшого до найменшого):

для Дубна:

- недостатнє державне фінансування культурних проєктів та ініціатив;
- відсутність достатньої кількості культурних лідерів, які беруть на себе відповідальність за реалізацію культурних ініціатив;
- втрата пам'яток, в тому числі археологічних, через недостатню кількість заходів з їх охорони, реставрації та музеєфікації;
- байдужість та пасивність місцевого населення до культурних ініціатив та розвитку свого міста;
- відсутність комунікації та порозуміння, а також достатньої промоції міста та заходів;
- відсутність повноцінного кінотеатру, театру у місті;
- недостатнє осучаснення культурних заходів;

для Рівного:

- недостатня фінансова підтримка, а також мала кількість меценатів, які готові підтримувати сферу культури та креативні індустрії;
- не розвинена базова інфраструктура, зокрема, відсутній виставковий чи коворкінговий центр, який би зібрав людей, які хочуть щось зробити у сфері культури, туризму, креативних індустрій;
- система управління культурою є застарілою та не відповідає сучасним тенденціям, особливо, в контексті формування нової культурної парадигми під впливом обставин, що змінюються;
- складна ситуація з культурними пам'ятками, адже руйнується міська архітектура, яка є частиною культурного простору міста;
- відсутність більшої консолідації творчих людей та комунікації між митцями, бізнесом та місцевою владою, адже часто є

робота на людей ентузіазмі, а також існують цілі групи ініціативних людей, які працюють всупереч обставинам;

- недостатня кількість воркшопів та заходів для активізації прошарку креативних людей міста;
- відсутність нових креативних місць – галерей, музеїв, коворкінгів, культурних платформ для міксу ідей;
- відсутність культурних об'єктів для людей з інвалідністю з різними нозологіями;
- стереотипність сприйняття культурного середовища як консервативного, а також цитуючи експертів: *«культура не є брендом держави»*;
- ізольованість міста та його провінційність, адже зі слів експертів: *«перервана традиція культурного середовища Рівного»*;

для Острога:

- недостатня фінансова підтримка сфери культури міста;
- недостатнє матеріально-технічне забезпечення, зокрема, відсутність спеціально облаштованих та оснащених приміщень для розвитку культурних ініціатив;
- відсутність достатньої туристичної інфраструктури (дороги, готелі);
- недостатня комунікація між установами міста, а також відсутність рушійної сили для розвитку міста, адже населення Острога за словами експертів є інертним та пасивним;
- недостатня активність у підготовці проєктів на громадський бюджет міста;
- недостатня внутрішня культура людей, включаючи виховання та самовиховання;
- неправильне паркування машин біля історико-культурних об'єктів;

для Гощі:

- обмежене фінансування проєктів розвитку та культурних ініціатив;
- недостатній благоустрій селища, адже через «теорію розбитих вікон» дрібниці можуть призводити до важких наслідків;

- існує потреба в осучасненні підходів до історико-культурних середовищ;
- відсутність креативних ідей з розвитку селища;
- несприйняття людьми культурного простору селища.

З огляду на такі результати слід зазначити, що *гіпотеза дослідження про те, що основними проблемами, що заважають розвитку культурного простору міста/ смт експерти «відсутність чітких державних кроків з відродження української культури на місцях», «відсутність стратегії розвитку культурного простору міста/ смт» та «загальне відчуття байдужості до розвитку культурних ініціатив», спростувалась.*

Відповіді експертів на запитання «Які установи/ організації/ заклади Ви вважаєте «культурними лідерами» або «драйверами змін» у Вашому місті/ смт? Чому?» узагальнено за виборами учасників фокус-груп:

- **для Дубна:** Дубенська міська рада, Державний історико-культурний заповідник м. Дубно як єдиний культурний центр, Дубенський археологічний осередок;
- **для Рівного:** Рівненський обласних краєзнавчий музей, Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека («місце, де збираються всі»), спілки фотографів, бібліотекарів, художників, письменників, ГО «Платформа взаємодій «Простір»», ГО «Джаз-клуб» та інші організації, які працюють з грантовим фінансуванням для реалізації культурних ініціатив;
- **для Острога:** Острозька міська рада, ГО «Братство студентів Національного університету «Острозька академія», Музей Острозької академії, Державний історико-культурний заповідник м. Острога, Туристично-інформаційний центр міста Острога, Школа мистецтв, Національний університет «Острозька академія»;
- **для Гощі:** Гощанська селищна рада, Гощанська районна гімназія, школа, бібліотеки, церковні громади селища.

Продовжуючи визначення «культурних лідерів» – осіб у місті/ смт, в тому числі задля формування переліку експертів культурно-

го середовища Рівненщини, учасники експертних фокус-груп зазначили:

- **для Дубна:** Андрій Бардецький, Надія Каленик, Леонід Кітчатий, Людмила Кобач, Влад Крижанівський, Олександра Парадуда, Валерій Потапчук, Любов Пшенична, Микола Пшеничний, Юрій Пшеничний, Богдан Чепелєв;
- **для Рівного:** Павло Бенедюк, Вікторія Власюк, Тетяна Войтович, Сергій Гемберг, Галина Данильчук, Павло Демидюк, Олена Дудчук, Надія Косміаді, Тетяна Лукашевич, Віктор Луць, Олена Медведєва, Ольга Михайлишин, Аліна Оборська, Олексій Огонь, Олексій Пастушенко, Петро Поліщук, Олександра Промська, Ірина Рачковська-Баковецька, Любов Романюк, Наталія Сміховська, Галина Споденюк, Алла Українець, Олександр Харват, Галина Швидків, Олена Шульга, Валентина Ярошук;
- **для Острога:** Григорій Аршинов, Наталія Балаушко, Микола Бендюк, Андрій Брижук, Олеся Гошук, Анастасія Драчук, Ольга Лозюк, Микола Манько, Ігор Пасічник, Світлана Позіховська, Анастасія Хеленюк;
- **для Гощі:** Валерій Бейлах, Анна Вітрук, Василь Власюк, Оксана Денисюк, Анатолій Івасюк, Наталя Ковальчук, Володимир Коташевський, Спиридон Кравчук, Юрій Кузьмін, Неля Лапман, Марта Панчук, Ірина Самчук, Андрій Сінкевич, Леонід Сітовський, Валерій Скоцик, Олександра Сobotнюк, Олександр Соцький, Олександр Форманчук, Тамара Хомянська, Ніна Шишко.

З огляду на хід обговорення та перелік осіб, яких віднесли експерти до «культурних літерів», *гіпотеза дослідження «експерти є повною мірою залученими у культурне життя свого міста, зокрема, в організації культурних заходів, формуванні ідей розвитку міста/ смт» підтвердилась.*

Щодо відповідей експертів в межах обговорення фокус-групи на запитання «Чи відображено в стратегічних документах Вашого міста/ смт бачення розвитку культурного простору Вашого міста/ смт?» експерти зазначили, знають про наявність таких докумен-

тів у; **Дубні**: Стратегія сталого розвитку міста Дубна до 2022 року, Програма соціально-економічного розвитку міста, Програма розвитку культури до 2020, Програма розвитку туризму міста Дубна на 2016-2020 роки; **Рівному**: обласна та міська програми розвитку культури; **Острозі**: Стратегія розвитку міста Острога до 2028 року та програми розвитку культури та Програма розвитку туризму в місті; **Гощі**: Стратегія розвитку Гощі перебуває в процесі розробки, що зумовлено процесами децентралізації, що наразі тривають (особливості формування об'єднаних територіальних громад). Це засвідчило, що *гіпотеза дослідження «експерти знають та допомагають у досягненні стратегічних цілей, відображених у стратегічних документах, а також чітко формулюють бачення розвитку культурного простору Вашого міста/снт» частково підтвердилась*, адже експерти визначили, що відповідальність за виконання стратегічних документів несуть цитуючи експертів: *«службовці, а не митці»*.

Конкретними кроками для розвитку культурного простору є:

- **для Дубна**: підпорядкувати Держаний історико-культурний заповідник м. Дубна Дубенській міській раді, а не Рівненській обласній раді; залучати бібліотеки як організатори екскурсій, в тому числі пішохідних містом; здійснити відродження Островку з каруселями та зоною відпочинку; давати людям, які хочуть щось робити, можливість її реалізувати; відкрити Туристичний інформаційний центр міста Дубно; стимулювати дослідження культурних запитів громадян у місті; проводити концерти, свята, заходи, фестивалі («Котилася торба», обласний фестиваль, який проводиться кожні два роки, Рок-фестиваль «Тарас Бульба», Оперний фестиваль, симфонічний «Тарас Бульба» як родзинка міста, гастрономічний фестиваль інші), творчі батли, нічні квести; посилити комунікації в межах культурного простору міста між установами, організаціями та митцями; створити Координаційний культурний центр, який розширюватиме культурний простір міста; відкрити літній та зимовий майданчики – локації, до

яких повинні звикнути люди, на яких постійно проводити заходи; розвивати готельну мережу у місті;

- **для Рівного:** бути свідомими того, чим ми займаємося; визначити державним пріоритетом культуру та по всіх рівнях управління, адже важливо правильно планувати розвиток; створити культурну резиденцію як об'єднаний фактор для культурного середовища громади міста; відкрити Молодіжний центр (коворкінг, готель та інша інфраструктура) як унікальну принаду для містян та гостей міста, Музей мистецтв (у колишньому банку) та Музей міста Рівного; проводити огляд-конкурс архітектурних проєктів (проєкт забудови центральної частини міста); створити Платформу взаємодопомоги творчої молоді, надавати більше стипендій для митців та давати можливості творчих відряджень; розвивати Студію анімації та мультиплікації (анімація зі стоп-моушн); організувати Художній музей як культурну Мекку міста; створити Художню раду міста, яка б була дорадчим органом та поширювала розвиткові ідеї у сфері мистецтва;
- **для Острога:** побудувати басейн у місті, розвивати партнерства для реалізації ідей, описаних у стратегіях та програмах, для написання проєктних заявок для отримання коштів, залучати село Межиріч до заходів громади Острога, розвивати інфраструктуру (кафе та ресторани, мережа хостелів, побудова готелів), розробляти туристичні маршрути, проводити нічні екскурсії; відреставрувати площу Івана Федорова та сходи біля замку;
- **для Гощі:** відкрити відкриту літню сцену у селищі, залучати більше волонтерів для роботи з молоддю та культурними ідеями, посилювати інформаційний простір селища через поширення інформації про події та заходи, проводити події, до прикладу, Фестиваль «Добре поруч», а також осучаснити підходи до історико-культурного простору Гощі.

Це свідчить, що *гіпотеза дослідження про те, що експерти мають бачення, конкретні ідеї проєктів, пропозиції та рекомендації*

дації для розвитку культурного простору свого міста/снт, підтвердилась.

Основними загрозами для розвитку культурного простору експерти визначили (інформацію по чотирьох фокус-групах узагальнено та систематизовано відповідно до підходу PEST-аналізу:

- **Політичні:** зміна влади та не до кінця зрозумілий новий підхід до культурної політики країни та регіональної культурної політики; відсутність єдиних правил гри на національному рівні щодо правил забудови та дотримання цих правил на рівні міста, імплементації міжнародного досвіду, який не буде дієвим на рівні міста, а також військові дії на Сході України;
- **Економічні:** відсутність достатнього фінансування; неякісні культурні продукти; недостатньо кадрів та їх скорочення; різке зубожіння населення;
- **Технологічні:** землетруси та стихії; наближеність до двох атомних електростанцій (Рівненської та Хмельницької); надмірні кількості сміття; недостатня кількість екологічних ініціатив та руйнація історичних об'єктів;
- **Соціальні:** байдужість та безвідповідальність населення; відсутність взаєморозуміння та комунікації; відсутність знань громади про своє місто; відсутність людей, яким потрібна культура; відсутність менеджерів культури ,які знають запити потенційних користувачів культурного продукту; відсутність можливості самоаналізу в межах міста; відтік креативних людей з міст; духовна та виховна складова, на які не впливають економічні загрози, цитуючи експертів: *«загроза в людях: активні повинні змінювати пасивних»*; неготовність громади сприймати культурний продукт та недостатнє культурне виховання; непрофесіоналізм кадрів; низький рівень розвитку суспільства та стереотипність мислення, цитуючи експертів: *«суспільство потрійної моралі»*.

У відповідь на запитання про те, чи перспективним для Вашого міста/ снт є активний розвиток креативних індустрій, у межах фокус-груп було сформульовано такі бачення для: **Дубна:** так, через

художні виставки, галереї, роботу бібліотек; **Рівного:** глобально місто не готове для розвитку креативних індустрій, але це перспективно, майбутнє Рівного за креативними індустріями, хоча місто не є туристичним, але є IT-клатер, який розвивається і сприяє культурним проектам; **Острога:** так, можливості розвитку є, але потрібно додатково досліджувати проблематику, особливо з залученням бібліотек; **Гоцці:** так, через фестивалі та організацію раціонального туризму.

Потенційними проектами у сфері культури та мистецтв, які можна реалізувати як у місті/ смт, як і в Рівненщині загалом, учасники фокус-груп визначили для:

- **Дубна:** встановлення дерев'яних скульптур (Микола Бондарчук), проведення благодійних балів, стимуляція книговидання та радіо-роботи, встановлення Пантеону пам'яті або Пантеону примирення, стимулювати виготовлення кованих прикрас, проведення регіональних фестивалів (борщу, вареників та подібних), відкриття хостелів, кемпінгів, а також відведення місця під наметові містечка, реалізація комплексної інформаційної підтримки культурних та креативних ініціатив;
- **Рівного:** відкриття постійних кімнат-експозицій, музеїв, які змінили менталітет людей, проведення Кінофестивалю «Місто мрії» (Булига Віктор), реалізація проектів у стилі ретро, а також виставок про те, як ми боролись за культуру, збереження цінностей у місцевих експертів та залучення молоді до реалізації проектів, проведення екскурсій вулицями міста, які організовує Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека;
- **Острога:** продовжувати працювати над Віртуальним музеєм князів Острозьких; здійснити реконструкцію Луцької вежі; продовжувати проводити виставки у Мистецькій галереї Острозької академії; проводити фестивалі «Острог-Ренесанс», «Від Барокко до Року», конкурси скрипалів, покази арт-хаузного кіно у Культурному барбакані; проводити археологічні розкопки у на території історичного поселення

Острога; відкрити Музей археології та Художній музеї; розробити маршрут «князів Острозьких»;

- **Гощі:** провести дослідження «Гоща в пошуках ідентифікації»; проводити фестивалі є ідентифікатором того, що є цікавим для туриста, адже часто туристи – люди, що втомились від шумного міста; розвивати гастрономічний туризм, медові питання, бортництво, ковальство; проводити фестиваль «Добре поруч», «Погорина»; відновити Садибу Ленкевичів (Валевських).

В межах роботи чотирьох фокус-груп експерти зазначили, представники креативних індустрій частково можуть залучати фінансування та співфінансування під свої проєктні ідеї, адже для цього потрібні комплексні навчання, тренінги, навчальні візити. В містах є незначна кількість проєктних менеджерів, які здатні створювати якісні пропозиції культурних проєктів та мистецьких ідей. Зі слів експертів: *«творча людина – не дорівнює культурному менеджеру».*

Отже, результати проведення фокус-груп засвідчили, що підібрані експерти постали джерелом якісної інформації про сучасний стан та конкретні проєкти у містах, які вони представляють. Також було сформовано пул експертів, які постануть одиницями спостереження в межах експертних інтерв'ювань в Рівному, Острозі, Дубні та Гощі.

4.2. Методологія та результати експертних інтерв'ювань експертів у Рівному, Дубні, Острозі та Гощі

В умовах трансформації культурної парадигми під впливом різних факторів важливо їх розуміти та визначати проблеми та перспективи розвитку культурних просторів, в тому числі з урахуванням думок експертного середовища, а також Л. Коган²⁶⁰ стверджує:

²⁶⁰ Коган, Л.Б. Лечение городом/ Л. Б. Коган// Городское управление. – 2003. – № 6. – С. 2-9. – Режим доступа: <http://emsu.ru/extra/htm4s/um/2003/6/pp-1.htm>.

«занурення у міські проблеми, «лікування» містом» для нас починається з усвідомлення того, що ж взагалі значить простір, в якому ми існуємо». Саме тому визначення сучасного глибинного стану та конкретних перспективи розвитку культурних просторів у Рівному, Дубно, Острозі та Гощі, а також потенційних можливостей створення культурної резиденції на Рівненщині є **актуальним**.

Мета дослідження – визначити реальний глибинний стан та конкретні перспективи розвитку культурних просторів у Рівному, Дубно, Острозі та Гощі, а **завданнями** поставили:

- моніторинг інформаційних ресурсів та матеріалів для формування інструментарію дослідження;
- відбір експертів методом «снігового клубка»;
- неструктуроване інтерв'ювання експертів з використанням засобів фото-, аудіо- та відео-фіксації);
- обробка первинних документів (відео- та фото-записів інтерв'ювання);
- формалізація зібраних даних та формування висновків, пропозицій та рекомендацій.

Територіальні межі дослідження – міста Рівне, Дубно, Острог та смт Гоща Рівненської області, а **хронологічні** – серпень 2019 року. **Метод дослідження** – експертне інтерв'ювання з аудіо- та відео-фіксацією ходу інтерв'ювання.

Метод відбору експертів – метод «снігового клубка» за результатами опитування «Сучасний стан та перспективи розвитку культурних просторів у Рівному, Дубні, Острозі та Гощі» та експертних фокус-груп. **Критеріями відбору експертів** поставили:

- проживання в межах територіальних меж дослідження;
- дотичність або робота у сфері культури, туризму та креативних індустрій;
- визнання за результатами опитування та експертних фокус-груп в межах поточного дослідження.

Гіпотези дослідження:

- експерти мають середній рівень задоволення (4-6 за 10-ти бальною шкалою) сучасним станом культурного простору свого міста/ смт;

- експерти є цілком залученими у культурне життя свого міста, зокрема, в організації культурних заходів, формуванні ідей розвитку міста/ смт;
- основними проблемами, що заважають розвитку культурного простору міста/ смт експерти «відсутність чітких державних кроків з відродження української культури на місцях», «відсутність стратегії розвитку культурного простору міста/ смт» та «загальне відчуття байдужості до розвитку культурних ініціатив»;
- експерти мають бачення, конкретні ідеї проєктів, пропозиції та рекомендації для розвитку культурного простору свого міста/смт;
- експерти обізнані поняттям «культурна резиденція» та вільно дають визначення та потенційне спрямування роботи резиденції для свого міста/смт.

Алгоритмом побудови вибіркової сукупності передбачено перехід від генеральної сукупності до одиниць спостереження. **Генеральна сукупність** – експертне середовища міст Рівного, Дубна, Острога та смт Гоща. **Основа вибірки** – експертне середовище у містах Рівне, Дубно, Острог та смт Гоща з параметрами відбору – відсоткове співвідношення загальної кількості респондентів до територіальної одиниці. Основа вибірки співпадає з **одиницями відбору** – 32 респондентів, параметрами відбору є досвід роботи у сфері культури, туризму, креативних індустрій, а також готовність розвивати своє місто/ смт. **Одиницями спостереження** є конкретні експерти (**Додаток 6**), що відповідають на запитання інструментарію дослідження (**Додаток 7**).

Параметри проведення експертних інтерв'ювань у Рівному, Острозі, Дубні та Гощі відображено **таблиці 4.2.1**.

Таблиця 4.2.1.

**Параметри проведення експертних інтерв'ювань
у Рівному, Острозі, Дубні та Гощі**

	Місце проведення	Дата проведення	Тривалість	Кількість учасників
1	Рівне, мистецька зала Рівненської обласної універсальної наукової бібліотеки та інші локації	12.08.2019	індивідуальна	8 осіб
2	Острог, Туристично-інформаційний центр міста Острога	13.08.2019	індивідуальна	8 осіб
3	Дубно, мала зала засідань Дубенської міської ради та інші локації	14.08.2019	індивідуальна	8 осіб
4	Гоща, Open Hub	15.08.2019	індивідуальна	8 осіб

В межах аналізу бланків інтерв'ю, аудіо- та відео-фіксації ходу інтерв'ю **причинами участі** у дослідженні респонденти вказали:

- зацікавленість у сфері культури, адже вона недостатньо перебуває у полі зору органів місцевого самоврядування та органів державної влади;
- запрошення організаторів опитування або колег;
- бажання поділитись досвідом та можливість бути корисним у своїх професійних знаннях, життя у місті та багаторічна діяльність у сфері культури;
- зацікавленість у мистецтві та наявність досвіду у сфері бізнесу, який допоможе дати комплексі відповіді на запитання інтерв'ю;
- є стосунок до культури за посадовими обов'язками;
- не можна не долучитись, адже назвали «експертом»;
- зацікавленість в тематиці дослідження;
- не можна ставитись з байдужістю до навколишніх процесів, на них потрібно впливати;
- хвилює стан нинішній стан української культур та мистецтва;
- культурні проекти важливі для міста/ смт;
- Гоща попередньо мала реалізовані проекти, підтримані УКФ, тому цікаво взяти участь у поточному дослідженні;
- культура – «болить».

Участь у дослідженні взяли 59,38% чоловіків та 40,62% – жінок, середній вік експерта складає 42 роки, який наймолодшому учаснику – 23 роки, а найстаршому – 80 років. Професійне спрямування експертів відображено у **Додатку 6**.

Загальною оцінкою експертів стану свого міста/ смт є **6,06**, за територіальними одиницями: Рівне – 5,63; Острог – 6,88; Дубно – 5,63; Гоща – 6,13 (**рисунок 4.2.1**). Варто відмітити, що найвищу оцінку стану свого міста надали експерти Острога, а експерти Рівного та Дубна оцінюють на одному рівні (5,63 бала).

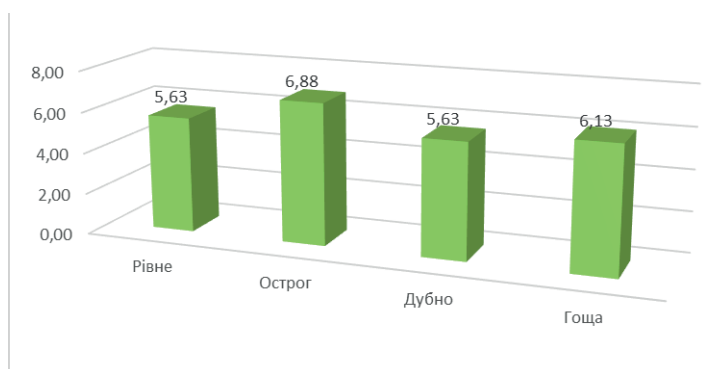

Рис. 4.2.1 Середній бал відповідей експертів на запитання «Оцініть, будь ласка, сучасний стан культурного життя свого міста/ смт (1 – найгірший, 10 – найкращий)», бал

Відтак, гіпотеза дослідження про те, що експерти мають середній рівень задоволення (4-6 за 10-ти бальною шкалою) сучасним станом культурного простору свого міста/ смт, – підтвердилась.

На запитання **«Обґрунтуйте, будь ласка, Вашу оцінку сучасного стану культурного життя свого міста/ смт»** респондентами надавались обґрунтування, які доцільно згрупувати за такими критеріями для кожного з міст/ смт дослідження:

- **для Рівного:**

- відсутність чіткого плану дій для стейкхолдерів культури та культурних індустрій, який би допоміг зорієнтуватись у основних тенденціях та кроках розвитку;

- о відсутність об'єднаного центру для зацікавлених сторін у розвитку культури, туризму та креативних індустрій;
- о швидка «смерть» стартапів у творчих сферах, часто після перших конкретних кроків;
- о недостатня кількість культурних заходів та низька якість окремих культурних заходів;
- о в місті реалізовується багато ідей, однак не настільки багато, як можна собі явити, місто має більший потенціал, ніж реалізовується заходів та проєктів;
- о провінційність міста та його культурного профілю;
- о сезонність культурних заходів;
- о недоступність можливості долучення до культурних заходів певними верствами населення;
- *для Острога:*
 - о недостатня кількість розваг та креативних просторів для молоді та дітей, попри те, що в місті проводиться багато заходів культурно-масового характеру;
 - о у місті зроблено не мало для того, щоб Острог жив активним культурним життям, незважаючи на обмежені ресурси міської громади;
 - о місто має позитивну динаміку протягом останніх років від 2-3 балів до 7, адже зросло зацікавлення спільноти у розвитку культури, туризму, спорту, а також з'явилися волонтери, які зацікавлені у поживленні міста, використовуючи його культурне надбання;
 - о місто – культурне за спадщиною та туризмом, університет дає своє, але загальний культурний рівень населення є типовим для малих міст;
- *для Дубна:*
 - о Фестиваль «Тарас Бульба», святкування Дня міста,
 - о в місті залишилась культура радянського зразка, зав'язана на певній презентації влади, а воно мало б бути зав'язане на просвітленні населення, участі жителів у максимальній кількості сучасних заходів, виставок, перформансів тощо;

- о в місті робиться багато роботи, є потенціал, не все доходить до логічного завершення, але перспективи є;
- о діджей-фестиваль та день музики і танцю;
- для Гощі:
 - о все тільки починає розвивати, багато що потрібно удосконалювати;
 - о тут гарно розвинена гастрокультура та збережені народні традиції;
 - о в селищу пожвавилось культурне життя, адже історією та спадщиною зацікавилась селищна рада;
 - о наявні культурні проекти в стадії реалізації та тих, що чекають на реалізацію;
 - о добре, що в селищі проекти реалізують, якщо відновиться садиба Ленкевичів (Валевських), то бал можна підвищувати;
 - о стан бажає кращого, адже в Гощі багато людей є незадіяними у жодних культурних заходах, які жодним чином не долучаються до цього;
 - о культурно-масові заходи, які відбуваються часто не відповідають потребам сучасної молодшої людини;
 - о культура більше працює на виїзді, а не презентує свої доробки для місцевих людей.

93,75% експертів відзначили варіант «так» та 6,25% – «швидше так, ніж ні», відповідно, представники Гощі, Дубна та Острога впевнені на 100% в потенційних можливостях свого міста/ смт, в Рівному ж 75% експертів відповіли ствердно на запитання «Чи має Ваше місто/ смт потенційні можливості культурного розвитку?» та 25% обрали варіант «швидше так, ніж ні» (**рисунок 4.2.2**). Такі результати підтверджують думку А. Довганя²⁶¹, який зазначає: **«місто є цікавий цивілізаційний феномен як середовище відпо-**

²⁶¹ Довгань, А.О. *Мале місто – культурне середовище історичної спадщини народу/ А.О. Довгань// Історично-культурна спадщина малих міст Західної України як об'єкт наукового аналізу: монографія/ авторський колектив; За наук. ред. д.ф.н. проф. А.О. Довганя. – Тернопіль, 2016. – 247 с. – Режим доступу: <http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/17871/2/1.2.%20Довгань.pdf>.*

відного типу і рівня культури народу, нації, країни, континенту, цілісного земного соціуму».

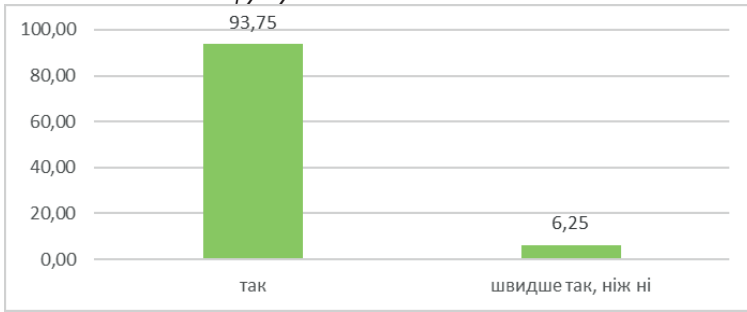

Рис. 4.2.2 Результати відповідей експертів на запитання «Чи має Ваше місто/ смт потенційні можливості культурного розвитку?»

Рівень залучення експертів до організації культурних подій у своєму місті/ смт відображено на **рисунок 4.2.3**, згідно якого 87,50% експертів є залученими до організації культурних подій у своєму місті/ смт, та лише 12,50% є залученими часткового (представники креативних індустрій, в тому числі особи, які належать до бізнес-середовища).

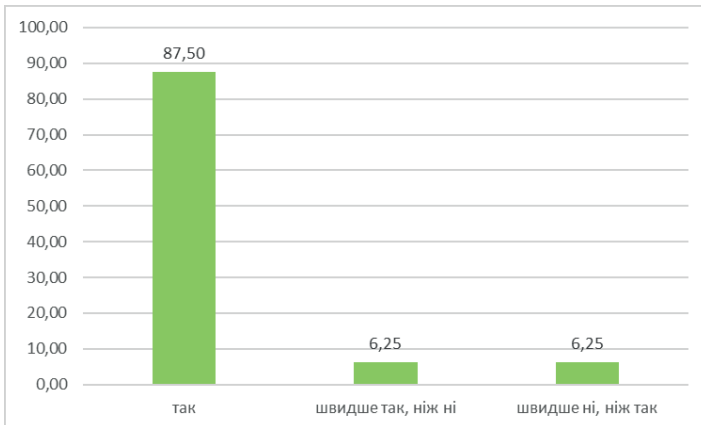

Рис. 4.2.3 Результати відповідей експертів на запитання «Чи долучаєтесь Ви до організації культурних подій у своєму місті/ смт?»

Відтак, гіпотеза дослідження «експерти є цілком залученими у культурне життя свого міста, зокрема, в організації культурних заходів, формуванні ідей розвитку міста/ смт» – підтвердилась.

Експерти визначили такі знакові події для своїх міст:

- *для Рівного* – фестиваль «Art Jazz Cooperation», «Музейні гостини», проект «Fashion Time», поява арт-платформи «Антік» (кав'ярня та картинна галерея для творчих заходів тощо), Фестиваль «Древлянські джерела», резонансні заходи, «Драккар Гугнір», Музей скансен на березі Басівкутського озера, відкриття Музею Косміаді, фестивалі, спрямовані на розвиток туризму, локальні концерти, зокрема, на Лебединці, відкриття Туристичного інформаційного центру міста Рівного, читання з письменниками, створення Платформи взаємодій «Простір», Фестивалі «Погорина», «Лірницька Покрова», «Рівне. Літо. Музика», музичні свята, виставки, пленер різьбярів біля Палацу культури «Хімік»;
- *для Острога* – Фестиваль «Острог – Ренесанс», Святування Святого Миколая та Івана Купала, аукціони картин в художній школі, Конференція «Острог на порозі 900-річчя», створення Арт-кластеру та Конкурс скрипалів в Національному університеті «Острозька академія», акції «Ніч у Музеї», гітаріада в Музеї книги;
- *для Дубна* – Фестиваль «Тарас Бульба», заходи «під відкритим небом», виставки та нічні екскурсії у Дубенському замку, археологічні експедиції та розвідки на території Дубна, зокрема, на острові Дубівець, Фестиваль духовної музики, День міста, Фестиваль автентичного мистецтва «Котилася торба», літературні світлиці з виставками у Дубенському замку, презентація творчості видатного музейника Бориса Возницького;
- *для Гощі* – «Драккар Гугнір», перенесення святкування Дня селища з нової площі на історичний центр, що сприяло більшому потоку мешканців через парк Ленкевичів (Валевських) та більшого зацікавлення тим, що в ньому відбувається, Фес-

тиваль на Івана Купала, Гоща-Фест, інсталяції у Парку Ленкевичів (Валевських), конференція «Гоща та її округа в історії і культурі Волині» (лютий 2019 року), внесення в Google-maps об'єктів селища, початок розкопок городища, які можуть дати подальшого поштовху розвитку Гощі, проєкти, реалізовані за фінансування УКФ, відкриття картинної галереї, Фестиваль добрих справ, історичні реконструкції, гендерний проєкт «Жінка в кадрі: історія успіху», поява Арт-студії Анни Вітрук «Позитив», спортивний захід «Битва на Горині», Фестиваль «Красносільські вітряки».

На запитання «Які, на Вашу думку, основні проблеми заважають розвитку культурного простору Вашого міста/ смт? (оберіть, будь ласка, до 5 варіантів відповідей)» власний варіант обрали 5 осіб, а візуалізація узагальнених результатів представлена на **рисунку 4.2.4**, жоден з експертів не обрав варіант «закриття музеїв, мистецьких центрів, книгарень та театрів тощо», що свідчить про сприятливу ситуацію на Рівненщині у сфері культури та креативних індустрій. Разом з тим, незначну кількість виборів експертів – 9,38% отримав варіант «відсутність зацікавлення у розвитку культурного простору міста органом місцевого самоврядування» та 6,25% варіант «спекуляція питаннями мови, історії та релігії».

Градація відповідей експертів «Які, на Вашу думку, основні проблеми заважають розвитку культурного простору Вашого міста/ смт? (оберіть, будь ласка, до 5 варіантів відповідей)» за відсотком виборів:

- o 71,88% – недостатнє фінансування культурних ініціатив;
- o 43,75% – недостатній рівень охорони пам'яток культури;
- o по 40,63% отримали варіанти відповідей «низький рівень державного фінансування», «низький рівень культури та духовності суспільства», а також «відсутність чітких державних кроків з відродження української культури на місцях»;
- o 34,38% – загальне відчуття байдужості до розвитку культурних ініціатив;

- о 31,25% – відсутність стратегії розвитку культурного простору міста/ смт;
- о 28,13% – занепад вітчизняного кінематографу, книгодрукування, мистецтва.
- о 21,88% – відсутність культурних резиденцій у місті/ смт.

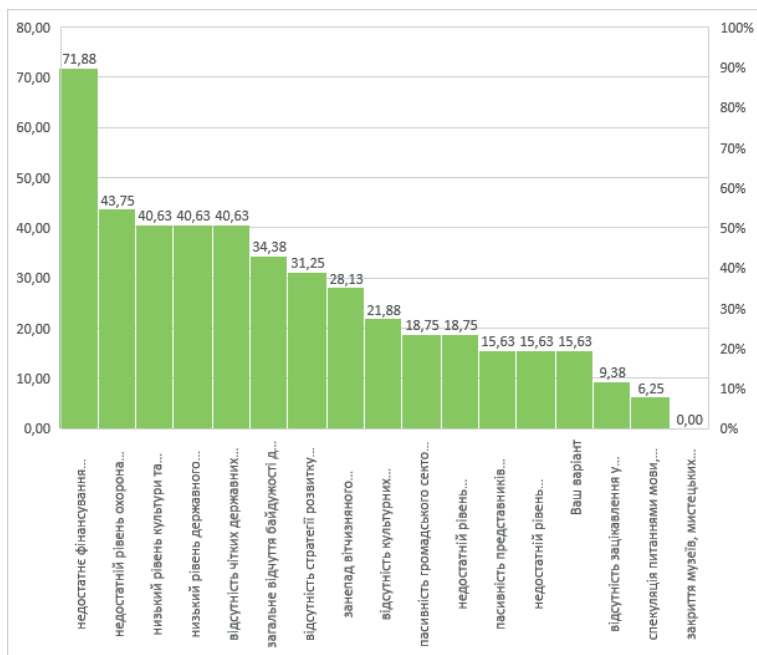

Рис. 4.2.4 Результати відповідей експертів на запитання «Які, на Вашу думку, основні проблеми заважають розвитку культурного простору Вашого міста/ смт? (оберіть, будь ласка, до 5 варіантів відповідей)», % виборів респондентів

Варіанти «пасивність громадського сектору у розвитку культурного простору міста/ смт» та «недостатній рівень популяризації культурного життя» обрали по 18,75% експертів, що корелюється з подальшими результатами аналізу відповідей експертів, а також даними дослідження, поданими у підрозділі 3.2. пропонуваного дослідження. По 15,63% отримали варіанти «пасивність

представників культури», «недостатній рівень популяризації історичних пам'яток», а також власний варіант експерта («корупція», «необхідна модифікація інфраструктури міста і закладів культури», «недостатня співпраця між основними культурними центрами (установами) міста», «різниця поколінь у професійних культурних сферах», «відсутність інфраструктури дуже гальмує розвиток»). Це свідчить, що *гіпотеза дослідження про те, що основними проблемами, що заважають розвитку культурного простору міста/ смт експерти «відсутність чітких державних кроків з відродження української культури на місцях», «відсутність стратегії розвитку культурного простору міста/ смт» та «загальне відчуття байдужості до розвитку культурних ініціатив», – частково підтвердилась.*

За результатами експертного інтерв'ювання найактивнішими мистецькими організаціями, креативними групами чи організаційними комітетами подій та фестивалів є для:

- *Рівного* – ГО «Купа пригод», Агенція «Art Models», Молодіжний рух «Яскраво», Організаційний комітет джазового фестивалю «Art Jazz Cooperation», Туристичний інформаційний центр міста Рівне, мистецька галерея «ЄвроАрт», Фотостудія Сергія Бусленка, InfoHub, Етнокультурний центр «Веснянка» при Палаці дітей та молоді, Національна спілка художників, фотостудії, ковальський цех, мистецьке об'єднання «Едельвейс», молодіжні театри;
- *Острога* – громадські організації у місті є зареєстрованими, але не є активнодіючими, художні колективи – зразкова дитяча капела бандуристів, зразковий дитячий ансамбль народної піні «Співаночки», народний аматорський театр, Квартет людей «Вечірня школа», Острозька наукове товариство «Спадщина», Братство імені князів Острозьких, ;
- *Дубна* – Спілка письменників України, ГО «Союз Українок міста Дубна», організаційний комітет Фестивалю «Тарас Бульба», потенційна до реєстрації ГО «Фенікс-Дубно»;
- *Гоці* – Арт-студія Анни Вітрук «Позитив», гурт «Терен» Гоцанського районного будинку культури, хор «Чорнобрив-

ці», кіностудія «Азалія», етно-гурт «Погорина», літературне об'єднання «Веселка», спілка письменників.

Візуалізація відповідей експертів на запитання «Чи є у Вашому місті/ смт «культурні лідери?»» відображена на **рисунку 4.2.5**. 78,13% експертів зазначили, що їх місто/ смт має «культурних лідерів», варіант «швидше так, ніж ні» обрали 15,63%, а варіанти «швидше ні, ніж так» та «ні» – по 3,13% відповідей респондентів.

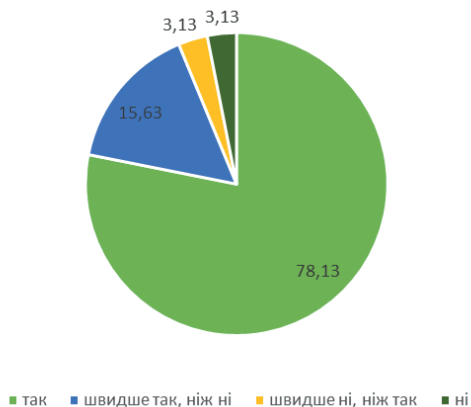

Рис. 4.2.5 Результати відповідей експертів на запитання «Чи є у Вашому місті/ смт «культурні лідери?»»

«Культурними лідерами» або «драйверами змін» (установи/ організації/ заклади) в містах експерти назвали:

- для Рівного – Рівненський обласний краєзнавчий музей, Галерея європейського живопису «Євро-Арт», Рівненський академічний український музично-драматичний театр, ГО «Платформа взаємодій «Простір»», ГО «Купа пригод», Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека, Управління культури і туризму Рівненської міської ради, Рівненський міський палац дітей та молоді, Рівненський міський будинок культури, Палац культури «Хімік», Рівненський міський будинок культури «Текстильник», Зала камерної та органної музики Рівненської обласної філармонії;

- *для Острога* – Острозька дитяча школа мистецтв, Музей історії Острозької академії, Туристично-інформаційний центр міста Острога; Національний університет «Острозька академія», Музей книги та книгодрукування, Відділ культури і туризму Острозької міської ради, Державний історико-культурний заповідник міста Острога, бібліотеки міста;
- *для Дубна* – організаційний комітет Рок-фестивалю «Тарас Бульба», ГО «Мото Дубно», Державний історико-культурний заповідник м. Дубно, Школа мистецтв Дубенської міської ради, Відділ культури і туризму Дубенської міської ради, редакції газет, зокрема, «Дзеркало тижня», Будинок дітей та молоді Дубенської міської ради, Будинок культури Дубенської міської ради, Дубенський археологічний осередок, Дубенський коледж культури і мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету, Дубенська міська рада, ГО «Союз Українок», організатори неформального Фестивалю акустичної музики;
- *для Гошці* – Гошанська селищна рада, де з'явився Відділ стратегічного розвитку селища, Гошанське районне об'єднання культури і дозвілля, де створено всі умови для занять колективів, серед яких є Народні, Гошанська районна школа мистецтв, Гошанська районна бібліотека, Гошанська районна гімназія, Гошанська Дитячо-юнацька спортивна школа, Гошанський районний центр дітей, юнацтва та молоді.

«Культурними лідерами» експерти назвали:

- *для Рівного* – Юрій Ойцюсь, Ольга Постнікова, Андрій Ляшук, Сергій Гемберг, Оріся Рябунець, Тетяна Кравчук, Оксана Ігас, Тарас Максименко, Сергій Бусленко, DJ Micik Gonibez (Михайло Юрчук), Віктор Ковальчук, Олександр Харват, Тамара Данильчук, Олександр та Віктор Булиги, Раїса Цакун, Микола Бендюк, Олена Шульга, Павло Бенедюк, Макс Кідрук;
- *для Острога* – Наталія Балаушко, Анастасія Хеленюк, Микола Бендюк, Андрій Брижук, Ольга Лозюк, Інна Хмарук, Анастасія Хеленюк, Анастасія Драчук, Олеся Гошук, Ігор Пасічник,

Григорій Аршинов, Світлана Позіховська, Оксана Ситницька, Микола Манько;

- для Дубна – Микола Арсенюк, Леонід Кітчатиий, Сергій Яковчук, Микола Бондарчук, Віктор Омелянчук, Микола Пшеничний, Любов Пшенична, Тетяна Єфімчук, Марина Горук, Віталій Ткач, Юрій Пшеничний, Василь Антонюк, Микола Оттов, Богдан Тимчак, Микола Бондарчук;
- для Гощі – Анна Вітрук, Валерій Скоцик, Володимир Коташевський, Алла Машлай, Юрій Калюх, Микола Панчук, Анатолій Івасюк, Ірина Демчук, Олександр Фурманчук, Богдан Романович, Наталія Калька.

Важливо відзначити, що експерти назвали «культурними лідерами» осіб, які також брали участь у експертному інтерв'юванні або фокус-групах в межах пропонованого дослідження.

Візуалізація відповідей експертів на запитання «В яких, на Вашу думку, із запропонованих напрямків Ваше місто/ смт має найбільші можливості розвитку (*оберіть, будь ласка, до 3 варіантів відповідей*)?» відображена на **рисунок 4.2.6**. Градація найбільших можливостей розвитку в містах/ смт Рівненщини:

- 75,00% – креативні індустрії (фестивалі та заходи, культурні та креативні простори, креативне підприємництво, інновації);
- 65,63% – культурна спадщина (бібліотеки, музейна справа, архіви, ремесла, матеріальна та нематеріальна культурна спадщина);
- 59,38% – візуальне мистецтво (живопис, графіка, мозаїка, естамп, інсталяція, плакат, літографія, муралізм, стрит-арт, ленд-арт, скульптура, фотографія, паблік-арт);
- 31,25% – дизайн (інтер'єрів, прикладний, графічний, ландшафтний, саунд-дизайн, мода, архітектура);
- 21,88% – література та видавнича справа (книги, періодика, журнали, друковані ЗМІ, літературні фестивалі);
- 15,63% – сценічне та перформативне мистецтво (театр, балет, танець, цирк, карнавал, музичні вистави (мюзикл, опера), перформанс, геппенінг);

- 12,50% – аудіальне мистецтво (жива/відтворена музика, саунд-арт, радіо);
- 9,38% – аудіовізуальне мистецтво (кіно, телебачення, реклама, відео-арт, диджитал-арт, нові медіа, відеоігри, віджеїнг);
- 3,13% – власний варіант експерта – «розвиток туризму на прилеглих до Рівного територіях».

Відтак, найперспективнішими для Рівненщини на думку експертів є креативні індустрії, культурна спадщина та візуальне мистецтво.

Рис. 4.2.6 Результати відповідей експертів на запитання «В яких, на Вашу думку, із запропонованих напрямків Ваше місто/сміт має найбільші можливості розвитку (оберіть, будь ласка, до 3 варіантів відповідей)?»

На **рисунку 4.2.7** відображено розподіл відповідей респондентів на запитання «Чи доцільно створити в місті/сміт майданчик для комунікації представників креативних індустрій?». В контексті дослідження доцільно процитувати Г. Фесенко²⁶², яка відзна-

²⁶² Фесенко, Г. Філософія просторового розвитку місту контексті комунікативних теорій / Г. Фесенко // Вісник Львівського університету. Серія філо-

чає: «Філософсько-комунікаційна опція **міського простору** як інтерсуб'єктного дозволяє виявити сутнісні взаємозв'язки між характером облаштування публічних просторів і рівнем діалогічно-консенсусних комунікацій містян. Учасники комунікації, витворюючи у процесі свого спілкування різноманітні типи інтерактивності, водночас продукують нові просторові форми».

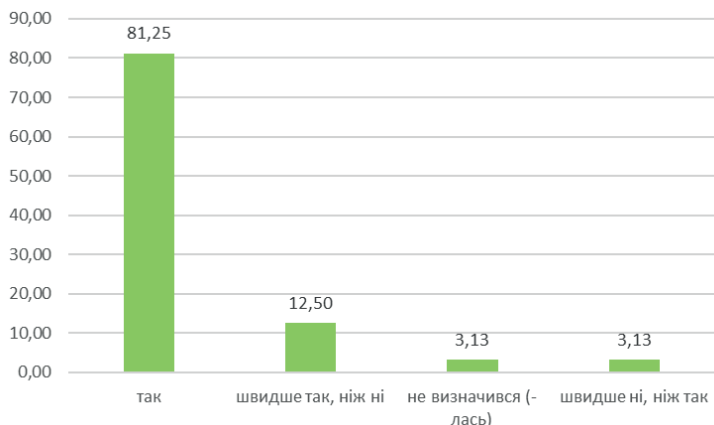

Рис. 4.2.7 Результати відповідей експертів на запитання «Чи доцільно створити в місті/ смт майданчик для комунікації представників креативних індустрій?»

В цьому контексті доцільно процитувати М. Карповця²⁶³, який пише: «**простір в місті** – це те середовище, в якому замкнено транслюються смисли, випродуковані людиною в конкретній точці хронотопу». Адже доцільність створення в місті/ смт майданчика для комунікації представників креативних індустрій експерти прокоментували, їх відповіді доцільно згрупувати за містами/ смт:

софсько-політологічні студії. – 2017. – Вип. 10. – С. 76-84. – С. 70. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlu_fps_2017_10_13.

²⁶³ Карповець, М. Місто в просторі і простір в місті/ М. Карповець// Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Культурологія». – 2008. – Вип. 3. – С. 62-66. – С. 64. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoakl_2008_3_10.

- *для Рівного:*
 - о як точка збору/ акумуляції енергії, ідей, творчих людей, які займатимуться розвитком міста, для більшого результату для міста з потенційним «культурним відродженням»;
 - о як центр обміну досвідом – комунікаційний майданчик між людьми, які роблять щось в конкретному напрямку;
 - о як будь-яке місце, де створено умови для розвитку;
- *для Острога:*
 - о як віртуальний майданчик у соціальних медіа;
 - о як майданчик для молодіжної аудиторії міста Острога;
 - о як центр активізації культурного життя, до прикладу, Музей книги Державного історико-культурного заповідника міста Острога;
- *для Дубна:*
 - о як місце, в якому люди мають цікаві ідеї, а під час об'єднання зусиль їх буде легше реалізовувати;
 - о як місце для збору людей – однодумців поза соціальними мережами;
 - о будь-яка робота – краще, ніж нічого;
 - о як локація для збору креативних людей;
 - о як поштовх для генерації та реалізації культурних та туристичних проєктів;
 - о як потенціал креативних людей з нестандартним баченням розвитку культури;
- *для Гощі:*
 - о як місце, де можна поспілкуватися з людьми різних напрямків, хочеться, щоб твоє мистецтво шліфувалось об різні сфери діяльності;
 - о можна робити на базі вже існуючого OpenHub;
 - о потрібно змінити підходи до спадщини та по іншому працювати з експонатами;
 - о як обмін досвідом, платформа для спілкування креативних людей;

- о ми вже збираємось у бібліотеці, у редакції, де відбуваються презентації книг, зустрічі з читачами, там є достатньо місця;
- о е завжди добре, бо притягує творчих людей і ідеї матеріалізуються;
- о в нас ще не має достатньо яскравих мистецьких лідерів, які б могли між собою комунікувати;
- о це необхідно для Гощі, бо важливо для духовного розвитку самих гощанців.

Експерти особливо обґрунтовували свої відповіді на запитання «Чи є у Вашому місті/ смт співпраця між місцевою владою, бізнесовими колами та митцями у розвитку сфери культури та мистецтва Вашого міста/ смт? Обґрунтуйте, будь ласка, Вашу відповідь», їх доцільно відобразити за містами/ смт:

- *для Рівного* – так, «квола», в окремих проектах, зокрема, «Art Jazz Cooperation», «Fashion Time», до реалізації яких залучаються спонсори та донори, а також більша співпраця з владою, ніж з бізнесом у проектах таких, як Фестиваль «Погорина» та Марафон «Поліська Січ»;
- *для Острога* – так, «посередня», відсутня регулярність співпраці та спільного бачення, позитивний приклад – проєкт «Культурний барбакан»;
- *для Дубна* – так, «часткова» співпраця є на засадах співпраці влади та бізнесу, адже важливо, щоб допомога останнього була добровільною, до прикладу, дерев'яні скульптури по всьому місту, які створені за підтримки влади та сприяння місцевого бізнесу, проводяться виставки, видаються книги;
- *для Гощі* – так, «достатня», відбувається подання інформації про можливості залучення фінансування та різні грантові можливості, робота над організацією Музею Гощі, підтримка книговидання, фестивалів (ковалі, пасічники), спільні проєкти, у порівнянні з попередніми періодами суттєво зросла, є співпраця з окремими підприємствами.

Конкретними кроками для розвитку культурного простору міста/ смт, які слід зробити для місцевої влади, експерти визначили:

- *для Рівного:*
 - о максимально зберегти історико-культурну спадщину та архітектурне середовище міста (будівлі, планування забудови тощо), надавати їх у концесії, зокрема, для створення культурних закладів у межах функціонування креативних індустрій;
 - о подолати корупційну складову – реалізацію проєктів «для галочки»;
 - о поставити жорсткіші вимоги до відбору проєктів, які реалізуються на місцевому рівні;
 - о прагнути допомагати громаді у реалізації їх креативних ідей;
 - о стати більш відкритими для нових ідей та бути послідовними у своїй діяльності;
 - о шукати мотивацію для бізнесу, щоб вони активно долучались до сфери культури, туризму та креативних індустрій;
 - о проводити консультації з митцями щодо їх бачення розвитку культурного простору міста;
 - о більше довіряти громадським ініціативам;
- *для Острога:*
 - о провести поточні ремонти у комунальних установах;
 - о створити робочу групу, яка б могла відслідковувати ініціативи, контролювати і втілювати в життя;
 - о створити дорадчий орган при Острозькій міській раді з представників громадськості для просування культурних ідей;
 - о розробити Програму дизайну Острога;
 - о розробити спільну дієву стратегію – прописати всі інфраструктурні проєкти, але поки вона на абстрактному рівні;
- *для Дубна:*
 - о зібрати зацікавлених людей, які мають ідеї та їх реалізують, згенерувати спільне бачення, згенерувати коло людей та сформувану стратегію культурного розвитку

- міста, домовлятися з бізнесом, пропонувати йому преференції;
- о залучати фінансування та інвестиції;
- о бути відкритими до всього нового, але не працювати по «накатаному шляху»;
- о стан пам'яток турбує, але місцевий бюджет не потягне цього;
- о створити додатково музей та міні-театр;
- о створити наукову установу широкого профілю на кшталт науково-дослідного інституту або подібну установу, яка здійснюватиме співпрацю та міжміську співпрацю з залученням фахівців (палеографів, антропологів тощо);
- о працювати з молоддю, відлучати її від гаджетів;
- *для Гощі:*
 - о потрібно витягувати митців «з нив у місто», щоб всі про них почули;
 - о робити все, щоб врятувати Садибу Ленкевичів (Валевських);
 - о проекти по Набережній та по Парку Ленкевичів (Валевських);
 - о підтримувати ініціативи;
 - о створити умови, щоб люди, які мають бажання, обов'язково долучалися;
 - о впровадити комплексну Програму книговидавництва;
 - о селищній раді необхідно отримати собі на баланс культурну інфраструктуру, що суттєво підвищить шанси її розвитку;
 - о створювати локальні осередки для дитячих занять;
 - о активно залучати пенсіонерів до заходів, які відбуваються у селищі;
 - о посилити інфраструктуру селища.

Конкретними кроками для розвитку культурного простору міста/ смт, які доцільно зробити бізнес-структурам, експерти обґрунтували:

- *для Рівного:*
 - о полюбити своє місто та залучатись до культурних проєктів;
 - о виділяти кошти для реалізації культурних та мистецьких ініціатив;
 - о звертати увагу на соціальну складову в діяльності бізнес-середовища;
 - о сприяти приміщеннями, ресурсами, апаратурою;
 - о долучатись до публічних заходів;
 - о бути відповідальними та не шукати податкових преференцій;
 - о налагодити тісну співпрацю з владою у сфері культури і урбан-простору;
- *для Острога:*
 - о впорядкувати територію навколо Замкової гори;
 - о розвинути відпочинкову та побутову інфраструктуру;
 - о розширити готельний фонд, щоб в місті було більше туристів, а не екскурсантів;
 - о сфокусуватись у напрямку туризму в місті;
 - о відновлювати історичний вигляд міста та берегти історичні будівлі;
 - о бути відкритими до співпраці;
- *для Дубна:*
 - о стежити за культурними подіями й пропонувати свою допомогу;
 - о бути більш активними та розуміти перспективи розвитку свого міста;
 - о підтримувати культурні малі та середні проєкти, важливі для громади;
 - о бути небайдужими та сміливішими;
 - о робити інфраструктуру – готелі, в місті недостатньо готельного фонду;
 - о ініціювати створення комфортного культурного простору для мешканців міста;
 - о створити молодіжний центр;
 - о вкладати інвестиції в інтелектуальний розвиток громади;

- *для Гощі:*

- о прописати стратегію, що потрібно досягати творчим людям;
- о брати участь у фестивалях, робити сувенірну продукцію і таким чином популяризувати Гощу;
- о спонсорувати культурні заходи;
- о створювати велодоріжки;
- о створити комплекс готельного типу на одній лінії з річкою Горинь;
- о допомагати у культурних ініціативах, в тому числі для створення культурних локацій;
- о слабка сфера бізнесу, яка не має можливостей для великої підтримки ініціатив.

Для представників креативних індустрій, згідно бачення експертів, доцільно розвивати культурний простір міста/ смт через:

- *для Рівного:*

- о бути більш відкритими та залучати до реалізації своїх ідей містян;
- о представляти свої ідеї потенційним інвесторам та представникам влади;
- о відійти від радянщини та пострадянщини в реалізації культурних продуктів, адже традиція маловірництва знецінює традиції, зокрема, вишиванку;
- о розуміти свій кінцевий продукт та кінцевого споживача;
- о активніше доносити свої ідеї, проекти, ініціативи;
- о не всі представники креативних індустрій знають, де розташовується Управління культури і туризму Рівненської міської ради;
- о об'єднуватися та заявляти про себе, а тим, хто набрався досвіду закордоном – не обурюватись, а втілювати його в життя;

- *для Острога:*

- о звертатись зі своїми ідеями розвитку Острога до ТІЦ, який має позитивну грантову історію;

- о розробити чітку стратегію співпраці під час чітко і правильно зустрічі митці, бізнесу та влади;
- о йти на зустріч іншим та пояснювати можливості спільних проєктів;
- *для Дубна:*
 - о зробити більше креативних місць для відпочинку, на кшталт кав'ярні «Антик-хауз» з цікавим інтер'єром, який би нагадував про місто та його багату історію;
 - о більше комунікувати з бізнесом, бути небайдужими та сміливішими;
 - о пропонувати бізнесу та владі власні проєкти та поширювати свої ідеї;
 - о заявляти про себе;
 - о відповідально ставитись до пошуку й реалізації проєктів;
 - о взяти на себе відповідальність у створенні нових установ;
 - о не замикатись у собі та творити спільно для розвитку Дубна;
 - о культуру потрібно насаджувати та йти до дітей;
- *для Гощі:*
 - о спілкуватись, знайомитись, заявляти про себе, навчати людей;
 - о брати участь у пленерах та робити фестивалі;
 - о над Горинню є недобудований відпочинковий комплекс з двома тенісними кортами;
 - о зробити сільськогосподарський музей;
 - о реконструювати Млин;
 - о ковальство, пасічництво;
 - о налагодити виготовлення сувенірної продукції;
 - о відкриття нових кафе та ресторанів;
 - о створювати рекламний продукт для місцевого бізнесу і за його рахунок видавати просвітницькі видання, поширювати інформацію про туристичні можливості селища;
 - о задіяти ковалів та парк у створенні культурних локацій;
 - о пропонувати модерні проєкти й ділити їх по цільових аудиторіях.

Мотиваційними чинниками, які впливають на творчих людей та спілки збиратись разом та створювати нові креативні продукти, експерти визначили:

- *для Рівного:*
 - о бажання подарувати місту нових талановитих митців;
 - о можливість дати місту підняти свій рівень;
 - о бажання престижу та бути впізнаваним, адже часто керівник проєкту чи лідер забирає на себе «ефект ореолу» від його вдалої реалізації;
 - о митці роблять свої продукти як у «мильній бульбашці», а повинно бути більше споглядання творчості для отримання задоволення від неї;
 - о матеріальний чинник – бажання заробляти кошти, «здоровий егоїзм» та творчі амбіції;
 - о прагнення спілкуватись з однодумцями;
- *для Острога:*
 - о прагнення зробити місто більш привабливим;
 - о зацікавлення у однодумцях;
 - о знайти кошти під свої ідеї;
 - о умови надихають, міський простір надихає, місто сповнене цікавих емоційних точок;
 - о на світ дивляться іншими очима і шукають однодумців;
 - о пошуки шляхів самореалізації, лідерства та популярності;
- *для Дубна:*
 - о спосіб любити своє місто та бачити місто кращим;
 - о спільні погляди;
 - о «під лежачий камінь вода не тече» – для митця важливо показувати себе та отримувати, в тому числі критику, комунікувати з іншими для поширення ідей та для власного розвитку;
 - о духовна і матеріальна потреба;
 - о бажання виділитись та прославитись;
 - о бажання зберегти спадщину;
- *для Гоці:*
 - о легше, коли тобі допомагають однодумці;

- о поширювати те, що ти робиш серед однодумців і щоб творчість залишилась нащадкам;
- о митцями керують емоції, вони часто збираються навколо лідера, до прикладу, таким чином була утворена Спілка пасічників;
- о кожна творча особа хоче аналізу, в тому числі і критики;
- о прагнення самореалізації;
- о бажання спілкуватись, розважатись, показати плоди своєї роботи;
- о визнання, фінансова вигода та просування власних ідей та творчого продукту.

На **рисунку 4.2.8** відображено розподіл відповідей експертів на запитання «Чи знаєте Ви що таке «культурна резиденція»?». Аналіз результатів інтерв'ювання свідчить, що 56,36% експертів знають поняття «культурна резиденція», і, відповідно, 43,75% не визначились або не знають про них. Такі дані частково корелюються з даними соціологічного дослідження «Сучасний стан та перспективи розвитку культурних просторів у Рівному, Дубні, Острозі та Гощі», в якому 81,75% респондентів не знають про культурні резиденції.

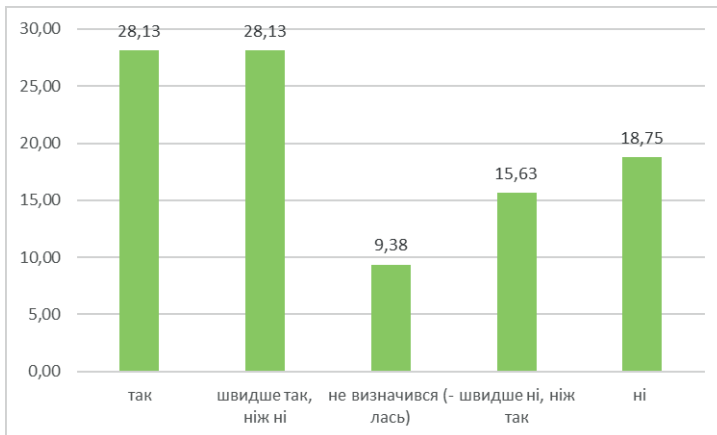

Рис. 4.2.8 Результати відповідей експертів на запитання «Чи знаєте Ви що таке «культурна резиденція»?»

Згідно визначень експертів «**культурна резиденція**» – це:

- *для Рівного:*
 - о платформа, яка повинна гуртувати лідерів у культурній сфері, а також з інших галузей, і допомагати просувати існуючі ідеї та стартапи;
 - о локація, де збираються митці і просувають тематичні культурні речі;
 - о локація, де можна знайти всю інформацію про культурне життя міста;
 - о середовище в місті, яке дає можливість співпрацювати митцям, меценатам, державним закладам;
 - о зібраний кістяк публічних людей, які створять підхід до представлення мистецтва та культури;
 - о локація доступна для людей з ідеями та пропозиціями, відкритими до дій, які готові вносити в ідею свій часовий та творчий ресурс;
- *для Острога:*
 - о місце та проміжок часу, де відбувається міжсекторальна співпраця задля створення якогось нового продукту;
 - о осередок, де можна поспілкуватись, комунікувати;
 - о Державний історико-культурний заповідник міста Острога;
 - о інкубатор креативних ідей;
 - о **спеціально облаштований культурний простір для митців, у якому створені всі необхідні умови для продукування митцями нового культурного продукту на задану або вільну тему;**
 - о місце, де збираються люди, об'єднані спільним баченням, і просувають свої ідеї;
- *для Дубна:*
 - о представництво людей, компетентних у питаннях культури, які вирішують проблеми культурологічного плану;
 - о головний офіс для креативних людей в галузі культури;
 - о місце для креативних людей, куди ніколи не приходять, щоб сказати «зробіть ось так», а приходять, щоб запита-

- ти: «яке у вас бачення?»);
- о багатовекторна платформа, яка дозволяє різним верствам населення спілкуватися, шукати достойні проекти для всебічного розвитку міської громади, які дозволяють краще представляти свою міську спільноту;
- о вузькопрофільний історико-культурний і природничий інститут;
- о середовище, місцина, де збираються Світочі, на світогляд і знання яких потрібно орієнтуватися і до яких хочеться притулитися;
- *для Гощі:*
 - о простір для творчості;
 - о структура, яка курує різні мистецькі проекти у галузі;
 - о зала чи інше приміщення, де збираються представники культури;
 - о стабільне місце, де можуть реалізовуватись культурні проекти, потенційно садиба Ленкевичів (Валевських);
 - о культурний осередок, де збираються письменники, художники, музиканти і реалізують разом ідеї розвитку;
 - о тусовка творчих людей у певні будівлі.

На запитання «Чи має перспективи у Вашому місті створення культурної резиденції? Обґрунтуйте, будь ласка, Вашу відповідь» експерти визначили:

- *для Рівного* – так, адже:
 - о представникам креативних індустрій потрібно дати можливість відчувати свою необхідність для міста та побачити ефект від своєї творчості;
 - о в місті є багато молоді, якій потрібно давати можливості розвитку, а також є концентрація митців та творчих особистостей;
 - о є сформована група людей, яка готова цим займатись;
 - о у місті наявні гарні подібні зразки – Платформа взаємодій «Простір», InfoHub;
 - о Рівне як «невідкритий колодязь цілющої води» та місто, яке «голодне» на культурні події;

- для *Острога* – так, адже:
 - о доцільно робити за напрямками – літературну, візуальну (живопис та мистецтво);
 - о ці місця будуть більш відкритими для громадськості та нових ідей розвитку;
- для *Дубна* – так, адже:
 - о спілкування з людьми, які очуть бачити своє місто гарнішим, цікавішим і для містян, і для ідей;
 - о випускники Школи мистецтв могли б долучатись до її функціонування;
 - о багато зроблено у напрямку музичних та кінематографічних заходів;
- для *Гощі* – так, адже:
 - о є перспективи, є молоді та підрастаючі художники;
 - о зараз на поверхню починає виходити великий культурний пласт і резиденція може його об'єднати;
 - о садиба Ленкевичів (Валевських), за умови її відновлення, може стати таким осередком.

Відтак, гіпотеза дослідження «експерти обізнані поняттям «культурна резиденція» та вільно дають визначення та потенційне спрямування роботи резиденції для свого міста/снт» частково підтвердилась.

Людьми, що підтримають ідею зі створення культурної резиденції в Рівному (зі слів одного з експертів: «У Рівному до сотні осіб, а у Острозі – 30 людей»), експерти назвали таких осіб, як: Юрій Ойцюсь, Андрій Ляшук, Оксана Ігас, Сергій Гемберг, Вікторія Клименко, Володимир Петрів, Олексій Войтюк, Ігор Нагорнюк, Надія Косміаді, Тетяна Лукашевич, Віктор та Олександр Булиги, Віктор Гвоздинський, автори муралів у Рівному, Наталія Бричук, Макс Кідрук, Микола Бендюк, Павло Бенедюк, Олександр Харват, Віктор Архипов, Андрій Малюський, Микола Бендюк, Юрій Нікітін, Анастасія Хеленюк, Анастасія Драчук, Юрій Пшеничний, Богдан Чепелев, Микола Арсенюк, Микола Мандзюк, Віталій Новосад, Ольга Кобилянська, Олена Войцещук, Богдан Тимчак, Ілля Гавриленко, Анна Вітрук, Олександр Сobotюк, Спиридон Кравчук.

Бачення розвитку культурного простору Вашого міста/ смт, яке запропонували експерти, доцільно визначати за територіальними одиницями:

- *для Рівного:*

- о змінювати вигляд міста через пізнавально-креативні заходи (до прикладу, нічні екскурсії), створення нових відпочинкових сучасних еко-зон, розчищення річки Усті;
- о створити групу людей, які мають різні вподобання та сфери діяльності, для спільного вироблення бачення розвитку міста та його культурного простору;
- о звернути увагу на культуру побуту, з якої все починається, а також дизайн та орнаменти міста, для того, щоб турист побачив, що у місті цікаво;
- о створити умови, за яких більшість людей почне розумітися на мистецтві, з'явиться еліта, яка це просуватиме;
- о розробити стратегію розвитку культурного простору міста;
- о популяризувати зоопарк;
- о відбудувати парк біля Палацу дітей та молоді;
- о впорядкувати зовнішню рекламу в місті для виховання візуального смаку в людей;

- *для Острога:*

- о підняти загальний рівень культури громади;
- о об'єднати культурну громаду;
- о посилити взаємодію Національного університету «Острозька академія» та громади міста;
- о активізувати збереження, дослідження і реставрацію пам'яток, їх активно включати у туристичний простір, що дасть поштовх розвитку всіх інших галузей культури;
- о Мистецька галерея та новостворений Арт-простір в Національного університету «Острозька академія»;
- о залучати кошти в місто через проєктну діяльність;
- о **постійно діюча резиденція показала б, що місто є відкритим для нового;**
- о звернути увагу на стару архітектуру та повернути автентичні забудову, не псувати зовнішній вигляд Острога;

- о розробляти веломаршрути;
- о побудувати кілька готелів;
- о відкрити майданчик, незалежний від місцевої влади, який організовуватиме будь-які свята та події поза Програмою розвитку культури та її заходами;
- *для Дубна:*
 - о розвивати туризм;
 - о розробити спільне бачення та покроковий план, в тому числі з конкретними проектами за підтримки державної та місцевої влади для реставрації пам'яток, з чітким контролем за рухом коштів;
 - о культурно розвивати «Острівок»;
 - о необхідно займатись історичним центром, відновлювати будинки, займатись «архітектурним» обличчям міста, дизайном будинків;
 - о розвивати культурним простір міста, долучати мешканців до культурних заходів;
 - о створити культурну або мистецьку раду міста;
 - о вміти подавати пам'ятки – промоція, реклама;
 - о побудувати приміщення амфітеатру – красиве, яке б притягувало людей;
 - о розвивати краєзнавство та кіномистецтво;
 - о більше звертати увагу на організацію зеленої зони (парки, сквери);
- *для Гощі:*
 - о починати з урбаністики;
 - о створювати велодоріжки;
 - о реконструкція спадщини та дизайн простору селища;
 - о створити історико-культурний заповідник та історико-етнографічний музей – розвинути музейну справу;
 - о провести розкопки поселення доби неоліту;
 - о попрацювати з молоддю, спочатку щодо моральності і замінити синтетичне мистецтво на природні речі, адже моральне принесе за собою культуру;

- о відновити парк та використовувати його для подій під відкритим небом;
- о відреставрувати садибу Ленкевичів (Валевських) з створенням у ній культурної резиденції;
- о культивувати нові дерева;
- о реалізовувати інфраструктурні проекти;
- о залучати всіх до реалізації проєктів;
- о відкривати нові цікаві кав'ярні.

Відповіді експертів на запитання «Які, на Вашу думку, доцільно реалізовувати культурні проєкти для розвитку креативних індустрій у місті/ смт?», засновувались на сферах зацікавлень експертів, зокрема:

- *для Рівного:*

- о створювати заходи та локації, які б розкривали місто;
- о організовувати вуличні святкування, засновані на вікторинах та історіях міста, волинських традиціях;
- о реалізовувати розважальні проєкти, бо через легкий контент громадськість найлегше сприймає інформацію про місто та його історію;
- о реалізовувати поточні культурні, які сприяють гуртуванню навколо себе митців, ремісників, які зацікавляють своєю майстерністю та є ретрансляторами попереднього досвіду та історії міста та краю;
- о створення скансена – комплексного заходу з кількома локаціями в межах одного проєкту, для того, щоб всім було цікаво;
- о створення мережі велодоріжок;
- о відкривати оригінальні кав'ярні, де є щось незвичайно;
- о розвивати етнографічні речі, адже місто має значні можливості;
- о відбудувати парк біля Палаці дітей та молоді та задіювати його для проведення щотижневих культурних заходів під відкритим небом;
- о проєкт з показу літнього кіно на спеціально створеній сцені;

- о створення спеціальних автозон та кемпінгів для відпочинку сім'ями;
- о робити більше відкритих виставок та відкритих музичних фестивалів;
- *для Острога:*
 - о перетворення однієї з зал публічних бібліотек міста на мультифункціональний простір;
 - о віртуальний Музей спадщини князів Острозьких;
 - о культурні флешмоби;
 - о літературні читання та нові музичні фестивалі;
 - о проекти в Музеї книги та друкарства;
 - о розробка продуманих туристичних маршрутів між сусідніми історичними містами;
 - о забезпечити місто простором з повним забезпеченням ресурсами (світло, звук тощо) для проведення заходів масштабних;
 - о створити Музей добрих святих – Музей унікального острозького іконопису;
 - о розвивати креативно музейну справу та бібліотеки;
 - о створити доповнену реальність на Замковій горі, щоб можна було побачити як це місце виглядало у XVI столітті;
 - о проект з накриття Круглої вежі та поєднати її музеєфікацію з театром;
 - о проекти міжсекторальної співпраці та кооперації з представниками креативних індустрій інших міст;
 - о створювати нові інституції для діяльності ініціативної молоді;
 - о зробити місто-хаб;
 - о проекти з оцифрування історико-культурної спадщини;
 - о проводити електронні квести;
 - о створювати проекти з «людьми з телевізора», які привертатимуть увагу до історико-культурної спадщини міста;

- *для Дубна:*
 - о створити анти-кафе – приміщення з Інтернетом для спілкування;
 - о проводити різноплановий фестиваль молодих талантів;
 - о позначити шляхи до культурних об'єктів люмінесцентною фарбою;
 - о створити «економістечко на Острівку» з адекватними цінами та сервісом, включаючи пейнтбол та інші розваги;
 - о реалізовувати образотворчі проекти, візуального мистецтва, в тому числі кіно;
 - о реалізовувати більше мало бюджетних проектів;
 - о розробляти якісні туристичні маршрути, бо в місті є багато речей, які можна «продати» туристам, не Дубно – місто одного замку;
 - о все розвивати та підживлювати;
 - о організувати на острові Дубівець природнього парку і збільшити кількість проведених на ньому музичних фестивалів, шкіл-семінарів з залученням фахівців – різьбярів, музикантів, режисерів тощо);
 - о відродити традиції толоки і тоді народиться багато культурних проєктів, наприклад, разом відродити Луцьку Брату;
- *для Гоці:*
 - о екотуризм;
 - о організація фестивалів різних напрямків, зокрема, фестивалів вихідного дня;
 - о зробити зелену сцену (зелений кінотеатр);
 - о провести озвучення у Парку;
 - о встановлювати у Парку малі архітектурні форми;
 - о зробити в Парку підсвітку старих дерев;
 - о постійно діюча мистецька галерея;
 - о відновити Парк Ленкевичів (Валевських);
 - о реалізовувати проекти в галузі гастротуризму, фестивалі історичної реконструкції, етнофестивалі та екофестивалі;
 - о створити дитячий центр – осередок, де б проходили розвиваючі заняття для дітей;

- о відкрити мистецьку кав'ярню;
- о реалізовувати гендерні ініціативи.

Відтак, гіпотеза дослідження про те, що експерти мають бачення, конкретні ідеї проєктів, пропозиції та рекомендації для розвитку культурного простору свого міста/сmt, – підтвердилась.

В межах комплексного дослідження аналізувалось розуміння респондентами поняття «культурна резиденція», однак визначення власне сутності культурної резиденції у відповідях експертів прозвучало в 3,13% відповідей, тому важливим в межах пропонованого монографічного дослідження є визначення та характеристика поняття «культурна резиденція» та проведення конференції у форматі відкритого простору «Культурні резиденції у просторі сучасного міста» для визначення конкретних ідей щодо можливостей міст, що досліджуються, та ресурсного, в тому числі людського потенціалу, у створенні резиденції / резиденцій на їх територіях.

Отже, результати експертного інтерв'ювання свідчать про високий рівень зацікавлення респондентів у розвитку культурного простору свого міста/ сmt, а також цілісне бачення розвитку сфери культури, туризму та креативних індустрій, включаючи з конкретними пропозиціями для органів місцевого самоврядування та державної влади, організаціями громадянського суспільства, вільним творцям, бізнесових структурам, які мають одним зі стратегічних пріоритетів корпоративну соціальну відповідальність, в тому числі соціальне підприємництво та меценатство. Відтак, в межах пропонованого дослідження, зокрема, проведених фокус-груп та експертних інтерв'ювань важливим є виокремлення пропозицій та практичних рекомендацій для покращення стану та розвитку культурного простору Рівного, Гощі, Дубна та Острога.

4.3. Пропозиції та рекомендації за результатами фокус-груп та експертного інтерв'ювання

За результатами фокус-груп та експертного інтерв'ювання доцільно стверджувати, що в Рівному, Острозі, Гощі та Дубні сформувався пул експертів (*рисунок 4.3.1* та *рисунок 4.3.2*), які володіють достатнім рівнем кваліфікації для надання фахових консультацій та активного цілепокладання своїх територіальних одиниць. М. Петренко²⁶⁴ стверджує, що умовою формування креативності міста є територіальна концентрація кваліфікованих робітників визначеної галузі.

Рис. 4.3.1 Візуалізація «ваги» експерта за результатами відповідей учасників фокус-груп у Рівному, Гощі, Дубні та Острозі

Доречним, на думку Е. Моретті²⁶⁵, є звернення до такого концепту сучасної економічної теорії як **побічні ефекти людського ка-**

²⁶⁴ Петренко, М.П. Економіка сучасного міста: комодифікація людини, простору, культури/ М.П. Петренко// Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 2. – С. 47-51. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2015_2_11.

²⁶⁵ Moretti, E. The New Geography of Jobs / Enrico Moretti. – Boston, New York: Mariner Books, 2013. – 294 p.

піталу (human capital externalities). Математичні моделі доводять, що обмін знаннями та навичками у формальних та неформальних інтеракціях генерує значне перетікання (поширення) знань (knowledge spillovers). Саме таке перетікання знань є двигуном економічного зростання міст та націй. А Л. Тарасюк²⁶⁶ досліджуючи «креативність» як культурологічну й філософсько-антропологічну проблему, визначає етапами розгортання **креативності в культурі** – реалізацію, об’єктивацію, актуалізацію та ініціацію.

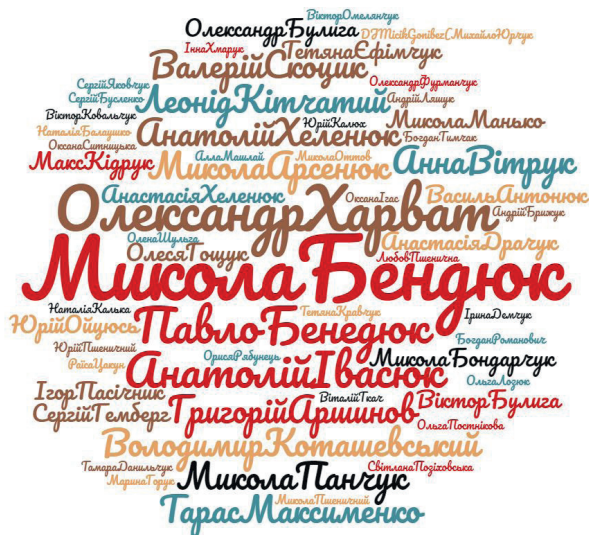

Рис. 4.3.2 Візуалізація «ваги» за результатами відповідей учасників експертних інтерв’ювань у Рівному, Гощі, Дубні та Острозі

Важливим в межах дослідження є розгляд кореляції відповідей респондентів у опитуванні «Сучасний стан та перспективи розвитку культурних просторів у Рівному, Дубні, Острозі та Гощі» та експертів (аналіз бланків інтерв’ю) на запитання «Оцініть, будь

²⁶⁶ Тарасюк, Л.С. Реалізація, об’єктивація, актуалізація та ініціація як етапи розгортання креативності в культурі// Л.С. Тарасюк// Гуманітарний часопис. – 2012. – № 1. – С. 64-69. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/guisc_2012_1_10.

ласка, сучасний стан культурного життя свого міста/ смт (1 – найгірший, 10 – найкращий)» відображена на **рисунку 4.3.3**. Такі дані свідчать про те, що як експерти, так і респонденти в середньому оцінюють своє місто / смт на бал вище середнього, а це створює додаткові плюси до потенційних можливостей розвитку культурних просторів цих територіальних одиниць.

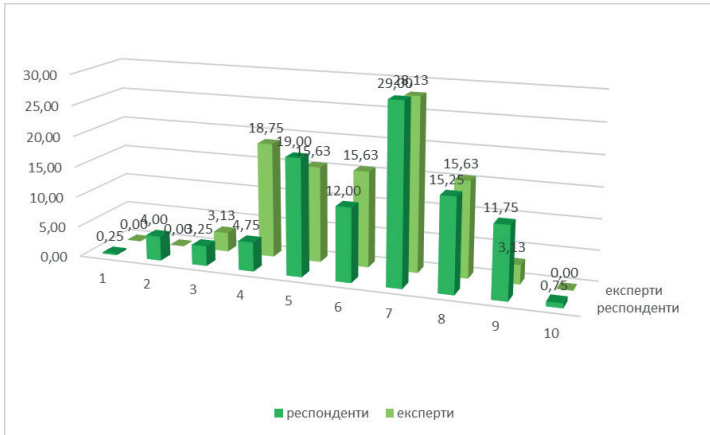

Рис. 4.3.3 Кореляція відповідей респондентів у опитуванні «Сучасний стан та перспективи розвитку культурних просторів у Рівному, Дубні, Острозі та Гощі» та експертів на запитання «Оцініть, будь ласка, сучасний стан культурного життя свого міста/ смт (1 – найгірший, 10 – найкращий)», %

В свою чергу, кореляція відповідей респондентів та експертів на запитання «Які, на Вашу думку, основні проблеми заважають розвитку культурного простору Вашого міста/ смт? (оберіть, будь ласка, до 5 варіантів відповідей)», яка відображена на **рисунку 4.3.4**, свідчить, що найбільш гострою проблемою опитані вважають недостатнє фінансування культурних ініціатив.

Кореляція відповідей респондентів та експертів на запитання «В яких, на Вашу думку, із запропонованих напрямків Ваше місто/ смт має найбільші можливості розвитку (оберіть, будь ласка, до 3 варіантів відповідей)?» відображена на **рисунку 4.3.5**.

Рис. 4.3.4 Кореляція відповідей респондентів та експертів на запитання «Які, на Вашу думку, основні проблеми заважають розвитку культурного простору Вашого міста/ смт? (оберіть, будь ласка, до 5 варіантів відповідей)», %

Разом з тим, Г. Фесенко²⁶⁷ констатує: «Місто постає своєрідним осередком культурного перетворення – від несвободи до свободи. «Мистецтво жити» у місті визначається у діапазоні: від об'єкта, який змінюється під впливом міських культурних умов, до активного суб'єкта, який своєю діяльністю змінює середовище навколо себе».

²⁶⁷ Фесенко, Г. «Мистецтво жити» у місті: філософсько-антропологічні аспекти проектування культурного простору/ Г. Фесенко// Людинознавчі студії. Серія «Філософія». – 2012. – Вип. 26. – С. 140-151. – С. 149. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lstudf_2012_26_12.

Рис. 4.3.5 Кореляція відповідей респондентів та експертів на запитання «В яких, на Вашу думку, із запропонованих напрямків Ваше місто/ снт має найбільші можливості розвитку (оберіть, будь ласка, до 3 варіантів відповідей)?», %

Дані рисунка 4.3.5 дозволяють стверджувати, що для Гощі, Дубна, Острога та Рівного актуальними є розвиток креативних індустрій, культурної спадщини та візуального мистецтва, на думку експертів, та аудіального мистецтва, на думку респондентів.

Відтак, за результатами фокус-груп та експертного інтерв'ювання, проведених у Острозі, Гощі, Рівному та Дубні, доцільно сформулювати такі пропозиції та рекомендації:

- **органам місцевого самоврядування та їх структурним підрозділам:**

- о звернути увагу на визначення основних проблем, які заважають розвитку культурного простору міста та активно залучати культурних стейкхолдерів до процесів творення нових стратегічних документів;

- о запустити програму підтримки місцевих культурних ініціатив, в тому числі включити в пріоритети громадського бюджету розвиток культурного простору міста;
 - о здійснити комплексний аналіз (SWOT, ABC-аналіз) культурних ресурсів міста (люди, матеріально-технічні ресурси, приміщення, культурні продукти тощо) для подальшого формування програм та культурних проєктів в територіальній громаді;
 - о залучати широку громадськість до процесів стратегування у місті;
 - о створити координаційну раду з комплексного розвитку території міста, що включатиме як ландшафтний дизайн, та і якісне формування культурного простору міста;
 - о формувати календар подій у місті таким чином, щоб можна було пересічному громадянину раціонально планувати свій час у своєму місті;
- **працівникам сфери культури, туризму та креативних індустрій, творчим особистостям та всім зацікавленим у розвитку креативних індустрій регіону:**
 - о залучати до діяльності проєктних менеджерів, які володіють достатніми навиками проєктної роботи в секторах креативних індустрій, адже Й. Шумпетер²⁶⁸ запропонував теорію «**креативної деструкції**», яка є процесом абсолютної трансформації економіки через поєднання знань з інноваційними процесами, Г. Бехманн²⁶⁹ – концепт «**суспільство ризику**», концепція «**креативного**

²⁶⁸ Schumpeter, J.A. Chapter VII: The Process of Creative Destruction/ Joseph A. Schumpeter// *Capitalism, Socialism and Democracy*/ Joseph A. Schumpeter; *The Competitiveness of Nations in a Global Knowledge-Based Economy* Harry Hillman Chartrand April 2002. – Access mode: <https://msuweb.montclair.edu/~lebelp/SchumpeterChapter7.pdf>.

²⁶⁹ Бехманн, Г. Современное общество: общество риска, информационное общество, общество знаний / Г. Бехманн; пер. с нем. А.Ю. Антоновского, Г.В. Гороховой, Д.В. Ефременко, В.В. Каганчук, С.В. Месяц. – М.: Логос, 2010. – 248 с.

класу» Р. Флоріди²⁷⁰²⁷¹ та теорія «креативних галузей» Дж. Хоккінса²⁷², теорія «креативних кластерів» Ф. Кука²⁷³, С. Еванса²⁷⁴, а також важливим є концепт «креативного міста» Ч. Лендрі²⁷⁵, які є базовими для розуміння процесів, які відбуваються як на рівні глобальному, так і на локальному рівні;

о надавати якісні, відповідні вимогам часу культурні послуги;

о ініціювати заходи щодо активізації участі експертної громадськості у формуванні та реалізації локальної культурної політики;

• **бізнесовим структурам:**

о сприяти реалізації проєктів зі створення та функціонування культурних резиденцій в містах;

о ініціювати створення більш сприятливих умов для розвитку культурних просторів міст та створювати додаткові матеріально-технічні можливості розвитку креативних просторів.

Отже, пропозиції та рекомендації за результатами фокус-груп та експертного інтерв'ювання у Рівному, Дубні, Острозі та Гощі (в межах пропонованого дослідження) мають на меті формувати коло питань, які доцільно внести в простір публічних обговорень та реалізації конкретних проєктних ідей.

²⁷⁰ Florida, R. The Rise of the Creative Class. And How It's Transforming Work, Leisure and Everyday Life/ R. Florida. – Basic Books, 2002. – 416 p.

²⁷¹ Florida, R. The Rise of the Creative Class / R. Florida// The Washington Monthly, May, 2002. – P. 15-25. – Access mode: https://www.os3.nl/_media/2011-2012/richard_florida_-_the_rise_of_the_creative_class.pdf.

²⁷² Hawkins, J. The Creative Economy: How People Make Money from Ideas / J. Hawkins. – London: Penguin Books, . 2001. – 288 p.

²⁷³ Creative Cities, Cultural Clusters and Local Economic Development/ Ed. by Philip Cooke. – Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2007. – 384 p.

²⁷⁴ Evans, S. Key Concepts: Creative Clusters/ S. Evans. – Access mode: http://creativeclusters.com/?page_id=1599.

²⁷⁵ Лэндри, Ч. Креативный город / Ч. Лэндри. – М.: Издательский дом «Классика-XXI», 2011. –399 с.

Висновки до 4 розділу

Отже, результати проведення фокус-груп та експертних інтерв'ювань в Рівному, Острозі, Дубні та Гощі засвідчили, що у експертів є комплексне бачення розвитку свого міста/ смт та високий рівень мотивації до здійснення активних дій.

В межах проведення експертного фокус-групового дослідження було висунуто взаємодоповнюючі гіпотези, які в процесі підведення підсумків доцільно згрупувати як:

Підтверджені гіпотези:

- експерти є повною мірою залученими у культурне життя свого міста, зокрема, в організації культурних заходів, формуванні ідей розвитку міста/ смт;
- експерти мають бачення, конкретні ідеї проєктів, пропозиції та рекомендації для розвитку культурного простору свого міста/смт;

Спростовані гіпотези:

- основними проблемами, що заважають розвитку культурного простору міста/ смт експерти «відсутність чітких державних кроків з відродження української культури на місцях», «відсутність стратегії розвитку культурного простору міста/ смт» та «загальне відчуття байдужості до розвитку культурних ініціатив»;

Частково спростована гіпотеза – експерти знають та допомагають у досягненні стратегічних цілей, відображених у стратегічних документах, а також чітко формулюють бачення розвитку культурного простору Вашого міста/ смт.

У межах проведення експертного інтерв'ювання також було висунуто гіпотези, які за результатами опрацювання інструментарію варто систематизувати як:

Підтверджені гіпотези:

- експерти мають середній рівень задоволення (4-6 за 10-ти бальною шкалою) сучасним станом культурного простору свого міста/ смт;

- експерти є цілком залученими у культурне життя свого міста, зокрема, в організації культурних заходів, формуванні ідей розвитку міста/ смт;
- експерти мають бачення, конкретні ідеї проєктів, пропозиції та рекомендації для розвитку культурного простору свого міста/ смт;

Частково підтвержені гіпотези:

- основними проблемами, що заважають розвитку культурного простору міста/ смт експерти «відсутність чітких державних кроків з відродження української культури на місцях», «відсутність стратегії розвитку культурного простору міста/ смт» та «загальне відчуття байдужості до розвитку культурних ініціатив»
- експерти обізнані з поняттям «культурна резиденція» та вільно дають визначення та потенційне спрямування роботи резиденції для свого міста/ смт.

Загалом ключовими фразами за дослідженням доцільно визначити, цитуючи експертів: *«в старі міхи нове вино не розливають»* та *«творча людина – не дорівнює культурному менеджеру»*.

Розділ 5.

Культурна резиденція як метод активізації культурного простору міста

У розділі «Культурна резиденція як метод активізації культурного простору міста» охарактеризовано методи активізації культурного простору міста, визначено поняття та особливості культурних резиденцій, а також визначено культурні резиденції в контексті формування нового культурного простору.

Підрозділи:

- 5.1. Методи активізації культурного простору міста.*
- 5.2. Культурна резиденція: поняття та характеристики.*
- 5.3. Культурна резиденція в контексті формування нового культурного простору.*

5.1. Методи активізації культурного простору міста

Розвиток креативних індустрій, культури та туризму регіону є важливим фактором соціальної мобілізації населення, що розуміє переваги цих видів діяльності та створює можливості для розвитку в себе на території. З огляду на те, що у 2017 році Україна посіла 88 позицію серед 189 країн за індексом людського розвитку²⁷⁶, а також на світові тенденції. До прикладу, у праці «The Knowledge Economy, the KAM Methodology and World Bank Operations»²⁷⁷ визначено 80 структурних та якісних показників, а також чотири основні системи економіки знань/ креативної економіки:

- **економічний стимул та інституційний режим**, який забезпечує хорошу економічну політику та інституції, які дозволяють ефективно мобілізувати та розподіляти ресурси, стимулювати творчість і стимули для ефективного створення, поширення та використання існуючих знань;
- **освічені та кваліфіковані працівники**, які можуть постійно вдосконалювати та адаптовувати свої навички для ефективної роботи створювати та використовувати знання;
- **ефективна інноваційна система** фірм, дослідницьких центрів, університетів, консультантів та інших організацій, які можуть йти в ногу з революцією знань і використовувати зростаючий запас глобальних знань, засвоювати та адаптуватися до місцевих потреб;
- **сучасна та адекватна інформаційна інфраструктура**, яка може сприяти ефективній комунікації, поширення та обробка інформації та знань.

Законом України від 19.06.2018 р. №2458-VIII «Про внесення

²⁷⁶ Індекс людського розвитку: Україна посіла 88 позицію серед 189 країн/ Програма розвитку ООН в Україні. – 14.09.2018. – Режим доступу: <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/pressreleases/2018/human-development-indices--where-does-ukraine-rank--.html>.

²⁷⁷ Chen, D.H.C. The knowledge economy, the KAM methodology and World Bank operation / Derek H. C. Chen and Carl J. Dahlman; The World Bank. – 2016. – Access mode: <http://documents.wfp.org/pdf/358670WBI0The11dge1Economy01PUBLIC1.pdf>.

змін до Закону України «Про культуру» щодо визначення поняття «креативні індустрії» додано визначення **креативних індустрій як видів економічної діяльності, метою яких є створення нової вартості і робочих місць через культурне (мистецьке) та/або креативне вираження, а їх продукти і послуги є результатом індивідуальної творчості**²⁷⁸. Раніше розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.02.2016 р. № 119-р «Про схвалення Довгострокової стратегії розвитку української культури – стратегії реформ» визначено, що одним зі стратегічних напрямів реформ є підтримка інновацій, нових знань, **креативних індустрій**, що відповідають викликам XXI століття²⁷⁹. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.04.2019 р. № 265-р²⁸⁰ затверджено **34 види економічної діяльності, які належать до креативних індустрій**.

Загалом, розвиток креативних індустрій та їх вплив на соціально-економічний стан міст та регіонів розглядають закордонні та українські дослідники: З. Алфьорова²⁸¹, І. Гужва²⁸², А. Мокій та О. Дацко²⁸³,

²⁷⁸ Про внесення змін до Закону України «Про культуру» щодо визначення поняття «креативні індустрії»: Закон України від 10.06.2018 р. № 2458-VIII/ Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2458-19>.

²⁷⁹ Про схвалення Довгострокової стратегії розвитку української культури – стратегії реформ: розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.02.2016 р. № 119-р/ Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119-2016-%D1%80>.

²⁸⁰ Про затвердження видів економічної діяльності, які належать до креативних індустрій: Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.04.2019 р. № 265-р/ Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265-2019-%D1%80>.

²⁸¹ Алфьорова, З. Інституалізація українського простору сучасного візуального мистецтва/ З. Алфьорова// Вісник ХДАДМ: наук. зб. – Вип. 1. – Х.: ХДАДМ, 2014. – С. 97–100.

²⁸² Гужва, І.Ю. Роль культурних кластерів у розвитку міст/ І.Ю. Гужва// Формування ринкових відносин в Україні. – 2018. – № 5. – С. 104-110. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2018_5_17.

²⁸³ Мокій, А.І. Розвиток підприємств креативного сектора економіки у транскордонному просторі/ А.І. Мокій, О.І. Дацко// Часопис економічних реформ. – 2016. – № 4. – С. 71-78. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Cher_2016_4_14.

Б. Семак²⁸⁴, І. Скавронська та І. Синківський²⁸⁵, В. Чала²⁸⁶, В. Чужиков, А. Диндар^{287,288}, О. Яцунь²⁸⁹ та багато інших. Так, С. Щеглюк²⁹⁰ в статті «Особливості розвитку креативної індустрії України: перспективні форми просторової організації» визначає форми просторової організації креативної індустрії за площею охоплення території:

- **макроформи** (креативні регіони, креативні кластери, креативні міста, глобальні технологічні платформи);
- **мезоформи** (креативні хаби, креативні квартали, креативні центри);
- **локальні форми** (креативні простори: артоб'єкти, творчі лабораторії, майстерні, відкриті простори, лофти і неолофти, локальні он-лайн центри, креативні інформаційні платформи).

Р. Флоріда²⁹¹ зазначив про те, щоб створити регіон зростання, потрібне місце, до якого люди хочуть прийти і легко дістатися, де вони можуть вести життя, яке вони хочуть, і вільно виражати себе.

²⁸⁴ Семак, Б.Б. Потенціал формування і розвитку креативного простору економіки/ Б.Б. Семак// Регіональна економіка. – 2018. – № 1. – С. 152-153. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2018_1_19.

²⁸⁵ Скавронська, І.В. Детермінанти кластеризації креативних індустрій в міжнародному контексті / І.В. Скавронська, І.І. Синківський// Молодий вчений. – 2017. – № 4. – С. 752-757. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_4_176.

²⁸⁶ Чала, В.С. Принципова модель креативного розвитку мегаполісу в глобальній економіці/ В.С. Чала// Економічний простір. – 2013. – № 75. – С. 42-53. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2013_75_6.

²⁸⁷ Чужиков, В.І. Мистецька парадигма в креативній моделі глобального економічного простору/ В.І. Чужиков, А.С. Диндар// Стратегія економічного розвитку України. – 2016. – № 39. – С. 30-39. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/seru_2016_39_6.

²⁸⁸ Диндар, А.С. Понятійно-термінологічна сутність арт-бізнесу в креативній економіці/ А.С. Диндар// Економічний простір. – 2014. – № 92. – С. 14-22. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2014_92_4.

²⁸⁹ Яцунь, О.М. Креативний людський капітал в просторі суспільства знань: економічний аспект/ О.М. Яцунь// Соціально-трудова відносина: теорія та практика. – 2014. – № 2. – С. 55-60. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stvttp_2014_2_7.

²⁹⁰ [http://ird.gov.ua/sep/sep20176\(128\)/sep20176\(128\)_143_ShcheglyukS.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20176(128)/sep20176(128)_143_ShcheglyukS.pdf)

²⁹¹ Florida, R. The Flight of the Creative Class. The New Global Competition for Talent/ R. Florida// Liberal Education. – 2006. – № 92(3). – PP. 22-29. – Access mode: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ743282.pdf>.

До прикладу, О. Чуль²⁹² виділяє такі ключові характеристики **креативного міста**, як:

- стійкість до змін в економічній, соціальній, культурній, науковій, технічній сферах;
- перенесення акцентів з матеріальних факторів на нематеріальні, активізація сфери послуг;
- розвиток різноманітності та міжкультурної взаємодії;
- поглиблення міждисциплінарності та синергії, налагодження зв'язків між наукою, бізнесом та культурою;
- орієнтація на інноваційний розвиток та досягнення високої якості життя.

Для активізації культурного простору міста використовується цілий пласт методів, технік та технологій, деякі з них описали в працях М. Аверкіна²⁹³, Т. Злобіна²⁹⁴, Г. Фесенко²⁹⁵, Я. Котенко та А. Ткачук²⁹⁶,

²⁹² Чуль, О.М. Концепція розбудови міст в рамках розвитку креативної економіки: методологічний та практичний аспекти/ О.М. Чуль// Ефективна економіка. –2014. – № 9. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3348>.

²⁹³ Аверкіна, М.Ф. Забезпечення стійкого розвитку міст та агломерацій: теорія, методологія, практика: монографія/ М.Ф. Аверкіна; ред.: З.В. Герасимчук; Луц. нац. техн. ун-т. – Луцьк, 2015. – 492 с.

²⁹⁴ Злобіна, Т. Стратегічний потенціал просторової метафорики: ідеологічна складова культурного простору та культурного ландшафту/ Т.Злобіна// *Studia Methodologica: науковий збірник*/ гол. О. Лещак; відп. ред. Ю. Завадський. – Тернопіль: ТНПУ, 2007. – Вип. 20. – С. 15-20. – Режим доступу: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/3058>.

²⁹⁵ Фесенко, Г. «Мистецтво жити» у місті: філософсько-антропологічні аспекти проектування культурного простору/ Г. Фесенко// *Людинознавчі студії. Серія «Філософія»*. – 2012. – Вип. 26. – С. 140-151. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lstudf_2012_26_12.

²⁹⁶ Котенко, Я.В. Локальна ідентичність і об'єднані територіальні громади / Я.В. Котенко, А.Ф. Ткачук. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: ТОВ «Вид-во «ЮС-ТОН», 2018. – 56 с. – Режим доступу: https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/451/web_book_Lokalna_identich-PRN_148x210_2-e-v.pdf.

Л. Преснякова²⁹⁷, О. Трубіна²⁹⁸, С. Маккуайр «Медійний місто. Медіа, архітектура і міський простір»²⁹⁹, Д. Хезмондалш «Культурні індустрії»³⁰⁰, О. Ястремська та О. Бардадим³⁰¹, колективи авторів, зокрема, колективна монографія «Історично-культурна спадщина малих міст Західної України як об'єкт наукового аналізу»³⁰² та інші.

З огляду на те, що всі методи активізації культурного простору міста доцільно поділити на **особистісні** та **соціальні**, важливо розуміти різницю мотивації до створення культурного продукту в обох з них. Так, за результатами експертних досліджень, описаних у **підрозділі 4.1 та 4.2** пропонуваного дослідження, мотиваційними чинниками, які впливають на творчих людей та спілки збиратись разом та створювати нові креативні продукти, експерти визначили:

- важливість обміну ідеями, бажання подарувати місту нових талановитих митців;
- визнання, фінансова вигода та просування власних ідей та творчого продукту;
- можливість дати місту підняти свій культурний рівень та спосіб любити своє місто та бачити місто кращим;

²⁹⁷ Преснякова, Л. В. Понятие «культурное пространство» в работах современных российских исследователей/ Л.В. Преснякова// Вестник РГГУ. Серия «Культурология. Искусствоведение. Музеология». – 2013. – № 7 (108). – С. 56-64. – Режим доступа: https://www.rsuh.ru/upload/main/vestnik/ifkv/archive/Kulturologiya/№%207_2013.pdf.

²⁹⁸ Трубіна, Е. Город в теории: опыты осмысления пространства/ Е. Трубина. – М.: Новое литературное обозрение, 2011. – 520 с.

²⁹⁹ Маккуайр, С. Медийный город. Медиа, архитектура и городское пространство / С. Маккуайр. – М.: Strelka Press, 2014. – 392 с.

³⁰⁰ Хезмондалш, Д. Культурные индустрии/ Д. Хезмондалш; пер. с англ. И. Кушнарево; под науч. ред. А. Михалево; Нац. исслед. Ун-т ВШЭ. – М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2014. – 456 с.

³⁰¹ Ястремська, О.М. Мотивація креативності новаторів: монографія / О.М. Ястремська, О.І. Бардадим. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2013. – 212 с. – Режим доступу: <http://www.repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/3886/1/Ястремська%20О.%20М.%20Мотивація%20креативності%20новаторів.pdf>.

³⁰² Історично-культурна спадщина малих міст Західної України як об'єкт наукового аналізу: монографія/ авторський колектив; За наук. ред. д.ф.н. проф. А.О. Довганя. – Тернопіль, 2016. – 247 с. – Режим доступу: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/123456789/17871>.

- поширювати те, що ти робиш серед однодумців і щоб творчість залишилась нащадкам;
- умови надихають, міський простір надихає, місто сповнене цікавих емоційних точок.

Тому *особистісні методи*, пов'язані з внутрішньою потребою самовираження через створення культурних продуктів самостійно або в межах «груп за зацікавленнями», а *соціальні*, маючи як духовну, так і матеріальну складові мотивації, спрямовані на зовні для реалізації творчого потенціалу для створення культурного простору міста та регіону. Так, наявність своєрідних культурних форм спільного життя та творчості – культурних просторів – є важливою умовою активізації креативного потенціалу як всіх містян, так і окремих мешканців, що мають потенціальні можливості реалізації свого творчого начала.

Методи активізації культурного простору міста не завжди сприймаються містянами одразу, адже деякі з них доцільно класифікувати як новаторські, до прикладу, digital-мурали та інші форми творчості в умовах міста. Це пояснюється дифузією нововведень, що має характер трирівневої комунікації та її доцільно описувати S-подібною кривою, адже споживачів новацій поділяють на:

- ранніх новаторів;
- послідовників;
- ранню більшість;
- пізню більшість;
- пізніх послідовників.

Так, ще у 1916 р. Л. Дж. Ханіфан писав про необхідність виховання доброї волі, братерства, симпатії один до одного і вміння налагоджувати соціальні відносини між людьми, які «утворюють соціальну одиницю». Тому для розуміння громадою та прагненням до реалізації творчих ідей є перехідний період часу, коли громада «сприймає через несприяття», а пізніше і долучається до нових культурних форм вираження. Адже активна громада – це громада, де є соціальні включеність та соціальна згуртованість щодо певної культурної локації (Гоща), щодо історико-культурної спадщини

(Дубно та Острог) та щодо можливостей розвитку багатьох культурних просторів (Рівне).

Важливим методом активізації культурного простору міста є **участь** організацій громадянського суспільства та органів місцевого самоврядування та їх структурних підрозділів, а також місцевих митців, **у різних грантових конкурсах** зі створення культурних продуктів та поширення кращих культурних практик. Зокрема, за результатами проведення конкурсу культурно-мистецьких проєктів «Малі міста – великі враження», які реалізуються у 2019 році на умовах співфінансування з державного бюджету³⁰³ у Гощі та Острозі Рівненській області реалізуються такі проєкти, як:

- Інтерактивний музей стародруків (КЗ «Державний історико-культурний заповідник м. Острога» Рівненської обласної ради, м. Острог);
- Всеукраїнський культурно-історичний фестиваль «Добре поруч» (Гощанська селищна рада, смт Гоща, с. Красносілля Гощанського району).

Також стратегією Українського культурного фонду на 2019-2021 роки «Культура та креативність для порозуміння та розвитку»³⁰⁴ визначено стратегічне бачення його діяльності як **«різні форми культурного самовираження та взаємодії** створюють умови для ціннісного об'єднання та розвитку українців і сприяють цілісному позиціонуванню України на культурній мапі світу». До приладу, у 2018 році Український культурний фонд підтримав 298 проєктів:

³⁰³ Про затвердження переліку культурно-мистецьких проєктів – переможців конкурсу культурно-мистецьких проєктів “Малі міста – великі враження”, які реалізуються у 2019 році на умовах співфінансування з державного бюджету: Розпорядження Кабінет Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 535-п/ Кабінет Міністрів України: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/535-2019-p>.

³⁰⁴ Стратегія Українського культурного фонду на 2019-2021 роки «Культура та креативність для порозуміння та розвитку»/ Український культурний фонд. – Режим доступу: <https://ucf.in.ua/storage/docs/12022019/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%84%D0%BE%D0%BD%D0%B4%D1%83.pdf>.

- індивідуальні проекти – 241 проект (на суму 83 319 990, 41 грн);
- проекти національного партнерства – 42 проекти (на суму 46 195 562, 53 грн);
- проекти міжнародного партнерства – 15 проектів (на суму 19 256 264, 65 грн)³⁰⁵.

У межах програми «**Навчання. Обміни. Резиденції. Дебюти.**» Українського культурного фонду вже у 2019 році було підтримано такі проекти, як:

- «Лабораторія «i-Reflections Lab: особистість у медіапросторі»» Національної спілки театральних діячів України;
- «Міжнародна мистецька резиденція «Резиденти Всесвіту»» ГО «Асоціація випускників, викладачів і друзів Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна»;
- «Sound iD: спадщина Володимира Пержило» ГО «Міждисциплінарний центр з розвитку мистецтва та культури «Дрім Проджектс»;
- «Арт-резиденція і Канівський Міжнародний Скульптурний Симпозіум «ЧервонеЧорне»» ТОВ «Канів-Партнершип»;
- Театральна резиденція «Пам'ять. Тожсамість. Ми» Першого академічного українського театру для дітей та юнацтва;
- «Відділ сучасного мистецтва Кмитівського музею» Кмитівського музею образотворчого мистецтва імені Йосипа Буханчука³⁰⁶.

О. Копієвська³⁰⁷ у своїй докторській дисертації дає визначен-

³⁰⁵ Реєстр-рейтинг підтриманих проектів у 2018 році/Український культурний фонд. – 2018.– Режим доступу: <https://ucf.in.ua/storage/docs/31102018/Презентація%20Статистика%20Проектів%20УКФ.pdf>.

³⁰⁶ Реєстр проектів-переможців конкурсної програми «Н.О.Р.Д» Лоту 2 «Мобільність та програми обміну» та Лоту 3 «Резиденції» Українського культурного фонду/ Український культурний фонд. – 2019. – Режим доступу: <https://ucf.in.ua/storage/docs/07062019/%D0%A0%D0%B5%D1%94%D1%81%D1%82%D1%80%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BC%D0%BE%D0%B6%D1%86%D1%96%D0%B2%20%D0%9D%D0%9E%D0%A0%D0%94%20%D0%BB%D0%BE%D1%82%D0%B82-3.pdf>.

³⁰⁷ Копієвська, О.Р. Трансформаційні процеси в культурних практиках України: глобальний, глокальний контекст та локальні особливості (кінець ХХ – початок ХХІ ст.): дис. ... д-ра культурології: 26.00.06 – Прикладна куль-

ня поняттю «**культурна практика**» – «це предметно-практична діяльність людини/людей, пов'язана зі створенням або поширенням культурних продуктів. Культурна практика зумовлена сферою смислів соціокультурного буття й індивідуального життя людини, а відтак мислиться, репрезентується та реалізується в межах доступного їй, персоналізованого ціннісно-смислового горизонту». Так, до важливих культурних практик, а також різновидів культурних просторів належать **культурні або арт-резиденції**, як простори вільного творчого пошуку митців.

Отже, активізації культурного простору міста сприятиме формуванню і розвитку соціального капіталу та ідентичності містян та гостей міста, здоровому клімату в суспільстві та соціальні згуртованості. Разом з тим, доцільним є розгляд такого різновиду культурного простору як культурної (арт-) резиденції.

5.2. Культурна резиденція: поняття та характеристики

В умовах постійних суспільних змін та підходів до процесів обміну інформацією, а також процесів трансформацій культурних практик доцільним є розгляд поняття та характеристик культурних резиденцій як порівняно нового різновиду культурного простору для України.

Проблематику арт-просторів у різних його проявах та особливості формування розглядають Х. Домащук³⁰⁸, А. Єфімова³⁰⁹,

турологія. Культурні практики / О.Р. Копієвська; Нац. акад. кер. кадрів культури і мистецтв. – Київ, 2018. – 487 с. – С. 72. – Режим доступу: <https://www.nakkkim.edu.ua/images/Special-Science-Council/Materialy-Dysertacij/2018-Kopievska/Kopievska-disser.pdf>.

³⁰⁸ Домащук, Х.С. Арт-галерея в сучасному соціокультурному просторі України / Х.С. Домащук // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. – 2017. – Вип. 38. – С. 232-240. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apitphk_2017_38_29.

³⁰⁹ Єфімова, А. Сучасне мистецтво в міському просторі: перспективи та шляхи розвитку в Україні / А. Єфімова // Вісник Львівської національної академії мистецтв. – 2016. – Вип. 28. – С. 143-152.

О. Костюченко³¹⁰, О. Ліщинська³¹¹, А. Мastroва та Г. Хавхун^{312,313}, В. Михальчук³¹⁴, Н. Мусієнко³¹⁵, О. Чепелик^{316,317}, О. Шило та О. Івашко³¹⁸, «Проектування культурних центрів»³¹⁹, «How to Set

³¹⁰ Костюченко, О.А. Особливості дизайну експозиційних просторів у арт-центрах/ О.А. Костюченко// Теорія та практика дизайну. – 2017. – Вип. 12. – С. 128-135. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tprd_2017_12_14.

³¹¹ Ліщинська, О. Візуальне мистецтво як чинник формування креативного простору довіри в сучасній Україні/ О. Ліщинська// Українознавчий альманах. – 2016. – Вип. 19. – С. 168-171. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrainm_2016_19_41.

³¹² Mastroва, А.А. Принципи включення образно-пластичних форм в простір інтер'єру/ А. А. Mastroва, Г. М. Хавхун// Сучасні проблеми архітектури та містобудування. – 2017. – Вип. 47. – С. 527-531. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spam_2017_47_67.

³¹³ Хавхун, Г.М. Графіка в інтер'єрі/ Г.М. Хавхун// Сучасні проблеми архітектури та містобудування. – 2015. – Вип. 38. – С. 108-114. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spam_2015_38_18.

³¹⁴ Михальчук, В.В. Мистецька галерея як феномен арт-простору сучасної України/ В.В. Михальчук// Мистецтвознавчі записки. – 2014. – Вип. 26. – С. 201-210.

³¹⁵ Мусієнко, Н. Київське міське середовище як арт-простір/ Н. Мусієнко // Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини. – 2012. – Вип. 8. – С. 355-376. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spdr_2012_8_13.

³¹⁶ Чепелик, О. Формування культурного простору міста: «АРТ-БАЛКА'2013»/ О. Чепелик// Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини. – 2013. – Вип. 9. – С. 280-306. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spdr_2013_9_25.

³¹⁷ Чепелик, О. Технології мистецької освіти та дослідницькі практики молоді у сучасному культурному просторі/ О. Чепелик// Сучасні проблеми художньої освіти в Україні. – 2015. – Вип. 10. – С. 111-114. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spkno_2015_10_35.

³¹⁸ Шило, О.В. Монументальне мистецтво і стріт-арт в сучасному міському просторі/ О.В. Шило, О.Д. Івашко// Науковий вісник будівництва. – 2016. – № 2. – С. 74-78. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvb_2016_2_18.

³¹⁹ Проектування культурних центрів: посібник/ ред. Петер Леній; переклад за підтримки Програми ЄС-Східного Партнерства «Культура та креативність». – Режим доступу: https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/344/Design_Handbook_ua.pdf; <http://www.culturepartnership.eu/upload/editor/2017/handbook/Design%20Handbook%20ua.pdf>.

Up a Creative Hub»³²⁰, російські практики відображено в працях А. Пацей³²¹, аналітичних матеріалах «У пошуках нових ресурсів: креативне середовище російських міст (Омськ, Тюмень, Томськ, Оренбург, Хантима́нсійськ, Небраска, Муравленко)»³²² та інші міжнародні³²³³²⁴³²⁵³²⁶³²⁷ дослідження.

Так, Д. Суховська³²⁸ визначає **креативний простір** як «соціальний майданчик для творчих (креативних) проявів особистості,

³²⁰ How to Set Up a Creative Hub/ European Creative Hubs Network. – Access mode: http://creativehubs.net/tools/Creative-Hubs-Madrid-Toolkit_Final.pdf.

³²¹ Пацей, А.В. Арт-резиденции как форма мобильности на постсоветском пространстве в России и Восточной Европе 1980-2000-х годов: Выпускная квалификационная работа по направлению подготовки 50.04.01 «Искусства и гуманитарные науки»/ А.В. Пацей; Санкт-Петербургский государственный университет. – СПб, 2017. – 150 с. – Режим доступа: [https://dspace.spbu.ru/bitstream/11701/11854/1/VKR_Pacej_A_V__\(st049304\).pdf](https://dspace.spbu.ru/bitstream/11701/11854/1/VKR_Pacej_A_V__(st049304).pdf).

³²² В поисках новых ресурсов: креативная среда российских городов (Омск, Тюмень, Томск, Оренбург, Хантымансийск, Ноябрьск, Муравленко): аналитические материалы 2016. – С-Пб: ООО «Рослинк-Нет», 2016. – 166 с. – Режим доступа: http://cpractices.ru/system/block/publication_infos/files/000/000/012/original/Searching_for_new_resources.pdf?1484141681.

³²³ Contemporary Artist Residencies: Reclaiming Time and Space/ Taru Elfving, Irmeli Kokko, Pascal Gielen (eds.); Antennae-Arts in Society. – Valiz, Amsterdam, 2019. – 272 p. – Access mode: https://reshape.network/uploads/document/file/46/Contemporary_Artist_in_Residencies01.pdf.

³²⁴ Grois, B. Art power/ B. Groys. – MIT, 2008. – Access mode: <https://pdfs.semanticscholar.org/48a3/e7fb7a95904da5d10bc3034796fa43ad983c.pdf>.

³²⁵ Kester, G. Conversation Pieces: The Role of Dialogue in Socially-Engaged Art/ Grant Kester// Theory in Contemporary Art Since 1985/ eds.: Z. Kocur and S. Leung. – Oxford: Blackwell, 2005. – PP. 76-100. – Access mode: http://cam.usf.edu/CAM/exhibitions/2008_8_Torolab/Readings/Conversation_PiecesGKester.pdf.

³²⁶ Bishop, C. Artificial Hells: Participatory Art and the Politics of Spectatorship/ Claire Bishop. – London-New York: Verco, 2012. – 384 p. – Access mode: <https://selforganizedseminar.files.wordpress.com/2011/08/bishop-claire-artificial-hells-participatory-art-and-politics-spectatorship.pdf>.

³²⁷ RE-tooling RESIDENCIES: A Closer Look at the Mobility of Art Professionals/ Edited by A. Ptak. – 1st ed. – Warsaw, 2011. – 362 p. – Access mode: http://www.re-tooling-residencies.org/media/upload/img/ReToolingResidencies_INT.pdf.

³²⁸ Суховская Д. Креативное пространство российских городских поселений и его влияние на формирование ценностных ориентаций личности/ Д. Суховская. – <https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/49949/ssoar-2016-sukhovskaya-.pdf?sequence=1&isAllowed=y&linkname=ssoar-2016-sukhovskaya-.pdf>

що походять від індивідуального творчого посили, що формує її інтереси в сфері самореалізації та самоврядування і надає неофіційний вплив на формування її цінних орієнтацій».

Н. Мусієнко³²⁹ відзначає: «*Public art* народився в місті: його місією є комунікація з міським середовищем і громадою, допомога громаді усвідомити свою ідентичність та висловити свої цінності засобами мистецтва, підкреслити унікальність певного публічного простору. *Public art* є об'єднуючою силою, він трансформує імідж міста», а В. Полюга³³⁰ стверджує: «За відсутності комфорту у взаємодії між простором і міським «актором» (городянином, туристом, перехожим, підприємцем) соціальна динаміка поведінки проявляється на простір як такий – і в подальшому він стає нейтральним, некомфортним та «порожнім» із погляду смислів і культурних цінностей».

Разом з тим, засновниця «Jiwar Creation and Society» Мірейя Естрада Гілаберт³³¹ коментує: «**Арт-резиденція** – це не тільки місце, а й час, присвячений роботі. Причина, чому люди їдуть в резиденції – бажання повністю віддатися справі, не відволікаючись на побут. Коли ти вдома, то все одно живеш повсякденним життям, а в арт-резиденції цілком занурений в проєкт. Інший важливий момент, що ти не один. У резиденції сусідять люди різних напрямів і професій, це дає можливість обмінятися думкою і досвідом, поділитися думками».

До прикладу в Україні функціонують: Мистецька резиденція імені Назара Войтовича³³², Ізоляція, Розширена історія Музичів,

³²⁹ Мусієнко, Н. *Public art* у просторі сучасного міста: Київська практика/ Н. Мусієнко// Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини. – 2010. – Вип. 7. – С. 136-149. – С. 136. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spdr_2010_7_14.

³³⁰ Полюга, В. Феномен міського публічного простору (одна вулиця, два дні, місто-мільйонник: досвід соціального експерименту в місті Одеса)/ В. Полюга// Соціологічні студії. – 2016. – № 2. – С. 52-55. – С. 55. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/socst_2016_2_11.

³³¹ Сидорова, А. Куратор арт-резиденції – чудесная, но тяжелая работа: интервью с Мирейя Эстрада Гилаберт/ А. Сидорова. – Режим доступа: <http://jiwarbarcelona.com/web/wp-content/uploads/2018/07/%D0%9A%D1%83%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80-%D0%B0%D1%80%D1%82.pdf>.

³³² Мистецька резиденція імені Назара Войтовича. – Режим доступу:

Великий Перевіз, КЕРАМО, 1:0 Koktebel Art Residence, Kyiv A-I-R та цілий перелік арт-резиденцій, які також входять до всесвітніх мереж культурних резиденцій, зокрема:

<https://www.transartists.org>

<http://www.resartis.org/en/>

<https://www.digitalartistresidency.org>

<https://www.seti.org/artist-in-residence>

<http://www.residencyunlimited.org>

І. Хангельдієва³³³ вказує: «Арт-резиденції як активний елемент сучасного арт-ринку можуть слугувати у визначеному смислі і інструментом з просування художника і результатом його праці, особливо тих, що були закінчені у період перебування в резиденції». Типові характеристики культурної (арт-) резиденції відображено у **таблиці 5.2.1**.

Таблиця 5.2.1
Типові характеристики культурної (арт-) резиденції

№	Характеристика	Види резиденцій	
		Стаціонарні	«Кочуючі»
1	Підтримка індивідуального та колективного творчого процесу	так	так
2	Надання учасникам простору та часу, а також необхідних ресурсів (у достатньому обсязі, у організованому вигляді) для реалізації творчого задуму	так	так
3	Сконцентрованість у певній локації як місці розташування резиденції	так	так
5	Спрямованість на створення змін у свідомості місцевого населення через доступ до культурного продукту	так	так

<http://www.culturalactivism.org/art-mobility/>.

³³³ Хангельдієва І. Г. Арт-резиденция как инновационный субъект современного арт-рынка/ И. Г. Хангельдієва// Social and cultural institutions in the modern world : materials of the V international scientific conference on April 22–23, 2017. – Prague : Vědecko vydavatelské centrum «Sociosféra-CZ», 2017. – С. 34-39. – Режим доступу: http://sociosfera.com/files/conference/2017/k-04_22_17.pdf.

№	Характеристика	Види резиденцій	
		Стаціо- нарні	«Кочую- чі»
7	Побудова на принципах діалогу, взаємодії та взаємовідповідального ставлення художників та кураторів один до одного	так	так

* складно автором на основі аналізу джерел та літератури

О. Белявцева³³⁴ визначає арт-резиденції як «спеціально обладнані місця для реалізації творчого потенціалу художника, зустрічей з однодумцями, міжкультурної взаємодії та обміну ідеями. Їх основними параметрами є час і простір: художник звільняється від побутових клопотів і всього себе може присвятити творчості; він працює не в своїй майстерні, а в наданому приміщенні, де у нього немає обмежень в масштабі».

Прагматичний підхід³³⁵ у визначенні резиденцій дозволяє характеризувати зміни у визначенні її поняття в контексті розвитку цифрових технологій, зберігаючи сутність явища резиденції – вони надають художникам та іншим творчим професіоналам **час, простір і ресурси** для роботи, **індивідуально** або **колективно**. Резиденції можуть вимагати **відчутного конкретного результату**, адже мистецтво – це культурне виробництво, зокрема, виставки, проекти, майстерні, співпраця або резиденція може давати **невизначені результати**.

Н. Якушина³³⁶ зазначає, що існує два основних різновиди куль-

³³⁴ Белявцева, О.О. Различные модели организации арт-резиденций в Украине/ О.О. Белявцева// Культура народов Причерноморья. – 2013. – № 265. – С. 136-138. – Режим доступа: <http://dSPACE.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/92486/33-Beliavtseva.pdf?sequence=1>.

³³⁵ Policy Handbook on Artists' residencies: European Agenda for Culture Work Plan for Culture 2011-2014 – Open Method of Coordination (OMC) Working Group of EU Member States Experts On Artists' Residencies. – 2014. – Access mode: http://ec.europa.eu/assets/eac/culture/policy/cultural-creative-industries/documents/artists-residencies_en.pdf.

³³⁶ Якушина, Н.П. Арт-резиденция как инновационная модель управления креативным пространством приморского город/ Н.П. Якушина// International Journal of Humanities and Natural Sciences. – 2019. – №1-1. –

турних резиденцій:

- **великі майданчики**, які дають можливості обміну ідеями та для крупних міжнародних обмінів;
- **невеликі «кочові» резиденції**, які нагадують творчі лабораторії.

Для малих міст доцільними для створення є останні, адже тут відбуваються обміни досвідом та створюється новий культурний продукт, часто власне на потреби та на замовлення міста.

Отже, **культурна резиденція** – це комплекс матеріальних і нематеріальних ресурсів для творчості, що забезпечує професійну мобільність художників і фахівців у сфері культури та мистецтва. В межах пропонованого дослідження доцільним є формування концепції культурної резиденції в одній з громад-партнерів проекту на Рівненщині.

5.3. Культурна резиденція в контексті формування нового культурного простору

Місто – це складна багат шарова структура, в якій кожен і кожна особистість є формотворчою одиницею. Пересування, зустрічі, сидіння в парку: кожен рух та дія в сукупності задає місту ритм, насичує його і робить таким, яким воно є. Так само, як і сповнення життям, люди здатні залишати в його ландшафті рани, натискаючи на які стає боляче всім, хто є його частиною.

Часто причиною цьому є споживацьке ставлення до міста та відчуття його не своїм, таким що тільки повинно бути комфортним та красивим. В такий самий спосіб часто люди сприймають культурне дозвілля і культуру в цілому. Здебільшого це про розваги, спосіб зайняти свій час «з користю». Інколи культурне дозвілля вважають зайвим та таким, без якого можна обійтись, задовольнивши базові потреби. Але культурний простір набагато ширший, ніж просто розвага. Він має інструменти для втручання та поєднання різних сфер життя, створює взаємозв'язки в місті, які важливо зберігати

та примножувати.

Проводячи точкову акупунктуру в міському просторі, маленькі, але влучні кроки, культура та мистецтво здатні змінювати та допомагати йому долати проблеми, що склались. Мистецтво є медіатором, що сприяє формуванню середовища для діалогу та полілогу, унаочнює певні проблеми, демонструє відкритість та бажання розпочати поступовий рух в напрямку їх вирішення чи подолання.

Згідно сайту «Creative Clusters»³³⁷ термін «творчий кластер» використовується для опису (принаймні) чотирьох видів споріднених, але дуже чітких просторових утворень:

- 1) **творчі робочі місця під єдиним дахом** – ті, які заохочують спільноту до творчості так, щоб нікуди не йти (наприклад, місцевий медіа-центр чи ринок);
- 2) **творчі райони в містах чи містах** – ті, які заохочують спільноту піти зі свого робочого місця, щоб зустріти когось (наприклад, Винокурня в Ванкувері або 798 (Художній район Дашанці) в Пекіні);
- 3) **регіональні творчі кластери** (в тому сенсі, який визначає економіст Майкл Портер) – ті, які заохочують спільноту потрапити на зустріч і повернутися в той самий робочий день до місця постійної роботи (наприклад, кластер взуття та шкіряного одягу Novo Hamburgo в Бразилії, Боллівуд в Мумбаї, нігерійська кіногрупа в Лагосі);
- 4) **віртуальні кластери в Інтернеті**. Термін «кластер» традиційно означає просторове розташування на певному рівні, однак «віртуальні спільноти» – це термін застосовний до поняття «мережі та мережування», а не власне «кластер».

Ці чотири види спільнот характеризуються різними видами зв'язків, співпраці, конкуренції та ідентичності. Це означає, що уроки, засвоєні в будь-якому з трьох видів фізичного кластеру, не обов'язково переносяться на інші. Кожен тип кластера має чіткий профіль. Разом з тим, розглядаючи будь-який культурний простір як систему, важливо розрізнати в ньому центр і периферію. У центрі перебува-

³³⁷ Creative Clusters: Creative Economy, Cultural Policy/ Creative Clusters; Simon Evans. – Access mode: http://creativeclusters.com/?page_id=1599].

ють форми культури з високим потенціалом, які активно впливають на інші культурні форми та життя міста. У них створюється безліч текстів, в тому числі таких, які мають еталонну значущість для всієї культурної системи в цілому. Периферійні ж форми культури більш інертні, менш впорядковані, їх культурні тексти мають порівняно вузьку сферу застосування і часто вважаються «неправильними» і мало впливають на центральні культурні форми.

У статті «Креативні індустрії в Україні: вистояти, просвітити(ся)» М. Скиба³³⁸ визначає, що креативна економіка в ЄС, а також Австралії та Канаді має щонайменше чотири надійні «ноги»:

- політики та законодавство;
- кластери й хаби;
- інкубатори й акселератори;
- професійні мережі та асоціації.

Саме тому в межах поточного дослідження доцільно розробити Концепцію **творчого місця під єдиним дахом – культурну резиденцію**. Назва резиденції «Культурна резиденція 0,01%» відсилає до результатів дослідження описаного в **розділі 3**, за результатами якого резиденція за впливовістю на культурне середовище міста отримало лише 0,01%.

Ресурс культурної резиденції набагато потужніший за потенціал кожного окремого її учасника, адже дозволяє зібрати в одному місті людей з різною експертністю, досвідом та методологією роботи і разом зануритись в новий контекст, дослідити його то дати новий погляд на ситуацію довкола.

У публікації «Іноземний досвід: Як арт-резиденції вирішують проблеми міст» Р. Кашапов³³⁹ визначив можливості арт-резиденцій для міст, зокрема, *освоєння занедбаних територій, формування бренду міста, подолання культурної ізоляції, підвищення*

³³⁸ Скиба, М. Креативні індустрії в Україні: вистояти, просвітити(ся) // М. Скиба // Тиждень. – 27.02.2016. – Режим доступу: <https://tyzhden.ua/Society/158758>.

³³⁹ Кашапов, Р. Иностранный опыт: Как арт-резиденции решают проблемы городов // Р. Кашапов // The Village. – 07.06.2012. – Режим доступа: <https://www.the-village.ru/village/city/abroad/112891-kak-art-rezidentsii-menayut-goroda-i-derevni>.

іміджу депресивних районів, розвиток малих міст і просування національної культури та формування нових пам'яток.

Опис проблеми, для вирішення якої спрямована культурна резиденція – відсутність об'єднавчого центру в місті Рівне для пошуку мистецьких форм вираження історико-культурної спадщини та культурного дискурсу міста. *Відродження культурних просторів є особливістю міст – старих та молодих – коли вони прагнуть відродити колишні промислові об'єкти та набережні, а також визнати себе конкурентними містами культури*³⁴⁰.

Мета резиденції: виокремлення важливих особливостей Рівного, Гощі, Острога та Дубна для містян, а також репрезентація його засобами мистецтва через створення культурних продуктів впродовж 4 тижнів на базі рекомендованих локацій (**рисунку 5.3.1**).

Рис. 5.3.1 Рекомендовані локації для реалізації проєкту «Резиденція 0,01%»

³⁴⁰ Evans, G. Measure for Measure: Evaluating the Evidence of Culture's Contribution to Regeneration/ Graeme Evans// Urban Studies. – Vol. 42. – Nos. 5/6. – 1-25, May 2005. – Access mode: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.541.2110&rep=rep1&type=pdf>.

Учасниками, загальною кількістю – 10 осіб, доцільно визначити архітекторів, урбаністів, громадських активіста та художників до спільного дослідження міста, його реалій та культурного потенціалу. На резиденцію можуть подаватися як локальні культурні діячі/діячки, так і з усієї України. Ми заохочуємо подаватися культурних та громадських діячів, які працюють з контекстом міст та візуальними мистецькими практиками; досліджують контекст інституцій, їх моделі та шляхи розвитку, а також користуються методиками соціального залучення.

Згідно рекомендацій Н. Чичасової, експертки з розвитку культурних просторів, до участі у резиденції та якісної співпраці в межах її діяльності доцільно залучити таких митців, як:

- **Variety name/ Назва змінна (Валерія Карпань, Марина Хрипун)** – художній дует, працює здебільшого у сфері партисипативних практик та культурної освіти. Діяльність групи зосереджена на процесах спілкування та обміну в міському просторі, візуальній (цифровій) антропології, інклюзивності, практиці вшанування та репрезентації пам'яті та місцевих розповідей.
- **Антон Саєнко** – художник. Народився в м. Суми. Працює з такими медіа як ленд-арт, перформанс, інсталяція, живопис. Отримав спеціальну премію МУХІ, степендіат програми Gaude Polonia.
- **Даша Пирогово** – соціологиня, дослідниця, фасилітаторка. Працює як незалежна консультантка та менторка з GIZ, USAID, CANactions, MOM, навчається на магістерській програмі Критичні міські дослідження у Європейському гуманітарному університеті (Вільнюс).
- **Євген Нікіфоров** – фотограф, дослідник, автор книжки *Decommunized: Ukrainian Soviet mosaics*.
- **Євген Самборський** – художник. Народився в Івано-Франківську. Мистецька практика пов'язана із колективною роботою. У минулому – ініціатор та учасник об'єднання «Відкрита група», але наразі працює самостійно. Степендіат програми Gaude Polonia.

- **Єгор Анцигін** – художник. Народився в Дніпрі, живе та працює в Києві.. Працює з такими медіа як інсталяція, фото, живопис, а також партисипативними проектами, архівними матеріалами, ленд-артом. Учасником художнього колективу конкретних дат (ККД), у складі якого реалізував проекти в Києві, Харкові, Вроцлаві (Польща) та Бресті (Білорусь).
- **Женя Моляр** – мистецтвознавиця, учасниця самоорганізованої мистецької ініціативи ДЕ НЕ ДЕ, співробітниця Кмитівського музею радянського мистецтва.
- **Іван Вербицький** – директор (раніше – керівник проектів і аналітик в сфері розвитку міст) Аналітичного центру CEDOS. Співавтор онлайн-курсу «Урбаністика: сучасне місто» на платформі Prometheus. Редактор і керівник українського урбаністичного платформи Mistosite.
- **Катерина Русецька** – кураторка, культурна менеджерка, працює в ГО «Культура медіальна».
- **Олексій Биков** – архітектор, дослідник архітектури періоду радянського модернізму, співкуратор виставки «Надбудова» (2015).
- **Павло Хайло** – український художник, в минулому учасник мистецької групи Колектив Конкретних Дат, номінант на премію PinchukArtPrize 2018. Художня практика Хайло включає дослідницькі практики, роботу з історичним матеріалом, пам'яттю та інституційної критикою.

Кінцевий результат: створення site-specific проекту, пов'язаному з обраним простором в місті чи інституцією та публічна презентація результату проекту у форматі: дослідження, публічного talk чи художньої роботи. Важливим складником резиденції є **освітній компонент**. Через презентацію та публічну дискусію ознайомити містян з сучасними мистецькими практиками, дати їм можливість бути залученим, стати співтворцем нового культурного продукту, а, відтак, і нового культурного простору власного міста.

Такий кластер творчих особистостей потребує набагато більше, ніж стандартне бачення відкритого офісу, адже це місце як для життя, так і для роботи; місце, де споживаються та виготовляються

культурні продукти на задану тематику. Вони відкриті цілодобово, для роботи, гри та творчого пошуку. Тому в межах «Резиденції 0,01%» доцільно виділити такі **етапи**:

Підготовчий етап – формування бюджету проєкту, визначення пріоритетів, контексту та завдань роботи в резиденції.

Перший етап – ознайомлення з локальним контекстом міста Рівне та малих міст (Гоща, Дубно, Острог), до нього входить:

- прогулянка містом з локалом, що дозволить глибше зануритись в контекст, огляд можливих локацій містом;
- зустрічі з місцевими активістами/ митцями/ представниками креативних індустрій –можливості для нетворкінгу і розвитку подальшої співпраці протягом резиденції (Іванна Бородіна, Олександр Харват, Віктор Булига);
- поїздка до Гощі, Дубна та Острога;
- в кінці першого етапу – загальна зустріч, формування ідеї проєкту, визначення з потребами учасників/ці, формування плану подальших дій.

Другий етап – розробка та підготовка проєкту, консультування у менеджера/ ки та куратора/ ки резиденції, закупівля матеріалів, підготовка локацій.

Третій етап – підготовка контенту/ культурних продуктів за результатами роботи в резиденції.

Четвертий етап – публічна презентація проєктів/ результатів дослідження, поширення результатів у засобах масової інформації.

Отже, культурна резиденція «Резиденція 0,01%» являє собою новий арт-простір для Рівного, а також сама стане частиною формування нового культурного простору Рівненщини як майданчик для обміну думками до новим досвідом для людей, які активізують громади та прагнуть до розвитку через створення культурних продуктів з урахуванням місця та значення міста в системі координат регіону.

Висновки до 5 розділу

Отже, для активізації культурного простору міста використовуються як особистісні, так і соціальні (колективні) методи, застосування яких допомагає створювати нові культурні продукти; освоювати місця, які є залишеними чи такими, що є невикористовуваними в проточних соціо-культурних умовах; покращувати стан навколишнього середовища; формувати імідж депресивних територій та створювати новий бренд міста та регіону, а також створювати нові культурні простори та об'єкти особливого зацікавлення к мешканців міст, так і потенційних та реальних туристів.

Культурна резиденція «Резиденція 0,01%» в контексті формування нового культурного простору є цікавим потенційним проектом для міста Рівного, адже це полікультурне місто зі складним історичним минулим, що стикається з типовими проблемами пострадянського, постіндустріального та регіонально характеру. На резиденції доцільно розглядати його історію та сьогодення, виокремити важливі та болісні простори в місті та попрацювати з ними.

Розділ 6.

Формування моделі нового культурного простору (на прикладі громад Рівненської області)

У розділі «Формування моделі нового культурного простору (на прикладі громад Рівненської області)» визначено проблеми регіонального моделювання нового культурного простору міст Рівненщини, включно з результатами Open-Space для активізації культурного простору міста. Надано пропозиції та рекомендації щодо формування нового культурного простору міст Рівного, Дубна, Острога та смт Гоща, а також пропозиції до Стратегії сталого розвитку Рівненської області на 2021-2027 рр. щодо створення нових культурних просторів.

Підрозділи:

6.1. Формування нового культурного простору: проблематика регіонального моделювання на прикладі міст Рівного, Дубна, Острога та смт Гощі.

6.2. Open-Space для активізації культурного простору міста: проблеми та перспективи Рівненщини.

6.3. Пропозиції та рекомендації щодо формування нового культурного простору міст Рівного, Дубна, Острога та смт Гощі.

6.4. Пропозиції до Стратегії сталого розвитку Рівненської області на 2021-2027 рр. щодо створення нових культурних просторів.

6.1. Формування нового культурного простору: проблематика регіонального моделювання на прикладі міст Рівного, Дубна, Острога та смт Гощі

На сьогодні соціально-культурну сферу, яка є однією з найважливіших і безпосередньо такою, що може бути модельована та проєктована, складають територіальні та галузеві зрізи культурного буття. Слід зазначити, що проблематика моделювання нових культурних просторів у сучасних умовах постає актуальною, особливо, в контексті міських просторів. *Мале місто – це як велика загадка, яку потрібно спочатку прочитати, вдуматися, а потім довго і зі смаком розв'язувати*³⁴¹.

Дослідники вказують на доцільність використання в межах процесів моделювання культурного простору «ефекту колії» – залежності від шляху, тобто під час реального планування культурних процесів та змін необхідно враховувати попередні теоретичні напрацювання та дотримуватись умов певної культурної та наукової парадигм. Так, в межах пропонованого дослідження можливостей Рівного, Дубна, Острога та Гощі у формуванні нових культурних просторів доцільно брати до уваги накопичений громадськістю, як експертами, так і «людьми з вулиці», культурний потенціал, традиції, що побутують у сучасних культурних умовах, а також тенденції розвитку ринку культурних послуг та коло практичного інтересу потенційних донорів культурних проєктів.

Загалом Г. Фесенко³⁴² зазначає, що урбаністика має розвиватися шляхом створення все більш повного інтегрального образу куль-

³⁴¹ Гончарова, К. Про проєкти малих міст / К. Гончарова // Культура і креативні індустрії як основа розумної стратегії розвитку малої території. – Посібник до Другої Всеукраїнської конференції «Культура і креативні індустрії як основа розумної стратегії розвитку малої території» / заг. ред. І.В.Френкель [та ін.]; [упор. Ковальчук Ін.М., Ковальчук Ір.М.; відп. ред. Телеуця В.В., Снігирьова Л.М.]. – Вінниця: 2018. – 152 с. – С.93.– http://uccs.org.ua/wp-content/uploads/bsk-pdf-manager/2018-09-06_3.pdf.

³⁴² Фесенко, Г.Г. «Культурологічні перспективи» урбаністики (методолого-епістемологічний аспект) / Г.Г. Фесенко. – Режим доступу: <http://eprints.kname.edu.ua/44720/1/Фесенко%20Г.html>.

турного простору міста, а І. Посохов³⁴³ відзначає: «малі історичні міста є перспективними з точки зору формування спеціалізованих центрів туризму. Перше завдання полягає у тому, щоби побачити або виявити ті унікальні ознаки таких міст, які можуть бути використані в розробці програми їх подальшого розвитку як туристичних об'єктів, поглянути на історичні міста України як на певні маркери туристичної привабливості регіонів».

З огляду на те, що 11 Ціль сталого розвитку «Сталий розвиток міст і громад» передбачає індикаторами у сфері культури, туризму і креативних індустрій³⁴⁴:

- 11.3 – забезпечити збереження культурної і природної спадщини із залученням приватного сектору – 11.3.1. Кількість об'єктів культурної та природної спадщини, які включені до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, одиниць; 11.3.2. Кількість пам'яток національного значення, включених до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, одиниць; 11.3.3. Площа природно-заповідного фонду загальнодержавного значення, % території країни;
- 11.6 – забезпечити розробку і реалізацію стратегій місцевого розвитку, спрямованих на економічне зростання, створення робочих місць, розвиток туризму, рекреації, місцевої культури і виробництво місцевої продукції – 11.6.1. Кількість робочих місць у сфері туризму (середньооблікова кількість штатних працівників колективних засобів розміщування та суб'єктів туристичної діяльності України), тис. одиниць, то в межах пропонованого дослідження сформовано перелік пропозицій та рекомендацій щодо процесів формування нового культурного простору міст Рівного, Дубна, Острога та смт Гощі.

³⁴³ Посохов, І.С. Малі історичні міста України як маркери туристичної привабливості регіонів/ І.С. Посохов// Географія та туризм. – 2011. – Вип. 14. – С. 111-116. – С. 115. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gt_2011_14_22.

³⁴⁴ Цілі Сталого Розвитку: Україна: Завдання та індикатори/ Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу: https://www.ua.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/SDG%20leaflet%20ukr_F.pdf.

Так, інфраструктурний рівень культурного простору – організації, установи та інституції, що забезпечують виробництво, збереження і поширення культурних цінностей як матеріалізована можливість культурної діяльності, засоби і умови створення традицій, норм, цінностей, ідей, їх освоєння, зберігання, трансляції, охарактеризовано у **підрозділі 2.2**.

Як зазначалось у **підрозділі 1.4**, двома базовими моделями культурного простору доцільно виділити революційну та еволюційну, для сучасного етапу розвитку суспільства в Україні характерною є остання – поступова зміна культурних парадигм, природний розвиток і трансформація культурного простору. До прикладу, О. Дорошенко³⁴⁵ комплексно розглядає становлення креативного сектору глобальної економіки, зосереджуючи увагу на аналізі підходів дослідників до цієї проблематики.

Для формування нового культурного простору важливим є вдосконалення та переорієнтація діяльності традиційних культурних установ відповідно до умов сьогодення і відповідно до завдань культурної політики, в тому числі регіональної. Також доцільним є створення нових типів установ і інститутів, які сприяють вирішенню завдань культурного розвитку міста, зокрема, культурних резиденцій, які являють собою самостійну культурні простори.

Культурний простір як система має такі характеристики, як синергізм, емерджентність, адитивність та еквіпотентність, які також дозволяють його описувати як відкриту систему, що самоорганізовується, вдосконалюється та сприяє створення надбудов та переходів інноваційних смислів у повсякденне життя.

Відправною точкою моделювання є оцінка сучасного стану культурного життя Рівного, Дубна, Острога та Гощі. Загалом її доцільно тезово сформулювати як:

- в містах є залишки культури радянського зразка, зав'язаної на певній презентації влади;

³⁴⁵ Дорошенко, О.С. Становлення креативного сектору глобальної економіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини/ О.С. Дорошенко; КНЕУ. – К.: КНЕУ, 2014. – С. 9-10.

- недостатня участь жителів та гостей міст у сучасних культурних заходах;
- в містах реалізується багато культурних ідей, однак міста мають більший потенціал;
- відсутність об'єднаного центру в кожному з міст для стейкхолдерів, які зацікавлені у розвитку культури, туризму та креативних індустрій;
- в містах відсутній чіткий план дій для стейкхолдерів культури та культурних індустрій, який би допоміг зорієнтуватись у основних тенденціях та кроках розвитку міста;
- в містах є недостатня кількість розваг та креативних просторів для молоді та дітей, однак проводиться достатньо заходів культурно-масового характеру для загальної аудиторії;
- сезонність культурних заходів та швидка «смерть» стартапів у творчих сферах, часто після перших конкретних кроків;
- провінційність міст та їх культурного профілю.

Відтак, всі процеси моделювання повинні бути спрямовані на подолання цих основних тенденцій та базових рис. На всіх рівнях проектування розвитку регіонального культурного простору основною метою є створення умов, що стимулюють творчу та організаційну діяльність людей, різних соціальних категорій і груп населення. Важливим є формування культурної інфраструктури згідно вимог сьогодення та відповідно до нормативних та функціонально-змістовних характеристик та вимог.

Культурний простір як об'єкт програмування є складним і багаторівневим явищем. У технологічному зрізі об'єктом проектування є як певні культурні установи, так і культурний простір загалом як універсальний провідник культурних змін, продуктів та традицій. Тому стратегічним завданням проектування культурного простору на регіональному рівні є підтримка самоорганізаційних процесів соціально-культурного середовища, створення системних умов для створення змін, що сприяють саморозвитку і самоорганізації культурного життя території. До цікавих методів активізації експертних середовищ належить технологія пошуку майбутнього або «відкритий простір»/ open space.

Отже, регіональне моделювання нового культурного простору у Рівному, Дубні, Острозі та Гощі цікавим з точки зору залучення широкого загалу та експертних середовищ до процесів вироблення спільного майбутнього, тому доцільним є аналіз результатів open space «Культурні резиденції у просторі сучасного міста» для активізації культурного простору кожного з міст.

6.2. Open space для активізації культурного простору міста: проблеми та перспективи Рівненщини

За результатами проведених соціологічного дослідження «Сучасний стан та перспективи розвитку культурних просторів у Рівному, Дубні, Острозі та Гощі » та експертних фокус-груп та інтерв'ювань визначено цілий блок ідей, які доцільно додатково обговорювати та визначати потенційні проекти для реалізації у містах. Адже існують ідеї, які можуть навколо себе об'єднати значне коло людей, які зацікавлені, як у розвитку власного міста, так і в реалізації бізнес-ідей, які допоможуть якісно розвивати культурних простір.

На сьогодні існує значна кількість методів активізації стейкхолдерів певного питання, зокрема, технологія відкритого простору (open space), яка передбачає діяльність за певних алгоритмом за посередництво фасилітатора, який скеровує проведення обговорення та керує часом. Адже час є важливим ресурсом, а спільний час експертів є потужним чинником творення нових смислів та форм. Відтак, доцільним є проведення **open space «Культурні резиденції у просторі сучасного міста»** за участі всіх зацікавлених у активізації культурного простору свого міста, зокрема, Рівного, Гощі, Острога та Дубна.

Технологія відкритого простору або open Space відома з 1983 року³⁴⁶, завдяки Г. Оуен³⁴⁷, як метод активізації та генерації нових

³⁴⁶ Технологія открытого пространства. – Режим доступа: <https://highadvance.org/business-tools/tehnologija-otkrytogo-prostranstva/>.

³⁴⁷ Сайт засновника технології open space Гаррісона Оуена. – Режим доступу: <https://www.openspaceworld.com/>.

ідей він розглядається у публікаціях С. Лабоди³⁴⁸, а також описується у роботі професійних груп з організації такого формату конференцій³⁴⁹³⁵⁰. Адже ідеї, які володіють потужнішим потенціалом, створюють навколо себе певне ментальне поле, під впливом якого виявляються ідеї з меншим потенціалом, однак такі, що можуть бути реалізовані порівняно швидко.

Метою open space постало визначення перспектив розвитку культурних просторів міст-партнерів, особливо, культурних резиденцій у Рівному, Дубно, Острозі та Гощі.

Фасилітаторка – Наталія Гнатюк, експертка з питань місцевого самоврядування та сталого регіонального розвитку, що має 20-ти річний досвід громадської роботи, який базується на практиці впровадження інновацій сталого регіонального розвитку (кластерна модель, стратегічне планування, проєктний менеджмент, інтерактивне навчання, патисипативні методики управління динамічними системами, в тому числі open space та інше).

Таймінг відкритого простору «Культурні резиденції у просторі сучасного міста» передбачив:

- вступне слово або вступне коло, під час якого відбувається представлення донора – Українського культурного фонду та коротко попередніх напрацювань за проєктом «Формування нової моделі культурного простору (на прикладі громад Рівненщини)»;
- ознайомлення фасилітатором з методикою, принципами та законом відкритого простору (законом мобільності або правилом «двох ніг»);
- оголошення тем;
- 5 півгодинних сесій для обговорення оголошених тем;
- здача протоколів (наперед підготовленого зразка) з опрацьованими запропонованими темами;

³⁴⁸ Лабода, С. Технология «Open Space», или Чудеса кофе паузы в «открытом пространстве»/ С. Лабода// АДУКАТАР. – №12(5). – 2005. – С. 18-23. – Режим доступа: http://adukatar.net/wp-content/uploads/2009/12/5_Pages_18-23.pdf.

³⁴⁹ Мережа фасилітаторів в Україні. – Режим доступу: <http://openspace.works/>.

³⁵⁰ Світова мережа сертифікованих фасилітаторів. – Режим доступу: <https://www.openspaceworldmap.org/>.

- оголошення тем;
- визначення наступного кроку за опрацьованими темами;
- завершальне коло для підведення підсумків.

Принципи open space описано у **таблиці 5.2.1**, також в межах методики відбувається робота з дошками оголошень, робота в дискусійних групах та «ринкова плаща».

Таблиця 5.2.1

Принципи open space			
хто прийшов, саме ті, хто мали прийти			
співпраця лише з людьми, що оточують	не думати про людей, які сюди не прийшли	працювати на спільний результат	співвідносити своє бачення з думками присутніх учасників
те, що відбувається, є саме те, що має відбуватися			
концентруватись на тому, що відбувається тут і зараз	те, що відбувається тут і зараз повинно мати значення для учасника	-	-
все починається тоді, коли й має початися			
цікаві або осяйні ідеї можуть приходити будь-коли	час обговорення може бути продовжений в іншому місці	-	-
все закінчується тоді, коли має закінчитися			
нецікаві та неперспективні ідеї залишати не обговореними	обмеження у часі є стимулом для активізації роботи у поточній ситуації	-	-
все відбувається там, де й має відбуватися			
обговорення відбувається на «ринковій площі»	обговорення відбувається на біля дошки оголошень	обговорення відбувається за кавою	-

* складено на основі^{351,352}

³⁵¹ Лабода, С. Технологія «Open Space», или Чудеса кофе паузы в «открытом пространстве»/ С. Лабода// АДУКАТАР. – №12(5). – 2005. – С. 18-23. – Режим доступа: http://adukatar.net/wp-content/uploads/2009/12/5_Pages_18-23.pdf.

³⁵² Мережа фасилітаторів в Україні. – Режим доступу: <http://openspace.works/>.

Оголошені теми учасниками open space «Культурні резиденції у просторі сучасного міста» відображено у **таблиці 5.2.2**.

Таблиця 5.2.2
Оголошені теми учасниками open space «Культурні резиденції у просторі сучасного міста»

Час	Локації			
	Риба	Їжак	Серце	Сонце
1	2	3	4	5
12:00	Етномайданчик під відкритим небом	Відновлення парку «Палестина» Діонісія Міклера та створення міжнародного туристичного маршруту на Дубенщині (Польща, Литва, Україна, Ірландія)	Легко про тяжке (4 сезони – 4 проблеми – 4 митця – 4 проекти – 4 міста)	Реконструкція картини Іжакевича «Голгофа» (мозаїка) на Козацьких могилах с. Пляшева Радивилівського району
12:30	Фотографічна резиденція України (музей, конкурси, навчання в школі, фестивалі, клуб, виставки, видавництво)	«Жива історія Рівного» (театралізовані екскурсії, дитячий історичний пікнік, історичні вихідні, спогади, що ожили, екскурсійна резиденція)	Садиба Валевських як культурний атрактор (Гоща – туристична, арт-резиденція)	Палестина – ренесанс (Дубно, залучення жителів до відродження історичного парку)
13:00	Мережа культурних резиденцій на базі закладів культури м. Рівне (бібліотеки, музеї, галереї)	Культурно-історичний заповідник «Гоща – модерна» (дослідницька культурна резиденція)	Інклюзивна культурна резиденція «Знайди себе»	Резиденція «Арт-хаус «Луцька брама»» (Дубно, виставкова зала, арт-музей, історичний кінозал, креативне фойє, Туристичний інформаційний центр)

Час	Локації			
	Риба	Їжак	Серце	Сонце
1	2	3	4	5
13:30	Фоторезиденція «Я та моє Місто» на базі Національного університету водного господарства та природокористування	Відкриття інтерактивного музею археології історичної Волині (Острог)	«Мистецтво в та поза межами» (Острог, дослідницька культурологічна резиденція з аналізу культурних просторів міст)	Творчий простір «Парк історичних мініатюр на Острівку» (Дубно)
14:00	-	-	«Дубенські контракти» (Відтворення XVIII ст. на території Дубенського замку)	Пошук інвестора для створення кластера та міні-ферми

* напівжирним виділено теми, які стосуються виключно проблематики створення резиденцій

За результатами обговорення було сформовано 11 протоколів, аналіз яких дозволяє сформулювати 2 блоки ідей – класичні розвиткові проекти та проекти культурних резиденцій:

• **Класичні розвиткові проекти:**

- о Відновлення парку «Палестина» Діонісія Міклера та створення міжнародного туристичного маршруту на Дубенщині (Польща, Литва, Україна, Ірландія);
- о Реконструкція картини Іжакевича «Голгофа» (мозаїка) на Козацьких могилах с. Пляшева Радивилівського району;
- о «Дубенські контракти» (відтворення XVIII ст. на території Дубенського замку);

• **Проекти культурних резиденцій:**

- о Легко про тяжке (4 сезони – 4 проблеми – 4 митця – 4 проекти – 4 міста);

- о «Жива історія Рівного» (театралізовані екскурсії, дитячий історичний пікнік, історичні вихідні, спогади, що ожили, екскурсійна резиденція);
- о Культурно-історичний заповідник «Гоща – модерна» (дослідницька культурна резиденція);
- о Фотографічна резиденція України (музей, конкурси, навчання в школі, фестивалі, клуб, виставки, видавництво);
- о Резиденція «Арт-хаус «Луцька брама»» (Дубно, виставкова зала, арт-музей, історичний кінозал, креативне фойє, Туристичний інформаційний центр);
- о Творчий простір «Парк історичних мініатюр на Острівку» (Дубно);
- о Етномайданчик під відкритим небом;
- о Інклюзивна культурна резиденція «Знайди себе».

Культурний простір пов'язаний з використанням, організацією, управлінням історико-культурною спадщиною, чинниками, які формують культурний простір міста, є також домінуюча державна (регіональна) ідеологія та вплив споживацької культури. Разом з тим, культурний простір міста є не застиглою тоталітарною структурою, насадженою «зверху», але й щоденно твориться простими громадянами. Також І. Радіонова³⁵³ стверджує, що в умовах сучасної жорсткої конкуренції за креативний капітал **міста України** поки що виступають переважно **донорами креативності**.

Отже, за результатами проведеного open space «Культурні резиденції у просторі сучасного міста» було опрацьовано 18 тем для обговорення, з яких отримали подальшого розвитку 11 тем, які доцільно представити як проектні ідеї з розвитку як міст, що їх запропонували, як і Рівненщини загалом. Методика відкритого простору є порівняно новою для регіонів України та культурного сектору зокрема, тому подібні практики доцільно вводити в діяльність як організацій громадянського суспільства, так і в експертні середо-

³⁵³ Радіонова, І.О. Місто у добу креативності: до визначення теоретичних засад політичних стратегій соціально-економічного розвитку / І.О. Радіонова // Сучасне суспільство. – 2015. – Вип. 1(2). – С. 132-146. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cuc_2015_1%282%29__15.

вища як генератори суспільних змін, особливо на регіональному рівні.

6.3. Пропозиції та рекомендації щодо формування нового культурного простору міст Рівного, Дубна, Острога та смт Гощі

Враховуючи важливість та необхідність реалізації інвестиційних проєктів в сфері культурних індустрій та креативному бізнесі, на рівні міст необхідно стимулювати зацікавленість у розширенні підприємницької діяльності в творчому напрямку керівників підприємств різного рівня – малих, середніх та великих. З цією метою під час розробки стратегій та планів реалізації стратегій міст доцільно глибше проаналізувати комерційні пропозиції міст/ селищ, а також районів їх розташування, та визначити декілька найбільш реальних та інвестиційно привабливих проєктів, що потребують подальшого опрацювання та впровадження.

В контексті реформи децентралізації, в тому числі у сфері культури, туризму та креативних індустрій, органам місцевого самоврядування доцільно зосередитись на кількох ключових моментах в управлінському циклі.

Планування на принципах сталості розвитку³⁵⁴, адже для міст Європи означає важливість сталого функціонування інфраструктури, фінансову стабільність місцевого бюджету, фізичну стабільність «збудованого» середовища, культурну стабільність місцевих традицій, звичаїв, вмінь та навичок. Оскільки всі міста по-своєму унікальні, кожне місто повинно знайти власний шлях до стійкого розвитку, використовувати свої переваги, внутрішній потенціал і привабливість як основу для локально орієнтованих стратегій сталого розвитку, розроблених відповідно до методик та відповідно до Закону України від 23.03.2000 р. № 1602-III «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального

³⁵⁴ Хартія «Города Европы на пути к устойчивому развитию» (Ольборгская хартия): одобрена участниками Европейской Конференции по устойчивому развитию больших и малых городов Европы (г. Ольборг, Дания, 27.05.1994 г.). – Режим доступа <https://web.archive.org/web/20070329015420/http://masters.donntu.edu.ua/2004/feht/lebedev/library/aalborgchapter.htm>.

розвитку України»³⁵⁵. Також важливо гармонізувати процеси стратегування у місті відповідно до 17 Цілей сталого розвитку, затверджених Організацією Об'єднаних Націй. В основі стратегічних документів та планів їх реалізації передбачити гармонійний розвиток економічної, соціальної та екологічної складових міста/ селища, що відповідатиме пріоритетам державної регіональної політики, пріоритетам розвитку креативних секторів економіки. Разом з тим, доцільним видається подальший порівняльний аналіз документів міст щодо цілепокладання та визначення індикаторів досягнення цілей розвитку культурних просторів.

Діагностування наявних ресурсів. Розмаїття культурних об'єктів та ресурсів відповідає чисельності форм та видів їх власності. З огляду на це, не має реальної можливості застосувати єдиний механізм системного контролю за експлуатацією об'єктів та територій, особливо тих, що не є предметом охоронної спадщини. Саме тому питання збереження ресурсів та формування їх привабливості міст можна вирішити лише зусиллями громад, перетворивши їх на активних суб'єктів діяльності. Також важливо розуміти структуру локального ринку креативних індустрій, зокрема, через систематизацію наявної відкритої інформації. До прикладу, пропонуємо органам місцевого самоврядування здійснити самоаналіз з елементами конкурентного аналізу. Зразок типової таблиці аналізу сфери креативних індустрій міста відображено у таблиці 6.3.1.

Таблиця 6.3.1

Зразок типової таблиці аналізу сфери креативних індустрій міста*

№	Код за КВЕД	Вид діяльності	Кількість суб'єктів за містами**			
			Рівне	Гоща	Дубно	Острог
1	2	3	4	5	6	7
	32.12	Виробництво ювелірних і подібних виробів				

³⁵⁵ Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України від 23.03.2000 р. № 1602-III / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради. – К., 2000. – № 25. – Ст. 195.

Формування нової моделі культурного простору (на прикладі громад Рівненщини)

№	Код за КВЕД	Вид діяльності	Кількість суб'єктів за містами**			
			Рівне	Гоща	Дубно	Острог
1	2	3	4	5	6	7
	32.13	Виробництво біжутерії та подібних виробів				
	32.20	Виробництво музичних інструментів				
	58.11	Видання книг				
	58.13	Видання газет				
	58.14	Видання журналів і періодичних видань				
	58.19	Інші види видавничої діяльності				
	58.21	Видання комп'ютерних ігор				
	58.29	Видання іншого програмного забезпечення				
	59.11	Виробництво кіно- та відеофільмів, телевізійних програм				
	59.12	Компонування кіно- та відеофільмів, телевізійних програм				
	59.13	Розповсюдження кіно- та відеофільмів, телевізійних програм				
	59.14	Демонстрація кінофільмів				
	59.20	Видання звукозаписів				
	60.10	Діяльність у сфері радіомовлення				
	60.20	Діяльність у сфері телевізійного мовлення				
	62.01	Комп'ютерне програмування				
	62.02	Консультавання з питань інформатизації				
	63.91	Діяльність інформаційних агентств				
	70.21	Діяльність у сфері зв'язків із громадськістю				
	71.11	Діяльність у сфері архітектури				

№	Код за КВЕД	Вид діяльності	Кількість суб'єктів за містами**			
			Рівне	Гоща	Дубно	Острог
1	2	3	4	5	6	7
	72.20	Дослідження і експериментальні розробки у сфері суспільних і гуманітарних наук				
	73.11	Рекламні агентства				
	73.12	Посередництво в розміщенні реклами в засобах масової інформації				
	74.10	Спеціалізована діяльність із дизайну				
	74.20	Діяльність у сфері фотографії				
	74.30	Надання послуг з перекладу				
	85.52	Освіта у сфері культури				
	90.01	Театральна та концертна діяльність				
	90.02	Діяльність щодо підтримання театральних і концертних заходів				
	90.03	Індивідуальна мистецька діяльність				
	90.04	Функціонування театральних і концертних залів				
	91.01	Функціонування бібліотек і архівів				
	91.02	Функціонування музеїв				
Всього						

* складено автором на основі³⁵⁶

** кількість зареєстрованих суб'єктів господарювання, які мають код за КВЕД, та зареєстровані на території міста

³⁵⁶ Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.04.2019 р. № 265-р «Про затвердження видів економічної діяльності, які належать до креативних індустрій»/ Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265-2019-p>.

Організація, мотивація, контроль. Важливим чинником формування нового культурного продукту є людський ресурс (творчий, інтелектуальний, організаційний тощо), розподіл ролей під час розробки та впровадження культурних проєктів як на локальному рівні, так і на рівні міжтериторіального партнерства (співпраця між об'єднаними територіальними громадами, областями, містами-партнерами з закордону), а також координація та регулювання процесів виконання, фіксації результатів та контролю за довгостроковими наслідками та впливами, відкриття нових проблемних ситуацій, що виникають в межах реалізації проєктів, та попереднє формулювання нових проєктів на вирішення культурних запитів громад. З огляду на це, доцільним є створення єдиного всеукраїнського порталу, який дозволив би мати відкритий доступ до всіх культурних новацій, які відбуваються в населених пунктах України.

Одним із виявів активної громадської позиції є створення кластерів задля реалізації спільних креативних цілей. Як свідчить європейський досвід, така форма громадської активності є одним з дієвих інструментів розвитку культурного простору міста. Тож, ініціювання та сприяння в організації подібного виду діяльності є одним з пріоритетів розвитку сфери культури, туризму та креативних індустрій.

У Рівному, Гощі, Острозі та Дубні характерною є **модель співіснування** різних культур у межах єдиного мультикультурного простору. Ця модель дозволяє комплексно розвивати місто, акумулюючи якомога більше ресурсів та ідей з розвитку міських середовищ та культурного простору загалом.

Узагальнюючи матеріали всіх досліджень в межах проєкту «Формування нової моделі культурного простору (на прикладі громад Рівненщини)», доцільно надати такі пропозиції та рекомендації для Гощі, Рівного, Острогу та Дубні:

- **органам місцевого самоврядування та їх структурним підрозділам:**

- о забезпечити доступність об'єктів культурної інфраструктури для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення;

- о залучати широку громадськість до процесів стратегування у місті;
- о забезпечити максимальну можливість доступу мешканців громади та гостей міста/ селища до якомога ширшого кола культурних заходів, які відбуваються «під відкритим небом»;
- о залучати широку громадськість під час формування стратегій сталого розвитку та їх складових – програм розвитку культурних просторів та секторів креативних індустрій;
- о запустити програму підтримки місцевих культурних ініціатив, в тому числі включити в пріоритети громадського бюджету розвиток культурного простору міста;
- о звернути увагу на визначення основних проблем заважають розвитку культурного простору міста та активно залучати культурних стейкхолдерів до процесів творення нових стратегічних документів;
- о звернути увагу на можливості, які відкриваються для міст під час мережування в межах реалізації спільних культурних проєктів та програм;
- о здійснити комплексний аналіз (SWOT, ABC-аналіз) культурних ресурсів міста (люди, матеріально-технічні ресурси, приміщення, культурні продукти тощо) для подальшого формування програм та культурних проєктів в територіальній громаді;
- о здійснити комплексний аналіз наявних креативних індустрій в місті та регіоні;
- о оновити регіональні програми розвитку культури (культурного розвитку), передбачивши посилення захисту історичної спадщини, розвиток культурного туризму, збереження народної творчості, підтримку самоорганізації творчих колективів та нових напрямів сучасної культури (стріт-арт, культурні резиденції тощо). Важливими індикаторами оцінювання програм доцільно виділити кількість відвідувачів, кількість культурних маршрутів,

- кількість робочих місць у сферах креативних індустрій та кількість податків, які надходять до місцевого бюджету;
- о організовувати та проводити форуми, зустрічі представників ділових кіл, в тому числі представників креативних індустрій, презентації, виставково-ярмаркові заходи, круглі столи та інші заходи з залучення та популяризації можливостей співпраці як в межах міста та регіону, так на міжнародному рівні;
- о під час визначення індикаторів досягнення цілей та завдань проєктів, застосовувати онлайн інструменти аналізу, зокрема ,кількість згадок за Google Analytics, дані TripAdvisor, опитування щодо асоціацій з містами та їх культурним надбанням та інші;
- о підтримувати атмосферу приязні та ввічливості у спілкуванні із культурними стейкхолдерами під час консультування з громадськістю;
- о провести моніторинг інвестиційних пропозицій у креативні індустрії, зокрема, в поліграфічну діяльність та анімацію;
- о регулювати та попереджувати інтенсивності туристичних потоків (антропогенних навантажень) на пам'ятки історико-культурної спадщини та природно-заповідного фонду;
- о сприяти виконанню угод щодо культурного співробітництва в межах регіону та між містами-партнерами;
- о сприяти встановленню стратегічного партнерства між державними, приватними та суспільними інтересами шляхом впровадження проєктного підходу до створення комплексного культурного продукту. Важливими індикаторами вимірювання впливів продукту будуть: показники працевлаштування, особливо, молоді, показники міграції, в тому числі внутрішньої, кількість культурних продуктів, які визнані споживачами, кількість міжсекторних креативних ініціатив та інші;

- о створити координаційну раду з комплексного розвитку території міста, що включатиме як ландшафтний дизайн, та і якісне формування культурного простору міста;
- о формувати календар подій у місті таким чином, щоб можна було пересічному громадянину раціонально планувати свій час у своєму місті;
- **працівникам сфери культури, туризму та креативних індустрій:**
 - о активізувати просвітницьку діяльність з ознайомлення мешканців територіальної громади з можливостями, що перед ними відкриваються (культурні події, заходи, креативні підходи до розвитку публічних просторів тощо);
 - о залучати до діяльності з поширення інформації про культурні заходи, особливо тих, що відбуваються «під відкритим небом», «лідерів думок» та осіб, що мають авторитет у громаді. Індикатором вимірювання в даному випадку доцільно виділити – рівень залучення громади у громадсько-культурне життя, кількість громадських ініціатив у сфері культури та креативних індустрій;
 - о проводити самонавчання психологічним та організаційним основам роботи з людьми та новітніми засобам поширення інформації, в тому числі через соціальні медіа;
 - о фахово та якісно надавати культурні послуги згідно переліків, в тому числі безкоштовні;
- **творчим особистостям та всім зацікавленим у розвитку креативних індустрій регіону:**
 - о залучати до діяльності проєктних менеджерів, які володіють достатніми навиками проєктної роботи в секторах креативних індустрій;
 - о заохочувати молодь до активної діяльності, розроблення інноваційних продуктів і започаткування бізнесу у сфері культури, туризму та креативних індустрій за результатами проведення конкурсів на регіональному та галузевому рівнях;

- о ініціювати заходи щодо активізації участі експертної громадськості у формуванні та реалізації локальної культурної політики;
- о надавати якісні, відповідні вимогам часу культурні послуги;
- **підприємцям, представникам малого та середнього бізнесу, великим компаніям:**
 - о ініціювати створення більш сприятливих умов для розвитку культурних просторів міст та створювати додаткові матеріально-технічні можливості розвитку креативних просторів;
 - о сприяти реалізації проєктів зі створення та функціонування культурних резиденцій в містах;
 - о сприяти реалізації як окремих культурних ініціатив, так і проведенню комплексних заходів та програм розвитку окремих історико-культурних установ, окремих локацій.

Отже, реалізація запропонованих кроків для підвищення іміджу Гощі, Рівного, Дубна та Острога, сприятиме удосконаленню господарського соціально-економічного комплексу регіону; формуванню і розвитку інфраструктури креативних індустрій та туризму, освіти і підприємництва відповідно до вимог сучасного культурного простору; розширенню асортименту та значному підвищенню попиту на культурні послуги; створенню нових робочих місць; підвищенню рівня зайнятості місцевої громади; збереженню історико-культурної спадщини та ПЗФ; забезпеченню додаткових надходжень у місцеві, обласний та державний бюджети.

6.4. Пропозиції до Стратегії сталого розвитку Рівненської області на 2021-2027 рр. щодо створення нових культурних просторів

Стратегія сталого розвитку Рівненської області на 2021-2027 рр. розроблюється згідно Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій

розвитку та планів заходів з їх реалізації³⁵⁷, де визначено поняття «**сма́рт-спеціаліза́ція**» як *«підхід, що передбачає аргументоване визначення суб'єктами регіонального розвитку в рамках регіональної стратегії окремих стратегічних цілей та завдань щодо розвитку видів економічної діяльності, які мають інноваційний потенціал з урахуванням конкурентних переваг регіону та сприяють трансформації секторів економіки в більш ефективні»*. Так, в межах аналізу стратегічних та операційних цілей, завдань розвитку Рівненської області на період до 2027 року³⁵⁸, які стосуються **розвитку культури, туризму та креативних індустрій**, слід визначити:

- Стратегічна ціль 1. «Розвиток конкурентної економіки»:
 - о Операційна ціль 1.1 «Підтримка високотехнологічних виробництв та наукових досліджень»:
 - Завдання 1.1.4. «Сприяння розвитку інфраструктури інтелектуальних послуг та **креативних індустрій**»;
- Стратегічна ціль 1. «Розвиток конкурентної економіки»:
 - о Операційна ціль 1.2 «Створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього бізнесу, стимулювання залучення інвестицій»:
 - Завдання 1.2.6. «Створення індустріальних парків, розвиток науково-дослідницьких і технологічних інституцій, промислових зон та **кластерів**»;
- Стратегічна ціль 2. «Збалансований розвиток територій області»:
 - о Операційна ціль 2.2 «Стимулювання економічної активності в громадах та регіонах області»:

³⁵⁷ Про внесення змін до наказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 31 березня 2016 року № 79: наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 27.12.2018 р. № 373/Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0082-19>.

³⁵⁸ Розроблення проекту Стратегії розвитку області до 2027 року/ Рівненська обласна державна адміністрація. – Режим доступу: <http://www.rv.gov.ua/sitenew/main/ua/27975.htm>.

- Завдання 2.2.3. «Формування **позитивного туристичного іміджу Рівненщини**»;
- Завдання 2.2.4. «Розвиток **туристично-рекреаційної інфраструктури**»;
- Стратегічна ціль 3. «Розвиток людського капіталу»:
 - о Операційна ціль 3.2 «Забезпечення належних умов для проживання та рівних можливостей для самореалізації»:
 - Завдання 3.2.4. «**Збереження та підтримка культури, народних традицій та надбань, пам'яток культурної спадщини**».

Щодо **Завдання 2.2.3. «Формування позитивного туристичного іміджу Рівненщини»**, то доцільно зазначити, що туристична галузь вирізняється з поміж інших галузей економіки своєю багатогранністю та комплексністю. В її успішному становленні та розвитку відіграє роль вдале поєднання матеріальних та нематеріальних ресурсів, що є об'єктом різних сфер людської діяльності. Вміле їх використання для потреб туризму здатне спричинити низку прогресивних змін, як в кожній з причетних галузей так і в регіоні в цілому.

Враховуючи той факт, що Рівненщина є однією з унікальних областей України, яка володіє багатограним туристичним потенціалом, та, що ще важливіше, його доступністю (розташування в межах міжнародних транспортних коридорів) можна сміливо стверджувати, що розвиток туризму є стратегічним завданням соціально-економічного розвитку області. Його реалізація потребує комплексного підходу, що базується на ґрунтовному аналізі наявних туристичних ресурсів та потреб туристів, сучасних тенденцій та напрямків розвитку галузі, міжнародних вимог та стандартів.

Обласною туристичною радою за участі суб'єктів туристичної діяльності, дизайнерів та громадських активістів обраний туристичний логотип Рівненської області. Створена художня візуалізація основних туристичних об'єктів, яка стала основою нового брендового стилю «Рівненщина туристична». Логотип, колористика, художній стиль сьогодні є основою для виготовлення туристично-інформаційної продукції та створення туристичного сайту rivne.gov.ua.

travel. За останній період виготовлена низка промоційних матеріалів та сувенірної продукції, які активно використовуються для представлення області в рамках різнопланових міжнародних та всеукраїнських заходів.

Класифікація за сутністю туристичного продукту включає **сім основних різновидів**³⁵⁹, за якими здійснено класифікацію наявних туристичних продуктів Рівненської області:

- 1) туристичний продукт-місце;
- 2) туристичний продукт-подія;
- 3) туристичний продукт-предмет;
- 4) туристичний продукт-захід;
- 5) туристичний продукт-послуга;
- 6) туристичний продукт-маршрут;
- 7) туристичний продукт-об'єкт;

та новий різновид – **туристичний мультимедіа-продукт**, а також **унікальний туристичний продукт**, який не має аналогів. Тож аналіз туристичного потенціалу та туристичного ринку Рівненщини у період з 2005 року свідчить про наявність всіх різновидів туристичних продуктів.

Унікальні туристичні продукти: «Тунель кохання»: одне з див природи, яке входить до Топ 10 найромантичніших місць світу; «Медове коло»: вперше в Україні спільно з Всеукраїнською асоціацією активного та екологічного туризму на території Рівненської області розроблено комплексну Стратегію розвитку туризму Зеленого шляху «Медове коло» на 2018-2022 рр.; «Тарас Бульба»: культурно-мистецькій фестиваль, спрямований на розвиток та популяризацію вітчизняної молодіжної культури та естетики;

Туристичні продукти-місця: Пам'ятка садово-паркового мистецтва – парк ім. Т. Шевченка; Гоцанський парк з садибою Ленкевичів (Валевських);

Туристичні продукти-події: Міжнародний фестиваль дитячого фольклору «Котилася торба...», Фольклорно-етнографічне свято «Музейні гостини», Регіональний фестиваль духової музики

³⁵⁹ Кіптенко, В. К. Менеджмент туризму: підручник / В.К. Кіптенко. – К.: Знання, 2010. – 502 с.

«Дзвенить оркестрів мідь», Регіональний історично-мистецький фестиваль «Острог.Ренесанс», «Гоща-Фест»;

Туристичні продукти-предмети: в містах наявні туристичні карти та інші інформаційно-експозиційні матеріали. Важливим є дотримання районами та містами Рівненщини уніфікованого брендового стилю при виготовленні власної промо-продукції (використання логотипу, кольорів та дотримання принципу дво-, тримовності).

Туристичні продукти-заходи: Веломарафон «Поліська січ»; Веломарафон «100 миль Дермансько-Острозьким національним парком»; Семінар-тренінг «Започаткування та ведення сільського туризму як альтернатива самозайнятості та малому підприємству» для голів сільських та селищних рад Рівненського та Здолбунівського районів.

Туристичні продукти-послуги: авіаперельоти.

Туристичні продукти-маршрути: територія області включена до всеукраїнського веломаршруту «Вишиваний шлях», перший пробіг відбувся у 2016 році. Вишиваний Шлях – це маршрут для активного відпочинку та зеленого туризму, що пролягає через всю Україну із Ужгорода до Харкова та символічно об'єднує Схід та Захід.

Туристичні продукти-об'єкти: Державний історико-культурний заповідник м. Дубно, Державний історико-культурний заповідник м. Острога, Рівненський обласний краєзнавчий музей, Гощанське Погориння.

Туристичні мультимедіа-продукти: rivne.travel, «Рівненщина від А до Я», іміджеві facebook-продукти: «Рівненщина туристична» та група «Подорожуймо Рівненщиною» тощо.

На сьогодні туризм та інші сфери креативних індустрій слід розглядати як інформаційно насичену систему, яка складається із керуючої та керованої підсистем, які постійно перебувають в умовах невизначеності. Управляюча підсистема використовує первинні дані, що надходять від керованої, здійснюючи процеси обробки та аналізу інформації. Вторинна інформація є особливо важливим підґрунтям для прийняття важливих управлінських рішень, тому від ступеню відкритості, швидкості та якості опрацювання

інформації залежить і ефективність управлінських рішень у сфері культури, туризму та креативних індустрій. Саме тому за результатами **open space «Культурні резиденції у просторі сучасного міста»**, який було описано у **підрозділі 6.2** розроблено та подано для розгляду робочою групою з підготовки Стратегії сталого розвитку Рівненської області до 2027 року проєктні ідеї, які відображено на **рисунку 6.4.1**.

Рис. 6.4.1 Проєктні ідеї за результатами open space «Культурні резиденції у просторі сучасного міста» (2 вересня 2019 року, м. Рівне)

На **рисунку 6.4.1** жовтим відзначено пропозиції до **Завдання 3.2.4. «Збереження та підтримка культури, народних традицій та надбань, пам'яток культурної спадщини»**, а всі інші – це пропозиції до **Завдання 1.1.4. «Сприяння розвитку інфраструктури інтелектуальних послуг та креативних індустрій»**. Такі проєктні ідеї відповідають досягненню однієї з цілей діяльності Міністерства культури, молоді та спорту України до 2025 року згідно Програми діяльності Уряду до 2025 року³⁶⁰ – **«ціль 4.1. «Українці відчують**

³⁶⁰ Основні цілі Міністерства культури, молоді та спорту України до 2025 року/ Міністерство культури, молоді та спорту України. – Режим доступу: <http://mip.gov.ua/news/3196.html>.

свою приналежність до єдиного українського культурного простору», показниками ефективності якої є:

- більшість громадян розуміють, усвідомлюють та поділяють візію України (роль і місце України в світі, роль та відповідальність держави, роль та відповідальність громадян перед собою, перед іншими громадянами, перед державою, перед світом);
- індекс ідентичності: відчуття громадянами своєї приналежності до України із збереженням етнічного, релігійного та культурного різноманіття».

Пропозиції щодо створення нових культурних просторів анотовано доцільно відобразити як:

До завдання «1.1.4. Сприяння розвитку інфраструктури інтелектуальних послуг та креативних індустрій»:

1) Культурна резиденція «Легко про тяжке», згідно якої планується створити резиденція «Легко про тяжке» (4 сезони – 4 проблеми – 4 митця – 4 проєкти – 4 міста), в якій кожного сезону (пори року) буде залучено по 4 митці (скульптори, художники, фотографи тощо), котрі через свої 4 мистецькі проєкти зможуть донести важливу гостру соціальну проблему (гендер, насильство, соціальна нерівність тощо). Резиденція буде постійно діючою, але щосезону змінює локацію (м. Дубно, м. Острог, м. Рівне, смт Гоща). Діяльність резиденції дозволить активізувати культурно-мистецьке життя регіону через реалізацію креативних ідей на суспільно важкі теми, а також залучити представників креативних індустрій регіону (скульптори, художники, фотографи тощо) до щорічної участі у ній.

2) Культурна резиденція «Жива історія Рівного» – це актуальна можливість активізувати культурно-мистецьке життя Рівного через реалізацію креативних ідей (театралізовані екскурсії, дитячий історичний пікнік, історичні вихідні, спогади, що ожили, екскурсійний майданчик та інших). Важливо залучити представників креативних індустрій регіону до участі у резиденції та сформувати мережу культурних лідерів Рівного для посилення сектору креативних індустрій регіону як джерела надходжень до місцевого бюджету.

3) Фотографічна резиденція України. Рівне називають фото-

графічної столицею України, тому доцільно створити резиденцію, в межах якої передбачити окрім, власне функцій резиденції (щорічне передування з метою створення креативної продукції за заданою тематикою), передбачити Музей фотографії, конкурси, навчання в фото-школі, фестивалі, клуб, виставки, видавництво фото-продукції. Діяльність резиденції дозволить активізувати культурно-мистецьке життя Рівного через реалізацію креативних фото-проектів та створення фото-продуктів на суспільно важкі теми, а також залучити представників молодих фотографів до щорічної участі у ній, заохотити формальні та неформальні мистецькі спільноти до більш активної взаємодії та співтворчості в межах резиденції за наставництва та кураторства фотохудожника Олександра Харвата.

4) Культурна резиденція «Арт-хаус «Луцька брама»», включаючи реконструкцію історико-культурної пам'ятки (вул. Данила Галицького, 32, м. Дубно), стане точкою активізації культурно-мистецьке життя Дубна та Дубенщини через проведення заходів у створеному просторі (виставкова зала, арт-музей, історичний кінозал, креативне фойє). Резиденція стане новим осередком розвитку сучасного мистецтва у Дубні та буде доповнювати традиційний культурний простір Дубна сучасними високоякісними продуктами мистецтва в межах діяльності резидентів (арт-продукти залишаються на території міста). КЗ «Туристичний інформаційний центр м. Дубно» стане джерело надходжень до місцевого бюджету та буде формувати імідж міста Дубна як соціально відповідальної території, яка уважно ставляється до проблем розвитку культури та мистецтва. Проект зможе продемонструвати спроможність громадських організацій Рівненщини у залученні додаткових ресурсів у сферу культурних ініціатив регіону.

5) Культурна резиденція під відкритим небом «Острівок – творчий простір» буде щорічною з залученням не менше 20 митців до створення по поповненню «Парку історичних мініатюр» на Острівку. Проект дозволить заохотити формальні та неформальні мистецькі спільноти до більш активної взаємодії та співтворчості в межах роботи резиденції під відкритим небом, а також власне активізувати культурно-мистецьке життя не лише Дубенщини, а й

Рівненщини загалом.

6) Етно-майданчик під відкритим небом «Волинський майдан» на території біля м. Рівне, згідно напрацювань Олексія Губанова (2010-2012 рр.), який дозволить активізувати креативні індустрії Рівненщини. Потребує відновлення інформація за проектом, виділення земельної ділянки, благоустрій, виділення окремих кластерів на території для роботи майстрів тощо.

7) Інклюзивна культурна резиденція «Знайди себе» у місті Рівне для підлітків з особливими потребами (11-15 років, з вадами зору, слуху тощо) допоможе спільно менторам (художникам, скульпторам тощо) допомогти в соціалізації та долученню до створення культурних продуктів, а також залучити формальні та неформальні мистецькі спільноти до більш активної взаємодії та співтворчості.

8) Культурно-історичний заповідник «Гоща – модерна», в межах якого передбачено функціонування дослідницької культурної резиденції, яка здійснюватиме історичні та культурологічні розвідки Гощанщини та всієї території Великої Волині, є розвитковим проектом у сфері культури Гощі. Реалізація проекту стане цікавим інформаційним приводом для друкованих та електронних ЗМІ Рівненщини та суміжних областей щодо спроможності малих історичних міст створювати новий дослідницький культурний продукт.

До завдання **«3.2.4. Збереження та підтримка культури, народних традицій і надбань, пам'яток культурної спадщини»:**

1) Відновлення парку «Палестина» Діонісія Міклера в Дубні. Парк «Палестина» в Дубні має важливе культурно-історичне значення та пов'язаний з іменем Діонісія Міклера. Відновлення парку та дослідження спадщини Діонісія Міклера дасть змогу створити міжнародний туристичний маршрут на Дубенщині (Польща, Литва, Україна, Ірландія), який дозволить активізувати громаду міста та отримувати додаткові надходження до місцевих бюджетів (міста та сіл району). Також важливо звернути увагу громадськості до проблематики культурного розвитку Дубна та району.

2) Реконструкція картини Івана Іжакевича «Голгофа» (меморіал «Козацькі могили», с. Пляшева Радивилівського району) – це збереження та реконструкція культурно-мистецького надбання

регіону – мозаїки Івана Іжакевича «Голгофа» у Георгіївській церкві у селі Пляшева Демидівської ОТГ – важлива для посилення можливостей локації у залученні екскурсантів та туристів до відвідин меморіалу «Козацькі могили». Разом з тим, проєкт дозволить активізувати культурно-мистецьке життя Рівненщини, зокрема, через залучення місцевих художників-реконструкторів.

3) Дубенські контракти, проєкт передбачає відтворення подій XVIII ст. на території Дубенського замку, що допоможе активізувати культурно-мистецьке життя Дубна та надати поштовх до розвитку креативних індустрій міста в межах реалізації проєкту (гончарство, виготовлення прикрас, картин тощо).

Отже, сформовані пропозиції до Плану реалізації Стратегії сталого розвитку Рівненської області на 2021-2027 рр. щодо створення нових культурних просторів – культурних резиденцій є цікавими та достатньо об'ємними за завданнями, а також такими, що мають підтримку експертних середовищ громад-учасниць проєкту «Формування нової моделі культурного простору (на прикладі громад Рівненщини)» за сприяння Українського культурного фонду.

Висновки до 6 розділу

Отже, формування нового культурного простору у Рівному, Дубні, Острозі та Гощі, зокрема, культурних резиденцій, є комплексним об'єктом аналізу. Як показали результати проведеного опенспасе «Культурні резиденції в просторі сучасного міста» за участі 85 представників експертних середовищ, проблематика регіонального моделювання культурних просторів та генерування креативних ідей є недостатньо затребуваною. Саме тому варто активізувати просвітницький компонент діяльності як органів місцевого самоврядування та їх структурних підрозділів, так і організацій громадянського суспільства та культурних лідерів у поширенні інформації про можливості та перспективи міст у креативному розвитку та у розвитку креативних індустрій.

Висновки

Дослідження «Формування нової моделі культурного простору (на прикладі громад Рівненщини)» було спрямоване на виявлення потенціалу культурних просторів у Рівному, Дубні, Гощі та Острозі Рівненської області шляхом комплексного моніторингу стану розвитку культурних просторів, креативних індустрій та культурних запитів громад. В межах пропонованого дослідження проведено вибіркове опитування 400 респондентів, а також 4 фокус-групи за участі 40 осіб та інтерв'ювання 32 експертів у 4 громадах-партнерах проєкту. В межах open space «Культурні резиденції в просторі сучасного міста» за участі 85 представників експертних спільнот регіону сформовано 11 проєктних ідей, які подано до Плану реалізації Стратегії сталого розвитку Рівненської області до 2027 року.

Для якісного проведення опитування 400 респондентів «Сучасний стан та перспективи розвитку культурних просторів у Рівному, Дубні, Острозі та Гощі» було висунуто взаємодоповнюючі гіпотези, які в процесі підведення підсумків доцільно згрупувати як: підтверджені гіпотези – респонденти мають середній рівень задоволення (4-6 за 10-ти бальною шкалою) роботою офіційних установ, що надають послуги для громадян; в містах є не менше 5 «драйверів змін» – установ та не менше 10 осіб, які прагнуть змінити культурний просторі свого міста; спростовані гіпотези – основними джерелами інформації з культурного життя міста/ смт є соціальні мережі та особисті контакти респондентів; основними проблемами, що заважають розвитку культурного простору міста/ смт, є «відсутність чітких державних кроків з відродження української культури на місцях», «відсутність стратегії розвитку культурного простору міста/ смт» та «загальне відчуття байдужості до розвитку культурних ініціатив»; респонденти обізнані поняттям «культурна резиденція» та вільно дають це визначення; частково спростована гіпотеза – респонденти є частково залученими у культурне життя свого міста, зокрема, в організації культурних заходів.

Результати проведення 4 фокус-груп за участі 40 експертів та 32 експертних інтерв'ювань в Рівному, Острозі, Дубні та Гощі за-

свідчили, що у експертів є комплексне бачення розвитку свого міста/ смт та високий рівень мотивації до здійснення активних дій.

В межах проведення експертного фокус-групового дослідження було висунуто взаємодоповнюючі гіпотези, які в процесі підведення підсумків доцільно згрупувати як: підтверджені гіпотези – експерти є повною мірою залученими у культурне життя свого міста, зокрема, в організації культурних заходів, формуванні ідей розвитку міста/ смт; експерти мають бачення, конкретні ідеї проєктів, пропозиції та рекомендації для розвитку культурного простору свого міста/смт; спростовані гіпотези – основними проблемами, що заважають розвитку культурного простору міста/ смт експерти «відсутність чітких державних кроків з відродження української культури на місцях», «відсутність стратегії розвитку культурного простору міста/ смт» та «загальне відчуття байдужості до розвитку культурних ініціатив»; частково спростована гіпотеза – експерти знають та допомагають у досягненні стратегічних цілей, відображених у стратегічних документах, а також чітко формулюють бачення розвитку культурного простору Вашого міста/ смт.

У межах проведення експертного інтерв'ювання також було висунуто гіпотези, які за результатами опрацювання інструментарію варто систематизувати як: підтверджені гіпотези – експерти мають середній рівень задоволення (4-6 за 10-ти бальною шкалою) сучасним станом культурного простору свого міста/ смт; експерти є цілком залученими у культурне життя свого міста, зокрема, в організації культурних заходів, формуванні ідей розвитку міста/ смт; експерти мають бачення, конкретні ідеї проєктів, пропозиції та рекомендації для розвитку культурного простору свого міста/ смт; частково підтверджені гіпотези – основними проблемами, що заважають розвитку культурного простору міста/ смт експерти «відсутність чітких державних кроків з відродження української культури на місцях», «відсутність стратегії розвитку культурного простору міста/ смт» та «загальне відчуття байдужості до розвитку культурних ініціатив»; експерти обізнані поняттям «культурна резиденція» та вільно дають визначення та потенційне спрямування роботи резиденції для свого міста/смт.

Сформована за результатами дослідження Концепція культурної резиденції «Резиденція 0,01%» є актуальною з точки зору перспектив подальшої практичної реалізації як на наявних культурних просторах Рівненщини, зокрема, Платформи взаємодій «Простір» у м. Рівне, так і в межах культурних просторів, які потребують детальнішого дослідження.

Під час опен спресе «Культурні резиденції в просторі сучасного міста», який відбувся 2 вересня 2019 року у місті Рівне за участі 85 представників експертних спільнот регіону, сформовано 11 проєктних ідей, які подано до Плану реалізації Стратегії сталого розвитку Рівненської області до 2027 року.

Разом з тим, доцільним є здійснення подальшого аналізу якості культурного середовища міст Рівненщини згідно Методики вимірювання якості культурного середовища міста, рекомендованої ООН («культурні індикатори розвитку»: спадщина; соціальна участь і соціальні зв'язки; економіка (рівень зайнятості в культурі, витрати на культуру в цілому); інституційне управління; спілкування, комунікація; освіта; культурна різноманітність та інші), адже важливим є розуміння та комплексне бачення процесів вимірювання досягнення цілей розвитку міста.

Джерела та література

1. Аверкина, М.Ф. Забезпечення стійкого розвитку міст та агломерацій: теорія, методологія, практика: монографія/ М.Ф. Аверкина; ред.: З.В. Герасимчук; Луц. нац. техн. ун-т. – Луцьк, 2015. – 492 с.

2. Актуальні проблеми державної підтримки інновацій у культурній політиці. Аналітична записка: аналітична записка/ О.Л. Валевський; Національний інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу: <http://old2.niss.gov.ua/articles/1651/>.

3. Актуальні проблеми правового забезпечення державної культурної політики: аналітична записка/ О.Л. Валевський; Національний інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу: http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/kultur_polityka-845b5.pdf.

4. Алфьорова, З. Інституалізація українського простору сучасного візуального мистецтва/ З. Алфьорова// Вісник ХДАДМ: наук. зб. – Вип. 1. – Х.: ХДАДМ, 2014. – С. 97–100.

5. Аналіз проблем у законодавчому регулюванні збереження та управління культурною та природною спадщиною в Україні/ За заг. ред. К. Рубановського; Всеукраїнська Мережа ОГС для підтримки громад зі спадщиною. – Івано-Франківськ, 2018. – 158 с. – Режим доступу: https://taif.org.ua/wp-content/uploads/2019/02/Heritage_Legislation_Analyses.pdf.

6. Аналіз стану економічного та соціального розвитку Рівненської області за 2014-2018 роки/ Рівненська обласна державна адміністрація. – С. 50-51. – Режим доступу: <http://www.rv.gov.ua/sitenew/data/upload/photo/analiz570.pdf>.

7. Арендт, Х. Ответственность и суждение/ Х. Арендт. – М.: Изд-во Института Гайдара, 2013. – 352 с.

8. Арістова, І.В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти: монографія/ І.В. Арістова; за заг. ред. О.М. Бандурки. – Х.: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. – 368 с.

9. Ассман, А. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті/ А. Ассман. – К.: Ніка-Центр, 2012. – 440 с. – С. 319.

10. Батищева, О.С. Державне управління розвитком національної культури в умовах глобалізації: дис. ... канд. наук з держ. упр. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління»/ О.С. Батищева; Львівський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президенті України. – Львів, 2007. – 227 с.

11. Бахтин, М.М. Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике/ М.М. Бахтин// Бахтин М.М. Вопросы литературы и эстетики. – М.: Худож. лит., 1975. – С. 234-407.

12. Бевзенко, Л.Д. Социальная самоорганизация. Синергетическая парадигма: возможности социальных интерпретаций/ Л.Д. Бевзенко. – К.: Ин-т социологии, 2002. – 436 с.

13. Безсмертнюк, Т.П. Природно-антропогенні рекреаційно-туристські ресурси Північно-Західного регіону України / Т.П. Безсмертнюк// Молодий вчений. –2015. – № 12(3). – С. 58-62. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_12\(3\)_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_12(3)_15).

14. Белявцева, О.О. Различные модели организации арт-резиденций в Украине/ О.О. Белявцева// Культура народов Причерноморья. – 2013. – № 265. – С. 136-138. – Режим доступа: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/92486/33-Beliavtseva.pdf?sequence=1>.

15. Берташ, Т.Б. Вплив транспортної мережі Рівненської області на розвиток її туристично-рекреаційного потенціалу / Т.Б. Берташ // Природно-ресурсний комплекс Західного Полісся: історія, стан та перспективи розвитку: матеріали доп. І Міжнар. наук.-практ. конф. (сміт Березне, 19-20 трав. 2012 р.). – Березне: Надслучан. інт, 2012. – С. 17-19.

16. Бехманн, Г. Современное общество: общество риска, информационное общество, общество знаний / Г. Бехманн; пер. с нем. А.Ю. Антоновского, Г.В. Гороховой, Д.В. Ефременко, В.В. Коганчук, С.В. Месяц. – М.: Логос, 2010. – 248 с.

17. Богданов, А. А. Тектология (Всеобщая организационная наука) : в 2-х кн., кн. 1. / А. А. Богданов. – М. : Экономика, 1989. – 304 с. – С. 117.

18. Богуцький, А. Науково-методичні засади створення «Українського Бурштинового Шляху» та формування його геотуристичного бренду / А. Богуцький, М. Мальська, Ю. Зінько, О. Шевчук // Вісник Львівського університету. Серія географічна. – 2013. – Вип. 43. – Ч. 1. – С. 136-149.

19. Борисенко, Д.В. Державна політика у сфері культури: її сутність та особливості реалізації/ Д.В. Борисенко// Теорія та практика державного управління. – 2017. – №4(59). – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2017-4/doc/2/08.pdf>.

20. Букин, А.Г. Культурное пространство и пространство культур (региональный аспект): автореферат диссертации на соискание уч. степ. канд. философ. н. 09.00.13 – Религиоведение, философская антропология, философия культуры/ А.Г. Букин; Читинский государственный университет. – Чита, 2006. – 22 с.

21. Булига, О. Поєднання Волині посередництвом краєзнавства, музею та туризму/ О. Булига// Наукові записки/ КЗ «Рівнен. обл. краєзн. музей» Рівненської обласної ради. – 2013. – Вип. XI. – С. 8-11.

22. Бурдые, П. Социология социального пространства: пер с фран./ Пьер Бурдые. – М.: Ин-т эксперим. социологии; СПб: Алетейа, 2007. – 288 с. – С. 85-86.

23. Буряк, Л.І. Пам'ять у культурному просторі міста (київський контекст)/ Л. І. Буряк// Національна та історична пам'ять. – 2013. – Вип. 8. – С. 94-102. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ntip_2013_8_15.

24. Быстрова, А.Н. Модель и границы культурного пространства/ А.Н. Быстрова// Идеи и идеалы. – 2013. – №2. – Т.1. – С. 131-143. – Режим доступа: http://ideaidealy.nsuem.ru/wp-content/uploads/2014/11/Быстрова_ИИИ_216_2013_том_1.pdf.

25. Быстрова, А.Н. Модель культурного пространства: граница и безграничность/ А.Н. Быстрова// Вестник Томского государственного педагогического университета. – 2008. – Вып. 1 (75). – С. 95-104. – С. 98. – Режим доступа: https://vestnik.tspu.edu.ru/files/vestnik/PDF/articles/bistrova_a_n_95_104_1_75_2008.pdf.

26. Быстрова, А.Н. Проблема культурного пространства (опыт философского анализа). – Новосибирск: СО РАН, 2004. – 240 с. – С. 121, С. 161.

27. Быстрова, А.Н. Структура культурного пространства: диссертация на соиск. уч. степ. Д-ра филос. н., 09.00.13 – Религиоведение, философская антропология, философия культуры/ А.Н. Быстрова; Томский государственный университет. – Томск, 2004. – 407 с.

28. В поисках новых ресурсов: креативная среда российских городов (Омск, Тюмень, Томск, Оренбург, Хантымансийск, Ноябрьск, Муравленко): аналитические материалы 2016. – С-Пб: ООО «Рослинк-Нет», 2016. – 166 с. – Режим доступа: http://cpractices.ru/system/block/publication_infos/files/000/000/012/original/Searching_for_new_resources.pdf?1484141681.

29. Василькевич, Л.О. Оцінка соціально-економічного ефекту становлення туристичної сфери Рівненщини у господарському комплексі регіону / Л.О. Василькевич // Економіка. Управління. Інновації. – 2010. – №2 (4). – Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2010_2_10.

30. Вахович І.М. Розвиток креативної економіки в умовах транскордонного співробітництва / І.М. Вахович, О.М. Чуль // Проблеми економіки. – 2014. – № 3. – С. 182-186. – Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2014_3_24.

31. Введення в моделювання динамічних систем: нав. посібник / Д.Я. Хусаїнов, І.І. Харченко, А.В. Шатирко. – К.: КНУ ім. Т.Г. Шевченка, 2011. – 132 с.

32. Вернадский, В.И. Биосфера. Мысли и наброски наброски: сб. науч. работ В. И. Вернадского / Неправительств. экол. фонд им. В. И. Вернадского, Гос. геол. музей им. В. И. Вернадского. – М., 2001. – 244 с.

33. Винер, Н. Кибернетика, или управление и связь в животном и машине/ Н. Винер. – М.: Советское радио, 1968. – 328 с.

34. Виткалов, С. Культурно-мистецька Україна в регіональних вимірах: митці, художні колективи та організатори культурно-мистецького життя краю: монографія / С. Виткалов. – Рівне: Дятлик М., 2014. – 362 с., іл.

35. Виткалов, С.В. Рівненщина: культурно-мистецький потенціал в парадигмах сучасності: Монографія / Сергій Виткалов. – Рівне: ППДМ, 2012. – 416 с.

36. Всеобщая декларация ЮНЕСКО о культурном разнообразии/ ЮНЕСКО; Организация Объединенных Наций.– Режим доступа: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/cultural_diversity.shtml.

37. Габермас, Ю. Філософський дискурс Модерну/ Ю. Габермас; перекл. з нім. В.М. Купліна. – К. : Четверта хвиля, 2001. – 424 с. – С. 228.

38. Гаврилова, Я. Розвиток сільського туризму на Рівненщині / Я. Гаврилова // *Новости турбізнеса*. – 2009. – № 5. – С. 23.

39. Гаврилова, Я.К. Розвиток сільського туризму на Рівненщині: досягнення та перспективи / Я.К. Гаврилова // *Эко- и агротуризм: перспективы развития на локальных территориях: тезисы докладов II Междунар. науч.-практ. конф.* – Барановичи: РИО БарГУ, 2010. – С. 61-63.

40. Гаврилюк, І.В. Зелений туризм як пріоритетний напрям розвитку туристичного бізнесу Рівненщини у забезпеченні зайнятості населення регіону / І.В. Гаврилюк, О.В. Потьомкіна // *Інвестиційно-інноваційна складова фінансово-економічної безпеки на національному, регіональному та мікрорівні в контексті сталого розвитку: Міжнародна науково-практична інтернет-конференція*. – 2015. – Режим доступу: https://knutd.com.ua/publications/conference/20.03.2015/Gavriluk_Potjomkina_5.pdf.

41. Гадамер, Х.-Г. Истина и метод: Основы философской герменевтики/ Х.-Г. Гадамер; общ. ред. и вступ. ст. Б.Н. Бессонова. – М.: Прогресс, 1988. – 704 с.

42. Гапон, Н.П. Соціально-філософські проблеми гуманізації соціального простору міста/ Н.П. Гапон// *Актуальні проблеми філософії та соціології*. – 2016. – Вип. 12. – С. 28-32. – С. 28. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprfc_2016_12_9.

43. Гардуз, М. Секторальна децентралізація: що відбувалося в липні/ М. Гардуз; Проектний офіс секторальної децентралізації. – 2017. – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/news/6508>.

44. Герасимчук, З.В. Стратегічні орієнтири розвитку рекреаційного потенціалу регіонів України / З.В. Герасимчук, Ю.Є. Дащук // *Ефективна економіка*. – 2014. – № 5. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3061>.

45. Гетьман, В.І. Національний природний парк «Дермансько-Острозький»: рекреаційно-пізнавальні ресурси / В.І. Гетьман // Географія, Екологія, Туризм: теорія, методологія, практика. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю географічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (Тернопіль, 21-23 травня 2015 р.) – Тернопіль: СМП «Тайп», 2015. – С. 351 – 353.

46. Гончарова, К. Про проблеми малих міст / К. Гончарова // Культура і креативні індустрії як основа розумної стратегії розвитку малої території. – Посібник до Другої Всеукраїнської конференції «Культура і креативні індустрії як основа розумної стратегії розвитку малої території» / заг. ред. І.В.Френкель [та ін.]; [упор. Ковальчук Ін.М., Ковальчук Ір.М.; відп. ред. Телеуця В.В., Снігірьова Л.М.]. – Вінниця: 2018. – 152 с. – С.93.– http://uccs.org.ua/wp-content/uploads/bsk-pdf-manager/2018-09-06_3.pdf.

47. Гриценко, О.А. Пророки, пірати, політики і публіка: культурні індустрії й державна політика в сучасній Україні/ О.А. Гриценко, В.В. Солодовник; наук. ред. О.І. Кілієвич; Український центр культурних досліджень. – К.: К.І.С., 2003. – 168 с.

48. Гриценко, О.А. Цілісність/єдність національного культурного простору: питома риса чи бажана мета? / О.А. Гриценко // Культурологічна думка: щорічник наук. праць. — Інститут культурології Національної академії мистецтв України, 2016. – № 10. — С. 13-25.

49. Громаченко, К.Ю. Туристичний сектор Рівненщини та перспективи його розвитку / К.Ю. Громаченко // Туристичний, готельний і ресторанний бізнес: інновації та тренди: тези Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7 квітня 2016 р.). – К.: КНТЕУ, 2016. – 362 с. – С. 22-24.

50. Гужва, І.Ю. Роль культурних кластерів у розвитку міст/ І.Ю. Гужва// Формування ринкових відносин в Україні. – 2018. – № 5. – С. 104-110. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2018_5_17.

51. Гуревич, А.Я. Средневековый мир: культура безмолвствующего большинства/ А.Я. Гуревич. – М.: Искусство, 1990. – 396 с.

52. Гуссерль. Э. Феноменология (статья в Британской энциклопедии)/ Э. Гуссерль// Логос. – 1991. – № 1. – С.12-21.

53. Декларація принципів міжнародної культурної співпраці від 04.11.1966 р./ Организация Объединенных Наций. – Режим доступу: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/culture.shtml.

54. Джеймисон, Ф. Постмодернізм, або Логіка культури пізнього капіталізму/ Ф. Джеймисон; пер. з англ. П. Дениска. – К.: Вид-во «Курс», 2008. – 504 с.

55. Диндар, А.С. Понятійно-термінологічна сутність арт-бізнесу в креативній економіці/ А.С. Диндар// Економічний простір. – 2014. – № 92. – С. 14-22. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/escpros_2014_92_4.

56. Директиви культурної політики України/ Розроблено експертами групи Культура Реанімаційного пакету реформ. – серпень 2015 р. – Режим доступу: https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/1508_Dyrektyvy-kulturnoji-polityky.pdf.

57. Довгань, А.О. Мале місто – культурне середовище історичної спадщини народу/ А.О. Довгань// Історично-культурна спадщина малих міст Західної України як об'єкт наукового аналізу: монографія/ авторський колектив; За наук. ред. д.ф.н. проф. А.О. Довганя. – Тернопіль, 2016. – 247 с. – Режим доступу: <http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/17871/2/1.2.%20Довгань.pdf>.

58. Доманська, О. До питання про методологію дослідження соціокультурних процесів: На прикладі аналізу деяких аспектів поняття «національний культурний простір»/ О. Доманська// Мистецтвознавство України. – 2015. – Вип. 15. – С. 25-32. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mysu_2015_15_6.

59. Доманська, О. Концептуальне осмислення поняття «національний культурний простір»/ О. Доманська// Науковий вісник Чернівецького університету. Філософія. – 2014. – Вип. 706-707. – С. 113-117. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvchu_fil_2014_706-707_23.

60. Домащук, Х.С. Арт-галерея в сучасному соціокультурному просторі України/ Х.С. Домащук// Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. – 2017. – Вип. 38. – С. 232-240. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apitphk_2017_38_29.

61. Дорожня карта для культурного розвитку в Україні/ Проект «Культурно-освітня Академія 2015»; Goethe-Institut в Україні. – 2015. – Режим доступу: https://www.goethe.de/resources/files/pdf85/Goethe_book_A4_PDF_version-page1.pdf.

62. Дорош, Т.Л. Основні принципи державного управління сферою культури/ Т.Л. Дорош// Актуальні проблеми державного управління. – 2011. – № 2. – С. 149-156. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2011_2_22.

63. Дорошенко, О.С. Становлення креативного сектору глобальної економіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини/ О.С. Дорошенко; КНЕУ. – К.: КНЕУ, 2014. – С. 9-10.

64. Дрешпак, В.М. Інформаційний, комунікативний, семіотичний простори державного управління: спільне, відмінне та особливе / В.М. Дрешпак// Публічне адміністрування: теорія та практика. – 2012. – Вип. 2. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2012_2_4.

65. Дрожжина, С.В. Культурна політика сучасної полікультурної України: соціально-філософський та правовий аспекти/ С. В. Дрожжина; Донецький держ. ун-т економіки і торгівлі ім. М.Туган-Барановського. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2005. – 198 с.

66. Дубровик, Т.О. Туристичний портал як інструмент маркетингу території (на прикладі Рівненщини)/ Т.О.Дубровик // Нова інформаційна ситуація та тенденції альтернативного розвитку ЗМК в Україні: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (Острог, 26 січня 2012 р.): – Острог: Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2012. – 364 с. – С.317-324.

67. Дурович, А. Маркетинговые исследования в туризме: учеб.-практ. пособ./ А. Дурович, Л. Анастасова. – Мн.: ООО «Новое знание», 2002. – 348 с.

68. Дутчак, М.В. Основні аспекти розвитку туристичного бізнесу в Рівненському регіоні на сучасному етапі / М.В. Дутчак, Т.М. Микитин, С.В. Щесюк ; Рівненський державний гуманітарний університет. – Режим доступу: <http://www.ecologylife.ru/tyrizm-2001/osnovni-aspekti-rozvitku-turistichnogo-biznesu-v-rivnenskomu-regioni-na-suchasnomu-etapi.html>.

69. Єфімова, А. Сучасне мистецтво в міському просторі: перспективи та шляхи розвитку в Україні / А. Єфімова // Вісник Львівської національної академії мистецтв. – 2016. – Вип. 28. – С. 143-152.

70. Єфімова, А. Сучасні художні практики в міському просторі як засіб актуалізації культурної пам'яті: західноєвропейський та український досвід/ А. Єфімова// Мистецтвознавчий автограф. – 2013. – Вип. 6-8. – С. 244-256. – С. 254-255. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mznav_2013_6-8_20.

71. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р./ Верховна Рада України. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

72. Здоровага. В. Теорія і методика журналістської творчості: підручник/ В. Здоровага. – 2-ге вид., перероб. і допов. – Львів: ПАІС, 2004. – 268 с. – Режим доступу: <http://194.44.152.155/elib/local/sk682275.pdf>.

73. Злобіна, Т. Стратегічний потенціал просторової метафорики: ідеологічна складова культурного простору та культурного ландшафту/ Т. Злобіна// *Studia Methodologica*: науковий збірник/ гол. О. Лещак; відп. ред. Ю. Завадський. – Тернопіль: ТНПУ, 2007. – Вип. 20. – С. 15-20. – Режим доступу: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/3058>.

74. Злобіна, Т.Г. Роль культурного простору у процесі становлення української політичної нації: автореф. дис... канд. філос. наук: 21.03.01 / Т.Г. Злобіна ; Рада нац. безпеки та оборони; Нац. ін-т проблем міжн. безпеки. – К., 2009. – 24 с.

75. Ігнатченко, І.Г. Особливості реалізації державної політики України у сфері культури: сучасний стан та світові стандарти/ І.Г. Ігнатченко// Теорія і практика правознавства. – 2013. – Вип. 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2013_1_16.

76. Ільїна, М. В. Інтегральне оцінювання туристично-рекреаційної сфери територій різних типів / М.В. Ільїна // Економіка. Управління. Інновації. – № 2 (10). – 2013. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2013_2_31.

77. Індекс людського розвитку: Україна посіла 88 позицію серед 189 країн/ Програма розвитку ООН в Україні. – 14.09.2018.

– Режим доступу: <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/pressreleases/2018/human-development-indices-where-does-ukraine-rank--.html>.

78. Індикатори впливу культури на розвиток: короткий аналітичний огляд щодо України/ Культура і креативність. – Режим доступу: https://www.culturepartnership.eu/upload/editor/2017/Policy%20Briefs/Abr-lv_C&C_photo_UA.pdf.

79. Історично-культурна спадщина малих міст Західної України як об'єкт наукового аналізу: монографія/ авторський колектив; За наук. ред. д.ф.н. проф. А.О. Довганя. – Тернопіль, 2016. – 247 с. – Режим доступу: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/123456789/17871>.

80. Каган, М.С. Диалектика бытия и небытия в жизни человеческого общества/ М.С. Каган// Личность. Культура. Общество, 2003. – Т. V. – Вып. 1-2 (15-16). – С. 33-56.

81. Каган, М.С. Философия культуры: Становление и развитие: учебное пособие/ М.С. Каган. – СПб., 1996. – 415 с. – Режим доступа: http://www.vir.nw.ru/wp-content/uploads/2018/09/Kagan-M.S.-Filosofiya-kultury_filosofiya.pdf.

82. Каптерев, А.И. Мультимедиа как социокультурный феномен: учеб. пособ. / А.И. Каптерев. – М.: Профиздат, 2002. – 224 с.

83. Карлова, В.В. Державна політика у сфері культури: сутність та особливості реалізації в сучасних умовах : дис... канд. наук з держ. управління: 25.00.01/ В.В. Карлова; Українська академія держ. управління при Президенті України. – К., 2003. – 222 с.

84. Кармин, А.С. Культурология/ А.С. Кармин. – 2-е изд., перераб. и доп. — СПб.: Изд-во «Лань», 2003. — 928 с. – С. 5-7.

85. Карповець М. Місто як світ людського буття: монографія/ М. Карповець. – Острого : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. – 258 с. – С. 80. – Режим доступу: https://eprints.oa.edu.ua/4727/1/Карповець_монографія.pdf.

86. Карповець, М. Людське буття в культурно-історичному просторі міста/ М. Карповець// Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філософія». – 2010. – Вип. 7. – С. 248-256. – С. 255. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoafs_2010_7_28.

87. Карповець, М. Місто в просторі і простір в місті/ М. Карповець// Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Культурологія». – 2008. – Вип. 3. – С. 62-66. – С. 64. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoakl_2008_3_10.

88. Кашапов, Р. Иностраный опыт: Как арт-резиденции решают проблемы городов/ Р. Кашапов// The Village. – 07.06.2012. – Режим доступа: <https://www.the-village.ru/village/city/abroad/112891-kak-art-rezidentsii-menyayut-goroda-i-derevni>.

89. Ключева, Е.А. Культурное пространство как научная категория/ Е.А. Ключева// Общество. Среда. Развитие. – 2015. – № 4. – С. 43-46. – С. 44. – Режим доступа: http://www.terrahumana.ru/arhiv/15_04/15_04_08.pdf.

90. Книш, І. Rhizoma vs radix vs hyrpe: рівні розуміння мереж/ І. Книш// Світогляд – Філософія – Релігія. – Суми: СумДУ, 2017. – Вип. 12. – С. 25-45. – Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/65803>.

91. Князева, Е.Н. Основания синергетики: Режимы с обострением, самоорганизация, темпомиры/ Е.Н. Князева, С.П. Курдюмов. – СПб.: Алетейя, 2002. – 414 с.

92. Коган, Л.Б. Лечение городом/ Л. Б. Коган// Городское управление. – 2003. – № 6. – С. 2-9. – Режим доступа: <http://emsu.ru/extra/htm4s/um/2003/6/pp-1.htm>.

93. Коган, Л.Н. Социология культуры: учеб. пособие/ Л.Н. Коган. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 1992. – 120 с.

94. Колин, К.К. Социальная информатика: учеб. пособ. для вузов/ К.К. Колин. – М.: Акад. Проект, Фонд Мир, 2003. – 432 с.

95. Комплексна Програма розвитку культури та промоції культурного потенціалу міста Чернігова на 2018–2019 роки/ Чернігівська міська рада. – Режим доступу: <https://chernigiv-rada.gov.ua/miski-programy/id-35657/>.

96. Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження від 20.10.2005 р./ Генеральна конференція Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/952_008.

97. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради. – К., 1996. – № 30. – Ст. 141.

98. Копієвська, О.Р. Трансформаційні процеси в культурі сучасної України: монографія/ О.Р. Копієвська. – К.: НАКККіМ, 2014. – 296 с.

99. Копієвська, О.Р. Трансформаційні процеси в культурних практиках України: глобальний, локальний контекст та локальні особливості (кінець ХХ – початок ХХІ ст.): дисертація на здобуття наук. ступ. д-ра культурології: 26.00.06 «Прикладна культурологія. Культурні практики» / О.Р. Копієвська; Національна Академія Керівних Кадрів Культури і Мистецтв. – К., 2018. – 487 с.– Режим доступу: <https://www.nakkkim.edu.ua/images/Special-Science-Council/Materialy-Dysertaciy/2018-Kopievaska/Kopievaska-disser.pdf>.

100. Корогодін, В.І. Інформація як основа життя/ В.І. Корогодін, В.Л. Корогодина. – Дубна: Изд. центр «Феникс», 2000. – 208 с.

101. Костюченко, О.А. Особливості дизайну експозиційних просторів у арт-центрах/ О.А. Костюченко// Теорія та практика дизайну. – 2017. – Вип. 12. – С. 128-135. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tprd_2017_12_14.

102. Котенко, Я.В. Локальна ідентичність і об'єднані територіальні громади / Я.В. Котенко, А.Ф. Ткачук. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: ТОВ «Вид-во «ЮСТОН», 2018. – 56 с. – Режим доступу: https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/451/web_book_Lokalna_identich-PRN_148x210_2-e-v.pdf.

103. Кравченко, О.В. Національний культурний простір як ідентифікаційна модель/ О.В. Кравченко// Вісник Харківської державної академії культури. – 2010. – Вип. 31. – С. 4-11. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak_2010_31_1.

104. Креативні міста: методичні рекомендації щодо приєднання українських міст до Мережі креативних міст ЮНЕСКО/ Міністерство Культури України. – К., 2019. – 13 с. – Режим доступу: <https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/403/city.pdf>.

105. Кримський, С.Б. Запити філософських смислів/ С.Б. Кримський. – К.: Видавець ПАРАПАН, 2003. – 240 с.

106. Крупеніна, Л. Особистість митця як чинник розвитку культурного простору міста (на прикладі діяльності Є.Й.Буковецького)/ Л. Крупеніна// Аркадіа. – 2014. – № 4. – С. 60-63. – С. 60. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ark_2014_4_14.

107. Крушинська, О. Швейцарія над Случчю: туризм Рівненщини / О. Крушинська // Міжнародний туризм. – 2007. – № 2. – С. 122-125.

108. Кузьменко, Б.В. Моделювання систем: навч. посібник/ Б.В. Кузьменко, О.А. Чайковська. – К.: Вид. відділ КНУКіМ, 2008. – 136 с.

109. Куценко, В.І. Соціальна сфера регіону (стан і перспективи розвитку)/ В.І. Куценко, Л.Г. Богущ , І.В. Опалева. – К.: РВПС України НАН України, 1997. – 252 с.

110. Лабода, С. Технология «Open Space», или Чудеса кофе паузы в «открытом пространстве»/ С. Лабода// АДУКАТАР. – №12(5). – 2005. – С. 18-23. – Режим доступу: http://adukatar.net/wp-content/uploads/2009/12/5_Pages_18-23.pdf.

111. Лефевр, А. Социальное пространство/ А. Лефевр// Неприкосновенный запас. – 2010. – № 2 (70). – Режим доступу : <http://magazines.russ.ru/nz/2010/2/le1.html>.

112. Лихачёв, Д.С. Будущее литературы как предмет изучения: заметки и размышления/ Д.С. Лихачёв// Новый мир. – 1969. – № 9. – С. 167-184. – Режим доступу: https://www.lihachev.ru/pic/site/files/fulltext/0406_Budusee_literaturi_1969.pdf.

113. Ліщинська, О. Візуальне мистецтво як чинник формування креативного простору довіри в сучасній Україні/ О. Ліщинська// Українознавчий альманах. – 2016. – Вип. 19. – С. 168-171. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukralm_2016_19_41.

114. Лосев, А. От Гомера до Прокла. История античной эстетики в кратком изложении/ А. Лосев. – Спб.: Азбука, 2016. – 352 с.

115. Лотман, Ю.М. Внутри мыслящих миров: Человек – текст – семиосфера – история/ Ю.М. Лотман. – М.: Языки русской культуры, 1999. – 464 с.

116. Лугуценко, Т.В. Культурний простір і простір культур у сучасній інформаційній цивілізації/ Т.В. Лугуценко // Гілея: науковий

вісник. – 2014. – Вип. 82. – С. 273-279. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2014_82_71.

117. Лэндри, Ч. Креативный город / Ч. Лэндри. – М.: Издательский дом «Классика-XXI», 2011. – 399 с.

118. Люббе, Г. В ногу со временем. Историческая идентичность/ Г. Люббе// Вопросы философии. – 1994. – № 4. – С. 94-113. – Режим доступа: <http://www.kph.npu.edu.ua!/e-book/clasik/data/vopros/35.html>.

119. Ляпкина, Т.Ф. Методология изучения культурного пространства региона/ Т.Ф. Ляпкина// Российский институт культурологии: неофициальный сайт. – 2010. – Режим доступа: http://www.riku.ru/confs/vrem_cul/LyapkT.html.

120. Маккуайр, С. Медийный город. Медиа, архитектура и городское пространство / С. Маккуайр. – М.: Strelka Press, 2014. – 392 с.

121. Малиновский, Б. Функциональный анализ/ Б. Малиновский//Антология исследований культуры. – СПб.: Университетская книга, 1997. – С. 681-702.

122. Малімон, В.І. Культурна політика держави як чинник реформування суспільства: автореф. дис ... канд. наук з державного управління: 25.00.02/ В.І. Малімон; Івано-Франківський Національний Технічний Університет Нафти і Газу. – Івано-Франківськ, 2011. – 17 с. – С. 10. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&Image_file_name=DOC/2011/11MVICHR.zip&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1.

123. Марченко, В.В. Регіональний культурний простір України як фактор активізації мистецької ініціативи/ В.В. Марченко, С.В. Виткалов// Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Філософія, культурологія, соціологія. – 2014. – Вип. 8. – С. 44-49. – С. 44. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vmdu_fks_2014_8_8.

124. Машрова, А.А. Принципи включення образно-пластичних форм в простір інтер'єру/ А. А. Машрова, Г. М. Хавхун// Сучасні проблеми архітектури та містобудування. – 2017. – Вип. 47. – С. 527-531. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spam_2017_47_67.

125. Масуда, Й. Гіпотеза про генезис Homo intelligens/ Й. Масуда; пер. з англ.// Сучасна зарубіжна соціальна філософія. – К.: Либідь, 1996. – С. 335-361.

126. Мацола, В.І. Рекреаційно-туристичний комплекс України: монографія / В. І. Мацола. – Львів: ІРД НАН України, 1997. – 259 с.

127. Мелик-Гайказян, И.В. Методология моделирования нелинейной динамики сложных систем / И.В. Мелик-Гайказян, М.В. Мелик-Гайказян, В.Ф. Тарасенко. – М.: ФИЗМАТЛИТ, 2001. – 272 с.

128. Мельничук, М.М. Природно-заповідна складова рекреаційного потенціалу Рівненської області / М.М. Мельничук, Т.П. Безсмертнюк // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: географія. – 2015. – № 2. – С. 120-127. – Режим доступу: <http://geography.tnpu.edu.ua/%D0%BC%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9%D1%87%D1%83%D0%BA-%D0%BC-%D0%BC-%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D1%81%D0%BC%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%BD%D1%8E%D0%BA-%D1%82-%D0%BF/>.

129. Мережа фасилітаторів в Україні. – Режим доступу: <http://openspace.works/>.

130. Методологія Regional Doing Business/ Regional Doing Business Ranking. – Режим доступу: <http://rdb.brdo.com.ua/DB2018.pdf>.

131. Мистецька резиденція імені Назара Войтовича. – Режим доступу: <http://www.culturalactivism.org/art-mobility/>.

132. Михайлин, І.Л. Основи журналістики: підручник/ І.Л. Михайлин. – 5-те вид. перероб. та доп.– К.: Центр учбової літератури, 2011. – 496 с. – Режим доступу: http://shron1.chtyvo.org.ua/Mykhailyn_Ihor/Osnovy_zhurnlistyky.pdf.

133. Михальчук, В.В. Мистецька галерея як феномен арт-простору сучасної України/ В.В. Михальчук// Мистецтвознавчі записки. – 2014. – Вип. 26. – С. 201-210.

134. Моисеев, Н.Н. Экология человечества глазами математика: Человек, природа и будущее цивилизации/ Н.Н. Моисеев. – М.: Молодая гвардия, 1988. – 254 с.

135. Мокій, А.І. Розвиток підприємств креативного сектора економіки у транскордонному просторі/ А.І. Мокій, О.І. Дацко// Часо-

пис економічних реформ. – 2016. – № 4. – С. 71-78. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Cher_2016_4_14.

136. Моль, А. Социодинамика культуры / А. Моль; пер. с фр.; предисл. Б.В. Бирюкова. –3-е изд. – М.: Изд-во ЛКИ, 2008. – 416 с.

137. Мошковська, Г.К. Стан та розвиток агротуристичних підприємств Рівненщини / Г.К. Мошковська // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку». – 2011. – № 720. – С. 225-229. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/natural/Vnulp/Management/2011_720/33.pdf.

138. Мурзина, И.Я. Региональное культурно-образовательное пространство: структура, функции, социокультурный потенциал: монография/ И.Я. Мурзина. – М.: Изд-во «Перо», 2014. – 197 с. – С. 3. – Режим доступа: <https://core.ac.uk/download/pdf/42052469.pdf>.

139. Мусієнко, Н. Public art у просторі сучасного міста: Київська практика/ Н. Мусієнко// Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини. – 2010. – Вип. 7. – С. 136-149. – С. 136. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spdr_2010_7_14.

140. Мусієнко, Н. Київське міське середовище як арт-простір/ Н. Мусієнко// Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини. – 2012. – Вип. 8. – С. 355-376. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spdr_2012_8_13.

141. Новосад, В.П. Кількісні методи експертного оцінювання: навч.-метод. Розробка/ В.П. Новосад, Р.Г. Селіверстов, І.І.Артим. – К.: НАДУ, 2009. – 36 с. – Режим доступу: <http://heqes.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2017/10/Кількісні-методи-експертного-оцінювання.pdf>.

142. Ойцюсь, Л.В. Перспективи розвитку сільського туризму в регіоні / Л. В. Ойцюсь, М. І. Костолович // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Серія «Сільськогосподарські науки». – 2013. – Вип. 2. – С. 233-240. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnugvp_sg_2013_2_29.

143. Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства від 22.07.2000 р./ Верховна Рада України. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_163.

144. Основні цілі Міністерства культури, молоді та спорту України до 2025 року/ Міністерство культури, молоді та спорту України. – Режим доступу: <http://mip.gov.ua/news/3196.html>.

145. Охріменко, А. Особливості функціонування рекреаційного комплексу в умовах сталого розвитку/ А. Охріменко // Регіональна економіка. – 2002. – № 2 (24). – С. 225.

146. Охрімчук, О.М. Формування цілісності культурного простору України як пріоритет державної гуманітарної політики: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 09.00.12/ О.М. Охрімчук ; Нац. НДІ українознав. – К., 2010. – 23 с.

147. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону: монографія / за заг. ред. В. Г. Герасименко. – Одеса: ОНЕУ, 2016. – 262 с.

148. Парсонс, Т. Система современных обществ/ Т. Парсонс; пер, с англ.; под ред. М.С. Ковалевой. — М.: Аспект Пресс, 1998. – 270 с.

149. Паспорт: Реформа децентралізації у галузі культури/ Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/imported_content/news/doc_249672311/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%BF%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%B4%D0%B5%D1%86%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%B2%20%D1%81%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%20%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8.pdf.

150. Пацей, А.В. Арт-резиденции как форма мобильности на постсоветском пространстве в России и Восточной Европе 1980-2000-х годов: Выпускная квалификационная работа по направлению подготовки 50.04.01 «Искусства и гуманитарные науки»/ А.В. Пацей; Санкт-Петербургский государственный университет. – СПб, 2017. – 150 с. – Режим доступа: [https://dspace.spbu.ru/bitstream/11701/11854/1/VKR_Pacej_A_V__\(st049304\).pdf](https://dspace.spbu.ru/bitstream/11701/11854/1/VKR_Pacej_A_V__(st049304).pdf).

151. Петренко, М.П. Економіка сучасного міста: комодифікація людини, простору, культури/ М.П. Петренко// Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 2. – С. 47-51. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2015_2_11.

152. Пінковська, Г.В. Оцінка сучасного стану розвитку культурного середовища регіонів України/ Г.В. Пінковська// Ефективна економіка. – 2014. – №10. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3424>.

153. Плотинский, Ю.М. Модели социальных процессов: учебное пособие для высших учебных заведений / Ю.М. Плотинский. – 2-е изд., доп. и перераб. – М.: Логос, 2001. – 296 с.

154. Полінкевич, О.М. Критерії вибору виду експертного оцінювання інноваційного розвитку підприємств/ О.М. Полінкевич// Актуальні проблеми економіки. – №3(177). – 2016. – С. 186-190.

155. Поліщук, Я. Рівне. Мандрівка крізь віки. Нариси історії міста/ Я. Поліщук. – Рівне, 1998. – 196 с.

156. Полюга, В. Феномен міського публічного простору (одна вулиця, два дні, місто-мільйонник: досвід соціального експерименту в місті Одеса)/ В. Полюга// Соціологічні студії. – 2016. – № 2. – С. 52-55. – С. 55. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/socst_2016_2_11.

157. Попов, В.Д. Социальная информациология и журналистика: Учебное пособие/ В.Д. Попов. – М.: Изд-во РАГС, 2007. – 336 с.

158. Посохов, І.С. Малі історичні міста України як маркери туристичної привабливості регіонів/ І.С. Посохов// Географія та туризм. – 2011. – Вип. 14. – С. 111-116. – С. 115. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gt_2011_14_22.

159. Презентовано Концепцію «Децентралізація: сектор Культура» (+інфографіка). – 2017. – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/news/4038#gallery-2>.

160. Преснякова, Л. В. Понятие «культурное пространство» в работах современных российских исследователей/ Л.В. Преснякова// Вестник РГГУ. Серия «Культурология. Искусствоведение. Музеология». – 2013. – № 7 (108). – С. 56-64. – Режим доступа: https://www.rsu.ru/upload/main/vestnik/ifkv/archive/Kulturologiya/№%207_2013.pdf.

161. Пригожин, И. Порядок из хаоса: Новый диалог человека с природой/ И. Пригожин, И. Стенгерс; пер. с англ. Ю.а. Данилова;

общ. ред. В.И. Аршинова, Ю.Л. Климонтовича, Ю.В. Сачкова. – М.: Прогресс, 1986. – 432 с.

162. Природно-заповідний фонд області/ Департамент екології та природних ресурсів Рівненської обласної державної адміністрації. – Режим доступу: <http://www.ecorivne.gov.ua/reserve/>.

163. Про внесення змін до Закону України «Про культуру» щодо визначення поняття «креативні індустрії»: Закон України від 10.06.2018 р. № 2458-VIII/ Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2458-19>.

164. Про внесення змін до наказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 31 березня 2016 року № 79: наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 27.12.2018 р. № 373/ Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0082-19>.

165. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України від 23.03.2000 р. № 1602-III / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради. – К., 2000. – № 25. – Ст. 195.

166. Про затвердження видів економічної діяльності, які належать до креативних індустрій: Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.04.2019 р. № 265-р/ Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265-2019-%D1%80>.

167. Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку малих міст: Закон України від 04.03.2004 р. № 1580-IV/ Верховна Рада України// Відомості Верховної Ради. – К., 2004. – № 24. – Ст. 332.

168. Про затвердження переліку культурно-мистецьких проєктів – переможців конкурсу культурно-мистецьких проєктів «Малі міста – великі враження», які реалізуються у 2019 році на умовах співфінансування з державного бюджету: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 535-р/ Кабінет Міністрів України: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/535-2019-p>.

169. Про затвердження Переліку платних послуг, що можуть надаватися бюджетними установами природно-заповідного фонду: постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2000 р. № 1913 / Кабінет Міністрів України // Офіційний Вісник України. – К., 2001. – № 1-2. – Ст. 25. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1913-2000-p>.

170. Про затвердження Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України: Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 22.06.2009 р. № 330/ Міністерство охорони навколишнього середовища// Офіційний вісник України. – К., 2009. – № 57. – Ст. 1997. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0679-09>.

171. Про Концепцію сталого розвитку населених пунктів: Постанова Верховної Ради України від 24.12.1999 р. № 1359/ Верховна Рада України// Відомості Верховної Ради. – 1999. – № 52. – Ст. 781. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1359-14>.

172. Про культуру: Закон України від 14.12.2010 р. № 2778-VI/ Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>.

173. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради. – К., 1997. – № 24. – Ст. 170.

174. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9.04.1999 р. № 586-XIV / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради. – К., 1999. – № 20-21. – Ст. 190.

175. Про невідкладні заходи щодо зміцнення державного статусу української мови та сприяння створенню єдиного культурного простору України: Указ Президента України від 31.05.2018 р. № 156/2018/ Президент України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156/2018>.

176. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 08.06.2000 р. № 1805-III/ Верховна Рада України// Відомості Верховної Ради. – К., 2000. – № 39. – Ст. 333.

177. Про Перелік пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації: Закон України від 23.09.2008 р. № 574-VI/ Верховна Рада України// Відомості Верховної Ради України. – К., 2009. – № 8. – Ст. 105.

178. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16.06.1992 р. № 2456-XII/ Верховна Рада України// Відомості Верховної Ради. – К., 1992. – № 34. – Ст. 502.

179. Про Програму розвитку культури Рівненської області на період до 2022 року: Розпорядження голови Рівненської обласної державної адміністрації від 20.12.2017 р. №777; Рішення Рівненської обласної ради від 16.03.2018 №859/ Рівненська обласна рада. – Режим доступу: http://oblrada.rv.ua/documents/rishennya/7_sklikannya.php?SECTION_ID=171&ELEMENT_ID=16149.

180. Про програму розвитку культури у місті Острозі на період до 2022 року: затверджена рішенням Острозької міської ради №584 від 26.01.2018 р./ Острозька міська рада . – Режим доступу: https://ostroh.rv.ua/doc/dop/2018/projects/rish_530.doc.

181. Про програму розвитку туризму в Рівненській області на 2016-2020 роки: Розпорядження голови Рівненської обласної державної адміністрації від 27.01.2016 №22/ Рівненська обласна державна адміністрація. – Режим доступу: <http://www.rv.gov.ua/sitenew/rivnensk/ua/catalog/item/5962.htm>.

182. Про стимулювання розвитку регіонів (зі змінами та доповненнями): Закон України від 08.09.2005 р. № 2850-IV/ Верховна Рада України// Відомості Верховної Ради. – К., 2005. – № 51. – Ст. 548. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2850-15>.

183. Про схвалення Довгострокової стратегії розвитку української культури – стратегії реформ: Розпорядження КМУ від 01.02.2016 р. № 119-р./ Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119-2016-%D1%80>.

184. Про схвалення Довгострокової стратегії розвитку української культури – стратегії реформ: розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.02.2016 р. № 119-р/ Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119-2016-%D1%80>.

185. Про схвалення Експортної стратегії України («дорожньої карти» стратегічного розвитку торгівлі) на 2017-2021 роки: Розпорядження КМУ від 27.12.2017 р. № 1017-р/ Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1017-2017-%D1%80>.

186. Про схвалення Концепції реформування системи забезпечення населення культурними послугами: розпорядження КМУ від 23.01.2019 р. №27-р/ Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/27-2019-p>.

187. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року: Розпорядження КМУ від 16.03.2017 р. №168-р/ Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-p>.

188. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР/ Верховна Рада України// Відомості Верховної Ради. – К., 1995. – № 31. – Ст. 241. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-vr>.

189. Проблеми та пріоритети модернізації української культурної політики: аналіт. доп./ С.І. Здіюрук С. І. та ін. ; за заг. ред. С. І. Здіюрука; Нац. ін-т стратег. дослідж. – К.: НІСД, 2014. – 65 с.

190. Програма розвитку культури в місті Рівному на 2019-2023 роки. – Режим доступу: <http://culture-rivne.com.ua/info/67-programa-rozvytku-kultury-v-misti-rivnomu-na-2019-2023-roky>.

191. Проєкт «Концепція Державної цільової програми на 2018-2028 роки, спрямованої на забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя, створення єдиного культурного простору України та збереження цілісності культури»/ Національна академія наук України; Міністерство освіти і науки України; Національна академія педагогічних наук України. – Режим доступу: https://www.ulif.org.ua/system/files/conseption_gov_ukr_mova_2018.pdf.

192. Проєкт «Концепція нової національної культурної політики України»/ Проєкт «Культурний код Східного партнерства». – Режим доступу: http://www.kultura.org.ua/wp-content/uploads/FINALConcept_Road-Map_UA_Culture-Coding-EaP.pdf.

193. Проектування культурних центрів: посібник/ ред. Петер Леній; переклад за підтримки Програми ЄС-Східного Партнерства «Культура та креативність». – Режим доступу: https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/344/Design_Handbook_ua.pdf; <http://www.culturepartnership.eu/upload/editor/2017/handbook/Design%20Handbook%20ua.pdf>.

194. Прокопович, Т. Культурно-мистецький простір поліетнічного міста: Рівне між двома світовими війнами/ Т. Прокопович// *Intermarum: історія, політика, культура*. – 2016. – Вип. 3. – С. 345-355. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inhpc_2016_3_32.

195. Радіонова, І.О. Місто у добу креативності: до визначення теоретичних засад політичних стратегій соціально-економічного розвитку / І.О. Радіонова // *Сучасне суспільство*. – 2015. – Вип. 1(2). – С. 132-146. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cuc_2015_1%282%29_15.

196. Реєстр проєктів-переможців конкурсної програми «Н.О.Р.Д» Лоту 2 «Мобільність та програми обміну» та Лоту 3 «Резиденції» Українського культурного фонду/ Український культурний фонд. – 2019. – Режим доступу: <https://ucf.in.ua/storage/docs/07062019/%D0%A0%D0%B5%D1%94%D1%81%D1%82%D1%80%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BC%D0%BE%D0%B6%D1%86%D1%96%D0%B2%20%D0%9D%D0%9E%D0%A0%D0%94%20%D0%BB%D0%BE%D1%82%D0%B82-3.pdf>.

197. Реєстр-рейтинг підтриманих проєктів у 2018 році/ Український культурний фонд. – Режим доступу: <https://ucf.in.ua/storage/docs/31102018/Презентація%20Статистика%20проєктів%20УКФ.pdf>.

198. Рибачук, Т.Л. Перспективи розвитку туризму на Рівненщині / Т.Л. Рибачук // *Вісник Нац. ун-ту водного господарства та природокористування: Збірник наукових праць*. – 2010. – Вип. 3(51). – Серія «Економіка». – С. 224-229.

199. Рівне 2030. Стратегія розвитку міста. – Режим доступу: <http://investrv.org.ua/storage/web/source/1/3Y5RA7FQmfCZPWojZWn6Qt2cuwx26-B3.pdf>.

200. Розпорядження голови Рівненської обласної державної адміністрації від 13.03.2019 р. №206 «Про план перспективно-

го розвитку Рівненської області на 2019-2021 роки»/ Рівненська обласна державна адміністрація. – Режим доступу: <http://www.rv.gov.ua/sitenev/main/ua/27539.htm>.

201. Розпорядження голови Рівненської обласної державної адміністрації від 18.04.2018 р. №245 «Про Стратегію розвитку туризму Зеленого шляху «Медове коло» на 20181-2022 роки»/ Рівненська обласна державна адміністрація. – Режим доступу: <http://www.rv.gov.ua/sitenev/main/ua/26448.htm>.

202. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.04.2019 р. № 265-р «Про затвердження видів економічної діяльності, які належать до креативних індустрій»/ Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265-2019-p>.

203. Розроблення проекту Стратегії розвитку області до 2027 року/ Рівненська обласна державна адміністрація. – Режим доступу: <http://www.rv.gov.ua/sitenev/main/ua/27975.htm>.

204. Романів, О.Я. Територіальна організація туристських маршрутів Рівненської області / О.Я. Романів, А.С. Романів, І.В. Шворак // Географія і туризм. – 2011. – Вип. 14. – С. 261-296. – Режим доступу: <http://www.geolgt.com.ua/images/stories/zbirnik/vipusk14/v1448.pdf>.

205. Рубинштейн, А.Я. Опекаемые блага в сфере культуры: признаки и последствия «болезни цен»/ А.Я. Рубинштейн — М.: Ин-т экон. РАН, 2012. – 78 с. – Режим доступу: https://inecon.org/images/stories/nauchnaya-jizn/kruglye-stoly/Rubinstein_20120216.pdf.

206. Руденко, В.П. Природо-ресурсний потенціал природних регіонів України: монографія / В.П. Руденко, В.Я. Вацеба, Т.В. Соловей. – Чернівці: Рута, 2001. – 268 с.

207. Сайт засновника технології open space Гаррісона Оуена. – Режим доступу: <https://www.openspaceworld.com/>.

208. Сараф, М.Я. Культурное пространство и пространство культуры: цивилизационная гетерохронность/ М.Я. Сараф// Россия: тенденции и перспективы развития: ежегодник/ отв. ред. В.И. Герасимов. – Вып. 12. ч. 3. – М.: ИНИОН РАН, 2017. – 978 с. – С. 815-817. – Режим доступа: <http://ukros.ru/wp-content/uploads/2017/11/%D0%A1%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%84.doc>.

209. Сараф, М.Я. Культурное пространство как предмет исследования/ М.Я. Сараф// Пространство и время. – 2011. – № 4. – С. 15-19.

210. Сараф, М.Я. Ризомизация культурного пространства как показатель кризисности его состояния/ М.Я. Сараф// Пространство и Время. – 2014. – № 1(15). – С. 74-77. – Режим доступа: https://www.space-time.ru/space-time/article/view/2226-7271prov_r_st1-15.2014.31/823.

211. Свідзинський, А.В. Синергетична концепція культури/ А.В. Свідзинський. – Луцьк: Вежа, 2008. – 696 с. – Режим доступа: http://shron1.chtyvo.org.ua/Svidzynskiy_Anatolii/Synergetychna_kontseptsia_kultury.pdf.

212. Світова мережа сертифікованих фасилітаторів. – Режим доступа: <https://www.openspaceworldmap.org/>.

213. Семак, Б.Б. Потенціал формування і розвитку креативного простору економіки/ Б.Б. Семак// Регіональна економіка. – 2018. – № 1. – С. 152-153. – Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2018_1_19.

214. Семиотический поворот в социально-гуманитарном познании: истоки, предпосылки, культурный контекст: коллективная монография/ отв. ред. И.В. Дёмин. – Самара: Самарская гуманитар. акад., 2018. – 270 с.

215. Сидорова, А. Куратор арт-резиденции – чудесная, но тяжелая работа: интервью с Мирейя Эстрада Гилаберт/ А. Сидорова. – Режим доступа: <http://jiwarbarcelona.com/web/wp-content/uploads/2018/07/%D0%9A%D1%83%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80-%D0%B0%D1%80%D1%82.pdf>.

216. Скавронська, І.В. Детермінанти кластеризації креативних індустрій в міжнародному контексті / І.В. Скавронська, І.І. Синківський// Молодий вчений. – 2017. – № 4. – С. 752-757. – Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_4_176.

217. Скавронська, І.В. Тенденції розвитку креативних індустрій в країнах Європейського Союзу/ І.В. Скавронська, А.О. Гончарук // Молодий вчений. – 2016. – № 4. – С. 201-204. – Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_4_50.

218. Скиба, М. Креативні індустрії в Україні: вистояти, просвітити(ся)/ М. Скиба// Тиждень. –27.02.2016. – Режим доступу: <https://tyzhden.ua/Society/158758>.

219. Слюсаревський, М.М. «Ми» і «Я» в сучасному світі: вибрані твори/ М.М. Слюсаревський; АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2009. – 340 с.

220. Стариш, А.Г. Философия информации: монография/ А.Г. Стариш.– Симферополь: Таврия, 2004.– 376 с.

221. Старіш, О.Г. Системологія: підручник/ О.Г. Старіш. – К.: ЦНЛ, 2005. – 232 с.

222. Старіш, О.Г. Теорія відкритих систем як парадигма процесів глобального розвитку: монографія/ О.Г. Старіш; Нац. ун-т «Острозька акад». – Сімферополь: Універсум, 2003. – 240 с.

223. Стельмах, В. Природні та історико-культурні рекреаційні об'єкти Рівненщини / В. Стельмах // Вісник Львівського університету. Серія «Географічна». – 2013. – Вип. 43. – Ч. 1.– С. 92-98.

224. Степанова, О.А. Національний культурний простір України: концептуальні засади розвитку і становлення: Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора культурології за спеціальністю 26.00.01 «Теорія та історія культури». Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України. Національна музична академія України імені П. І. Чайковського, Міністерство культури України. – К., 2017. – 435 с. – Режим доступу: <http://knmau.com.ua/wp-content/uploads/2017/11/20171201-dysertatsiya-stepanova.pdf>.

225. Стратегія розвитку територіальної громади міста Острог на період до 2028 року: затверджена рішенням Острозької міської ради № 365 від 24.02.2017 р./ Острозька міська рада . – Режим доступу: <https://www.ostroh.rv.ua/city/strategy2028>.

226. Стратегія сталого розвитку міста Дубна до 2022 року/ Дубенська міська рада. – Режим доступу: http://dubno-adm.gov.ua/fileadmin/user_upload/Ekonomika/Strategija_Dubno_2020.pdf.

227. Стратегія сталого розвитку Рівненської області до 2020 року/ Рівненська обласна державна адміністрація. – Режим доступу: <http://www.rv.gov.ua/sitenew/data/upload/photo/8/strategiya.pdf>.

228. Стратегія Українського культурного фонду на 2019-2021 роки «Культура та креативність для порозуміння та розвитку» / Український культурний фонд. – Режим доступу: <https://ucf.in.ua/storage/docs/12022019/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%84%D0%BE%D0%BD%D0%B4%D1%83.pdf>.

229. Стьопін, А.О. Синергетичні виміри розвитку України: історія і сучасність / А.О. Стьопін. – Одеса: Астропринт, 2006. – 156 с.

230. Судакова, В.М. Культурний простір та особливості його відтворення в умовах глобалізації / В.М. Судакова // Культурологічна думка. – 2018. – № 13. – С. 184-193. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kultdum_2018_13_19.

231. Суліменко, О.О. Структура етнокультурного простору України: формування та взаємодія складових елементів: Автореф. дис... канд. соціол. наук: 22.00.03 – соціальна структура та соціальні відносини / О.О. Суліменко ; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2004. – 16 с.

232. Суховская Д. Креативное пространство российских городских поселений и его влияние на

233. Тайлор, Э.Б. Первобытная культура / Э.Б. Тайлор; пер. с англ. Д.Л. Коропчевского. – М.: Политиздат, 1989. – 573 с.

234. Тарасюк, Л.С. Реалізація, об'єктивація, актуалізація та ініціація як етапи розгортання креативності в культурі / Л.С. Тарасюк // Гуманітарний часопис. – 2012. – № 1. – С. 64-69. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gumc_2012_1_10.

235. Тейяр де Шарден, П. Феномен человека: Сб. очерков и эссе; / П. Тейяр де Шарден; пер. с фр. Н.А. Садовского. – М.: Наука, 1987. – 240 с.

236. Технология открытого пространства. – Режим доступа: <https://highadvance.org/business-tools/tehnologija-otkrytogo-prostranstva/>.

237. Тишков, В.А. Культурный смысл пространства/ В.А. Тишков// Этнографическое обозрение. – 2004. – № 1. – С. 14-31. – Режим доступа: http://journal.iea.ras.ru/archive/2000s/2004/no1/2004_1_014_Tishkov.pdf.

238. Токар, О.І. Території та об'єкти природно-заповідного фонду в системі ресурсів рекреації і туризму Рівненської області / О.І. Токар // Збереження та відтворення біорізноманіття природно-заповідних територій: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 10-річчю Рівнен. природ. заповідника (Сарни, 11-13 черв. 2009 р.) / гол. ред. кол. М. Д. Будз. – Рівне: Рівнен. друк., 2009. – С. 921-926.

239. Трубина, Е. Город в теории: опыты осмысления пространства/ Е. Трубина. – М.: Новое литературное обозрение, 2011. – 520 с.

240. Тузов, В.О. Історичний контекст культуротворчих інновацій: монографія/ В.О. Тузов; Нац. акад. мистец. України, Ін-т пробл. сучас. мистец. – К.: Інтерсервіс, 2013. – 141 с.

241. Турен, А. Возвращение человека действующего. Очерк социологии/ А. Турен. – М.: Научный мир, 1998. – 204 с.

242. Управління місцевою культурною спадщиною в Україні: огляд державної політики, джерел та моделей фінансування: Біла книга / упоряд. Л. Кривецька. – Львів: Лабораторія міського простору, 2019. – 55 с. – Режим доступу: https://reherit.org.ua/wp-content/uploads/2019/08/White-Paper_Management-of-Local-Cultural-Heritage-in-Ukraine_State-Policy-Review-Sources-and-Funding-Models.pdf.

243. Фарінья, К. Розвиток культурних та креативних індустрій в Україні/ К. Фарінья; Програма ЄС та Східного партнерства «Культура і креативність». – 2017. – 59 с. – Режим доступу: https://www.culturepartnership.eu/upload/editor/2017/Research/Creative%20Industries%20Report%20for%20Ukraine_UA.pdf.

244. Фесенко, Г. «Мистецтво жити» у місті: філософсько-антропологічні аспекти проектування культурного простору/ Г. Фесенко// Людинознавчі студії. Серія «Філософія». – 2012. – Вип. 26. – С. 140-151. – С. 149. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lstudf_2012_26_12.

245. Фесенко, Г. Культурний простір сучасного міста як цивілізаційний вибір/ Г. Фесенко// Пространство литературы, искусства и образования – путь к миру, согласию и сотрудничеству между славянскими народами. – 2013. – Режим доступа: <https://www.kpi.kharkov.ua/archive/Conferences/Пространство%20литературы,%20искусства%20и%20образования%20–%20путь%20к%20миру,%20согласию%20и%20сотрудничеству%20между%20славянскими%20народами/2013/Культурний%20простір%20сучасного%20міста%20як%20цивілізаційний%20вибір.pdf>.

246. Фесенко, Г. Філософія просторового розвитку місту контексті комунікативних теорій/ Г. Фесенко // Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. – 2017. – Вип. 10. – С. 76-84. – С. 70. – Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlu_fps_2017_10_13.

247. Фесенко, Г.Г. «Культурологічні перспективи» урбаністики (методолого-епістемологічний аспект)/ Г.Г. Фесенко. – Режим доступа: <http://eprints.kname.edu.ua/44720/1/Фесенко%20Г.html>.

248. Фесенко, Г.Г. Морфологія міських ландшафтів: культурфілософські інтерпретації: монографія/ Г.Г. Фесенко. – Х.: ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2018. – 282 с. – С. 249.

249. Філіна, А.П. Культурний простір: основні його види та культурна діяльність суспільства щодо задоволення соціокультурних потреб громадян/ А.П. Філіна// Міжнародний вісник: Культурологія. Філологія. Музикознавство. – 2016. – Вип. 1. – С. 82-86. – Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mvkfm_2016_1_18.

250. Форкош, С.М. «Соціодинаміка культури» А. Моля у контексті сучасних зрушень методологічних досліджень культури/ С.М. Форкош // Вісник Львівського університету. Серія філософські науки. – Вип. 17. – 2015. – С. 61-72. – Режим доступа: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/philos/article/download/632/640>.

251. Хабермас, Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие/ Ю. Хабермас. – СПб.:Наука, 2001. – 382 с.

252. Хавхун, Г.М. Графіка в інтер'єрі/ Г.М. Хавхун// Сучасні проблеми архітектури та містобудування. – 2015. – Вип. 38. – С. 108-

114. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spam_2015_38_18.
253. Хайдеггер, М. Время и бытие: Статьи и выступления/ М. Хайдеггер; пер. с нем. — М.: Республика, 1993. — 447 с. — (Мыслители XX века). — С. 316. — https://imwerden.de/pdf/heidegger_vremya_i_bytie_1993.pdf.
254. Хакен, Г. Информация и самоорганизация: Макроскопический подход к сложным системам/ Г. Хакен; пер. с англ. — М.: Мир, 1991. — 240 с.
255. Хангельдиева И. Г. Арт-резиденция как инновационный субъект современного арт-рынка/ И. Г. Хангельдиева// Social and cultural institutions in the modern world : materials of the V international scientific conference on April 22–23, 2017. — Prague : Vědecko vydavatelské centrum «Sociosféra-CZ», 2017. — С. 34-39. — Режим доступа: http://sociosfera.com/files/conference/2017/k-04_22_17.pdf.
256. Хартия «Города Европы на пути к устойчивому развитию» (Ольборгская хартия): одобрена участниками Европейской Конференции по устойчивому развитию больших и малых городов Европы (г. Ольборг, Дания, 27.05.1994 г.). — Режим доступа <https://web.archive.org/web/20070329015420/http://masters.donntu.edu.ua/2004/feht/lebedev/library/aalborgchapter.htm>.
257. Хезмондалш, Д. Культурные индустрии/ Д. Хезмондалш; пер. с англ. И. Кушнаревой; под науч. ред. А. Михалевой; Нац. исслед. Ун-т ВШЭ. — М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2014. — 456 с.
258. Худо, В.В. Ефективність інвестиційних проєктів в туризмі/ В.В. Худо // Проблеми інформатизації рекреаційної та туристичної діяльності в Україні: перспективи культурного та економічного розвитку: праці Міжнар. Конгресу (м. Трускавець, 23-28 трав. 2000 р.). — Трускавець: Держ. НДІ інформ. інфраструктури, 2000. — С. 156.
259. Цілі Сталого Розвитку: Україна: Завдання та індикатори/ Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. — Режим доступу: https://www.ua.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/SDG%20leaflet%20ukr_F.pdf.
260. Чала, В.С. Принципова модель креативного розвитку мегаполісу в глобальній економіці/ В.С. Чала// Економічний простір. —

2013. – № 75. – С. 42-53. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/escpros_2013_75_6.

261. Чепелик, О. Технології мистецької освіти та дослідницькі практики молоді у сучасному культурному просторі/ О. Чепелик// Сучасні проблеми художньої освіти в Україні. – 2015. – Вип. 10. – С. 111-114. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spkho_2015_10_35.

262. Чепелик, О. Формування культурного простору міста: «АРТ-БАЛКА'2013»/ О. Чепелик// Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини. – 2013. – Вип. 9. – С. 280-306. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spdr_2013_9_25.

263. Черчик, Л. Стратегічний потенціал рекреаційної системи регіону: теорія, методологія, оцінка: монографія / Л. Черчик, Н. Коленда. – Луцьк: ЛНТУ, 2008. – 224 с.

264. Чічановський, А.А. Інформаційні процеси в структурі світових комунікаційних систем: підручник/ А.А. Чічановський, О.Г. Старіш; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка, Ін-т журналістики. – К.: Грамота, 2010. – 567 с.

265. Чужиков, В.І. Мистецька парадигма в креативній моделі глобального економічного простору/ В.І. Чужиков, А.С. Диндар// Стратегія економічного розвитку України. – 2016. – № 39. – С. 30-39. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/seru_2016_39_6.

266. Чуль, О.М. Концепція розбудови міст в рамках розвитку креативної економіки: методологічний та практичний аспекти/ О.М. Чуль// Ефективна економіка. – 2014. – № 9. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3348>.

267. Шершньова, О.В. SWOT- та PEST-аналіз Рівненщини як туристичного регіону/ О.В. Шершньова// Проблеми політики регіонального розвитку = Problemy polityky rozwoju regionalnego. – Острог; Ostrowiec Świętokrzyski: Вид-во Нац. ун-ту «Острозька акад.», 2011. – С. 225-244.

268. Шершньова, О.В. Експертне опитування в системі прийняття рішень в галузі регіонального управління туризмом / О.В. Шерш-

ньова// Ефективність державного управління: зб. наук. праць. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2008. – Вип. 14-15. – С. 349–356.

269. Шершньова, О.В. Механізми державного управління у сфері інформаційного забезпечення туристичної діяльності (на прикладі Рівненської області): дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / О.В. Шершньова; Нац. ун-т «Острозька акад.». – Острог, 2010. – 270 с.

270. Шершун, М.Х. Соціально-економічна характеристика району Дермансько-Острозького Національного природного парку та прогноз його розвитку / М.Х. Шершун, Б.М. Берташ // Ефективна економіка. – 2014. – № 5. – Режим доступу: <http://www.economy.ayka.com.ua/?op=1&z=2980>.

271. Шило, О.В. Монументальне мистецтво і стріт-арт в сучасному міському просторі/ О.В. Шило, О.Д. Івашко// Науковий вісник будівництва. – 2016. – № 2. – С. 74-78. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvb_2016_2_18.

272. Шубалий, О. Методичні та прикладні засади інтегрального оцінювання комплексності використання лісоресурсного потенціалу / О.М. Шубалий // Статистика та суміжні галузі досліджень. – 2011. – № 3. – С. 60-66.

273. Шютц, А. Хорошо информированный гражданин: Очерк о социальном распределении знания/ А. Шютц// Смысловая структура повседневного мира: очерки по феноменологической социологии/ А. Шютц; сост. А.Я. Алхасов; пер. с англ. – М.: Ин-т Фонда «Общественное мнение», 2003. – 336 с.

274. Юзвшин И.И. Основы информациологии/ И.И. Юзвшин. – 2-е изд., перераб. и доп. — М: Информациология; Высшая школа., 2000. — 506 с.

275. Яковенко, М. Інформаційний простір: філософські аспекти формування поняття/ М. Яковенко// Вісник Національного університету «Львівська політехніка» (Філософські науки) : зб. наук. праць. – 2011. – № 692. – С. 22-27.

276. Яковлев, О.В. Семіотика як методологія дослідження культурного простору України/ О.В. Яковлев// Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – 2015. – № 2. – С. 71-75. –

С. 72. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkkm_2015_2_18.

277. Якушина, Н.П. Арт-резиденція як інноваційна модель управління креативним простором приморського город/ Н.П. Якушина// International Journal of Humanities and Natural Sciences. – 2019. – №1-1. – С. 148-154. – Режим доступу: <http://intjournal.ru/wp-content/uploads/2019/02/Mezhdunarodnyj-Zhurnal-1-1-1.pdf>.

278. Ястремська, О.М. Мотивація креативності новаторів: монографія / О.М. Ястремська, О.І. Бардадим. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2013. – 212 с. – Режим досупу: <http://www.repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/3886/1/Ястремська%20О.%20М.%20Мотивація%20креативності%20новаторів.pdf>.

279. Яцунь, О.М. Креативний людський капітал в просторі суспільства знань: економічний аспект/ О.М. Яцунь// Соціально-трудоі відносини: теорія та практика. – 2014. – № 2. – С. 55-60. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stvttp_2014_2_7.

280. Appadurai, A. Modernity At Large: Cultural Dimensions of Globalization/ Arjun Appadurai. – Minnesota: University of Minnesota Press, 1996. – 229 p.

281. Baumol, W. J. Performing Arts: The Economic Dilemma/ W.J. Baumol, W.G. Bowen. – New York: The Twentieth Century Fund, 1966. – 582 p.

282. Berry, J.W. Lead Article. Immigration, Acculturation, and Adaptation/ John W. Berry// Applied Psychology: An International Review. – 1997. – №46 (1). – PP. 5-68. – Access mode: <http://www.ucd.ie/mcri/resources/Dermot%20Ryan%20Reading.pdf>.

283. Bishop, C. Artificial Hells: Participatory Art and the Politics of Spectatorship/ Claire Bishop. – London-New York: Verco, 2012. – 384 p. – Access mode: <https://selforganizedseminar.files.wordpress.com/2011/08/bishop-claire-artificial-hells-participatory-art-and-politics-spectatorship.pdf>.

284. Chartrand, H.Y. Postscript 2016 (The Arm's Length Principle & the Arts: An International Perspective – Past, Present & Future (1985) Funding the Fine Arts: An International Political Economic Assessment (2001))/ Harry Hillman Chartrand. – P. 9. – Access mode: <http://www>.

compilerpress.ca/Cultural%20Economics/Works/Postscript%202016.pdf.

285. Chen, D.H.C. The knowledge economy, the KAM methodology and World Bank operation / Derek H. C. Chen and Carl J. Dahlman; The World Bank. – 2016. – Access mode: <http://documents.vsemirnyjbank.org/curated/ru/695211468153873436/pdf/358670WBI0The11dge1Economy01PUBLIC1.pdf>.

286. Clair, R.N.S., Thome Williams, A.C. The framework of cultural space/ Clair, R.N.S., Thome Williams, A. C // Journal of Intercultural Communication Studies. – XVII. – 2008. – P. 1-14. – Access mode: <https://web.uri.edu/iaics/files/01-Robert-StClair-Ana-Williams.pdf>.

287. Contemporary Artist Residencies: Reclaiming Time and Space/ Taru Elfving, Irmeli Kokko, Pascal Gielen (eds.); Antennae-Arts in Society. – Valiz, Amsterdam, 2019. – 272 p. – Access mode: https://reshape.network/uploads/document/file/46/Contemporary_Artist_in_Residencies01.pdf.

288. Creating growth. Measuring cultural and creative markets in the EU/ Creating Europe. – Access mode: <http://www.createurope.eu/en/wp-content/uploads/2014/11/study-full-en.pdf>.

289. Creative Cities, Cultural Clusters and Local Economic Development/ Ed. by Philip Cooke. – Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2007. – 384 p.

290. Creative Clusters: Creative Economy, Cultural Policy/ Creative Clusters; Simon Evans. – Access mode: http://creativeclusters.com/?page_id=1599].

291. Culture 3.0: A new perspective for the EU 2014–2020 structural funds programming/ Pier Luigi Sacco; EENC Paper. – April 2011. – Access mode: <http://www.interarts.net/descargas/interarts2577.pdf>.

292. Deleuze, G. A thousand plateaus: capitalism and schizophrenia/ Gilles Deleuze, Felix Guattari; translation and foreword by Brian Massumi. – Minneapolis; London: University of Minnesota Press, 2005. – 612 p. – Access mode: <https://libcom.org/files/A%20Thousand%20Plateaus.pdf>.

293. Evans, G. Measure for Measure: Evaluating the Evidence of Culture's Contribution to Regeneration/ Graeme Evans// Urban

Studies. – Vol. 42. – Nos. 5/6. – 1-25, May 2005. – Access mode: <http://citereerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.541.2110&rep=ep1&type=pdf>.

294. Evans, S. Key Concepts: Creative Clusters/ S. Evans. – Access mode: http://creativeclusters.com/?page_id=1599.

295. Florida, R. The Flight of the Creative Class. The New Global Competition for Talent/ R. Florida// Liberal Education. – 2006. – № 92(3). – PP. 22-29. – Access mode: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ743282.pdf>.

296. Florida, R. The Rise of the Creative Class / R. Florida// The Washington Monthly, May, 2002. – P. 15-25. – Access mode: https://www.os3.nl/_media/2011-2012/richard_florida_-_the_rise_of_the_creative_class.pdf.

297. Florida, R. The Rise of the Creative Class. And How It's Transforming Work, Leisure and Everyday Life/ R. Florida. – Basic Books, 2002. – 416 p.

298. Freeman, R.E. Strategic Management: A Stakeholder Approach/ R.E Freeman. — Boston: Harpercollins College Div, 1984. – 275 p. – (Pitman Series in Business and Public Policy).

299. Gehl, J. New City Spaces / J. Gehl, L. Gemzøe. – 3rd ed. – Copenhagen : The Royal Danish Academy of Fine Arts School of Architecture, 2008. – 264 p.

300. Ghilardi Lia. Making the Most of Cultural and Creative Resources. The Mapping and Strategy Building Handbook for Creative Towns and Regions/ Lia Ghilardi. – <https://www.culturepartnership.eu/en/article/mapping-and-strategy-building-handbook>.

301. Grois, B. Art power/ B. Groys. – MIT, 2008. – Access mode: <https://pdfs.semanticscholar.org/48a3/e7fb7a95904da5d10bc3034796fa43ad983c.pdf>.

302. Hall P. Cities in Civilization/ P. Hall. — N.Y.: Pantheon Books, 1998. – 1184 p.

303. Hawkins, J. The Creative Economy: How People Make Money from Ideas / J. Hawkins. – London: Penguin Books,. 2001. – 288 p.

304. How to Set Up a Creative Hub/ European Creative Hubs Network. – Access mode: http://creativehubs.net/tools/Creative-Hubs-Madrid-Toolkit_Final.pdf.

305. Kester, G. Conversation Pieces: The Role of Dialogue in Socially-Engaged Art/ Grant Kester// Theory in Contemporary Art Since 1985/ eds.: Z. Kocur and S. Leung. – Oxford: Blackwell, 2005. – PP. 76-100. – Access mode: http://cam.usf.edu/CAM/exhibitions/2008_8_Torolab/Readings/Conversation_PiecesGKester.pdf.

306. Moretti, E. The New Geography of Jobs / Enrico Moretti. – Boston, New York: Mariner Books, 2013. – 294 p.

307. Policy Handbook on Artists' residencies: European Agenda for Culture Work Plan for Culture 2011-2014 – Open Method of Coordination (OMC) Working Group of EU Member States Experts On Artists' Residencies. – 2014. – Access mode: http://ec.europa.eu/assets/eac/culture/policy/cultural-creative-industries/documents/artists-residencies_en.pdf.

308. Re Shaping Cultural Policies: Advancing creativity for development/United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). – 2017. – Access mode: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/reshaping-cultural-policies-2018-en.pdf>.

309. Redfield, R. Memorandum for the Study of Acculturation/ R. Redfield, R. Linton, M. J. Herskovits// American Anthropologist. – 1936. – Vol. 38. – No. 1. – P. 149-152. – Access mode: <https://anthrosource.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1525/aa.1936.38.1.02a00330>.

310. Regional Doing Business 2018/ Regional Doing Business Ranking. – Режим доступу: <http://rdb.brdo.com.ua>.

311. RE-tooling RESIDENCIES: A Closer Look at the Mobility of Art Professionals/ Edited by A. Ptak. – 1st ed. – Warsaw, 2011. – 362 p. – Access mode: http://www.re-tooling-residencies.org/media/upload/img/ReToolingResidencies_INT.pdf.

312. Schumpeter, J.A. Chapter VII: The Process of Creative Destruction/ Joseph A. Schumpeter// Capitalism, Socialism and Democracy/ Joseph A. Schumpeter; The Competitiveness of Nations in a Global Knowledge-Based Economy Harry Hillman Chartrand April 2002. – Access mode: <https://msuweb.montclair.edu/~lebelp/SchumpeterChapter7.pdf>.

313. Stiglitz, J.E. Knowledge for Development Economic Science, Economic Policy, and Economic Advice/ Joseph E. Stiglitz. – 1998. – Access mode: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.199.6565&rep=rep1&type=pdf>.

314. SWOT-аналіз – основа формування маркетингових стратегій: навч. посіб. / За ред. Л.В. Балабанової. – 2-е вид., виправл. і доп. – К.: Знання, 2005. – 301 с. – (Вища освіта XXI століття).

315. The Global Creativity Index 2015/ The Martin Prosperity Institute. – Access mode: <http://martinprosperity.org/wp-content/uploads/2015/07/Global-Creativity-Index-2015.pdf>.

Глосарій

Дозвілля – це діяльність, яка, на противагу професійній, спрямована на відтворення та розвиток особистості, групи, соціальної спільноти і відбувається відповідно до культурних потреб, інтересів, запитів населення.

Креативна індустрія – це перелік видів економічної діяльності, що мають потенціал до створення доданої вартості та робочих місць через культурне (мистецьке) та/або креативне вираження, а їх продукти та послуги є наслідком індивідуальної творчості, навичок і таланту. Креативні індустрії (за ЮНЕСКО), метою яких є творення, виробництво і комерціалізацію творчих (креативного) змістів, які є нематеріальними і культурними за своєю природою.

Культура – це складний суспільний феномен, що відіграє величезну роль у життєдіяльності людини: праця, побут, дозвілля, спосіб життя як окремої особи, так й усього суспільства, менталітет тісно пов'язані з рівнем розвитку культури.

Культура дозвілля – це форма внутрішньої культури людини, яка передбачає наявність у неї певних особистісних якостей, які дають змогу змістовно та з користю проводити вільний час.

Культурний простір – це сфера, в якій відповідно до законодавства провадиться культурна діяльність та задовольняються культурні, інформаційні та дозвілєві потреби громадян, що охоплює, зокрема, телебачення, радіомовлення, періодичні друковані видання та книговидавничу продукцію, ринок культурних благ, а також культурно-мистецьке середовище.

Мистецтво – це процес і сукупний результат людської діяльності, особлива форма суспільної свідомості, що являє собою вира-

ження дійсності в художніх образах. Мистецтво включає в себе всі види художньої творчості – літературу, архітектуру, скульптуру, живопис, графіку, декоративно-прикладне мистецтво, музику, танок, театр, кіно та інші види людської діяльності.

Мистецька галерея – це приміщення з декількома залами, де зберігають і демонструють твори мистецтва.

Сфери культурних індустрій:

- **Візуальне мистецтво** – живопис, графіка, мозаїка, естамп, інсталяція, плакат, літографія, муралізм, стрит-арт, ленд-арт, скульптура, фотографія, паблік-арт.
- **Аудіальне мистецтво** – жива/відтворена музика, саунд-арт, радіо.
- **Аудіовізуальне мистецтво** – кіно, телебачення, реклама, відео-арт, диджитал-арт, нові медіа, відеоігри, віджеїнг.
- **Дизайн** – інтер'єрів, прикладний, графічний, ландшафтний, саунд-дизайн, мода, архітектура.
- **Сценічне та перформативне мистецтво** – театр, балет, танець, цирк, карнавал, музичні вистави (мюзикл, опера), перформанс, геппенінг.
- **Культурна спадщина** – бібліотеки, музейна справа, архіви, ремесла, матеріальна та нематеріальна культурна спадщина.
- **Література та видавнича справа** – книги, періодика, журнали, друковані ЗМІ, літературні фестивалі.
- **Креативні індустрії** – фестивалі та заходи, культурні та креативні простори, креативне підприємництво, інновації.

Глосарій складено за основи інформації з відкритих джерел.

Додатки

Додаток 1
Анкета соціологічного дослідження
«Сучасний стан та перспективи розвитку культурних просторів
у Рівному, Дубні, Острозі та Гощі»

Шановний добродію(-йко)!

До Вас звертається ГО «Регіональний центр розвитку «Тріада» спільно з ГО «Платформа взаємодій «Простір» в межах реалізації проекту «Формування нової моделі культурного простору (на прикладі громад Рівненщини)», який реалізовується за підтримки Українського культурного фонду, з проханням допомогти у проведенні дослідження, яке має на меті визначення сучасного стану та перспективи розвитку культурних просторів у Рівному, Дубно, Острозі та Гощі.

Розраховуємо на Ваше толерантне ставлення та відвертість у відповідях. Адже саме це допоможе зробити правильні висновки. Отриману інформацію буде узагальнено та опрацьовано єдиним масивом. Конфіденційність та анонімність гарантуємо.

Бажаємо успіхів у заповненні анкети!

1. Вкажіть, будь ласка, місто/ смт, яке Ви представляєте:

1. Рівне
 2. Гоща
 3. Дубно
 4. Острог
 5. інше (вказіть) _____
-

2. Чи цікавитесь Ви культурним життям свого міста/ смт?

1. так
2. швидше так, ніж ні
3. не визначився (-лась)
4. швидше ні, ніж так
5. ні

3. Оцініть, будь ласка, сучасний стан культурного життя свого міста/ смт (1 – найгірший, 10 – найкращий):

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

4. Яким чином Ви шукаєте інформацію про культурні події у Вашому місті/ смт? (відзначте 3 найбільш відповідні варіанти відповідей)

1. знайомі, друзі, рідні, колеги
2. офіційний сайт міста/ смт
3. офіційні сайти інших органів влади
4. соціальні мережі
5. пошук в мережі інтернет
6. місцеве телебачення
7. місцеве радіо
8. афіші та оголошення в публічних місцях
9. особисті запрошення на події
10. важко відповісти
11. не було потреби в такі інформації
12. інше (вказіть) _____

5. Чи хотіли б Ви отримувати більше інформації про культурне життя свого міста/ смт?

1. так
2. швидше так, ніж ні
3. не визначився (-лась)
4. швидше ні, ніж так
5. ні

6. Чи відвідуєте Ви культурні події (виставки, музеї, фестивалі, зустрічі з письменниками тощо) у своєму місті/ смт?

1. так
2. ні (перейдіть, будь ласка, до запитання 10)

7. Скільки разів на місяць (в середньому) Ви відвідуєте культурні події у Вашому місті/ смт?

1. жодного (*перейдіть, будь ласка, до запитання 10*)
2. 1 раз
3. 2-5 разів
4. 6-9 разів
5. понад 10 разів

8. Скільки культурних подій у Вашому місті/ смт Ви відвідали за останні 6 місяців?

1. жодної події (*перейдіть, будь ласка, до запитання 10*)
2. 1-2 події
3. 3-5 події
4. 6-9 події
5. понад 10 подій

9. Які з них запам'ятались найбільше?

Ваш варіант _____

10. Чи хотіли б Ви долучатись до організації культурних подій у своєму місті/ смт?

1. так
2. швидше так, ніж ні
3. не визначився (-лась)
4. швидше ні, ніж так
5. ні

11. Як би Ви оцінили культурний простір Вашого міста/ смт?

1. відмінний
2. добрий
3. задовільний
4. незадовільний

12. Які, на Вашу думку, основні проблеми заважають розвитку культурного простору Вашого міста/ смт? (оберіть ,будь ласка, до 5 варіантів відповідей)

1. недостатнє фінансування культурних ініціатив
 2. пасивність представників культури
 3. низький рівень культури та духовності суспільства
 4. загальне відчуття байдужості до розвитку культурних ініціатив
 5. низький рівень державного фінансування
 6. занепад вітчизняного кінематографу, книгодрукування, мистецтва
 7. пасивність громадського сектору у розвитку культурного простору міста/ смт
 8. недостатній рівень охорона пам'яток культури
 9. відсутність зацікавлення у розвитку культурного простору міста органом місцевого самоврядування
 10. відсутність чітких державних кроків з відродження української культури на місцях
 11. недостатній рівень популяризації культурного життя
 12. відсутність стратегії розвитку культурного простору міста/ смт
 13. недостатній рівень популяризації історичних пам'яток
 14. відсутність культурних резиденцій у місті/ смт
 15. спекуляція питаннями мови, історії та релігії
 16. закриття музеїв, мистецьких центрів, книгарень та театрів тощо
 17. Ваш варіант _____
-

13. Чи має Ваше місто/ смт потенційні можливості культурного розвитку?

1. так
2. швидше так, ніж ні
3. не визначився (-лась)
4. швидше ні, ніж так
5. ні

14. На Вашу думку, чи потрібно розвивати культурний простір Вашого міста/ смт?

1. так
2. швидше так, ніж ні
3. не визначився (-лась)
4. швидше ні, ніж так
5. ні

15. Чи існують у Вашому місті/ смт заклади/ організації/ установи, які розвивають культурний простір Вашого міста/ смт?

1. так
2. важко відповісти
3. ні (*перейдіть, будь ласка, до запитання 18*)

16. Які, на Вашу думку, заклади/ організації/ установи найкраще презентують культурний простір Вашого міста/ смт? (*оберіть, будь ласка, до 3 варіантів відповідей*)

1. культурно-дозвіллевий центр
2. хаб
3. культурна резиденція
4. бібліотека
5. будинок культури
6. архів
7. кінотеатр
8. мистецька організація
9. спілка митців
10. мистецькі гуртки
11. інше (*вказіть*) _____

17. Які, на мистецькі організації у Вашому місті/ смт Ви знаєте? Ваш варіант _____

18. Чи є у Вашому місті/ смт «культурні лідери»?

1. так
2. швидше так, ніж ні
3. не визначився (-лась)
4. швидше ні, ніж так
5. ні (*перейдіть, будь ласка, до запитання 20*)

19. Кого Ви вважаєте «культурними лідерами» у Вашому місті/ смт?

Ваш варіант _____

20. В яких, на Вашу думку, із запропонованих напрямків Ваше місто/ смт має найбільші можливості розвитку (*оберіть ,будь ласка, до 3 варіантів відповідей*)?

1. візуальне мистецтво (живопис, графіка, мозаїка, естамп, інсталяція, плакат, літографія, муралізм, стрит-арт, ленд-арт, скульптура, фотографія, паблік-арт)
2. аудіальне мистецтво (жива/відтворена музика, саунд-арт, радіо)
3. аудіовізуальне мистецтво (кіно, телебачення, реклама, відео-арт, диджитал-арт, нові медіа, відеоігри, віджеїнг)
4. дизайн (інтер'єрів, прикладний, графічний, ландшафтний, саунд-дизайн, мода, архітектура)
5. сценічне та перформативне мистецтво (театр, балет, танець, цирк, карнавал, музичні вистави (мюзикл, опера), перформанс, геппенінг)
6. культурна спадщина (бібліотеки, музейна справа, архіви, ремесла, матеріальна та нематеріальна культурна спадщина)

7. література та видавнича справа (книги, періодика, журнали, друковані ЗМІ, літературні фестивалі)

8. креативні індустрії (фестивалі та заходи, культурні та креативні простори, креативне підприємництво, інновації)

9. Ваш варіант _____

21. Чи вважаєте Ви себе частиною культурного простору Вашого міста/ смт?

1. так
2. швидше так, ніж ні
3. не визначився (-лась)
4. швидше ні, ніж так
5. ні

22. Чи знаєте Ви що таке «культурна резиденція»?

1. так
2. ні (*перейдіть, будь ласка, до запитання 24*)

23. Запропонуйте Ваш варіант визначення «культурної резиденції»:

Ваш варіант _____

Вкажіть, будь ласка:

24. Вашу статтю:

- а) чоловіча
- б) жіноча

25. Ваш вік:

- а) 16-25 рр. г) 36-40 рр. е) 51-55 рр. з) 66-70 рр.
- б) 26-30 рр. р) 41-45 рр. є) 56-60 рр. и) 71-75 рр.
- в) 31-35 рр. д) 46-50 рр. ж) 61-65 рр. і) понад 75 рр.

26. Ваш соціальний статус:

- а) студент г) управлінець ж) приватний підприємець
- б) безробітний д) домогосподарка з) Ваш варіант _____
- в) робітник е) військовий _____
- г) службовець є) пенсіонер

Ваші пропозиції та зауваження до анкети _____

Щиро дякуємо за допомогу у проведенні дослідження!

Додаток 2
Аналіз інструментарію соціологічного дослідження

Таблиця Д.2.1

Аналіз інструментарію соціологічного дослідження
«Сучасний стан та перспективи розвитку культурних просторів
у Рівному, Дубні, Острозі та Гощі»

№	Текст запитання	Індикатор, що вимірюється	Шкалювання
	Вкажіть, будь ласка, місто/сміт, яке Ви представляєте	територіальна одиниця	запитання-фільтр
	Чи цікавитесь Ви культурним життям свого міста/ смт?	Рівень зацікавлення соціально-культурним життям міста/ смт	рівневе шкалювання
	Оцініть, будь ласка, сучасний стан культурного життя свого міста/ смт (1 – найгірший, 10 – найкращий):	Оцінка респондентами сучасного стану культурного життя свого міста/ смт	за 10-тибальною шкалою, диференціал «нестабільність-стабільність»
	Яким чином Ви шукаєте інформацію про культурні події у Вашому місті/ смт? (визначте 3 найбільш відповідні варіанти відповідей)	Джерела інформації з культурного життя міста/ смт	багатоваріантне, відкрите
	Чи хотіли б Ви отримувати більше інформації про культурне життя свого міста/ смт?	Рівень зацікавлення респондентів в інформації про культурне життя міста/ смт	рівневе шкалювання
	Чи відвідуєте Ви культурні події (виставки, музеї, фестивалі, зустрічі з письменниками тощо) у своєму місті/ смт?	Рівень залученості респондентів у культурне життя міста/ смт	альтернативне
	Скільки разів на місяць (в середньому) Ви відвідуєте культурні події у Вашому місті/ смт?	Частота залученості респондентів у культурне життя міста/ смт	рівневе шкалювання

№	Текст запитання	Індикатор, що вимірюється	Шкалювання
	Скільки культурних подій у Вашому місті/ смт Ви відвідали за останні 6 місяців?	Кількості культурних подій, які відвідують респонденти у своєму місті/ смт	рівневе шкалювання
	Які з них запам'ятались найбільше?	«Яскраві» культурні події	відкрите
	Чи хотіли б Ви долучатись до організації культурних подій у своєму місті/ смт?	Рівень зацікавлення респондентів в участі та організації культурних подій у своєму місті/ смт	рівневе шкалювання
	Як би Ви оцінили культурний простір Вашого міста/ смт?	Оцінка респондентами сучасного стану культурного простору свого міста/ смт	за 4-тибальною шкалою, диференціал «нестабільність-стабільність»
	Які, на Вашу думку, основні проблеми заважають розвитку культурного простору Вашого міста/ смт? <i>(оберіть, будь ласка, до 5 варіантів відповідей)</i>	Основні проблеми заважають розвитку культурного простору міста/ смт	багатоваріантне, відкрите
	Чи має Ваше місто/ смт потенційні можливості культурного розвитку?	Оцінка респондентами потенційних можливостей культурного розвитку міста/ смт	рівневе шкалювання
	На Вашу думку, чи потрібно розвивати культурний простір Вашого міста/ смт?	Оцінка респондентами доцільності розвитку культурного розвитку міста/ смт	рівневе шкалювання
	Чи існують у Вашому місті/ смт заклади/ організації/ установи, які розвивають культурний простір Вашого міста/ смт?	Наявність закладів/ установ/ організацій – «драйверів змін» у місті/ смт	альтернативне

№	Текст запитання	Індикатор, що вимірюється	Шкалювання
	Які, на мистецькі організації у Вашому місті/ смт Ви знаєте?	Заклади/ установи/ організації – «драйвер змін» у місті/ смт	відкрите
	Чи є у Вашому місті/ смт «культурні лідери»?	Бачення респондентами наявності «культурних лідерів» у місті/ смт	рівневе шкалювання
	Кого Ви вважаєте «культурними лідерами» у Вашому місті/ смт?	«Культурні лідери» у місті/ смт	відкрите
	В яких, на Вашу думку, із запропонованих напрямків Ваше місто/ смт має найбільші можливості розвитку (<i>оберіть ,будь ласка, до 3 варіантів відповідей</i>)?	Можливості розвитку міста/ смт у напрямках креативних індустрій	багатоваріантне, відкрите
	Чи вважаєте Ви себе частиною культурного простору Вашого міста/ смт?	Залученість респондентів до культурного простору місті/ смт	рівневе шкалювання
	Чи знаєте Ви що таке «культурна резиденція»?	Обізнаність респондентів з поняттям «культурна резиденція»	альтернативне
	Запропонуйте Ваш варіант визначення «культурної резиденції»	Визначення «культурної резиденції» респондентами	відкрите
Соціально-демографічний блок			
	Вкажіть, будь ласка: Вашу стать	стать респондентів	альтернативне
	Вкажіть, будь ласка: Ваш вік	вік респондентів	багатоваріантне шкалювання
	Вкажіть, будь ласка: Ваш соціальний статус	соціальний статус респондентів	багатоваріантне шкалювання, відкрите

Аналіз текстової частини

Вступний комплімент «Шановний(-а) добродію(-ко)!»

Проміжне звертання до респондента «Бажаємо успіхів у заповненні анкети!»

Заключний комплімент «Щиро дякуємо за допомогу у проведенні дослідження!»

Інструкція до заповнення анкети:

«До Вас звертається ГО «Регіональний центр розвитку «Тріада» спільно з ГО «Платформа взаємодій «Простір» в межах реалізації проекту «Формування нової моделі культурного простору (на прикладі громад Рівненщини)», який реалізовується за підтримки Українського культурного фонду, з проханням допомогти у проведенні дослідження, яке має на меті визначення сучасного стану та перспективи розвитку культурних просторів у Рівному, Дубно, Острозі та Гощі.

Розраховуємо на Ваше толерантне ставлення та відвертість у відповідях. Адже саме це допоможе зробити правильні висновки. Отриману інформацію буде узагальнено та опрацьовано єдиним масивом. Конфіденційність та анонімність гарантуємо.»

Зворотній зв'язок з респондентом:

«Ваші пропозиції та зауваження до анкети»

Додаток 3
Формалізовані узагальнені результати
соціологічного дослідження

Таблиця Д.3.1

Формалізовані узагальнені результати соціологічного дослідження
«Сучасний стан та перспективи розвитку культурних просторів
у Рівному, Дубні, Острозі та Гощі»

Вкажіть, будь ласка, місто/ смт, яке Ви представляєте	
Рівне	320,0
Гоща	8,0
Дубно	52,0
Острог	20,0
Всього	400,0
Чи цікавитесь Ви культурним життям свого міста/ смт?	
так	184,0
швидше так, ніж ні	97,0
не визначився (-лась)	44,0
швидше ні, ніж так	64,0
ні	11,0
Всього	400,0
Оцініть, будь ласка, сучасний стан культурного життя свого міста/ смт (1 – найгірший, 10 – найкращий)	
1	1,0
2	16,0
3	13,0
4	19,0
5	76,0
6	48,0
7	116,0
8	61,0
9	47,0
10	3,0
Всього	400,0
Яким чином Ви шукаєте інформацію про культурні події у Вашому місті/ смт? (відзначте 3 найбільш відповідні варіанти відповідей)	
знайомі, друзі, рідні, колеги	339,0

Формування нової моделі культурного простору (на прикладі громад Рівненщини)

офіційний сайт міста/ смт	16,0
офіційні сайти інших органів влади	0,0
соціальні мережі	152,0
пошук в мережі інтернет	53,0
місцеве телебачення	64,0
місцеве радіо	17,0
афіші та оголошення в публічних місцях	216,0
особисті запрошення на події	20,0
важко відповісти	3,0
не було потреби в такі інформації	52,0
Інші (газети)	14,0
Всього	946,0
Чи хотіли б Ви отримувати більше інформації про культурне життя свого міста/ смт?	
так	176,0
швидше так, ніж ні	116,0
не визначився (-лась)	73,0
швидше ні, ніж так	27,0
ні	8,0
Всього	400,0
Чи відвідуєте Ви культурні події (виставки, музеї, фестивалі, зустрічі з письменниками тощо) у своєму місті/ смт?	
так	229,0
ні	171,0
Всього	400,0
Скільки разів на місяць (в середньому) Ви відвідуєте культурні події у Вашому місті/ смт?	
жодного	171,0
1 раз	149,0
2-5 разів	55,0
6-9 разів	17,0
понад 10 разів	8,0
Всього	400,0

Скільки культурних подій у Вашому місті/ смт Ви відвідали за останні 6 місяців?	
жодної	171,0
1-2 події	114,0
3-5 події	79,0
6-9 події	28,0
понад 10 подій	8,0
Всього	400,0
Чи хотіли б Ви долучатись до організації культурних подій у своєму місті/ смт?	
так	56,0
швидше так, ніж ні	72,0
не визначився (-лась)	72,0
швидше ні, ніж так	108,0
ні	92,0
Всього	400,0
Як би Ви оцінили культурний простір Вашого міста/ смт?	
відмінний	20,0
добрий	244,0
задовільний	112,0
незадовільний	24,0
Всього	400,0
Які, на Вашу думку, основні проблеми заважають розвитку культурного простору Вашого міста/ смт?	
недостатнє фінансування культурних ініціатив	312,0
пасивність представників культури	84,0
низький рівень культури та духовності суспільства	32,0
загальне відчуття байдужості до розвитку культурних ініціатив	60,0
низький рівень державного фінансування	196,0
занепад вітчизняного кінематографу, книгодрукування, мистецтва	28,0
пасивність громадського сектору у розвитку культурного простору міста/ смт	92,0
недостатній рівень охорона пам'яток культури	48,0
відсутність зацікавлення у розвитку культурного простору міста органом місцевого самоврядування	76,0

Формування нової моделі культурного простору (на прикладі громад Рівненщини)

відсутність чітких державних кроків з відродження української культури на місцях	100,0
недостатній рівень популяризації культурного життя	52,0
відсутність стратегії розвитку культурного простору міста/ смт	100,0
недостатній рівень популяризації історичних пам'яток	44,0
відсутність культурних резиденцій у місті/ смт	5,0
спекуляція питаннями мови, історії та релігії	16,0
закриття музеїв, мистецьких центрів, книгарень та театрів тощо	36,0
Всього	1281,0
Чи має Ваше місто/ смт потенційні можливості культурного розвитку?	
так	288,0
швидше так, ніж ні	56,0
не визначився (-лась)	52,0
швидше ні, ніж так	4,0
ні	0,0
Всього	400,0
На Вашу думку, чи потрібно розвивати культурний простір Вашого міста/ смт?	
так	336,0
швидше так, ніж ні	44,0
не визначився (-лась)	20,0
швидше ні, ніж так	0,0
ні	0,0
Всього	400,0
Чи існують у Вашому місті/ смт заклади/ організації/ установи, які розвивають культурний простір Вашого міста/ смт?	
так	328,0
важко відповісти	55,0
ні	17,0
Всього	400,0
Які, на Вашу думку, заклади/ організації/ установи найкраще презентують культурний простір Вашого міста/ смт?	
культурно-дозвіллевий центр	16,0
хаб	4,0

культурна резиденція	0,0
бібліотека	80,0
будинок культури	129,0
архів	4,0
кінотеатр	44,0
мистецька організація	20,0
спілка митців	28,0
мистецькі гуртки	44,0
інше (замки, музеї, заповідники)	187,0
Всього	556,0
Чи є у Вашому місті/ смт «культурні лідери»?	
так	160,0
швидше так, ніж ні	56,0
не визначився (-лась)	80,0
швидше ні, ніж так	24,0
ні	80,0
Всього	400,0
В яких, на Вашу думку, із запропонованих напрямків Ваше місто/ смт має найбільші можливості розвитку (оберіть, будь ласка, до 3 варіантів відповідей)?	
візуальне мистецтво (живопис, графіка, мозаїка, естамп, інсталяція, плакат, літографія, муралізм, стрит-арт, ленд-арт, скульптура, фотографія, паблік-арт)	100,0
аудіальне мистецтво (жива/відтворена музика, саунд-арт, радіо)	192,0
аудіовізуальне мистецтво (кіно, телебачення, реклама, відео-арт, диджитал-арт, нові медіа, відеоігри, віджеїнг)	92,0
дизайн (інтер'єрів, прикладний, графічний, ландшафтний, саунд-дизайн, мода, архітектура)	32,0
сценічне та перформативне мистецтво (театр, балет, танець, цирк, карнавал, музичні вистави (мюзикл, опера), перформанс, геппенінг)	36,0
культурна спадщина (бібліотеки, музейна справа, архіви, ремесла, матеріальна та нематеріальна культурна спадщина)	196,0
література та видавнича справа (книги, періодика, журнали, друковані ЗМІ, літературні фестивалі)	104,0
креативні індустрії (фестивалі та заходи, культурні та креативні простори, креативне підприємництво, інновації)	220,0

Формування нової моделі культурного простору (на прикладі громад Рівненщини)

Ваш варіант	11,0
Всього	983,0
Чи вважаєте Ви себе частиною культурного простору Вашого міста/ смт?	
так	68,0
швидше так, ніж ні	73,0
не визначився (-лась)	55,0
швидше ні, ніж так	104,0
ні	100,0
Всього	400,0
Чи знаєте Ви що таке «культурна резиденція»?	
так	73,0
ні	327,0
Всього	400,0
Стать	
чоловіча	184,0
жіноча	216,0
Всього	400,0
Вік	
18-25 рр.	88,0
26-30 рр.	65,0
31-35 рр.	33,0
36-40 рр.	52,0
41-45 рр.	36,0
46-50 рр.	36,0
51-55 рр.	17,0
56-60 рр.	20,0
61-65 рр.	20,0
66-70 рр.	20,0
71-75 рр.	8,0
понад 75 рр.	5,0
Всього	400,0
Соціальний статус	
студент	77,0
безробітний	23,0

робітник	175,0
службовець	5,0
управлінець	9,0
домогосподарка	25,0
військовий	7,0
пенсіонер	64,0
приватний підприємець	15,0
Всього	400,0

Додаток 4 Список учасників експертних фокус-груп

Таблиця Д.4.1

Список учасників експертних фокус-груп

№	Прізвище, ім'я, по батькові	Інституція	Посада/ заняття
Дубно, 05.08.2019			
1	Биць Артур Вікторівич	приватний підприємець	рекламні послуги
2	Остапчук Галина Олегівна	Державний історико-культурний заповідник м. Дубно	завідувачі відділом науково-освітньої роботи
3	Підцерковна Тетяна Миколаївна	Відділ культури і туризму Дубенської міської ради	керівник Народного авторського колективу
4	Вовк Ліна Юріївна	Відділ культури і туризму Дубенської міської ради	Дубенська міська бібліотека, філія №1
5	Паридуда Олександра Володимирівна	Будинок дітей та молоді Дубенської міської ради	керівник гуртків
6	Страхарська Наталія Миколаївна	Відділ культури і туризму Дубенської міської ради	Дубенська міська бібліотека для дітей
7	Чепелев Богдан Олексійович	приватний підприємець	книгарня
8	Домбровська Ірина Анатоліївна	Відділ культури і туризму Дубенської міської ради	головний спеціаліст
9	Бощерчук Світлана Альбертівна	Організаційний відділ Дубенської міської ради	начальник відділу
10	Єфімчук Тетяна Володимирівна	Відділ культури і туризму Дубенської міської ради	начальник відділу
Рівне, 06.08.2019			
1	Романюк Любов Володимирівна	Рівненська міська рада	депутат
2	Рачковська-Баконецька Ірина Володимирівна	Рівненська організація Національної спілки письменників України	письменниця
3	Сміховська Наталія Вікторівна	фізична особа-підприємець	анімація, образотворче мистецтво

№	Прізвище, ім'я, по батькові	Інституція	Посада/ заняття
4	Данильчук Галина Федорівна	Рівненський обласний краєзнавчий музей	старший науковий співробітник
5	Поліщук Петро Степанович	ГО «Генерація успішної дії»	захист прав людей з інвалідністю
6	Михайлишин Ольга Леонідівна	Національний університет водного господарства та природокористування	завідувач кафедри
7	Лукашевич Тетяна Сергіївна	Рівненська організація Національної спілки художників України	художник
8	Промська Олександра Леонідівна	Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека	заступник директора
9	Харват Олександр Миколайович	Національна спілка фотохудожників України, Фотошкола, Музей фото	фотограф, видавець, організатор мистецьких проєктів
10	Огонь Олексій Миколайович	приватний підприємець	Художник-дизайнер
11	Споденюк Галина Олексіївна	Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека	бібліотекар
Острог, 07.08.2019			
1	Бондарчук Володимир Олександрович	Державний історико-культурний заповідник м. Острога	вчений секретар
2	Шляхов Богдан Леонідович	Державний історико-культурний заповідник м. Острога	науковий співробітник
3	Логвін Ольга Андріївна	Острозька міська рада	перший заступник міського голови
4	Бондарчук Наталія Ігорівна	Відділ економіки, торгівлі та побутового обслуговування населення Острозької міської ради	головний спеціаліст
5	Ярмолка Юлія Юріївна	Острозька дитяча школа мистецтв	викладач
6	Казнодій Ірина Ігорівна	Острозька міська рада	секретар

№	Прізвище, ім'я, по батькові	Інституція	Посада/ заняття
7	Скрипковська Галина Андріївна	Центр культури і дозвілля	директор
8	Базан Алла Олександрівна	Острозька міська бібліотека для дітей	завідувач
9	Степанюк Вікторія Анатоліївна	Острозька міська бібліотека для дітей	бібліотекар
10	Цеп'юк Галина Петрівна	Наукова бібліотека Національного університету «Острозька академія»	завідувач
Гоща, 08.08.2019			
1	Коташевський Володимир Олександрович	Гощанська селищна рада	краєзнавець, хранитель Гощанського парку, екскурсовод
2	Січкарук Наталія Василівна	Гощанська централізована система публічно-шкільних бібліотек	директор
3	Садовнік Наталія Анатоліївна	Гощанська районна бібліотека	провідний бібліотекар з електронних ресурсів
4	Сухляк Анастасія Василівна	Гощанська селищна рада	проектна менеджерка
5	Лахман Неля Євгенівна	Гощанське районне об'єднання культури і дозвілля	заступник директора
6	Цимбалюк Руслана Василівна	Гощанська районна школа мистецтв	в.о. директора
7	Сульжук Юрій Сергійович	Гощанська селищна рада	заступник голови
8	Ткачук Дмитро Петрович	Гощанська селищна рада	секретар ради
9	Калінчук Наталія Вікторівна	Гощанська ЗОШ I-III ступенів	вчитель

Додаток 5 Бланк інтерв'ю для проведення фокус-груп

Шановні учасники фокус-групи!

До Вас звертається ГО «Регіональний центр розвитку «Тріада» спільно з ГО «Платформа взаємодій «Простір» в межах реалізації проєкту «Формування нової моделі культурного простору (на прикладі громад Рівненщини)», який реалізовується за підтримки Українського культурного фонду, з проханням допомогти у проведенні фокус-групового інтерв'ювання, яке має на меті визначення сучасного глибинного стану та конкретних перспективи розвитку культурних просторів у Рівному, Дубно, Острозі та Гощі, а також потенційних можливостей створення культурної резиденції на Рівненщині.

Розраховуємо на Ваше толерантне ставлення, відвертість та неупередженість у відповідях. Адже саме це допоможе зробити правильні висновки для сталого розвитку культурних просторів міст та селищ Рівненщини.

Фокусоване інтерв'ювання фіксується на диктофон та фільмується відео, матеріали будуть використовуватись в межах реалізації проєкту «Формування нової моделі культурного простору (на прикладі громад Рівненщини)», саме тому Ви підписали згоду на обробку персональних даних.

Бажаємо успіхів та приємного почуття на інтерв'юванні!

1. Які, на Вашу думку, основні проблеми заважають розвитку культурного простору Вашого міста/ смт? Обґрунтуйте, будь ласка, відповідь.

2. Які установи/ організації/ заклади Ви вважаєте «культурними лідерами» або «драйверами змін» у Вашому місті/ смт? Чому?

3. Кого з персоналій Ви вважаєте «культурними лідерами» у Вашому місті/ смт? Чому?

4. Чи відображено в стратегічних документах Вашого міста/ смт бачення розвитку культурного простору Вашого міста/ смт?

5. Які, на Вашу думку, конкретні кроки для розвитку культурного простору Вашого міста/ смт потрібно зробити? Обґрунтуйте, будь ласка, відповідь.

6. Які, на Вашу думку, основні загрози (політичні, економічні, технологічні, культурологічні, соціальні, світоглядні тощо) для розвитку культурного простору Вашого міста/ смт? Обґрунтуйте, будь ласка, відповідь.

7. Чи перспективним для Вашого міста/ смт є активний розвиток креативних індустрій? (Креативні індустрії – це перелік видів економічної діяльності, що мають потенціал до створення доданої вартості та робочих місць через культурне (мистецьке) та/або креативне вираження, а їх продукти та послуги є наслідком індивідуальної творчості, навичок і таланту.)

8. Які, на Вашу думку, потенційні проекти у сфері культури та мистецтв можна реалізувати як у Вашому місті/ смт, як і в Рівненщині загалом?

9. На Вашу думку, чи здатні представники креативних індустрій залучати фінансування та співфінансування під свої проєктні ідеї? Обґрунтуйте, будь ласка, відповідь.

Ваші пропозиції та зауваження інтерв'юера _____

Щиро дякуємо за допомогу у проведенні дослідження!

Уточнюючі запитання:

- Обґрунтуйте, будь ласка, відповідь.
- Які причини того чи іншого процесу чи явища?
- Які можливі наслідки того чи іншого процесу чи явища?
- Чому Ви так вважаєте?

Додаток 6 Список учасників експертних інтерв'ювань

Таблиця Д.6.1

Список учасників експертних інтерв'ювань

№	Прізвище, ім'я, по батькові	Інституція	Посада/ заняття
Рівне, 12.08.2019			
1	Сергеева Олена Антоліївна	ТОВ «Файне Місто Девелопмент»	реклама
2	Ойцюсь Юрій Миколайович	ГО «Спілка велосипедистів Рівного»	туризм, громадський активіст
3	Войтюк Олексій Петрович	КЗ «Рівненський обласний краєзнавчий музей» Рівненської обласної ради	археологія
4	Ковальчук Сергій Володимирович	ТОВ «А-2»	архітектура, урбаністика
5	Лящук Андрій Володимирович	ФОП Лящук А.В.	мистецтво, реклама, поліграфія
6	Ярошук Валентина Петрівна	КЗ «Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека» Рівненської обласної ради	директор
7	Босович Катерина Василівна	Управління культури і туризму Рівненського міського виконавчого комітету	головний спеціаліст
8	Корсюк Ольга Миколаївна	Socioparty, Kavasutra	засновниця кав'ярень, громадська активістка
Острого, 13.08.2019			
1	Драчук Анастасія Ігорівна	Туристично-інформаційний центр м. Острого	туризм, культурна спадщина
2	Остренко Наталі Володимирівна	Острозька дитяча школа мистецтв	викладач по класу фортепіано
3	Манько Микола Павлович	Державний історико-культурний заповідник м. Острого	директор

№	Прізвище, ім'я, по батькові	Інституція	Посада/ заняття
4	Хеленок Анастасія Анатоліївна	Національний університет «Острозька академія»	директор музею університету
5	Бендюк Микола Миколайович	Національний університет «Острозька академія»	мистецтвозна- вець, реставратор
6	Гощук Олеся Федорівна	Острозька міська рада	завідувач відділу туризму
7	Аршинов Григорій Йосипович	ТОВ «Вежа», Острозька міська рада	інженер-будівель- ник, депутат
8	Брижук Андрій Вікторович	Державний історико-куль- турний заповідник м. Острог	заступник дирек- тора
Дубно, 14.08.2019			
1	Горук Марина Анатоліївна	Тижневик «Дзеркало плюс»	редагування, волонтерство, ор- ганізація музичних
2	Клигін Ігор Анатолійович	підприємець	геральдика
3	Тимчак Богдан Миколайович	Школа мистецтв Дубен- ської міської ради	художник, графіч- ний дизайнер
4	Войцещук Юрій Іванович	Ресторан «New York Street»	підприємець
5	Новосад Віталій Дмитрович	Відділ у справах молоді та спорту Дубенської міської ради	робота з молоддю
6	Пшеничний Юрій Леонідович	Державний історико-куль- турний заповідник с. Дубно	історик, завідувач відділом
7	Бардецький Андрій Богданович	Міжрегіональна громад- ська наукова організація «Дубенський археологіч- ний осередок»	археолог, керівник ГО
8	Джус Ольга Всеволодівна	Громадсько-просвітниць- ка організація «Союз українок»	голова Дубенської міської організації

Формування нової моделі культурного простору (на прикладі громад Рівненщини)

№	Прізвище, ім'я, по батькові	Інституція	Посада/ заняття
Гоща, 15.08.2019			
1	Панчук Марта Микоалівна	ГО «Спільно Гоща»	архітектора, художниця
2	Колтон Есплін	Гощанська селищна рада	волонтер
3	Бейлах Валерій Ростиславович	Гощанська селищна рада	волонтер-краєзна- вець
4	Гоменюк Тарас Тарасович	Гощанська РДА	куратор з гумані- тарних питань
5	Кравчук Спиридон Гнатович	Спілка журналістів	журналіст, краєз- навець
6	Скоцик Валерій Євстафійович	Гощанська районна гімназія	педагог
7	Козярчук Ольга Вячеславівна	Воскодавський навчаль- но-виховний комплекс	педагог
8	Калька Наталія Михайлівна	Гощанська селищна рада	журналіст

Додаток 7
Бланк інтерв'ю для експертного інтерв'ювання

Шановний експерте (-тко)!

До Вас звертається ГО «Регіональний центр розвитку «Тріада» спільно з ГО «Платформа взаємодій «Простір» в межах реалізації проекту «Формування нової моделі культурного простору (на прикладі громад Рівненщини)», який реалізовується за підтримки Українського культурного фонду, з проханням допомоги у проведенні експертного інтерв'ювання, яке має на меті визначення сучасного глибинного стану та конкретних перспективи розвитку культурних просторів у Рівному, Дубно, Острозі та Гощі, а також потенційних можливостей створення культурної резиденції на Рівненщині.

Розраховуємо на Ваше толерантне ставлення, відвертість та неупередженість у відповідях. Адже саме це допоможе зробити правильні висновки для сталого розвитку культурних просторів міст та селищ Рівненщини.

Інтерв'ю фіксується на диктофон та фільмується відео, матеріали будуть використовуватись в межах реалізації проекту «Формування нової моделі культурного простору (на прикладі громад Рівненщини)», саме тому Ви підписали згоду на обробку персональних даних.

Бажаємо успіхів та приємного почуття на інтерв'юванні!

Назвіть, будь ласка, Ваші:

Прізвище _____

Ім'я _____

По батькові _____

Стать _____

Вік _____

Посада _____

Місце роботи _____

Коло зацікавлення _____

1. Вкажіть, будь ласка, місто/ смт, яке Ви представляєте:

1. Рівне
 2. Гоща
 3. Дубно
 4. Острог
 5. інше (вкажіть) _____
-

**2. Чому Ви погодились взяти участь у цьому інтерв'юванні?
Обґрунтуйте, будь ласка, Вашу відповідь:**

**3. Оцініть, будь ласка, сучасний стан культурного життя свого
міста/ смт (1 – найгірший, 10 – найкращий):**

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

4. Обґрунтуйте, будь ласка, Вашу оцінку:

**5. Чи має Ваше місто/ смт потенційні можливості культурного
розвитку?**

1. так
2. швидше так, ніж ні
3. не визначився (-лась)
4. швидше ні, ніж так
5. ні

6. Чи долучаєтесь Ви до організації культурних подій у своєму місті/ смт?

1. так
2. швидше так, ніж ні
3. не визначився (-лась)
4. швидше ні, ніж так
5. ні

7. Які події Ви вважаєте знаковими для Вашого міста/ смт? І чому?

8. Які, на Вашу думку, основні проблеми заважають розвитку культурного простору Вашого міста/ смт? (оберіть ,будь ласка, до 5 варіантів відповідей)

1. недостатнє фінансування культурних ініціатив
2. пасивність представників культури
3. низький рівень культури та духовності суспільства
4. загальне відчуття байдужості до розвитку культурних ініціатив
5. низький рівень державного фінансування
6. занепад вітчизняного кінематографу, книгодрукування, мистецтва
7. пасивність громадського сектору у розвитку культурного простору міста/ смт
8. недостатній рівень охорона пам'яток культури
9. відсутність зацікавлення у розвитку культурного простору міста органом місцевого самоврядування
10. відсутність чітких державних кроків з відродження української культури на місцях
11. недостатній рівень популяризації культурного життя
12. відсутність стратегії розвитку культурного простору міста/ смт
13. недостатній рівень популяризації історичних пам'яток
14. відсутність культурних резиденцій у місті/ смт

15. спекуляція питаннями мови, історії та релігії

16. закриття музеїв, мистецьких центрів, книгарень та театрів тощо

17. Ваш варіант _____

9. Які мистецькі організації найбільш активні у Вашому місті? Чому Ви так вважаєте?

10. Чи є у Вашому місті/ смт «культурні лідери»?

1. так

2. швидше так, ніж ні

3. не визначився (-лась)

4. швидше ні, ніж так

5. ні (*перейдіть, будь ласка, до запитання 13*)

11. Які установи/ організації/ заклади Ви вважаєте «культурними лідерами» або «драйверами змін» у Вашому місті/ смт? Чому?

12. Кого з персоналій Ви вважаєте «культурними лідерами» у Вашому місті/ смт? Чому?

13. В яких, на Вашу думку, із запропонованих напрямків Ваше місто/ смт має найбільші можливості розвитку (оберіть ,будь ласка, до 3 варіантів відповідей)?

1. візуальне мистецтво (живопис, графіка, мозаїка, естамп, інсталяція, плакат, літографія, муралізм, стрит-арт, ленд-арт, скульптура, фотографія, паблік-арт)
 2. аудіальне мистецтво (жива/відтворена музика, саунд-арт, радіо)
 3. аудіовізуальне мистецтво (кіно, телебачення, реклама, відео-арт, диджитал-арт, нові медіа, відеоігри, віджеїнг)
 4. дизайн (інтер'єрів, прикладний, графічний, ландшафтний, саунд-дизайн, мода, архітектура)
 5. сценічне та перформативне мистецтво (театр, балет, танець, цирк, карнавал, музичні вистави (мюзикл, опера), перформанс, геппенінг)
 6. культурна спадщина (бібліотеки, музейна справа, архіви, ремесла, матеріальна та нематеріальна культурна спадщина)
 7. література та видавнича справа (книги, періодика, журнали, друковані ЗМІ, літературні фестивалі)
 8. креативні індустрії (фестивалі та заходи, культурні та креативні простори, креативне підприємництво, інновації)
 9. Ваш варіант _____
-

14. Чи доцільно створити в місті/ смт майданчик для комунікації представників креативних індустрій?

1. так
2. швидше так, ніж ні
3. не визначився (-лась)
4. швидше ні, ніж так
5. ні (*перейдіть, будь ласка, до запитання 16*)

15. Обґрунтуйте, будь ласка, Вашу відповідь на попереднє запитання

16. Чи є у Вашому місті/ смт співпраця між місцевою владою, бізнесовими колами та митцями у розвитку сфери культури та мистецтва Вашого міста/ смт? Обґрунтуйте, будь ласка, Вашу відповідь.

17. Які конкретні кроки доцільно зробити МІСЦЕВІЙ ВЛАДІ для розвитку культурного простору Вашого міста/ смт? Обґрунтуйте, будь ласка, Вашу відповідь.

18. Які конкретні кроки доцільно зробити БІЗНЕС-СТРУКТУРАМ для розвитку культурного простору Вашого міста/ смт? Обґрунтуйте, будь ласка, Вашу відповідь.

19. Які конкретні кроки доцільно зробити представникам КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ для розвитку культурного простору Вашого міста/ смт? Обґрунтуйте, будь ласка, Вашу відповідь.

20. Які, на Вашу думку, мотиваційні чинники впливають на творчих людей та спілки збиратись разом та створювати нові креативні продукти?

21. Чи знаєте Ви що таке «культурна резиденція»?

1. так
2. швидше так, ніж ні
3. не визначився (-лась)
4. швидше ні, ніж так
5. ні

22. Запропонуйте Ваш варіант визначення «культурної резиденції»:

23. Чи має перспективи у Вашому місті створення культурної резиденції? Обґрунтуйте, будь ласка, Вашу відповідь.

24. Кого з митців Вашого міста/ смт Ви можете назвати, хто підтримає ідею зі створення культурної резиденції в Рівному? Обґрунтуйте, будь ласка, Вашу відповідь.

25. Запропонуйте, будь ласка, Ваше бачення розвитку культурного простору Вашого міста/ смт.

26. Які, на Вашу думку, доцільно реалізовувати культурні проекти для розвитку креативних індустрій у місті/ смт?

Формування нової моделі культурного простору (на прикладі громад Рівненщини)

Ваші пропозиції та зауваження для інтерв'юера _____

Щиро дякуємо за допомогу у проведенні дослідження!

Шершньова Олена

Для нотаток

A series of 25 horizontal lines, evenly spaced, intended for taking notes. The lines are black and extend across most of the width of the page.

Науково-популярне видання

Олена Володимирівна ШЕРШНЬОВА

**ФОРМУВАННЯ НОВОЇ МОДЕЛІ КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ
(НА ПРИКЛАДІ ГРОМАД РІВНЕНЩИНИ)**

Монографія

Комп'ютерна верстка *Наталії Крушинської*

Формат 42х30/4. Ум. друк. арк. 20,0. Обл.-вид. арк. 18,06.
Наклад 100 пр. Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура «Calibri».

Виготовлено ФОП видавець Свинарчук Р. В.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи РВ № 27 від 29 липня 2004 року.
Тел. (+38068) 6835800, e-mail: 35800@ukr.net.